14416

347
0-67

4 Тетри
1889

مجلة احكام عدلية

ՕՍՄԱՆԵԱՆ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔ

ՀԱՏՈՐ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԳԻՐՔ ԺԱ. ՓՈԽԱՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ. — ԺԲ. ԻՐԱՒԱԽՈՀՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊԱՐՏԱՋԵՐԾՈՒՄՆ. — ԺԳ. ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ԺԴ. ԴԱՏԱՍՏԱՆ. — ԺԵ. ՓԱՍՏԻ ԵՒ ԵՐԴՄՆԵՑՈՒՄՆ. — ԺԶ. ԴԱՏԱԽՈՐԻ ԵՒ ԴԱՏԱՎՃԻՌԻ.

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՑ

Ա. ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԹՈՓՂԱՑԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ

ԲԻԶԱՆԴ Մ. ՊՕԶԱՃԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ԵԱԶՃԵԱՆ

1891

7239

ՏՊԱՐԱՆ

ՍՏԵՓԱՆ ԵԱՋՃԵԱՆ

Էսկի Զապրիյէ փողոց

63 Թիւ 63

Տպարանս Տաճկ. Հայ. Ցուն. և Գաղ. տառեր ունենալով, պատրաստ է ամեն տեսակ գործ հրատարակել խիստ գոհացուցիչ պայմաններով։

Պ·ԻՍՄ·ԻԼԼԱՀԻ·Ր·ՐԱՀՄԱՆԻ·Ր·ՐԱՀԻՄ

ՄԵԾԵԼԼԵԻ ԱՀՔԵԱՄԸ ԱՏԼԻՅՅԷ

ՍՈՒՐՔԻՔԻ ԽԱԴԸՔ ՀԻՒՄԱՅՈՒՆ

‘‘Մուճիպիճիէ ամէլ օլուճա,,

ՔԻԹԱՊԸ ՀԱՏՒ ԱՇԽԻ

ՎԷՔԵԱԼԷՔ ՀԱԳԴՐՆՏԱ ՕԼՈՒՊ ՊԻՐ ՄՈՒԳԱՏՏԷՄԷ
ԻԼԷ ԻՒԶ ՊԱՊԸ ՄԻՒՇԹԷՄԻԼ ՏԻՐ

ՄՈՒԳԱՏՏԷՄԷ

ՊԱԶԸ ԸՍԴՐԼԱՀԱԹԸ ՖԸԳՀԻՅՅԷ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ ՏԸՐ

ՅԱՆՈՒՆ ՈՂՈՐՄԱԾԻՆ ԵՒ ԳԹԱԾԻՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔ

ՊԱՏՃԷՆ ԿԱՑՍԵՐԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԳՐԻՆ

‘‘Թող ըստ այսմ գործադրուի,,

ԳԻՐՔ ՄԵՏԱՔԱՆԵՐՈՐԴ

ՓՈԽԱՆՈՐԴՈՒԹԻԻՆ

ՆԱԽԱՇԱՒԻՂ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԻՐԱՒԱԴԻՏԱԿԱՆ ԻՆՉ ԻՆՉ ՅԱՏԿԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՔ

Ճօղ· 1449· — Վէ+եալէր (փոխանորդաբար), *կը նշանակէ ա՛յն գործողու թիւնն որով մարդ մը իւր գործն ուրիշին կը յանձնէ և զայն իւր տեղ կը կացուցանէ նոյն գործոյ մէջ։*

Մաս· 1449· — Վէ+եալէր, *պիր քիմսէ իշինի պաշգասընա թէֆվիզ իթմէք, վէ օլ իշսէ անը քէնտի եէրինէ իգամէ իլէմէք տիր։*

Եւ յա մարդ կը կոչուի Մէ-ՀԷ++ԷԼ (փոխաւորող կացուցանող, յանձնարար), իւր տեղ կացուցած մարդն՝ ՎԷ+ԷԼ (փոխաւորող), իսկ նոյն գործը՝ Մէ-ՀԷ++ԷԼ-Է-Ն-ԳԷՀ (փոխաւորութեան առարկայ)։

Ծօդ. 1450. — Բէ-ռ-ԼԷՆ (պատգամաւորութիւն) *կը նշանակէ այն գործողութիւնն որով մարդ մը՝ առանց մասնակցութիւն ունենալու ո և է տնօրինութեան մէջ՝ մէկուն խօսքն ուրիշին հաղորդելու պատճառ կ'ունենայ։*

Ղրկուած անձը կը կոչուի Բէ-ռ-Ը (պատգամաւոր), ղրկող անձը՝ Մէ-ՐԻԼ (պատգամատու), իսկ այն երրորդ անձն առ որ ղրկուած է պատգամաւորը՝ Մէ-ՐԻԼԷ-Է-Ն-ԼԷՀ (պատգամընկալ)։

Օր քիմնէյ Մէ-ՀԷ++ԷԼ, վէ եէրլինէ իգամէ խյէտխյի քիմէնէյ ՎԷ+ԷԼ, վէ օր իշէ Մէ-ՀԷ++ԷԼԷ-Է-Ն-ԳԷՀ տէնիլիր։

Մաս. 1450. — *Բէռ-ԼԷՆ, պիր քիմէ՝ թէսարրուֆատա տախլը օլմագսըզըն՝ պիր քիմէնէնին ասօղիւնիւ տիկկէրէ թէպլիղ իթմէք տիր։*

Օր քիմնէյ Բէռ-Ը, վէ օր քիմէնէնէյ Մէ-ՐԻԼ, վէ տիկկէրլինէ Մէ-ՐԻԼԷ-Է-Ն-ԼԷՀ տէնիլիր։

ՊԱՊԸ ԷՎՎԷԼ

ՎԷՓԵՆԼԷԹԻՆ ԲԻՒՐՆ ՎԷ ԹԱԳՍԻՄԻ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ ՏՐՐ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ՓՈԽԱՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԷԱԿԱՆ ՏԱՐԵՐՔՆ ԵՒ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆ

Ծօդ. 1451. — *Փոխանորդութիւնն կը կատարուի առաջարկաւ և ընդունելութեամբ։*

Ջոր օրինակ, եթէ փոխանորդ կացուցանողն ըսէ մէկուն. «Այս ինչ գործին համար փոխանորդ կացուցի զքեզ», և եթէ այս վերջինն ընդունի կամ իւր ընդունելութիւնն յայտնող ուրիշ խօսք մը ըսէ, փոխանորդութիւնը կատարուած կը նկատուի։ Նմանապէս, եթէ փոխանորդն՝ առանց բան մը խօսելու՝ նոյն գործոյն կատարման ձեռնարկէ, փոխանորդութիւնը լռելեայն ընդունած նկատուելով՝ իւր տնօրինութիւն վաւերական կ'ըլլայ։

Բայց առաջարկէն յետոյ, եթէ փոխանորդը մերժէ, առաջարկն ո՛չ ևս զօրութիւն կ'ունենայ։

Հետեւապէս, եթէ փոխանորդ կացուցանողն ըսէ մէկուն Թէ, «Այս ինչ գործին համար փոխանորդ կացուցի զքեզ», և եթէ փոխանորդ եղող մարդն «Ձեմ ընդունիր» ըսելով՝ մերժէլէ յետոյ՝ ձեռնարկէ կատարել իրեն յանձնարարուած գործը, իւր տնօրինութիւն վաւերական չ'ըլլայ։

Ծօդ. 1452. — *Արտօնութիւն և թոյլտուութիւն համազօր են փոխանորդ կացուցանելու։*

Ծօդ. 1453. — *Ի վերջոյ յայտնուած հաւանութիւնն համազօր է յառաջագոյն եղած փոխանորդութեան։*

Ջոր օրինակ, եթէ մարդ մը ուրիշին սեպհական իրը յանիրաւի վաճառելէ յետոյ իրողութիւնն իմացուն նոյն իրին տիրոջ, և եթէ այս վերջինն հաւանութիւն յայտնէ, կը նկատուի իբր Թէ յառաջագոյն փոխանորդ կարգած էր զայն։

Ծօդ. 1454. — *Պատգամաւորութիւնը փոխանորդութեան պէս չ'ունի։*

Ջոր օրինակ, եթէ սեղանաւոր մը ուզէ դրամ փոխ տալ մարդու մը, և տեսէ, եսխօտ գապուլու միւշիր պաշգա պիր սէօզ սէօյլէսէ, վէքեալէթ միւնազըտ օլուր։ Ֆէզալիթ, վէքիլ պիր շէյ սէօյլէմէյիպտէ՝ օլ խուսուսուն իճրասընա Թէշէպպիւս իյլէսէ, տէլալէթէն վէքեալէթի գապուլ իթմիշ օլմազլա, Թէսարրուֆու սահրի օլուր։

Էմմա պատէ-լ-լճապ՝ վէքիլ ըէտտ իթմէ, լճապըն հիւքմիւ գալմազ։

Պինաէն ալէյհ, միւվէքքիլ «Պու խուսուսա սէնի վէքիլ իթտիմ» տէյիպտէ, վէքիլ օլաճագ քիմէնէ «Գապուլ իթմէմ» տէյու ըէտտ իյլէտիքտէն սօնրա՝ միւվէքքէլ-իւն-պիհին իճրասընա միւպաշէրէթ իյլէսէ, Թէսարրուֆու սահրի օլմազ։

Մաս. 1452. — *Իզն ու իճազէթ՝ Թէվքիլ տիր։*

Մաս. 1453. — *Իճազէթի լահըգա՝ վէքեալէթի սապըգա հիւքմիւնտէ տիր։*

Մէսէլա, պիր քիմէ ֆիւզուլի ախէրին մալընը սաթտըգտան սօնրա, մալ սահիպինէ խապէր վէրիպ, օ տախի միւճիզ օլսա, էվվելճէ անը վէքիլ իթմիշ կիպի օլուր։

Մաս. 1454. — *Իէտալէթ, վէքեալէթ գապիլինտէն տէյիլ տիր։*

Մէսէլա, պիր քիմէյէ սարրաֆ ագճէ իպդազ իտէճէք օլուպ տա՝ օ տա-

եթէ սա իւր սպասաւորը ղրկէ՝ դրամը բերելու համար, սպասաւորն այդ մարդուն պատգամաւորը կը նկատուի, ո՛չ Թէ փոխառուԹիւն կ'ընդելու փոխանորդն։

Նմանապէս, երբ մարդ մը ձի մը գնելու համար ձիավաճառին ղրկէ մարդ մը որ ըսէ նմա. «Այս անուն անձն կ'ուզէ քեզմէ գնել այս ինչ ձին». ասոր վրայ ձիավաճառն «Այս ձին անոր վաճառեցի այսքան դահեկան զնով. գնա՛ ըսէ՛ և անոր յանձնէ՛ զայն» ըսէ և այն մարդուն յանձնէ, ու այս մարդն ձին բերէ այդ անձին յանձնէ՝ ձիավաճառին յայտարարած կերպիւ և այս անձն ընդունի նոյնհետայն, կը նկատուի իբր Թէ վաճառումն ուղղակի կատարուած է այն անձին և ձիավաճառին միջեւ. ուստի և ղրկուած մարդը կը լինի առնոց միջեւ պարզապէս պատգամաւոր կամ միջնորդ, ո՛չ Թէ՝ փոխանորդ։

Դարձեալ, եթէ մարդ մը ըսէ մասվաճառին. «Ի հաշիւ իմ ամէն օր այսքան հոխա միս տուր իմ այս անուն սպասաւորիս՝ որ կ'երԹեւեկէ ի վաճառանոց, և եթէ մսավաճառը նոյն կերպիւ տայ, այդ սպասաւոր կը լինի իւր տիրոջ պատգամաւորն, և ո՛չ Թէ փոխանորդն։

Ճօղ. 1455. — *Հրամանն հաւասարազօր է մերթ փոխանորդութեան և մերթ պատգամաւորութեան։*

Զոր օրինակ, եթէ մարդու մը սպասաւորն անոր հրամանով ապրանք գնէ վաճառականէ մը, այդ մարդուն գընման փոխանորդը կը նկատուի։

Բայց եթէ այդ մարդ վաճառականի մը հետ սակարկութիւն կատարելէ յետոյ՝ ապրանքն առնելու և բերելու համար ղրկէ իւր սպասաւորը, սա իւր ազեէյի կէՔիրմէք իւզրէ խըտմէՔեարըն կէօնտէրսէ, խըտմէՔեար օլ քիմսէնէյին րէսուլու տըր. եօզաս խաՔիզազա վէքիլի տէյիլ տիր։

Բէզալիք, պիր քիմսէյին պիր աՔ իշՔիրա իՔմէք իւզրէ ճանպազա կէօնտէրտիյի շախս օլ ճանպազա «Ֆիւլան քիմսէ սէնտէն ֆիւլան աՔը սաՔըն ալմազ խաՔէյօր» տէմէսի իւզէրինէ, ճանպազ տսխի «Շու գատար ղուրուշա օլմազ իւզրէ պու աՔը անա սաՔատըմ. վա՛ր անա սէօյլէ՛, վէ աՔը Քէալիմ խյլէ՛», տէյէրէք օլ շախսա վէրիպ, օ տսխի մինվալը մէշրուհ իւզրէ օլ քիմսէյէ աՔը Քէալիմ վէ օ տսխի հէման գատըլ խՔտիբատ, օլ քիմսէ իլէ ճանպազ պէյնինտէ պէյ միւնազըր օլարազ, օլ շախս սրատա միւճէյրրէտա պիր րէսուլ վէ վսսըդա օլուր. եօզաս վէքիլ օլմազ։

Վէ քէզալիք, պիր քիմսէ գասապա «Պէնիմ պազարա կիտիպ կէլէն ֆիւլան խըտմէՔեարըմա պէնիմ հէն էվվիյէ շու գատար զըյէ էՔ վէ՛ր» տէյիպ, օ տսխի պու վէճհլէ վէրսէ, օլ խըտմէՔեար էֆէնտիսինէն րէսուլու օլուր. վէքիլի տէմէք օլմազ։

Մաս. 1455. — *Էմր՝ պահէն վէՔեալէՔ, վէ պահէն րէսալէՔ գապիլինտէն օլուր։*

Մէսէլա, պիր քիմսէնին էմրիյլէ՝ խըտմէՔեարը պիր Քաճիրտէն մալ իշՔիրա խյլէտիքատ, օլ քիմսէնին շիրաեա վէքիլի օլուր։

Էմմա, օլ քիմսէ պիր Քաճիր իլէ բազարլըզ իտիպտէ՝ մալը ալըպ կէՔիրմէք իւզրէ խըտմէՔեարըն կէօնտէրսէ, էֆէնտիսինին րէսուլու տիրոջ պատգամաւորն կը նկատուի, ո՛չ Թէ փոխանորդն։

Ճօղ. 1456. — *Փոխանորդութիւնն մերթ կը կատարուի բացարձակ կերպիւ։*

Այսինքն, կրնայ կատարուիլ առանց ո և իցէ ԹէուՔեան, առանց ո և իցէ ժամանակ որոշուելու, և առանց ո և իցէ չափաւորիչ պայման դրուելու։

Մերթ կը կատարուի թուԹենէ մը կախեալ լինելով։

Զոր օրինակ, եթէ մէկն ըսէ մարդու մը. «Զքեզ փոխանորդ կարգեցի որպէս զի իմ այս ձիս այս անուն վաճառականին վաճառես՝ եթէ նա հոս գայ», և եթէ այդ մարդ ընդունի, փոխանորդուԹեան կատարումն՝ կախում կ'ունենայ նոյն վաճառականին հոն գալէն, այնպէս որ, եթէ այն վաճառականը գայ՝ փոխանորդը կըրնայ վաճառել նոյն ձին. ապա Թէ ոչ՝ չկրնար։

Մերթ կը կատարուի ժամանակ մը որոշուելով։

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մը ըսէ մէկուն. «Զքեզ փոխանորդ կարգեցի որպէս զի Ապրիլ ամսոյ մէջ վաճառես իմ անասուններս», և եթէ այդ մարդ ընդունի, փոխանորդ կը լինի երբոր Ապրիլ ամիսը գայ, ուստի և նոյն տաեն կամ այնուհետեւ կրնայ փոխանորդաբար վաճառել նոյն անասուները, բայց չկրնար զայնս վաճառել ապրիլէն առաջ։

Եւ մերթ կը կատարուի չափաւորիչ պայման մը տրամադրուելով։

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մ'ըսէ մէկուն. «Զքեզ փոխանորդ կարգեցի որպէս զի այս ժամացոյցս վաճառես 1000 դահեկանի», փոխանորդին փոխանորդուԹիւնն այնպէս իմն կը չափաւորի, որ չկրնար նոյն ժամացոյցը վաճառել 1000 դահեկանէ պակաս գնով։

մէք օլուր, եօզաս վէրիլի օլմազ։

Մաս. 1456. — *Բիւքնի թէվքիլ պահէն մուդլագ օլուր։*

Եանի, պիր շարդա մուալլագ եա պիր վագՔա միւզաֆ եախօտ պիր գայտ իլէ մուգայեէտ օլմազ։

Վէ պահէն չարդա մուալլագ օլուր։

Մէսէլա, «Ֆիւլան Քաճիր պուրայա կէլիր իսէ, պէնիմ շու աՔըմը սաՔմագ իւզրէ սէնի վէքիլ իՔտիմ» տէյիպտէ՝ օ տախի գապուլ իՔսէ՝ վէքալէԹ օլ Քաճիրին կէլմէսինէ մուալլագ օլարագ միւնազըր օլուր։ Վէ օլ Քաճիր կէլիր իսէ, վէքիլ տախի օլ մալը սաՔապիլիր, վէ իլլա, սաՔմազ։

Վէ պահէն պիր վագԹա միւզաֆ օլուր։

Մէսէլա, «Նիսան այլընտա պէնիմ հայվանլարըմը սաՔմադան սէնի վէքիլ իՔտիմ» տէյիպտէ՝ օ տախի գապուլ իՔսէ, շէհրի նիսան հուլուլընտա վէքիլ օլուպ, հէման օլ վագՔ եախօտ անտան ասնրա օլ հայվանլարը պի-լ-վէքալէ սաՔապիլիր. էմմա նիսանտան էվվէլ սաՔմազ։

Վէ պահէն պիր գայտ իլէ մուգայեէտ օլուր։

Մէսէլա, «Շու սաաԹըմը 1000 ղուրուշա սաԹմազա սէնի վէքիլ իՔտիմ» տէսէ, վէքալէԹի՝ անը 1000 ղուրուշտան աշաղըյա սաԹմամագ իլէ մուգայեէտ օլուր։

ՊԱՊԸ ՍԱՆԻ

ՇՈՒՐՋԸ ՎԷՊԵՒԱԼԷԹ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ ՏՐՐ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՓՈԽԱՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՎԱՒԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Յօդ. 1157. — Էական պայման է որ փոխանորդ կացուցանողը կարող լինի ինքն անձամբ կատարել փոխանորդութեան առարկայ եղող գործը։

Հետեւապէս, ընտրողութեան տէր չեղող անչափահասն, ինչպէս նաեւ խնամակալն չեն կրնար վաւերապէս փոխանորդ կարգել ուրիշ մէկը։

Նե ընտրողութեան տէր եղող անչափահասն չկրնար, եթէ իւր բնական պաշտպանն առ այս արտօնած իսկ լինի, փոխանորդ կարգել ուրիշ մէկն ա՛յնպիսի գործոց համար որք բացարձակապէս աննպատակ են իրեն, ինչպէս՝ նուիրատուութիւն և ողորմութիւն. բայց առանց իւր բնական պաշտպանին արտօնութեան կընայ փոխանորդ կարգել ուրիշ մէկն ա՛յնպիսի գործոց համար որք բացարձակապէս

Մաս. 1157. — Միւվէքքիլին՝ միւվէքքէլ-լուն-պիհ օլան իշի եարմաղա մուքթէտիր օլմասը շարդ տըր։

Պինաէն ալէյհ, սապիի ղայրը միւմէյեիզ լէյ մէճնունէնն թէվքիլի սահըհ օլմազ։

Վէ սապիի միւմէյեիզ հադգընատ՝ հիպէ վէ սաատագա կիպլի՝ զարարը մահզ օլան իշլէրսէ, վէլիսի իզն վէրսէ՛ պիլէ, ախէրի թէվքիլ խէմմէզ, վէ գապուլը հիպէ վէ սաատագա կիպլի՝ հադգընատ նէֆը մահզ օլան իշլէրսէ, վէլիսինին իզնի օլմատա պիլէ, ախէրի թէվքիլ խէպլիվիր։ Էմմա, պէյու չիրա կիպլի՝ նէֆի իլէ զարար պէյնինէ տաիր վէ

նպատատուր են իրեն, ինչպէս՝ նուէր կամ ողորմութիւն ընդունիլ։ Իսկ ի մասին ա՛յնպիսի անօրինութեանց որոց նպատատուր կամ աննպատակ լինելն երկբայական է — որպիսի են վաճառումն և գնումն —, կրնայ փոխանորդ կարգել ուրիշ մէկն՝ եթէ արտօնեալ է առեւտուր ընելու. հակառակ պարագային մէջ, կրնայ փոխանորդ կարգել՝ պայմանաւ որ իւր բնական պաշտպանին հաւանութիւնն ևս ստանայ առ այս։

Յօդ. 1158. — Էական պայման է որ փոխանորդն առողջամիտ և ընտրողութեան տէր լինի. էական պայման չէ որ չափահաս լինի։

Հետեւապէս, ընտրողութեան տէր եղող անչափահասն կրնայ փոխանորդ լինել՝ եթէ արտօնեալ իսկ չլինի։ Սակայն պայմանագրական իրաւունքներն կը պատկանին ա՛չ թէ իրեն, այլ՝ զինքը փոխանորդ կացուցանողին։

Յօդ. 1159. — Մարդ մը կրնայ ուրիշ մէկն փոխանորդ կարգել ա՛յնպիսի գործոց համար զորս ինքն անձամբ կրնայ կատարել. հետեւապէս կրնայ ուրիշն փոխանորդ կարգել՝ տալու և առնելու համար այն ամեն տեսակ իրաւունքներ որք կը վերաբերին Քաղաքային Գործառնութեանց։

միւթէրէտտիտա օլան թէսարրուֆաթտա, էկէր ախզ ու իդտա մէկզուն խէ՝ պաշգասընը տախլ թէվքիլ խէպլիվիր. տէյիլ խէ, թէվքիլ՝ վէլիսինին իճազէթինէ մէվգուֆկն միւնագըտ օլուր։

Մաս. 1158. — Վէքիլին ագըլ վէ միւմէյեիզ օլմասը շարդ տըր. պալիղ օլմասը շարդ տէյիլ տիր։

Պինաէն ալէյհ, սապիի միւմէյեիզ մէկզուն օ՛լմատա պիլէ՝ վէքիլ օլապիլիր։ Ֆագաթ հուգուգը ագա՝ անատան օլմայըլ, միւվէքքիլինէ ախտ օլմուր։

Մաս. 1159. — Պիր քիմսէ պիզզաթ եարատիլմէյի խուսուսիյատա, վէ մուամէլատա տախլ օլան հէր հադգըն իճտա վէ խթիֆաընատա պաշգասընը թէվքիլ խէպլիվիր։

Զոր օրինակ, մարդ մը օրինապէս կրնայ ուրիշն փոխանորդ կարգել՝ վաճառելու և գնելու, վարձու տալու և վարձու բռնելու, գրաւ տալու և գրաւ ընդունելու, աւանդ տալու և աւանդ ընդունելու, իրաւախոհ լինելու, պարտագերծ ընելու, խոստովանութիւն ընելու, դատ բանալու, նախագնում կամ բաժանում պահանջելու, պարտք հատուցանելու կամ գանձելու և ինչք ստանալու պաշտօնով։

Սակայն, բոլոր այս պարագայից մէջ, փոխանորդութեան առարկայն պարտի լինել որոշ և ծանօթ։

Մէկէլա, պիր քիմսէ պէյ ու շիրա, վէ իճար ու իմթիճար, վէ բէհն ու իրթիհան, վէ իտա ու իմթիյտա, վէ հիպէ ու իմթիհապ, վէ սուլհ ու իպրա, վէ իդրար, վէ տավա, և զանլէպի շիֆա, վէ զըամէթ, վէ իֆա ու իմթիֆայի տիյոնա վէ գայզը մալա տիկէր պիր քիմսէյի Մէվքիլ ինսէ, ճարիզ օլուր։

Ֆագադ, միւվէքքէլ-իւն-պիհին մալիւմ օլմասը լազըմ տըր։

ՊԱՊԸ ՍԱԼԻՍ

ՎԷՓՓԵԱԼԷԹԻՆ ԱՀՓԵԱՄԸ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ ՕԼՈՒՊ ԱԼԹԸ ՖԱՍԼԸ ՄԻՇԹԷՄԻԼ ՏԻՐ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՓՈԽԱՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԵԱՆՑ ՎՐԱՅ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

Փոխանորդութեան ընդհանուր արդեանց վրայ։

Ծող. 1460. — *Ի մասին նուիրատուութեան, անօթատուութեան, գրաւատուութեան, Մէ-պոպէզելէ ընկերութեան, ուրացեալ պարտուց առթիւ եղած իրաւախոհութեան, —փոխանորդ ընտրելու պայմանադրել յանուն փոխանորդ կացուցանողին։ Եթէ չպայմանադրէ յանուն փոխանորդ կացուցանողին, իւր ինքնաժպայմանադրութիւնը չի ներկայանար։*

ՖԱՍԼԸ ԵՎՎԵԼ

Վէքեալէթին աիրեամը ումմումիյեէսի պէյանընտա տըր։

Մաս. 1460. — *Հիսել, վէ իարէ, վէ րէհն, վէ իտա, վէ իդրաշ, վէ չիրքէթի միւտարէպէտէ, վէ ան-ինքեաբերին սուլհտա, վէքիլին՝ ագտը միւվէքքիլինէ միւզաֆի գըլմասը լազըմ տըր։ Միւվէքքիլինէ միւզաֆի գըլմասը չարդ տէյիլ տիր։ Միւվէքքիլինէ միւզաֆի գըլմայըպ տա՝ նէֆսինէ իպգաֆէթ իւլէ իքթիֆա իքթիզայի տախի սահրհ օլուր։ Վէ իքի սուրէթտէ տախի, միւքիյէթ՝ անճագ միւվէքքիլինէ սապիթ օլուր։*

Ֆագադ, ագտ էկէր միւվէքքիլէ միւզաֆի գըլընմազ իսէ, հուգուգը ագտ՝ ագըտա, եանի, վէքիլէ ախտ օլուր։ Վէ էկէր միւվէքքիլէ միւզաֆի գըլընըր իսէ, հուգուգը ագտ տախի միւվէքքիլէ ախտ օլուր։ Վէ պու սուրէթտէ, վէքիլ՝ րէսուլ կիսպի օլուր։

Ծող. 1461. — *Ի մասին վաճառման, գնման, վարձման, խոստովանեալ պարտուց առթիւ եղած իրաւախոհութեան, էական պայման չէ որ փոխանորդը պայմանադրէ յանուն ինքը փոխանորդ կացուցանողին, հետեւապէս վաւերական կը լինի եթէ փոխանորդն բաւական համարի նոյն իսկ յանուն իւր պայմանադրել, փոխանակ պայմանադրելու յանուն փոխանորդ կացուցանողին։ Սոյն կրկին պարագայից մէջ, առեւտրականատրութեան իրաւունքներն կը վերաբերին փոխանորդ կացուցանողին եւ եթէ։*

Սակայն եթէ փոխանորդն չպայմանադրէ յանուն ինքը փոխանորդ կացուցանողին, պայմանադրական իրաւունքներն կը պատկանին պայմանադրին՝ այն է՝ փոխանորդին։ Իսկ եթէ փոխանորդը պայմանադրէ յանուն ինքն փոխանորդ կացուցանողին, պայմանադրական իրաւունքներն եւս կը պատկանին փոխանորդ կարդողին, և սոյն վերջին պարագայի մէջ՝ փոխանորդը կը նկատուի իբր պատգամաւոր։

Մաս. 1461. — *Պէյ ու չիրա, վէ իճարէտէ, վէ անիգըարին սուլհտա, վէքիլին՝ ագտը միւվէքքիլինէ միւզաֆի գըլմասը չարդ տէյիլ տիր։ Միւվէքքիլինէ միւզաֆի գըլմայըպ տա՝ նէֆսինէ իպգաֆէթ իւլէ իքթիֆա իքթիզայի տախի սահրհ օլուր։ Վէ իքի սուրէթտէ տախի, միւքիյէթ՝ անճագ միւվէքքիլինէ սապիթ օլուր։*

Ֆագադ, ագտ էկէր միւվէքքիլէ միւզաֆի գըլընմազ իսէ, հուգուգը ագտ՝ ագըտա, եանի, վէքիլէ ախտ օլուր։ Վէ էկէր միւվէքքիլէ միւզաֆի գըլընըր իսէ, հուգուգը ագտ տախի միւվէքքիլէ ախտ օլուր։ Վէ պու սուրէթտէ, վէքիլ՝ րէսուլ կիսպի օլուր։

Զոր օրինակ, եթէ վաճառման փոխանորդն չպայմանագրէ յանուն գինքը փոխանորդ կարգողին, այլ նոյն իսկ յանուն իւր պայմանագրել բաւական համարելով՝ վաճառէ փոխանորդ կացուցանողին սեպհական մէկ իրն, կը տիպարւի գնորդին յանձնել վաճառեալ իրն, և գնորդն պահանջել և ստանալ գինն։ Եւ եթէ գնեալ իրին իրաւատէր մը յերեւան ելնէ և այս մասին դատավճիռ մը ձեռք բերելէ յետոյ՝ զրաւէ զայն, գնորդը կը դիմէ վաճառման փոխանորդին, այսինքն, վճարած գինը կը պահանջէ անկէ։ Նոյնպէս, եթէ գնման փոխանորդն՝ առանց այս կերպիւ պայմանագրելու յանուն փոխանորդ կացուցանողին՝ գնած իրն ստանայ և այդ իրին գինն փոխանորդ կացուցանողէն չառնու իսկ, իւր վրայ ստիպում ի գործ կը դրուի որպէս զի գնած իրին գինն իւր անձնական դրամով վճարէ վաճառորդին, իսկ եթէ գնեալ իրին մէկ վաղեմի թերութիւնն ի յայտ գայ, փոխանորդն զայն ետ տալու համար դատ բանալու իրաւունք կ՚ունենայ։

Բայց եթէ փոխանորդն պայմանագրած է յանուն գինքն փոխանորդ կացուցանողին, զոր օրինակ, եթէ վաճառումը կատարած է՝ ըսելով թէ «Ա՛յս անուն անձին կողմանէ փոխանորդաբար վաճառեցի», կամ թէ «Ա՛յս անուն անձին համար գնեցի», յայնժամ վերոյիշեալ պայմանագրական իրաւունքներն առ հասարակ կը պատկանին փոխանորդ կացուցանողին, և այդ պարագայի մէջ, փոխանորդն կը նկատուի իբր պատգամաւոր։

Ծօղ. 1462. — Ի մասին պատգամաւորու թեան, պայմանագրական իրաւունքները կը պատկանին պատգամատուին, և ո՛չ երբէք՝ պատգամաւորին։

Մէկէլա, վէքիլի պի-լ-պէյ ազգը միւվէքքիլինէ միւզաֆ զըլմայըդ տա, նէֆխինէ իզաֆէ իլէ իքթիֆա իտէրէք՝ միւվէքքիլինին պիր մալընը սաթըզտա, մէպկի միւՔէրիյէ Քէսիլ իՔմէյէ մէճպուր օլուր, վէ սէմէնի միւՔէրիտէն գալէպ վէ գապզ իտէպիլիր։ Վէ մալը միւՔէրայա պիր միւաՔհազդ չզդըզ տա՝ պատէ-լ-հիւքմ գապզ օլունսա, միւՔէրի վէքիլի պի-լ-պէյէ բիւճու իտէր, եանի, վէրտիյի սէմէնի անտան իաՔէր։ Վէ վէքիլի պի-չ-շիրա ազգը պու վէճհէյէ միւվէքքիլինէ միւզաֆ զըլմազդըզդն իշՔիրա իյլէտիյի մալը՝ գապզ իտէր, վէ մալը միւՔէրանդն սէմէնինի միւվէքքիլինտէն ալմասա պիլէ, քէնտի մալընտան պայիէ վերմէք իւզրէ ճէպր օլունուր։ Վէ մալը միւՔէրատա այպը գատիմ զուհուր իՔմէ, բէտտ իչին՝ վէքիլին մուխասէմէյէ հազդը օլուր։

Էմմա վէքիլ էկէր ազգը միւվէքքիլինէ միւզաֆ զըլմըշ իսէ, մէսէլա «Ֆիւլանընդն դարաֆընտան պի-լ-վէքալէ սաՔտըմ», եախօտ «Ֆիւլան իչին ալտըմ» տէյէրէք՝ ազգը պէյ իյլէմիշ օլսա, օլ հալտա անիֆին պէյան օլունան հուգուզը ազդ հէք միւվէքքիլէ ախտ օլուր, վէ պու սուրէՔէտ վէքիլ՝ բէտտ իլ հիւքմիւնէտ գալըր։

Մաս. 1462. — ԲէտտլէՔտէ, հուգուզը ազդ միւրսիլէ ախտ օլուր։ բէտտ լա տալա Թէվլուզ իՔմէզ։

Ծօղ. 1463. — Վաճառման, գնման, պարտուց հատուցման, պահանջից գանձման, որոշ առարկայից ըստացման փոխանորդ եղող անձն երբ իր մը ստանայ բնաւ պահանջման իւր փոխանորդութեան, իւր քովյդ իրը կը նկատուի ատանդ։ այնպէս որ, եթէ այդ իրն ոչնչանայ առանց իւր կամաւոր թերութեան կամ անփութութեան, տուժել չկարկաղրիր։

Նմանապէս, ատանդ կը նկատուի նաև այն իրն որ պատգամաւորին քով կը գտնուի ըստ պահանջման իւր պատգամաւորութեան։

Ծօղ. 1464. — Երբ պարտատէրն իւր պարտուց գումարը ղրկէ պարտատիրոջ, և այդ գումարն՝ հասնելէ յառաջ՝ պատգամաւորին քով կորնչի, այդ կորուստ կը վերաբերի պարտատիրոջ եթէ դրան պատգամաւորին եթէ դրան պատգամաւորին ձեռօք ղրկուած է։ իսկ եթէ պարտատիրոջ պատգամաւորին ձեռօք ղրկուած է, այդ կորուստ կը վերաբերի պարտատիրոջ, ուստի և պարտատէրն իւր պարտքէն ազատ կը նկատուի։

Ծօղ. 1465. — Եթէ մարդ մ՚երկու անձեր միանգամայն փոխանորդ կարգէ միեւնոյն գործոյն համար, ասոնցմէ մէկն առանձինն չկրնար

Մաս. 1463. — Պէյ ու չիրա վէ իՔմա ու խթիֆայի տէյնէ վէ գապզը այնա վէքիլ օլան քիմսէնին՝ ճիհէթի վէքեալէթտէն տօլայը մագպուզըզ օլան մալ քէնտի եէ-տինտէ վէտըա հիւքմիւնտէ տիր։ պիրա թէտտա վէ լա թագսիր Թէվլիֆ օլսա, զաման լազըմ կէլմէզ։

Ճիհէթի իքտալէթտէն տօլայը իքտուլտան եէտինտէքի մալ տախի՝ քէզմիրիք վէտըա հիւքմիւնտէ տիր։

Մաս. 1464. — Մէտեուն պօրճունու տայինէ կէօնտէրիլտէ՝ գապլէ-Ը-վիւսուլ իքտուլ եէտինտէ Թէվլիֆ օլտուզուզ սուրէթտէ, էկէր մէտեուննուն իքտուլտա խէ՝ մէտեուննուն մալընտան Թէվլիֆ օլուր, վէ էկէր տայինին իքտուլտա խէ՝ տայինին մալընտան Թէվլիֆ օլուպ, մէտեուն պօրճունտան պէրի օլուր։

Մաս. 1465. — Պիր քիմսէ իւքի քիչիյի պիրտէն Թէվքիլ իմսէ, վէքիլ օլտուգլարը խուսուստա եալընըզ պիրինի Թէտարրուփ՝ եանի՝

անօրինել՝ այսինքն՝ փոխանորդութիւն կատարել ի մասին այն գործոյն որոյ համար փոխանորդ եղած են։

Սակայն եթէ այդ երկոքին փոխանորդ կարգուած են դատավարելու կամ աւանդ եւ տալու և կամ պարտք վճարելու համար, անոնցմէ մէկն առանձինն կրնայ կատարել փոխանորդութիւնն։

Բայց եթէ մարդ մը գործի մը համար փոխանորդ մը կարգելէ յետոյ՝ ուրիշ մէկն եւս փոխանորդ կարգէ միևնոյն գործին համար, երկուքէն ո՛րն որ փոխանորդութիւնը կատարէ՝ օրինաւոր կը լինի։

Օր. 1466 ։— Մարդ մը չկրնար ուրիշ մէկը փոխանորդ կարգել ա՛յն գործոյն մէջ՝ որոյ համար փոխանորդ կարգուած է ինքն։

Այլ է եթէ փոխանորդ կարգողն զայն արտօնած լինի առ այս և կամ եթէ ըսած լինի նմա թէ «Գործէ՛ այնպէս որպէս պատշաճ թուի քեզ»։ այս պարագային մէջ, փոխանորդը կրնայ ուրիշը փոխանորդ կարգել։

Եւ այսպէս, փոխանորդին փոխանորդ կարգած անձն կը լինի փոխանորդ կացուցանողին ուղղակի փոխանորդն, ո՛չ թէ՝ այն փոխանորդին փոխանորդն։ Մինչեւ իսկ, եթէ առաջին փոխանորդը պաշտօնանկ լինի կամ մեռնի, երկրորդ փոխանորդը պաշտօնանկ եղած չնկատուիր։

Օր. 1467 ։— Եթէ փոխանորդութեան մէջ վարձք պայմանադրուած լինի և միանգամայն փոխանորդը կատարէ փոխանորդութիւնը, վարձք պահանջելու իրաւունք կը ստանայ։ Իսկ եթէ ո՛չ միայն վարձք պայմանադրուած չլինի, այլ նաև փոխանորդը վարձքով ծառայութիւն ընդ մէկը չէ, ճրիտաբար աշխատած նկատուելով՝ վարձք պահանջելու իրաւունք չկրնար ունենալ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

Գնման փոխանորդութեան վրայ։

Օր. 1468 ։— Ըստ տրամադրութեան 1459րդ Յօդուածոյ վերջին պարբերութեան, փոխանորդութեան առարկայն պարտի լինել այն առուիման ծանօթ և որոշ՝ որ կարելի ըլլայ կատարել փոխանորդութիւնն։

Այսպէս, փոխանորդ կարգողը պարտի որոշել այն իրին սեռը զոր գնել տալ կ՛ուզէ, ինչպէս նաև անոր տեսակը, եթէ սեռը տեսակներ ունի։ Ապա թէ ոչ՝ փոխանորդութիւնը անվաւեր կը լինի։

Ֆադադ, խուսուսմէթի եալօա ըէտաի վէտըայա վէ եախօա գազաի տէյնէ վէքիլ խէյլը, եալընըզ պիրիսի իֆայի վէքեալէթ խէպլիլը։

Էմմա պիր քիմսէյի պիր խուսուսօա վէքիլ իթթիքաէն ոռնրա՝ ալիկէրինի տալի րէյսէն օ իչէ վէքիլ իթթախի սուրէթաէ, հէր դա՛նղըլը իֆայի վէքեալէթ իթթախ՝ ճախզ օլուր։

Մաս. 1466։— Պիր քիմսէ վէքիլ օլսուդու խուսուսուտա պաշգասընը թէվքիլ խէպլիլ։

Մէկէր քի, միւվէքքիլ անա իշն վէրմիշ, վէ եախօա «Մէյինէլէ ամէլ իթ» տէմիշ օլա։ Օլ հալտա վէքիլ պաշգասընը թէվքիլ խէպլիլը։

Վէ պու վէճհէյլ վէքիլին թէվքիլ իթթախի քիմսէ միւվէքքիլին վէքիլ օլուր։ Եօգսա, օլ վէքիլին վէքիլ

օլմազ։ Հաթթա, վէքիլի էվվէլին ազըլլայ եախօա վէ ֆաթըլլայ՝ վէքիլի սանի միւնազիլ օլմազ։

Մաս. 1467 ։— Էկէր վէքեալէթէ իւձրէթ չարդ խէպլիպէ՝ վէքիլ տախի իֆայի վէքեալէթ իլլէր խէ, իւձրէթէ միւսթէհագգ օլուր։ Վէ էկէր չարդ խէպլէ՝ վէքիլ տախի իւձրէթ լէյ խըտմէթ խէր մադուլգաէն տէյիլ խէ, միւթէպէրրի օլուպ՝ իւձրէթ խէպէյմէզ։

ՖԱՍԼԸ ՍԱՆԻ

Շէրայա վէքեալէթ պէյանըն-տա տըր։

Մաս. 1468։— 1459 Մատէնին Փըգրաի ախբրէսի հիւքմիւնճէ, վէքեալէթին իֆասը գազիլ օլաճագ մէրթէպէ միւվէքքէլ-իւն-պիհին մալիւմ օլմասը լազըմ տըր։

Շէյլէ քի, միւվէքքիլ իչթիրա խէճէյլ չէյլին ձինսինի պէյան իթթէվլի տէր։

զէ։ Եթէ այդ սեռ կը տարբաժանի այլ և այլ տեսակներու, բաւական չէ միայն որոշել սեռն, այլ պէտք է նաեւ որոշել տեսակը կամ գիւնն։

Բայց եթէ գնելի իրին սեռն չորոշուի, և կամ, որոշուելով հանդերձ՝ եթէ այլ և այլ տեսակներու տարբաժանեալ լինի և տեսակը կամ գիւնն չորոշուի, փոխանորդութիւնը վաւերական չնկատուիր· ուրիշ բան է եթէ ընդհանուր փոխանորդութեամբ փոխանորդ կարգած լինի։

Զոր օրինակ, եթէ մէկն ուրիշը փոխանորդ կարգէ՝ ըսելով Թէ «Զի՛ մը գնէ ինձ համար», փոխանորդութիւնը վաւերական կը նկատուի։

Իսկ եթէ մարդ մը ուզէ մէկը փոխանորդ կարգել՝ որպէս զի զգեստի համար կերպաս գնէ, պարտի որոշել ո՛չ միայն սեռն, այսինքն՝ էֆ֊ո֊բէ՞ գնել կ՚ուզէ Թէ ուրիշ սեռէ կերպաս, այլ նաեւ տեսակը — զոր օրինակ՝ Դամասկեան կամ հնդկական կերպաս—, կամ գիւնը— զոր օրինակ՝ իւրաքանչիւր պրակ այսքան դահեկանի։

Բայց, փոխանորդութիւնը վաւերական չնկատուիր՝ եթէ փոխանորդ կարգողն սեռը չորոշելով՝ ըսէ միայն, զոր օրինակ, Թէ «ինձ համար զրաստ մը գնէ» կամ «կերպաս գնէ», և կամ եթէ անոր տեսակը կամ գիւնը չորոշելով՝ ըսէ միայն, զոր օրինակ, Թէ «Զէֆ֊ո֊բէ գնէ»։

վէ ճինսին թահթընատ էկէր էնվալը միւթէղայիրէ վար ըսա, եալընըզ ճինսին պէյանը քեաֆի օլմայըպ, նէվրնը եախօտ պէհասընը տախի պէյան իմմէք լազըմ կէլիր։

վէ էկէր ալընաճագ չէյին պէհասը պէյան օլունմազ ըսա, եախօտ, ճինսի պէյան օլունուպ՝ անճագ թահթընատ էնվալը միւթէղայիրէ օլտուղու հալտա նէվրնը եա պէհասը թայինին գըլընմազ խէ, վէքեալէթ ահրէն օլմազ· մէկէր քի վէքեալէթի ամմէ իւլէ թէվքիլ իմմիշ օլա։

Մէսէլա, պիր քիմսէ «Պանա պիր ած ա՛լ» տէյու տիկէրինի Թէվքիլ իմսէ վէքեալէթ ահրէն օլուր։

Վէ պիր քիմսէ էվլապլըգ գումաշ ալմագ իւզրէ՝ պիրինի Թէվքիլ իտէճէք օլտուգտա, ճինսինի՝ եանի՝ չիթսարի՞ մի ալմագ իմմէր, եօգսա պաշգա ճինս գումաշ մը ալմագ իմմէր, պուրսասընը պէյան իւէ պէրապէր, Շամ եա Հինտ գումաշը տէյու նէվրնը, եախօտ Թօքատ շու գատար դուրուշլուգ տէյու պէհասընը պէյան իմմէսի լազըմ տըր։

Ճինսինի պէյան իմմէյիպ տէ, եալընըզ «Պանա պիր տապպէ ա՛լ» եախօտ «Գումաշ ա՛լ» տէսէ, վէ եախօտ, մէսէլա «Զիթսարի ա՛լ» տէյուպ տա՝ նէվրնը եա պէհասընը պէյան իմմէսէ, վէքեալէթ ահրէն օլմազ։

Սակայն և այնպէս, եթէ փոխանորդ կարգողն ըսէ Թէ «ի հաշիւ իմ՝ ձեռք մը զգեստի համար կերպաս կամ էֆ֊ո֊բէ գնէ՛, վոյթ չէ Թէ ո՛ր սեռէն կամ ո՛ր տեսակէն ալ լինի, այս կէտը քու ընտրողութեանդ կը յանձնեմ», — ինչ որ ընդհանուր փոխանորդութիւն կը նշանակէ—, փոխանորդը կրնայ գնել ո՛ր սեռն կամ ո՛ր տեսակն որ հաճոյ Թուի իրեն։

Օր. 1469. — *Սեռն կը փոխոխի ըստ փոխոխման նախնական նիւԹոյ կամ նպատակի և կամ արհեստագործման եղանակի։*

Զոր օրինակ, բամբակեայ կտաւն և վուշեայ կտաւն տարասեռ են ըստ նախնական նիւԹոյ։

Դարձեալ, ոչխարին բուրդն և մորԹն տարասեռ են ըստ փոխոխման նպատակի· բանզի մորԹին նպատակն է՝ զոր օրինակ՝ տիկ շինել, մինչդեռ բուրդն անկէ բոլորովին տարբեր նպատակներու կը ծառայէ, որպիսի է Թել շինել և կապերտ գործել, եայլն։

Եւ Թէպէտ Շարքէօյի և Ուշագի Թալիքներն առ հասարակ բուրդէ շինուած են, սակայն արհեստագործման եղանակի տարբերութեան պատճառաւ՝ տարասեռ են։

Օր. 1470. — *Եթէ փոխանորդն նշանակեալ տեսակէն տարբեր առարկայ մը գնէ, այսինքն, եթէ յանձնարարն ըսէ Թէ «Այս ինչ տեսակ բան մը գնէ՛» բայց փոխանորդն ուրիշ տեսակ բան մը գնէ, —մինչեւ իսկ եթէ գնած բանն աւելի օգտակար լինի, յանձնա-*

Ցազագ «Պանա պիր գաճ բուպալըգ գումաշ՝ եախօտ՝ չիթսարի ալ։ հէր գանըզ ճինս վէ եա նէվտէն օլուրսա օլսուն, սէնին բէյինէ միւֆէվվազ տըր» տէսէ, վէքեալէթի ամմէ օլուպ, վէքիլի գանըզ ճինս վէ նէվտէն իմմէր իսկ՝ ալապիլիր։

Մաս. 1469. — *Ալընեա մագազատըն վէ եախօտ սանաԹըն իմմիւլաֆըլայ՝ ճինս տախի մուխԹէլիֆ օլուր։*

Մէսէլա, բամպուգ պէզիյլէ քէՔէն պէզի՝ սըրլըարընէն իմՔիլաֆը սէպէպիյլէ մուխՔէլիֆ-իւլ-ճինս տիրլէր։

Վէ գօյունուն եունու ըլա տէրիճի՝ իմՔիլաֆը մագազատ հասէպիյլէ մուխՔէլիֆ-իւլ-ճինս տիր· զիրա տէրիտէն մագազատ՝ Քուլում եարմագ օլուպ, եունն ալմագտան մագազատ իսկ, իրլիք եարըպ քիլիմ տօգումագ կիպի՝ անոնմուզայիր օլան խուսուսլար տըր։

Վէ Շարքէօյ քէչէսիյլէ Ուշագ քէչէսի հէր եունտան մամուլ օլտուգլարը հալտա, իմՔիլաֆը սանաճ հասէպիյլէ՝ մուխՔէլիֆ-իւլ-ճինս տիրլէր։

Մաս. 1470. — *Վէքիլ էկէր ճինսէ մուխալէֆէթ իտէրսէ, եանի մուվէքքիլ «Ֆիւլա՚ն ճինսէն պիր չէյալ» տէյիպսէ, վէքիլ պագա՛ պիր ճինսէն պիր մալ ալսա, — հէր նէ գատար ալտըղը չէյ տահա ֆախուէլի օլսա պիլէ, մուվէքքիլ հագգընտա նաֆիըզ օլմազ, եա-*

արարն չհարիւադրիր ընդունիլ զայն, այսինքն փոխանորդին գնած իրն իւր վրայ կը մնայ և յանձնարարին համար գնուած չնկատուիր։

Յօդ· 1471·—Եթէ յանձնարարն ըսէ· «Ոչ գնէ», իսկ փոխանորդը մաքի գնէ, այս գնուած չզօրեր յանձնարարին, ուստի և գնուած մաքին կը վերաբերի փոխանորդին։

Յօդ· 1472·— Եթէ յանձնարարն ըսէ· «Այս ինչ գեաինը գնէ՛ ինձ համար», և եթէ նոյն գեանին վրայ չէնք չինէ, փոխանորդն չկրնար այնուհետեւ զայն գնել փոխանորդաբար։ Բայց եթէ ըսէ· «Այս ինչ տունը գնէ», և եթէ նոյն տան պատերն ծեփուին, և կամ եթէ պատ մը յաւելցուի յայն, այս պարագայի մէջ, փոխանորդը կրնայ նոյն տունը գնել փոխանորդաբար։

Յօդ· 1473·—Եթէ յանձնարարն ըսէ· «Կաթ գնէ» առանց որոշելու կաթին տեսակը, նոյն տեղւոյ մէջ սովորաբար գործածուած կաթը կ՚իմացուի։

Յօդ· 1474·—Եթէ յանձնարարն ըսէ· «Որիվ գնէ», փոխանորդը կրնայ գնել չուկային մէջ վաճառուած որիշներուն ո և է մէկ տեսակէն։

նէ, վէքիլին պատըղը մալ քէնաի իւղերինտէ գալըսկ, վիւվէքքիլ իչին պընմըշ օլմազ։

Մաս· 1471·— Միւվէքքիլ «Գօ՛չ ալ» տէյիսկ տէ, վէքիլ տիւի գօյուն պատ, միւվէքքիլ հագգընատ նաֆըղ օլմայըսկ, պընան գօյուն՝ վէքիլին օլուր։

Մաս· 1472·— Միւվէքքիլ «Պանա ֆիւլան պրատը ա՛լ» տէյիսկ տէ՝ օվ պրատ իւղերինէ էպնիյէ եալատ, անատան սօնրա վէքիլ անը պի-ը-վէքեալէ ալամազ։ Էմմա «Ֆիւլան խանէյի ա՛լ» տէյիսկ տէ՝ օվ խանէ պըվատըլատ, եախօտ անա պիր տուվար իլավէ խիլըէ, պուն հալատ վէքիլ անը պի-ը-վէքեալէ պատիւիր։

Մաս· 1473·—Միւվէքքիլ «Մի՛ւտ ալ» տէյիսկ տէ՝ նէ՛ սիւսիւ օլտուղունու թատրիհ իթիմէտ, պէլէտէ մատրուֆ օլան սիւսէ մահմուլ օլուր։

Յօդ· 1474·— Միւվէքքիլ «Բիրինճ ալ» տէտ, վէքիլ օլան քիմսէ՝ չարչըտատ սաթըլան հէր նէվի բիրինճատէն ալապիլիր։

Յօդ· 1475·— Երբ մարդ մը տուն մը գնելու համար ուզէ փոխանորդ կարգել մէկը, պարտի նշանակել նոյն տան թաղն և գիւնը· եթէ չնշանակէ, փոխանորդութիւնը վաւերական չի նկատուիր։

Յօդ· 1476·— Երբ մարդ մը մարդատահատ մը կամ կարկեհան մը գնելու համար ուզէ փոխանորդ կարգել մէկը, պարտի որոշել թէ մինչեւ քանի՞ դահեկանի կրնայ գնել· եթէ չորոշէ, փոխանորդութիւնը վաւերական չնկատուիր։

Յօդ· 1477·— Ի մասին քանակելի իրաց, հարկ է նշանակել փոխանորդութեան առարկային (այն է՝ գնելի իրին) քանակութիւնը կամ գինը։

Զօր օրինակ, երբ յանձնարարն ուզէ մէկը փոխանորդ կարգել ցորեան գնելու համար, պարտի ըսել թէ քանի՞ քոռ պիտի լինի, կամ գնոյն քանակութիւնը նշանակել՝ ըսելով թէ «Այսքան դահեկանի արժողութեամբ»։ Հակառակ պարագայի մէջ, փոխանորդութիւնը վաւերական չնկատուիր։

Յօդ· 1478·— Հարկ չէ որոշել փոխանորդութեան առարկային որակութիւնը։

Զօր օրինակ, պէտք չկայ որոշել գնելի իրին բարձրագոյն կամ միջակ և կամ ստորնագոյն տեսակ լինելն։

Բայց հարկ է որ փոխանորդութեան առարկային

Մաս· 1475·— Պիր քիմսէ պիր խանէ ալմագ իչին տիկերինի թէվքիլ խէճէք օլտուգտա, մահալլէսինի վէ պէհասընը պէյան իթիմէլի տիր· պէյան իթիմէզ խսէ, վէքեալէթ սահղհ օլմազ։

Մաս· 1476·— Պիր քիմսէ պիր թէք ինճի եախօտ պիր գըրմըզը եադուէթ թաշը ալմագ իւզրէ պիրինի թէվքիլ խէճէք օլտուգտա, պէհասը գա՞չ ղուրուչա գատար օլաճաղընը պէյան իթիմէլի լազըմ տըր· իթիմէզ խսէ, վէքեալէթ սահղհ օլմազ։

Մաս· 1477·— Մուգատէրաթատա, միւվէքքէլ-իւն-սիհին մըգատարը եախօտ սէմէնի պէյան օլունմագ լազըմ տըր։

Մէսէլա, պուղտայ ալմագ իչին պիրինի Ա էվքիլ իթիֆաթէ, գա՞չ քիլէ օլաճաղընը սէօյլէմէսէ, եախօտ շու գատար ղուրուշլուգ պուղտայ տէյու՝ մըգատարը սէմէնի պէյան իչէմէլի լազըմ կելիր· պէյան իթիմէզ խսէ, վէքեալէթ սահղհ օլմազ։

Մաս· 1478·— Միւվէքքէլ-իւն-սիհին վաֆքը պէյան օլունմագ լազըմ տէյիլ տիր։

Մէսէլա, ալէա եա էվղաֆ եա էտնա տէյու վաֆքընըն պէյանը լազըմ կելմէզ։

Շու գատար քի, միւվէքքէլ-իւն-սիհին վաֆքը՝ միւ-

որակութիւնը պատշաճ լինի յանձնարարին մասնաւոր հանգամանաց։

Զոր օրինակ, երբ ճիւաղար մը մէկը փոխանորդ կարգէ իրեն համար ճի մը գնելու, փոխանորդը չկրնար երթալ գնել 20,000 դահեկան արժող արաբական նժոյգ մը։ Եթէ գնէ, իր գնում չզօրեր յանձնարարին, այսինքն, այդ նժոյգ յանձնարարին համար գնուած չնկատուիր, այլ փոխանորդին վրայ կը մնայ։

Յօդ. 1479. — *Եթէ փոխանորդութիւնը պայմանով մը կապուած է, փոխանորդը չկրնար այդ պայմանին հակառակ վարուիլ։ Եթէ հակառակ վարուի, իր գնում չզօրեր յանձնարարին, այլ իր գնած իրը կը մնայ իր վրայ։*

Սակայն եթէ յանձնարարին համար չահաւէտ լինելուս կերպիւ հակառակ գործէ այդ պայմանին, հակառակ վարուած չնկատուիր էապէս։

Զոր օրինակ, եթէ յանձնարարն ըսէ. «Ինձ համար այս ինչ տունը գնէ 10000 դահեկանի», և սակայն եթէ փոխանորդն առաւելագոյն գնով գնէ, այս գնում չզօրեր յանձնարարին, այլ նոյն տուն փոխանորդին վրայ կը մնայ։ Բայց եթէ 10000 դահեկանէ նուազ գնով գնէ, այդ տուն յանձնարարին համար գնուած կը նկատուի։

Նմանապէս, եթէ յանձնարարն ըսէ. «Ապառիկ գնէ», և փոխանորդը կանխիկ դրամով գնէ, գնեալ իրը փոխանորդին վրայ կը մնայ։ Բայց եթէ յանձնարարն ըսէ. «Կանխիկ վէքքիլին հալընա միւվաֆըզ օլմագ լազըմ տըր։

Մէսէլա, պիր պարկիր քիրաճըսը քէնտիսինէ պիր պարկիր ալմագ իւզրէ՝ պիրինի Եէվքիլ իճտիքաէ, վէքիլ կիտիպ տէ՝ 20,000 ղուրուշլուգ պիր արապ ատը ալամազ։ Ալըր իսէ, շիրասը միւվէքքիլ հագգընատա նաֆըզ օլմագ, եանի օլ ատ միւվէքքիլ իչին ալընմըշ օլմայըպ, վէքիլին իւզէրինէ գալըր։

Մաս. 1479. — *Վէքեալէթ պիր գայա իլէ թագեիւտ օլունատըգատա, վէքիլ անա մուխալէֆէթ իւէմէզ։ Իսէր իսէ, շիրասը միւվէքքիլ հագգընատա նաֆըզ օլմայըպ, ալտըղը մալ քէնտի իւզէրինէ գալըր։*

Ֆագաթ միւվէքքիլ հագգընատա տահա ֆաիտէլի պիր սուրէթէ մուխալէֆէթ իւտէր իսէ, մանէն մուխալէֆէթ տատ օլունմագ։

Մէսէլա, պիր քիմսէ «Ֆիլան խանէյի պէնիմ իչին 10000 ղուրուշա ա՛լ» տէտիքտէ, վէքիլ տահա գիյատէեէ իշիքրա իտսէ, միւվէքքիլ հագգընատա նաֆըզ օլմայըպ, օլ խանէ քէնտիսինին իւզէրինէ գալըր։ Էմմա 10000 ղուրուշատան աշաղը իսէ, միւվէքքիլ իչին ալընմըշ օլուր։

Քէզալիք, «Վէրէսիյէ ալ» տէյիպ տէ, վէքիլ բէշին ազճէ իլէ ալսա, օլ մալ վէքիլին իւզէրինէ գալըր։ Էմմա «Բէշին ազճէ իլէ ալ» տէյիպ տէ, վէքիլ վէրէսիյէ ալսա, միւվէքքիլ իչին ալընմըշ օլուր։

դրամով գնէ», իսկ փոխանորդն ապառիկ գնէ, այդ իր յանձնարարին համար գնուած կը նկատուի։

Յօդ. 1480. — *Երբ մարդ մը գնէ կէսն այն իրին զոր գնելու համար փոխանորդ կարգուած է, — եթէ կարելի չէ առանց ձեռաւոր անջատել զայն, իր գնում չզօրեր յանձնարարին, իսկ եթէ կարելի է առանց ձեռաւոր անջատել զայն, կը զօրէ։*

Զոր օրինակ, եթէ յանձնարարն ըսէ. «Պրակ մը կերպաս գնէ», և փոխանորդն կէս պրակ գնէ, այս գնում չզօրեր յանձնարարին, ուստի և փոխանորդին վրայ կը մնայ այդ կերպասն։

Բայց եթէ յանձնարարն ըսէ. «6 քոռ ցորեան գնէ», և փոխանորդն 3 քոռ գնէ, յանձնարարին համար գնած կը նկատուի։

Յօդ. 1481. — *Եթէ յանձնարարն ըսէ. «Վերարկուի մը համար ասուի գնէ ինձ», և փոխանորդին գնած ասուին չբաւէ վերարկուին, այս գնում չզօրեր յանձնարարին, այլ այդ ասուին կը մնայ փոխանորդին վրայ։*

Յօդ. 1482. — *Եթէ յանձնարարն ուրիշը փոխանորդ կարգէ իր մը գնելու համար՝ առանց որոշելու գնելի իրին գինը, փոխանորդը կրնայ նոյն իրը գնել ինչպէս իր ընթացիկ արժէքին, նոյնպէս և չափաւոր պատրանօք (այսինքն ընթացիկ արժէքէն պակաս կամ աւելի)։*

քիլ իչին ալընմըշ օլուր։

Մաս. 1480. — *Պիր քիմսէ իչթիրասընա վէքիլ օլատուղ չէյին նըսֆընը իչթիրա իթիայի սուրէթէ, — էկէր օլ չէյին թէպզընատա զարար վար ըսա, շիրասը միւվէքքիլ հագգընատա նաֆըզ օլմագ։ Եօգ իսէ, նաֆըզ օլուր։*

Մէսէլա, «Պիր Քօր գումաշ ալ» տէյիպ տէ, վէքիլ եարըմ Քօր ալսա, միւվէքքիլ հագգընատա նաֆըզ օլմայըպ, օլ մալ վէքիլին իւզէրինէ գալըր։

Էմմա, «6 քիլէ պուղտայ ալ» տէյիպ տէ, վէքիլ 3 քիլէ ալսա, միւվէքքիլ իչին ալընմըշ օլուր։

Մաս. 1481. — *Միւվէքքիլ «Պանա պիր ճիւպպէլիք չուգա ալ» տէյիպ տէ, վէքիլին ալըրը չուգատան ճիւպպէ չըգմասա, շիրասը միւվէքքիլ հագգընատա նաֆըզ օլմայըպ, օլ չուգա վէքիլին իւզէրինէ գալըր։*

Մաս. 1482. — *Պիր չէյին պէհասը պէյան օլունմագսըզըն՝ իչթիրասընա վէքիլ օլան քիմսէնէ՝ օլ չէյի գըյմէթի միւսէյէսէյէ ալապիլսէյի կիպի, զապնը եէսի՛ր իլէ տահի ալապիլիր։*

Սակայն, չափաւոր պատրանքն իսկ ներելի չնկատուիր ի մասին այն իրաց որոց ոտին կամ արժէքն արգիլն որոշեալ է, որպիսի են միս և հաց։

Բայց եթէ գնէ չափազանց պատրանօք, այդ գնուած առն պարագայի մէջ չզօրեր յանձնարարին, այլ կը մնայ վոխառնորդին վրայ։

Ծօղ. 1183. — Գնուածն բացարձակապէս կը նշանակէ դրամով գնել։

Այս պարագայի մէջ, իր մը գնելու վոխառնորդ կարգուած անձն՝ եթէ իւր ունեցած մէկ բանին հետ վոխառնակէ զայն, այս վոխառնակուած չզօրեր յանձնարարին, այլ այդ իր կը մնայ վոխառնորդին վրայ։

Ծօղ. 1184. — Եթէ մարդ մը վոխառնորդ կարգէ մէկն որպէսզի տուրսն մէկ որոշ եղանակին մէջ պակաք ունեցած բան մը գնէ, այդ եղանակին համար միայն վոխառնորդ կարգած կը նկատուի։

Զօր օրինակ, եթէ մարդ մը ուրիշը վոխառնորդ կարգէ՝ գարնան եղանակին մէջ այծեայ վերարկու գնելու համար, նոյն տարւոյ ամրան եղանակին մէջ գործածելու համար այծեայ վերարկու գնելու վոխառնորդ կարգած կը նկատուի։ Եթէ եղանակին անցնելէն յետոյ կամ յաջորդ տարւոյ գարնան մէջ գնէ, այս գնուած չզօրեր յանձնարարին, այլ վոխառնորդին վրայ կը մնայ իւր գնած վերարկուն։

Ծօղ. 1185. — Որոշեալ ֆագադ, եթէ վէ էքմէք կիսպէ՝ սըր ու գըյմէթի մուայէնէ օլան չէյլէրտէ, զապնը եէսիր տահի մաֆուվ օլմազ։

Լիմնա, զապնը ֆահիշ իլէ ալըրսա, հէր հալտա չիրասը միւվէքքիլ հագդընտա նաֆըզ օլմայըպ, օլ մալ քէնտիսինին իւզէրինէ գալըր։

Մաս. 1183. — Անէ-ըըգլազ իշթիրա՝ նուգտա՛ւա իլէ իշթիրայա մասրուֆ օլուր։

Պու սուրէթտէ, պիր շէյին իշթիրասընա վէքիլ օլան քիմսէ՝ անը պիր մալ իլէ Թրանքա իթսէ, միւվէքքիլ հագդընտա նաֆըզ օլմայըպ, ալ շէյ վէքիլին իւզէրինէ գալըր։

Մաս. 1184. — Պիր մէվսիմի մուայէնէտէ լիւզումի օլան շէյի ալմագ իշին պիր քիմսէ ուիկէրինի Թէվքիլ իթսէ, օ՛ մէվսիմ մասրուֆ օլուր։

Մէսէլա, պիր քիմսէ պիր պէհար մէվսիմնտէ շալի ճիւպպէ ալմագ իշին պիրինի Թէվքիլ իթսէ, ճ եազըն գուլլանըլմագ իւզրէ ճիւպպէ ալմասը իշին Թէվքիլ իթմիշ օլուր։ Մէվսիմ կէչտիքտէն սոնրա եախսօտ կէլէճէք ոէնէնին պէհարընտա ալսա, միւվէքքիլ հագդընտա նաֆըզ օլմայըպ, վէքիլին ալսըղը ճիւպպէ քէնտի իւզէրինտէ գալըր։

Մաս. 1185. — Պիր մուայէնէ էյիլին իշթիրասընա վէքիլ օլան քիմսէ օլ շէյի քէնտիսի իշին իշթիրա իտէմէզ։ Վէ իշթիրա իտերքէն «Պէն պուննու քէնտիմ իշին ալսրմ» ատսէ սիւէ, քէնտիսինին օլմայըպ՝ միւվէքքիլին օլուր։

Մէկէր քի միւվէքքիլին Թայէին իմտիսի պէհատան զիյատէյէ, վէ Թայէինի պէհա իմմէտիսի սուրէթտէ՝ զապնը ֆահիշ իլէ ալըրսա, օլ վագըթ մալ վէքիլին օլուր։

Վէ պիր տէ, միւվէքքիլ հագդը օլտուղու հալտա, վէքիլ «Պէն պուննու քէնտիմ իշին ալսրմ» ատսէ, օլ մալ վէքիլին օլուր։

Մաս. 1186. — Պիր քիմսէ «Պանա ֆիւլանըն տթընը ա՛լ», ատյիսպ տէ, վէքիլ ա վէ նէտմ պիր չէյ սէյլէմէքսիզին, կիտիպ օլ աթը իշթիրա իմտիսի Թագտիրտէ, — Էկէր ալըրքէն «Միւվէքքիլ իշին ալսրմ» ատրսէ, միւվէքքիլին օլուր, վէ Էկէր «Պէնտիմ իշին ալսրմ» ատրսէ, քէնտիսինին օլուր։

Լիմնա եալընըղ «Ալսրմ» ատյիսպ տէ, քիմի՛ն իշին ալսրընը սէյլէմէմիշիքէն,

իւր մը գնելու համար վոխառնորդ կարգուած մարդն չկրնար իրեն համար գնել այն իրն։ Եւ եթէ գնած միջոցին ըսէ իսկ Թէ «Ես ինձ համար գնեցի զայս», այդ իր չվերաբերիր իրեն, այլ յանձնարարին։

Այլէ եթէ յանձնարարին նշանակածէն աւելի գնով, և կամ՝ եթէ գին նշանակած չէ՝ չափազանց պատրանօք գնէ. այն ատեն վոխառնորդին կը վերաբերի գնեալ իրն։

Նաեւ, եթէ, ի ներկայութեան յանձնարարին, վոխառնորդն ըսէ Թէ «Ես ինձ համար գնեցի զայս», գնեալ իրը կը վերաբերի վոխառնորդին։

Ծօղ. 1186. — Երբ յանձնարարն ըսէ վոխառնորդին. «Ինձ համար գնէ՛ այս առնուն մարդուն ձին», և վոխառնորդն, առանց ըսելու «Ո՛չ կամ այո՛», երթայ գնէ նոյն ձին,— եթէ գնած միջոցին ըսէ Թէ «Յանձնարարիս համար գնեցի», այդ ձին կը վերաբերի յանձնարարին. իսկ եթէ ըսէ Թէ «Ի՛նձ համար գնեցի», իրեն կը վերաբերի։

Բայց երբ վոխառնորդն ըսէ միայն Թէ «Գնեցի», առանց որոշելու Թէ սրա՛ն

համար է, և ապա յայտարարէ թէ «ձանձնարարի՛ս համար գնեցի», գնումն կը հաստատուի յանուն յանձնարարին՝ եթէ փոխանորդը այդ յայտարարութիւնն ըրած է ձիւն սառկելէն կամ պատահաբար թերութեան մ՚ենթակայ ըլլալէն յետոյ։

Յօդ. 1487.— Երբ երկու անձինք ուրոյն ուրոյն մէկը փոխանորդ կարգած են մեւնոյն իրը գնելու համար, այդ իրը կը վերաբերի ա՛յնմ որոյ համար փոխանորդը կամեցած և զոր ի մտի ունեցած էր գնումը կատարած միջոցին։

Յօդ. 1488.—Եթէ գնման փոխանորդն՝ իւր սեպհական իրը վաճառէ փոխանորդ կացուցանողին համար, այս վաճառումն վաւերական չնկատուիր։

Յօդ. 1489.— Եթէ փոխանորդն՝ իւր գնած իրը փոխանորդ կացուցանողին յանձնելէ յառաջ՝ տեղեկանայ այդ իրին թերութեան, յօժարատան «Մուվէքքիլ» ախտիյլ սուբէթաէ, — էկեր աթ թէլֆի, եախօտ պիր այլ հատիս օ՛լմատան ատմիշ խէ, թատիպ օլունմազ։

Մաս. 1487.— Պիր չէյ ալմադ իւզրէ պիր քիմսէյի իքի քիշի պաշգա պաշգա թէվքիլ իթմախի սուբէթաէ, վէքիլ օլ մալը ալըրքէն գա՛նղըսը իչին գաստ ու միւրաա իթմիշ իսէ՝ օլ մալ անըն օլսուր։

Մաս. 1488.— Վէքիլի պի-չ-չիրա քէնտի մալընը միւվէքքիլ իչին սաթսա, սահըհ օլմազ։

Մաս. 1489.— Վէքիլ ալսըդը մալը հէնուզ միւվէքքիլէ թէսլիմ իթմէմէն՝ այլընա մուդդալի օլսա, անա քէնտիլիյինտէն օլա-

...
ինքնին կրնայ ետ տալ զայն։ Բայց փոխանորդ կացուցանողին յանձնելէ յետոյ՝ ո՛չ ևս կրնայ ետ տալ զայն՝ եթէ այս մասին անկէ ո՛չ հրամանն ընդունած է և ո՛չ՝ փոխանորդ կարգուած։

Յօդ. 1490.— Եթէ փոխանորդն յանձնարարուած իրը պայմանաժամուս գնած է, այդ պայմանէն կ՚օգտի նաեւ փոխանորդ կացուցանողն, ուստի և փոխանորդը չկրնար կանխիկ պահանջել այդ իրին դինը։

Բայց եթէ փոխանորդը կանխիկ դրամով գնելէ յետոյ՝ վաճառորդը պայմանաժամ մը չնորհէ գնոյն վճարման համար, փոխանորդը կրնայ գինը կանխիկ պահանջել փոխանորդ կացուցանողէն։

Յօդ. 1491.—Եթէ գնման փոխանորդն իւր դրամով վճարէ գինն և ստանայ իրը, կրնայ դիմել առ փոխանորդ կացուցանողն, այսինքն կըրնայ իւր վճարած գինն առնուլ անկէ։ Եւ եթէ գնեալ իրին գինը վաճառորդին դեռ վճարած իսկ չըլլայ, կրնայ գինը պահանջել փոխանորդ կացուցանողէն և գնեալ իրը վար դնել՝ մինչեւ որ փոխանորդ կացուցանողն վճարէ։

Յօդ. 1492.—Եթէ գնեալ իրը գնման փոխանորդին

բաղ ըլլատ իխէպլիր։ Էմմա միւվէքքիլէ թէսլիմ իթմէքէն սօնրա, անըն էմր ու թէվքիլի օլմազսըզըն՝ ըլլատ իխէմէզ։

Մաս. 1490.— Վէքիլ էկեր մալը՝ միւէճճէլ օլարագ իչթիրա իլէսէ, միւվէքքիլ հագդընատ տոխի միւէճճէլ օլուպ, վէքիլ անըն սէմէնինի բէչին օլարագ դալէպ իխէմէզ։

Էմմա վէքիլ բէչին բարա իլէ իչթիրա իթմէքէն սօնրա, պայի սէմէնն թէէճլի իթէ, վէքիլ սէմէնի միւվէքքիլէն պէր վէճհի բէչին դալէպ իխէպլիր։

Մաս. 1491.— Վէքիլի պի-չ-չիրա սէմէնի քէնտի մալընատն վէրիլմէ մէպնի գապզ իթէ, միւվէքքիլէ բիւճուս իխէպլիր. եանի, վէրիլմի սէմէնի անտան ալապիլիր։ Վէ մալը միւչթէրանըն սէմէնինի հէնուզ պայիէ վէրիմիչ օլսա պիլէ, միւվէքքիլինէն սէմէնի դալէպ, վէ միւվէքքիլ անը էտա իսինմէյէտէ՝ մալը հասլս ու թէվգըֆի իխէպլիր։

Մաս. 1492.— Վէքիլի պի-չ-չիրա եէսինէ մալը

քով ոչնչանայ կամ կորնչի դիպուածով, փոխանորդ կացուցանողին կը վերաբերի այս վնասն, և գնէն ո-չինչ կը զեղչուի։

Սակայն եթէ փոխանորդը գինը ստանալու համար վարդրած ըլլայ գնեալ իրը, և այդ իրն այս միջոցին ոչնչանայ կամ կորնչի, փոխանորդը պարտի տուժել անոր գինը։

Ծօղ. 1493.—Գնման փոխանորդն չկրնար վաճառման պայմանագրութիւնն եղծել՝ առանց իւր փոխանորդ կացուցանողին արատաւորութեան։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

Վաճառման փոխանորդութեան վրայ։

Ծօղ. 1494.—Բացարձակապէս վաճառման փոխանորդ կարգուած մարդն կրնայ իւր փոխանորդ կացուցանողին սեպհական իրը վաճառել աւելի կամ պակաս գնով, այսինքն՝ իւր յարմար դատած գնով։

Ծօղ. 1495.—Փոխանորդ կացուցանողն եթէ գին որոշած է, այսինքն եթէ ըսած է թէ «Այսքան դահեկանի վաճառէ», փոխանորդը չկրնար անկէ պակաս մուլհէրա գազարա թէլէֆ եա զայը օլսա, մուվէքքիլին մալընատան թէլէֆ օլուր, վէ սէմէնտէն պիր չէյ սաղըդ օլմազ։

Ֆագադ վէքիլ անը խաթիճա՛յի սէմէն իչին հապս խոխատ՝ օղ հալտա թէլէֆ եա զայը օլսա, սէմէնինի վէքիլին վէրմէսի լազըմ կէլիր։

Մաս. 1493.—Վէքիլէ պի-չ-չիրա մուվէքքիլին իզնի օլմատըղճա՝ ադտը պէյի իգալէ խոէմէզ։

ՓԱՍԼԸ ՍԱԼԻՍ

Պէյէ վէքեալէք հագգընտա տըր։

Մաս. 1494.—Ալէ-ըըդ-լազ պէյէ վէքիլ օլան քիմսէ մուվէքքիլինին մալընը ազա չօղա՝ եանի՝ մուհասիլ կէօրմուլիւ պէհա իլէ սաթմալիլիր։

Մաս. 1495.—Մուվէքքիլ էկէր թայինի սէմէն իմմիչ խոէ, եանի «Շուգատար դուրուչա սաթ» էմիչ խոէ, վէքիլ անտան նօգսանա սաթմազ։ սագնով վաճառել։ այնպէս որ, եթէ վաճառէ, կատարած վաճառումն՝ փոխանորդ կացուցանողին հաւանութենէն կախում կ'ունենայ։ Իսկ եթէ փոխանորդն ինքնին վաճառէ պակաս գնով և վաճառեալ իրն յանձնէ գնորդին, փոխանորդ կացուցանողը կրնայ փոխանորդին տուժել տալ նոյն իրը։

Ծօղ. 1496.—Եթէ վաճառման փոխանորդն իրեն համար գնէ փոխանորդ կացուցանողին սեպհական իրը, այս գնում չնկատուիր վաւերական։

Ծօղ. 1497.—Վաճառման փոխանորդն չկրնար փոխանորդ կացուցանողին սեպհական իրը վաճառել այլ կարգի անձանց որք ըստ օրինի չեն կրնար վկայութիւն տալ նպաստ իւր։ Այլ է եթէ այդ իրը իւրաքանչիւր արժէքէն աւելի գնով վաճառած լինի անոնց. այս պարագայի մէջ, իւր վաճառումն կը նկատուի վաւերական։

Նաեւ, եթէ փոխանորդ կացուցանողն ընդհանուր փոխանորդութեամբ փոխանորդ կարգած է զայն՝ ընելով թէ «Վաճառէ՛ որո՛ւ որուզես», այն ատեն փոխանորդն օրինապէս կրնայ այդ իրը վաճառել այն կարգի անձանց եւս։

Ծօղ. 1498.—Բացարթար խոէ, պէյի՝ մուվէքքիլինին իճազէթինէ մէվգուֆէն միւնագըտ օլուր։ Վէ խօտ պէ խօտ նօգսանընա սաթըպ տա՝ մալը միւշթէրիյէ թէսլիմ իթմէքճէ, մուվէքքիլ անա օլ մալը թազմին իթմէրէպիլիր։

Մաս. 1496.—Վէքիլի պի-ը-պէյ մուվէքքիլին մալընը քէնտիսի իչին ալսա, սահըհ օլմազ։

Մաս. 1497.—Վէքիլի պի-ը-պէյ՝ քէնտի ւէհինէ չէհատէթլէրի ճարիզ օլմայընչարա մուվէքքիլին մալընը սաթմազ։ Մէհէր քի տէյէրինէն զիյատէյ սաթար խոէ, պէյի սահըհ օլուր։

Վէ պիր տէ, մուվէքքիլ էկէր «Տիւէմիյին քիմսէյէ սաթ» էմյու վէքեալէթի ամմէ իլէ թէվքիլ իթմիչ խոէ, օղ հալտա վէքիլին՝ անընարա տահի սէմէնի մուհասիլէ սաթմասը ճարիզ օլուր։

Մաս. 1498.—Ալէ-ըըդ-

ճակապէս վաճառման փոխանորդ կարգուած մարդն կրնայ փոխանորդ կացուցանողին սեպհական իրը վաճառել կանխիկ դրամով և կամ ապառիկ՝ այնպիսի պայմանաժամու որ վաճառականաց միջեւ սովորական է նոյն իրին նկատմամբ։ Բայց չկրնար վաճառել այնպիսի երկարաւոր պայմանաժամու որ հակառակ է սովորութեան։

Նաեւ, եթէ մէկը կանխիկ վաճառելու յայտնի կամ լռելեայն պայմանաւ մը փոխանորդ կարգուած է, չկրնար վաճառել ապառիկ։

Զոր օրինակ, եթէ փոխանորդ կացուցանողն ըսէ Ձէ «Այս իրը վաճառէ կանխիկ դրամով» կամ Ձէ «Այս սեպհական իրս վաճառելով՝ պարտքս մնաբէ՛», փոխանորդը չկրնար ապառիկ վաճառել զայն։

Ծօդ. 1499. — Եթէ կարելի չէ առանց ձլատու անջատել իր մը, փոխանորդն չկրնար վաճառել այդ իրին կէսը, իսկ եթէ կարելի է, կրնայ վաճառել։

Ծօդ. 1500. — Փոխանորդը կրնայ գրաւ կամ երաշխաւոր առնուլ՝ իր ապառիկ վաճառած իրին գընողն ի փոխարէն։ Սակայն եթէ գրաւն սչնչանայ կամ երաշխաւորն անդնկանայ, փոխանորդը չպարտիր տուժել։

Ծօդ. 1501. — Եթէ վոլտ պէյ վէքիլ օլան քիմսէ միւվէքքիլին մալընը բէչին ագէ իլէ, եախօտ, օլ մալ հագդընտա պէյնէ-թթիւճճար մարուֆ օլան միւտաէթ իլէ վերէսիյէ սաթմափլիր։ Էմմա սուրֆ ու ատէթէ մուխալիֆ պիր միւտաէթի դավիւէ իլէ սաթմամազ։

Վէ պիր տէ, սարահաթէն եախօտ տէլալէթէն պէր վէճհի բէչին սաթմադա վէքիլ օլսա, վերէսիյէ սաթմամազ։

Մէսելա, միւվէքքիլ «Պու մալը պէր վէճհի բէչին սաս» եախօտ «Շու մալըմը սա՛թ սա՝ պօրճումու վէր» տէսէ, վէքիլ անը վերէսիյէ սաթմամազ։

Մաս. 1499. — Պիր մալըն թէպզըղնտա զարար վար ըսա, վէքիլ անըն նըսֆընը սաթմամազ. եօդ խէ, սաթմափլիր։

Մաս. 1500. — Վէքիլ վերէսիյէ սաթմըդը մալըն մուդդափլինտէ բէհն ևս քէֆիլ ալմափլիր։ Ֆագդ բէհն թէլէֆ ևս քէֆիլ միւֆլիս օլսա, վէքիլ զամին օլմազ։

Մաս. 1501.—Միւվէքքիլ

խանորդ կացուցանողն ըսած է թէ «Գրաւ կամ երաշխաւոր առնլով վաճառէ», փոխանորդը չկրնար վաճառել առանց գրաւ կամ երաշխաւոր առնլու։

Ծօդ. 1502. — Եթէ վաճառման փոխանորդն իր վաճառած իրին գինը չկարենայ առանալ, իր վրայ սահլուամ ի գործ չկրնար դրուիլ որպէս զի իր անձնական ստացուածքէն վճարէ փոխանորդ կացուցանողին։

Ծօդ. 1503. — Եթէ փոխանորդն իր վաճառած իրին գինը առանալու իրաւասութիւն իսկ ունենայ, փոխանորդ կացուցանողն վաւերապէս կրնայ կանխել զայն՝ առանալու մասին։

Ծօդ. 1504. — Փոխանորդը եթէ անվարձ է, սակայն զգալիս չպարտիր գանձել իր վաճառած իրին գինը։ Սակայն եթէ իր յոժարութեամբ չգանձէ, պարտի փոխանորդ կարգել իր փոխանորդ կացուցանողն որպէս զի նա գանձէ և առանայ։

Բայց վարձք առանալով՝ վաճառման փոխանորդութիւն ընդ անձինք — որպիսիք են՝ մանիտարին և վաճառաց միջնորդն — սակայն զգալիս պարտին գնորդէն գանձել վաճառեալ իրին գինը։

«Բէհն իլէ եա քէֆիլ իլէ սա՛թ» տէսիքտէ, վէքիլ պիրլա բէհն վէ պիրլա քէֆիլ սաթմամազ։

Մաս. 1502. — Վէքիլի պիր-ըզէյ սաթըդը մալըն սէմէնինի միւշթէրիէն ալ մասըդը հալտա, քէնտի մալընտան միւվէքքիլէ էտա իթմէք իւզրէ ճէպլր օլուննմազ։

Մաս. 1503. — Սէմէնի մէպլիյի գապզ իթմէք՝ վէքիլին հագդը օլսա տախի, միւվէքքիլ գապզ խոխվէրսէ, սահըհ օլուր։

Մաս. 1504. — Վէքիլ էկէր իւճրէթսիզ խէ, սաթըդը մալըն սէմէնինի խաթիֆա վէ թահսիլէ մէճպուր տէյիլ սիր։ Ֆագդ քէնտի րիզասըյլա թահսիլ իթմէմէյի թագտիրտէ, միւվէքքիլինի գապզ ու թահսիլի սէմէնէ իթվքիլ իթմէսի լազըմ կելիր։

Էմմա, տէլալ վէ սիմսար կիպի՝ իւճրէթ իլէ պէյէ վէքիլ օլան քիմսէ մէպլիյին սէմէնինի խաթիֆա վէ թահսիլէ մէճպուր ըդր։

Ծոդ. 1505. — Վաճառականի վոխանորդը կրնայ ինքնին եղծել վաճառուտը։

Սակայն այս եղծուտ չէօրեր վոխանորդ կացուցանողին նկատմամբ, ուստի և վոխանորդը պարտի վոխանորդ կացուցանողին տալ վաճառեալ իրին գինը։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՁՈՐՐՈՐԴ

Հրամանըներկայիս վերաբերեալ տրամադրութիւնք։

Ծոդ. 1506. — Եթէ մարդ մը ակուն հրամայէ իւր կողմէ վճարել ուրիշին կամ կառավարութեան ունեցած իւր պարտքը, և եթէ նա ալ իւր անձնական ստացուածքէն վճարէ, յետոյ կը դիմէ հրամանատուին, այս վերջինն այսպիսի դիմում մը պայմանադրած լինի թէ ոչ։

Ուրիշ խօսքով, փոյթ չէ Թէ հրամանատուն պայման դրած լինի որ հրամանըներկայն իրեն դիմէ, զոր օրինակ, ըսելով Թէ «Պարտքս վճարէ, պայմանաւ որ փոխարէնն ապա ստանաս ինձմէ», կամ Թէ «Դու վճարէ, որպէս զի յետոյ ես վճարեմ քեզ», և կամ լոկ ըսած լինի Թէ «Վճարէ պարտքս»։

Ծոդ. 1507. — Եթէ հրամանըներկայն հրամանն ստացած է որ իւր անձնական խառն դրամով վճարէ հրամանատուին պարտքը, բայց

Մաս. 1505. — Վէքիլի պի֊լը֊պէյ խօտ պէ խօտ պէյի իզալէ խէյիլիր։

Ֆագադ, պու իզալէ միւվէքքիլ հադդընտա նաֆըզ օլմայըզ, վէքիլին՝ միւվէքքիլէ սէվնի վէրմէսի լազըմ կելիր։

ԳԱՍԼԸ ԲԱՊԻ

Մէմուրա տաիր օյան մհասիլ պէյանըներնտա տըր։

Մաս. 1506. — Պիր քիմսէ պիր չախսա եախօտ Միւրէյէ օլան տէյնինի էտա իթմէք իւզրէ սիկէր քիմսէյէ էմր խոսպատէ՝ օ տախի քէնտի մալընտան իֆա իթմէ, ասնրա ամիրէ րիւճու խակը, ամիր կէրէք րիւճուը չարդ իթմէսին վէ կէրէք չարդ իթմէսին։

Եանի, կէրէք «Ասնրա պէնտէն ալմազ իւզրէ պօրճումու վէր» եախօտ «Այն վէր տէ, ասնրա պէն սանա վէրէյիմ» միմէք կիպի պիր Թապիր իլէ՝ մէմուրուն քէնտիսինէ րիւճու իթմէսինի շարդ իլլէսին, վէ կէրէք եալընըզ «Պօրճումու վէր» տէմիշ օլսուն։

Մաս. 1507. — Գէնտի մալընտան մէսէլէ եէթմէք մէմուր օլան քիմսէ՝ տաինէ մէսէլէյի վէրմէսի լազըմ կելիր։

եթէ ինքն մաքուր դրամը֊ճարէ պարտատիրոջ,—խառն դրամ կրնայ առնուլ հրամանատուէն։ Իսկ պարտքը մաքուր դրամով վճարելու հրաման ընդունող անձն եթէ խառն դրամով վճարէ այդ պարտքը, խա՛ն դրամ կ՚առնու հրամանատուէն։

Բայց, պարտք մը պարզապէս վճարելու հրաման ընդունող անձն եթէ իւր ինչքը պարտատիրոջ վաճառելով համակչռէ հրամանատուին պարտքը, պարտքին գումարն ի՛նչ որ է՝ զա՛յն կ՚առնու հրամանատուէն։ ԵՒ եթէ իւր ինչքը բուն արժէքէն աւելի՛ իսկ վաճառած լինի պարտատիրոջ, հրամանատու պարտապանն չկրնար իւր պարտուց գումարէն զեղչել տալ նոյն աւելին։

Ծոդ. 1508. — Երբ մարդ մը հրամայէ ուրիշ մէկուն որ հոգայ իւր և իւր ընտանեաց ծախքերն, հրամանըներկալն իւր ըրած ծանօթ քանակութեամբ ծախքը կ՚առնու հրամանատուէն, մինչև իսկ եթէ այս վերջինը պայման դրած չլինի որ ապահառ ինքն դիմէ, ըսելով Թէ «Ես ապա կը վճարեմ ըրած ծախքդ»։

Նմանապէս, եթէ հրամանատուն հրամայէ մէկուն որ ամիրան մէսքիւքեաթը մաղչուչէ պլըր։ Վէ մէսքիւքեաթը խալխէ իլէ իֆայի տէյնէ մէմուր օլան քիմսէ մէսքիւքեաթը մաղչուչէ իլէ էտայի տէյն իթմէ, ամիրան մէսքիւքեաթը մաղչուչէ պլըր։

Էմնա պիր տէյնին էտասընա մէմուր օլան քիմսէ տաինէ՝ քէնտի մալընը սաթըլսա տա ամիրին տէյնինէ Թէգասս իթմէ, տէյնին մըգտարը նէ՛ իսկ՝ ամիրտէն անը՛ պլըր։ Վէ քէնտի մալընը տաինէ՝ տէյերինտէն զիյատէյէ սաթըլը օլսա՛ պիլէ, ամիրի մէտեուն օլ զիյատէյի տէյնինտէն Թէնզիլ իթտիրէմէզ։

Մաս. 1508. — Պիր քիմսէ քէնտիսի եախօտ էհլ ուլայը իչին մասրաֆի իթմէք իւզրէ ախէր քիմսէնէյէ էմր իթտիքատէ, «Սօնրա մասրաֆընը պէն վէրէյիմ» տէյու րիւճուը չարդ իթմէսէ պիլէ, օլ քիմսէնէ գատէրի մասրուֆ մասրաֆընը ամիրտէն պլըր։

Փէզլիք, «Խանէմի եաբտը՛ր» տէյու էմր խոսպատէ՝

ըսելով թէ «Տունս չինել տուր», և եթէ հրամանընկալն չինել տայ, այս վերջինը ծանօթ քանակութեամբ ծախսած գումարը կ'առնու հրամանատուէն, մինչեւ իսկ եթէ սա պայման դրած չլինի որ առ ինքն դիմէ:

Ծօղ. 1509. — Եթէ մէկն հրամայէ ուրիշին ըսելով. «Այս անուն անձին փոխ ըստակ, կամ ձեռաձիր և կամ ողորմութիւն տո՛ւր, յետոյ ես կուտամ քեզ», և եթէ հրամանընկալն տայ, ապա կը դիմէ հրամանատուին:

Բայց եթէ «Տո՛ւր» միայն ըսէ՝ առանց պայմանելու որ յետոյ առ ինքն դիմէ, զոր օրինակ ըսելով թէ «Ես յետոյ կուտամ քեզ» կամ «Յետոյ ա՛ռ ինձմէ», — հրամանընկալն չկրնար դիմել առ նա:

Սակայն եթէ հրամանընկալն հրամանատուին չհասկցը կամ ընտանեաց անդամներէն մին լինի, և իբր այն՝ կարենայ հրամանատուին դիմել ըստ ընկալեալ սովորութեան, այսպիսի պարագայից մէջ հրամանընկալն կրնայ հրամանատուին դիմել, մինչեւ իսկ եթէ պայմանեալ չլինի դիմումն. (Տես Ծօղ. 36):

Ծօղ. 1510. — Մարդու մը հրամանն կը զօրէ մէկ ուրիշ մարդու տակի ետարքերքը սուրհանդակ, բուճուը չարդ լիմակիչ օլա՝ պիւլէ, սարճ լիմակի գատէրի մարուճ մկլլաղը ամիրտէն ալը:

Մաս. 1509. — Պիր քիմսէ «Ֆիւլանա էօտիւնճ ագճէ եափօտ պախչէ վէ եափօտ սատագա վէ՛ր. սօնրա պէն սանա վէրէյիմ» տէյու ախէր քիմսէնէյ էմր իտիպատ՝ օ տակի վէրսէ, սօնրա ամիրէ բուճու իտէր:

Էմմա «Սօնրա պէն սանա վէրիրիմ» եափօտ «Սօնրա պէնտէն ա՛լ» տէմէք կիպի պիր սէօզ իլէ բուճուը չարդ լիմակքսիզին, եալընըզ «Վէր» տէտիկի սուրհանդակ, մէմուր անա բուճու իտէմէզ:

Շու գատար վար քի, մէմուր էկէր ամիրին ըյալընտա պուլունմագ եափօտ չէրիքի օլմագ կիպի՝ պիր վճհէ պու մեսէլէս խուսուսարտա ամիրէ բուճուը ուրֆ ու ատէթ իսկ, բուճուը չարդ լիմակիչ օլտուղու սուրհանդակ տակի՝ բուճու իլէր (36ՆԴ Մատաէյ պագ):

Մաս. 1310.—Պիր քիմսէնէն էմրի անձագ քէնտի միւսայն իւր սեպհականութեան նիւթոմանէ:

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մը հրամայէ մէկուն ըսելով թէ «Այդ ինչ բանը ծովը նետէ՝ գիտնալով հանդերձ թէ այդ իրը կը վերաբերի երրորդ անձի մը, այդ իրին սեպհականատէրը նետողին տուժել կուտայ զայն, և հրամանատուն պատասխանատու չլինիր բնաւ՝ եթէ բռնադատում ի գործ դրած չէ:

Ծօղ. 1511.—Եթէ մարդ մ'ուրիշին հրամայէ՝ ըսելով թէ «Իմ ունեցած այսքան դահեկան պարտքս դու վճարէ՛ քու ինչքէդ», և եթէ հրամանընկալն խոստում տալէ յետոյ չուզէ վճարել, իւր վրայ ստիպում ի գործ չդրուիր որ այդ պարտքը վճարէ՝ լոկ սա պատճառաւ թէ խոստումտուած էր այս մասին:

Ծօղ. 1512.— Եթէ հրամանատուն հրամանընկալէն պահանջք կամ անոր քովի պահ տուած դրամ ունենալով՝ հրամայէ անկէ վճարել իւր պարտքը, հրամանընկալին վրայ ստիպում ի գործ կը դրուի որպէս զի վճարէ այդ պարտքը:

Բայց երբ հրամանատուն ըսէ մէկուն. «Այս ինչ իրս վաճառելով՝ վճարէ՛ պարտքս», հրամանընկալին վրայ ստիպում ի գործ չդրուիր՝ քի հադդընտա ճարի օլուր:

Մէսէլա, պիր քիմսէ «Շու մալը տէնիզէ ա՛ք» տէյիպ տէ, մէմուր տախի անը պաշգասընըն մալի օլտուղունու պիլէրէք աքսա, սահիպի օլ մալը աքանա Քազմին իքտիրիր. միւճպիր օլմատըգճա՝ ամիրէ պիր շէյ լազըմ կէլմէզ:

Մաս. 1511. — Պիր քիմսէ «Պէնիմ չու գատար ղուրուշ տէյնիմի սէն քէնտի մալընտան էտա իքի» տէյու էմր իտիպ, օ տակի վատ իքտիքատէն սօնրա՝ էտատան իմթինա իքտէ, միւճէրրէտ վատ իքտիչ օլմասըլա օլ քիմսէնէ էտայի տէյնէ ճէպր օլունմագ:

Մաս. 1512. — Ամիրէն՝ մէմուրտա ալաճաղը եափօտ էմանէթ ագճէսի օլուպ տա՝ անտան տէյնինի էտա իքտիքատ իւզրէ էմր իյլէսէ, մէմուր էտայի տէյնէ ճէպր օլունուր:

Էմմա ամիր «Ֆիւլան մալըմը սա՛թ տա, տէյնիմի էտա իքի» տէտէյի սուրհանդակ, մէմուր էկէր վէքիլի միւքէպերի իսկ պիւլէ՝ ճէպր

մինչեւ իսկ եթէ անվարձ փոխանորդ է· իսկ եթէ վարձեալ փոխանորդ է, իւր վրայ սահմանում է գործ կը դրուի որպէս զի վաճառէ նոյն իրն և վճարէ հրամանատուին պարտքը։

Յօդ. 1513։— երբ մարդ մը մաս մը դրամ տալով մկունն՝ ըսէ թէ «Այս անուն պարտատիրոջս տուր զայս», հրամանատուին մուս պարտատէրք իրաւունք չեն ունենար նոյն դրամէն բաժին առնելու· հրամանընկալն այն դրամը հրամանատուին նշանակած պարտատիրոջ միայն կուտայ։

Յօդ. 1514։—Եթէ մարդ մը մաս մը դրամ տայ ուրիշին որպէս զի սա վճարէ անոր պարտքը, և եթէ հրամանընկալն այդ գումարը պարտատիրոջ տալէ կամ ղրկելէ և կամ հասցունելէ յառաջ՝ իմացուի թէ հրամանատուն մեռած է, այդ դրամիկը վերադարձուի հրամանատուին թողնին։ Հետեւապէս, պարտատէրն իւր պահանջը գանձելու համար պարտի դիմել թողնին։

Յօդ. 1515։—Եթէ մարդ մը մաս մը դրամ տայ ուրիշին՝ որպէս զի սա անոր օրուընմէջ· վճ էկէր վճքիւլ պի-ըլիւճրէ իսէ, օլմալը պէյ իւլէ ամիրին տէյնինի էտա իթմէք իւզրէ ճէպր օլուրնուբ։

Մաս. 1513։—Պիր քիմսէ «Ֆիւլա՛ն տայինիմէ վճ՛ր» տէյու ախէր քիմսէնէյէ պիր մըգտար ագճ վէրտիյի սուրմէթէ, ամիրին պաշտա տայինէլերի անտան հըսսէ ալմադա սալահըյէթիւլի օլմայըսպ, մէմուր օլ ագճէյի ա՛նճագ ամիրին էմր իթտիյի տայինէ վէրիր։

Մաս. 1514։— Պիր քիմսէ պօրճունու թէտիյէ իթմէք իւզրէ պաշգասընա պիր մըգտար ագճ վէրիպ տէ, մէմուր հէնուզ օլ մէպլաղը տայինէ իդա եա իրսալ վճ իսալ իթմէտէն՝ ամիրին ֆէվճ օլտուղու մալիւմ օլսա, օլ ագճէ ամիրին թէրքէսինէ րիւճաճ իսէր։ Վճ տայինին՝ թէրքէքէյէ միւրաճաաթը լազըմ կելիր։

Մաս. 1515։— Պիր քիմսէ տայինինէ վէրմէք իւզրէ ախէր քիմէսնէյէ պիր մըգտար ագճ վէրիպ, անճագ «Տայինտէքի սէնէտիմէ զահրիյայէ իթմէտիքճէ վճ եախօտ իլմուխապէր ալմատըգճա՝ ագճէյի թէպլիմ իթմէ» տէյու նէհի իթմիչիքճէն, մէմուր զահրիյայէ իթթիրմիքճիլն վճ իլմուխապէր ալմագսըզըն ագճէյի տայինէ վէրիպ՝ պատհու տայինէ ինքճաբ իթտ, վճ գապզը իսպաթ օլունմայըգտա՝ թէքքար օլ բարայը ամիրտէն ալա,- ամիր անը մէմուրա թահզիհն իթթիրիր։

ՖԱՍԼԸ ԹԱՄԻՍ

Խուսումէքէ եանի միւրաֆաայա վէքեալէք հագգընտա տըր։

Մաս. 1516։— Միւտտաի վճ միւտտաա-ալէյհոէն հէր պիրի տիւէմիյինի խուսումէթէ թէվքիլ իտէպիլիր, տիւէրինին րիզասը չարդ տէյիլ տիր։

Մաս. 1517։— Խուսումէթէ վէքիլ օլան քիմսէ-

պարտատիրոջ յանձնէ զայն, պատուիրելով միանգամայն թէ «Մինչեւ որ պարտատիրոջս քով ունեցած պարտամուրհակիս եաեւն ընդունադրել չտաս կամ ստացագիր չառնուս՝ մի՛ յանձներ դրամը», բայց եթէ հրամանընկալն՝ առանց ընդունադրել տալու կամ առանց ստացագիր առնելու՝ յանձնէ դրամը, և այնուհետեւ պարտատէրն ուրանայ իրողութիւնը, այնպէս որ՝ կարելի չլինի ապացուցանել թէ վճարուած է, և պարտատէրն այդ դրամն երկրորդ անգամ առնու հրամանատուէն, — հրամանատուն այդ դրամը տուժել կուտայ հրամանընկալին։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Դատական փոխանորդութեան վրայ։

Յօդ. 1516։—Թէ՛ դատախազն և թէ՛ ոսոխն կրնան դատական փոխանորդ կարգել իրենց ուզած անձն. էական պայման չէ որ փոխադարձաբար հաւանին այս մասին։

Յօդ. 1517։ — Դատական փոխանորդ կարգուած

անճն եթէ դատաւորի՛ն առջև խոստովանութիւն մ՚ըրած է ընդդէմ իւր փոխանորդ կացուցանողին, այս խոստովանութիւնը վաւերական կը նկատուի. հակառակ պարագայի մէջ, ո՛չ մէկուն իւր խոստովանութիւնը վաւերական չնկատուիր, այլ և փոխանորդութեան պաշտօնէն ինկած կը նկատուի։

Ծօդ. 1518. — Երբ մարդ մը դատական փոխանորդ կարգէ մէկը, օրինապէս կըրնայ բացառիկ տրամադրութեամբ անոր արգիլել որ իրեն աննպաստ եղող ո՛և է խոստովանութիւնը չընդունի։

Այս պարագայի մէջ, վաւերական չնկատուիր փոխանորդին ա՛յն խոստովանութիւնն որ աննպաստ է փոխանորդ կացուցանողին. (Տե՛ս 1456րդ Ծօդուածին վերջին պարբերութիւնը)։

Եւ եթէ փոխանորդն այսպէս առանց խոստովանութեան արտօնութիւն ունեցած ըլլալու՝ խոստովանութիւնը ընէ առաջի դատաւորին, փոխանորդութենէ պաշտօնանկ կը լինի։

Ծօդ. 1519. — Դատական փոխանորդութիւնն ստացման փոխանորդութիւնը չենթադրեր։

Հետեւապէս, եթէ դատական փոխանորդն ստացման եւս փոխանորդ կարգուած չէ, իրաւասութիւնն չունենար վճռուած ինչքը փոխանորդաբար ստանալու։

Ծօդ. 1520. — Ստացման նէն՝ միւվէքքիլի ալէյհինէ իդրարը էկէր հուզուրը հաքիմոէ խսէ, միւթէպէր օլուր. հուզուրը հաքիմոէ տէյիլ խսէ, միւթէպէր օլմազ, վէ քէնտիսի վէքեալէթտէն միւնազիլ օլուր։

Մաս. 1518. — Պիր քիմսէ ալէքրի խուսուսմէթ էվքիլ իտիլ տէ՝ քէնտի ալէյհինէ իդրարը խթիանա էյլեսէ, ճաիզ օլուր։

Պու սուրէթտէ, միւվէքքիլին ալէյհինէ՝ վէքիլին իդրարը սահըհ օլմազ (1456 Մատտէնին ֆըզրաի ախիրէսինէ պագ)։

Վէ պէօյլէ՝ իդրարա մէզուն տէյիլ իքէն՝ հուզուրը հաքիմոէ իդրար իթտիյի սուրէթտէ, վէքեալէթտէն միւնազիլ օլուր։

Մաս. 1519. — Խուսուսմէթ վէքեալէթի՝ դապզա վէքեալէթի միւսթէյզէմ օլմազ։

Պինաէն ալէյհ, տավա վէքիլի գապզա տախի վէքիլ տէյիլ իսէ, մահքիմ-ուն-պիհ օլան մալըն պի-լ-վէքեալէ գապզընա սալահիյէթի օլմազ։

Մաս. 1520. — Գապզա փոխանորդութիւնն դատական փոխանորդութիւն չենթադրեր։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Փոխանորդը պաշտօնանկ ընելու վերաբերեալ տրամադրութիւնք։

Ծօդ. 1521. — Փոխանորդ կացուցանողը կրնայ փոխանորդութենէ պաշտօնանկ ընել իւր փոխանորդն։

Սակայն եթէ ուրիշն յարաբերապէս իրաւունք ստացած է այս մասին, չկրնար պաշտօնանկ ընել զայն։

Ջոր օրինակ, եթէ պարտապան մ՚իւր ինչքն ՚ի գրաւի դնելով՝ գրաւի պայմանագրութեան միջոցին կամ ՚ի վերջոյ ուրիշ մէկը փոխանորդ կարգէ՝ որպէս զի գրաւը վաճառէ յաւարտ պայմանաժամուն, գրաւատու փոխանորդադիրն՝ առանց գրաւընկալին հաւանութեան՝ չկրնար պաշտօնանկ ընել այն փոխանորդը։

Նմանապէս, եթէ ոսոխն՝ դատաքազին խնդրանօք՝ դատական փոխանորդ կարգէ մէկն, չկրնար զայն պաշտօնանկ ընել ի բացակայութեան դատախազին։

Ծօդ. 1522. — Փոխանորդը կրնայ ինքնին հրաժարիլ։

Սակայն եթէ երրորդ անձ մը յարաբերապէս իրաւունք ստացած է այս մասին, չի կրնար ինքնին հրաժարիլ, վէքեալէթ՝ խուսուսմէթէ վէքեալէթի միւսթէյզէմ օլմազ։

ՓԱՍԼԸ ՍԱՏԻՍ

Ապրը վ՚իքիյէ տախր օյան մեսախլ պէյանընտա տըր։

Մաս. 1521. — Միւվէքքիլ վէքքիլինի վէքեալէթտէն ազլ խէպլիլիր։

Փագադ, զայրըն հագդը թէյալըզդ լթմիչ իսէ, ազլ խէմէզ։

Նիթէքիմ, պիր մէտեուն մալընը ըէնն խոպաէ, հինի ազտը ըէհնաէ եախօտ սօնրատան տէյնին վատէսի հուզուլընտա ըէհնի սաթմազ իզրէ պիրինի թէվքիլ իթտիյի սուրէթտէ, միւթէհինին բիզասը օլմատըզմա՝ միւվէքքիլի բահին օ վէքիլի ազլ իտէմէզ։

Բէզալիք, միւտտաիինին զալէպի իզէրինէ՝ միւտտաա-ալէյհ պիրինի խուսուսմէթ թէվքիլ իթտիքաէ, միւտտաինին զըյապընտա անը ազլ խէմէզ։

Մաս. 1522. — Վէքիլ քէնտինի վէքեալէթտէն ազլ խէպլիլիր։

Փագադ, պէր-վէհհի պալէա, զայրըն հագդը թէյալըզդ լթմիչ իսէ, ազլ խէմէզկէ, իթթայի վէքեալէթ է

այլ կը հարկադրի կատարել իւր վոխանորդութեան պաշտօնը։

Ծօդ. 1523. — Երբ վոխանորդ կարդողն պաշտօնանկ ընէ իւր վոխանորդը, սա իւր պաշտօնին վրայ կը մնայ մինչեւ որ իւր պաշտօնանկութեան լուրն իրեն հասնի, և մինչեւ ցայն վայր ըրած անօրինութիւնք վաւերական կը նկատուին։

Ծօդ. 1524. — Երբ վոխանորդն ինքնին հրաժարի, պարտի իւր հրաժարումն իմացուցնել առ իւր վոխանորդադիրն, և մինչեւ որ սա իմանայ անոր հրաժարումն, վոխանորդը կը շարունակէ վարել իւր պաշտօնը։

Ծօդ. 1525. — Վոխանորդադիրն՝ ի բացակայութեան պարտապանին՝ կրնայ պաշտօնանկ ընել իւր վոխանորդն որուն պաշտօն տուած էր գանձել իւր պահանջքը։

Բայց եթէ պարտատէրն զայն վոխանորդ կարգած է ի ներկայութեան պարտապանին, չկրնար վաւերապէս զայն պաշտօնանկ ընել՝ առանց պարտապանին իմացուցնելու։

Սոյն վերջին պարագայի մէջ, պարտապանն իւր պարտքէն կ'ազատի, եթէ իւր պարտքը վոխանորդին վճարէ առանց իմացած լինելու թէ սա պաշտօնանկ եղած է։

մէկ ամսուր օրուր։

Մաս. 1523. — Մուվէքքիլ վէքիլինի ազդ իմանքաէ, վէքիլէ խապէրի ազդը վասըլ օրունճայսաէք՝ վէքեալէթի իզնէրինէ գալըր, վէ օր վագթա գատար թէսարրուֆու սահըհ օլուր։

Մաս. 1524. — Վէքիլ քէնահինի ազդ իմանքաէ, ազդընը մուվէքքիլէ պիլսիրմէսի լազըմ կէլիր, վէ ազդը մուվէքքիլին մալիսմու օրունճայսաէք՝ վէքեալէթ քէնահի իհտասընէ գալըր։

Մաս. 1525. — Մէսեուրնըն զըյասընտա գապզը աէյնէ վէքիլ օլան քիմսէյի մուվէքքիլի ազդ իսթիպիլիր։

Էմմա տային անը մէսեուրնըն հուզուրունտա թէվքիլ իմանը խոչ, մէսեուրնուն իզմի լահզէ օլմազգա՝ ազդը սահըհ օլմազ։

Պու սուրէթաէ, մէսեուրն անըն ազդընը էյրէնմէյէն՝ անա աէյնինի իզա իմանէ, աէյնայն պէրի օլուր։

Ծօդ. 1526. — Վոխանորդութիւնն վերջ կը գտնէ երբ ի կատար հասնի վոխանորդութեան առարկայ եղած իրողութիւնն։ Վոխանորդն եւս իւր վոխանորդութենէն պաշտօնանկ եղած կը նկատուի բնականաբար։

Ծօդ. 1527. — Վոխանորդն պաշտօնանկ եղած կը նկատուի՝ եթէ վոխանորդ կացուցանողն մեռնի։

Սակայն եթէ երրորդ անձ մը յարաբերապէս իրաւունք ստացած է այս մասին, պաշտօնանկ եղած չնկատուիր։ (Տես Ծօդ. 760)։

Ծօդ. 1528. — Վոխանորդին վոխանորդն եւս պաշտօնանկ եղած կը նկատուի՝ եթէ վոխանորդ կացուցանողն մեռնի։ (Տես Ծօդ. 1466)։

Ծօդ. 1529. — Վոխանորդութիւնն ժառանգական չէ։

Այսինքն, երբ վոխանորդը մեռնի, վոխանորդութիւնն ո՛չ եւս զօրութիւն կ'ունենայ, ուստի և վոխանորդին ժառանգորդն չկրնար յաջորդել նմա։

Ծօդ. 1530. — Վոխանորդութիւնն անվաւեր կը լինի՝ եթէ վոխանորդ կացուցանողն կամ վոխանորդը խելագարի։

Մաս. 1526. — Մուվէքքէլ իւն-սիհին խիթամըյլա՝ վէքեալէթ նիհայէթ պուլուր։ Վէքիլ տախի պիտդապ վէքեալէթտէն միւնազիլ օլուր։

Մաս. 1527. — Մուվէքքիլին վէֆաթըյլա վէքիլ միւնազիլ օլուր։

Ֆագաթ, զայրըն հագգը թէալլուզ իթմիչ իսէ, միւնազիլ օլմազ (760 Մաւտէյէ պագ)։

Մաս. 1528. — Մուվէքքիլին վէֆաթըյլա՝ վէքիլին վէքիլի տախի միւնազիլ օլուր (1466 Մաւտէյէ պագ)։

Մաս. 1529. — Վէքեալէթ մէվրուս օլմազ։

Եանի, վէքիլ ֆէվթ օլտուգտա, վէքեալէթին հիւքմիւ գալմազ, վէ պու ճիհէթլէ վէքիլին վարիսի անըն մէզգամընա գաիմ օլմազ։

Մաս. 1530. — Մուվէքքիլին եախօտ վէքիլին թէճէննիւն իթմէսիյլէ՝ վէքեալէթ պաթըլ օլուր։

Թուական Կայսերական Իրատէի
20 Ձէմազի-իւլ-ուլա 1291
Ստորագրեալ.
ԱՀՄԷՏ ՃԷՎՏԷԹ
Դեր-Նախագահ Պետական Խորհրդոյ

ԷՍ-ՍԷՅՅԻՏ ԹԱԼԻԼ
վերատեսուչ ՖԷՔվայից Խմբագրութեան Դիւանի.
ԱՀՄԷՏ ԽՈՒԼՈՒՍԻ
Դատաւոր Կոստանդնուպոլսոյ.
ՍԷՅՖԷԼ-Տ-ՏԻՆ
Նախագահ Դատաստանական Ճիւղին Պետական Խորհրդոյ.
ԱՀՄԷՏ ՀԻԼՄԻ
Անդամ Արդարութեան Դերագոյն Ատենի.

Իրատէի Սէնիյէ Թարիխի,
Ցի 20 Ձմազի-իւլ-ուլա սէնէ 1291
Իմզա.
ԱՀՄԷՏ ՃԷՎՏԷԹ
Մուավինի բէյսէֆի Շուբաի Տէվլէթ.
ԷՍ-ՍԷՅՅԻՏ ԹԱԼԻԼ
Էմին-իւլ-Ֆէթվա.

ԱՀՄԷՏ ԽՈՒԼՈՒՍԻ
Գաստըը Տար-իւլ-խիլաֆէթի-լ-Ալիյէ.
ՍԷՅՖԷԼ-Տ-ՏԻՆ
Րէյիսի Տաիրէի Մուհաքէմաթ.

ԱՀՄԷՏ ՀԻԼՄԻ
Ան Ազալի Տիվանը Ահքեամը Ատիյյէ

Պ-ԻՄՄ-ԻԼԼԱՀԻ-Ր-ՐԱՀՄԱՆԻ-Ր-ՐԱՀԻՄ

ՄԵՃԵԼԼԵԻ ԱՀՔԵԱՄԸ ԱՏԼԻՅՅԵ

ՍՈՒՐՔՓԻ ԹԱԴԴԷ ՀԻՒՄԱՅՈՒՆ

‘‘Մուճիպիճիճէ ամէլ օլուճա,,

ՔԻԹԱՊԸ ՍԱՆԻ ԱՇԽԷՐ

ՍՈՒԼՀ ՎԷ ԻՊՐԱ ՀԱԳԴՐՆՏԱ ՕԼՈՒՊ ՊԻՐ ՄՈՒԳԱՏՏԷՄԷ ԻԼԷ ՏԷՕՐԹ ՊԱՊԸ ՄԻՒՇԹԷՄԻԼ ՏԻՐ.

ՄՈՒԳԱՏՏԷՄԷ
ՊԱՅԸՐ ԸՍԴՐԼԱՀԱԹՐ ՖԸԳՀԻՅՅԷ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ ՏԸՐ

ՅԱՆՈՒՆ ՈՂՈՐՄԱԾԻՆ ԵՒ ԳԹԱԾԻՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔ

ՊԱՏՃԷՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԳՐԻՆ

‘‘Թող ըսատ այսմ գործադրուի,,

ԳԻՐՔ ԵՐԿՈՏԱՍՏԱՆԵՐՈՐԴ

ԻՐԱՒԱԽՈՂՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊԱՐՏԱԶԵՐԾՈՒՄՆ
ՆԱԽԱՇԱՒԻՂ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ
ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԻՆՉ ԻՆՉ ՅԱՏԿԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՔ

Ծօդ. 1531.—Սո՜ճ (իրաւախոհութիւն), կը նշանակէ տեսակ մը պայմանագրութիւն որ համահաճ հաւանութեամբ կը բառնայ վէճն, և կը կատարուի առաջարկաւ և ընդունելութեամբ։

Մաս. 1531.—Սո՜ճ, պիթ-թէրազը՝ նիշաը ըչՔ իւէն պիր ագա տըր, քի իճազաթ վէ գապուլ իլէ միւնազըա օլուր։

Ծօդ. 1532. — Մ֊ա֊ալ֊ (իրաւախոհ), կը նշանակէ իրաւախոհութիւն պայմանագրող անձը։

Ծօդ. 1533. — Մ֊ա֊ալ֊ա֊ա֊լէյհ, կը նշանակէ իրաւախոհութեան վախարկեն։

Ծօդ. 1534. — Մ֊ա֊ալ֊ա֊ա֊անհ, կը նշանակէ պահանջման առարկայ եղող իրեն։

Ծօդ. 1535. — Ա֊ը֊ն լրիւ տեսակ է։

1. Ան֊էէ֊ըէն֊Ա֊ը֊ն, կը նշանակէ ա՛յն իրաւախոհութիւնն որ կը հիմնուի ասոնց խոստովանութեան վրայ։

2. Ան֊ին֊էա֊ըէն֊Ա֊ը֊ն, կը նշանակէ ա՛յն իրաւախոհութիւնն որ կը հիմնուի ասոնց ուրացման վրայ։

3. Ան֊էէ֊ո֊ըէն֊Ա֊ը֊ն, կը նշանակէ ա՛յն իրաւախոհութիւնն որ կը հիմնուի ասոնց լռութեան վրայ, երբ սա ո՛չ խոստովանի և ո՛չ ուրանայ։

Ծօդ. 1536. — Իպր֊(պարտագերծում) երկու տեսակ է. 1. Իպրէ էֆէթ (ջնջմամբ պարտագերծում) և Իպրէ էմբէյֆ (գանձմամբ պարտագերծում)։

Իպրէ էֆէթ (ջնջմամբ պարտագերծում)է այն գործողութիւնն որով մարդ մը ուրիշ մարդու մը վրայ ունեցած իրաւունքն ամբողջովին ջնջելով կամ մասնակի

Մաս. 1532. — Մ֊ա֊ալըն, ագամը սուրհ իտէն քիմէանէ ա՛իր։

Մաս. 1533. — Մ֊ա֊ալ֊ա֊ա֊լէյհ, պէտէլի սուրհ տէմէք ա՛իր։

Մաս. 1534. — Մ֊ա֊ալ֊ա֊ա֊անհ, միւտտաա֊պիհ օ֊լան չէյ ա՛իր։

Մաս. 1535. — Ա֊ը֊ն իւչ գըսմ ա՛ըր։

Գըսմը էվվէլ՝ Ան֊էէ֊ըէն֊ա֊ը֊ն ա՛ըր, քի միւտտաա֊լէյհին իգրարը իւզէրինէ վագը օլան սուրհ ա՛ըր։

Գըսմը սանի՝ Ան֊ին֊էա֊ըէն֊ա֊ը֊ն ա՛ըր, քի միւտտաալէյհին ինքարը իւզէրինէ վագը օլան սուրհ ա՛ըր։

Գըսմը սալիս՝ Ան֊էէ֊ո֊ըէն֊ա֊ը֊ն ա՛ըր, քի միւտտաալէյհ իգրար վէ ինքար լիմէյիսի՝ սիւքութի իւզէրինէ վագը օլան սուրհ ա՛ըր։

Մաս. 1536. — Իպր իլի գըսմ օլուպ, պիրի Իպրէ էֆէթ վէ միւկէրի Իպրէ էմբէյֆ ա՛ըր։

Իպրէ էֆէթ, պիր քիմսէ միւկէր քիմսէնէ օլան հափկընէն թէմամընը խադ եախօտ պիր մըգտարըն հադդ ու թէհնիվէլ լէյ՝ օր քիմսէնէյի պէրի գըլմագ

զեղչելով ազատ կը կացուցանէ զայն իւր պարտքէն։ Ահա այս տեսակ Իպրէի վրայով է որ պիտի խօսուի ներկայ Իրաւախոհութեան Գրքին մէջ։

Իպրէ էմբէյֆ (գանձմամբ պարտագերծում) կը նշանակէ թէ մարդ մը կը խոստովանի ստացած ըլլալ այն իրաւունքն զոր ունի ուրիշ մարդու մը վրայ, ուսոր և սա կը նկատուի տեսակ մը Իփրէ (խոստովանութիւն)։

Ծօդ. 1537. — Իպրէ նաա֊ (մասնաւոր պարտագերծում) կը նշանակէ վերջ կացուցանել մէկը մասնաւոր գործոյ մը վերաբերեալ դատական պահանջումէ, որպէսի է տան մը կամ ապարակի մը և կամ ո՛և է աւելի եզած պահանջման դատն։

Ծօդ. 1538. — Իպրէ ամմ (ընդհանուր պարտագերծում), կը նշանակէ վերջ կացուցանել մէկը դատական բոլոր պահանջումներէ։

տըր։ Իչթէ պու փիթապը Սուլհտա մէվզուը պահս օլան իպրա պու տըր։

Իպրէ էմբէյֆ, պիր քիմսէ տիկէր քիմսէնէտէն հափկընը գապզ ու խթիյֆա իյլէմիչ օլսուզունու իթիրաֆ իթմէքտէն իպարէթի օրտագ, պիր նէվի էէրտ տըր։

Մաս. 1537.—Իպրէ նաա֊, պիր խանէ եախօտ պիր չինֆիլիք վէ եախօտ պիր ճինհլիթտէն տօլայը ալաճագ տավասը կիսի, պիր խուսուսա միւթէալլըզ տավատան պիր քիմսէնէյի իպրա իթմէք ա՛իր։

Մաս. 1538.—Իպրէ ամմ, քեաֆֆէի տաավիսէն պիր քիմսէնէյի իպրա իյլէմէք ա՛իր։

ՊԱՊԸ ԷՎՎԷԼ

ԱԳՏԸ ՍՈՒՀՏ ՎԷ ԻՊՐԱ ԻՏԷՆԼԷՐ ՀԱԳԴՐՆՏԱ ՏԸՐ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԻՐԱՒԱԽՈՀՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՊԱՐՏԱԶԵՐՏՈՒՄՆ ՊԱՅՄԱՆԱԴՐՈՂՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Յօդ. 1539. — *Էական պայման է որ իրաւախոհն լինի առողջամիտ. այլ էական պայման չէ որ լինի չափահաս։*

Հետեւաբար, խելագարին և տկարամտին ինչպէս նաև ընտրողութեան տէր չեղող անչափահասին իրաւախոհութիւնը վաւերական չլինիր էապէս։ Եւ արտօնեալ անչափահասին իրաւախոհութիւնը վաւերական կը լինի՝ եթէ ակներեւ վնաս չկայ անոր մէջ, այնպէս որ, եթէ մէկն արտօնեալ անչափահասէն բան մը պահանջէ դատով, և այս վերջինը խոստովանի, իր խոստովանութեան վրայ հիմնուած իրաւախոհութիւնը վաւերական կը լինի։

Իսկ արտօնեալ անչափահան կընայ իրաւախոհ լինել՝ իր պահանջին համար պայմանաժամ տալով պարտապանին։ Եւ երբ իր պահանջին մէկ մասին համար իրաւախոհ լինի, իր այս իրաւախոհութիւն վաւերական չլինիր, եթէ այս պահանջին համար զօրաւոր ապացոյց չ'ունենայ։ Իրաւախոհութիւնն վաւերական կը լինի՝ եթէ այս մասին ապացոյց չ'ունենայ և սակայն յայտնի լինի Թէ իր ոտքն երդում ևս պիտի ընէ։ Նաեւ, եթէ ուրիշէն բան մը

Մաս. 1539. — *Մուսալըհն ագըլ օլմասը չարդ սըր. պալիզ օլմասը չարդ տէյիլ ատր։*

Պինալէն ալէյհ, մէճնուն վէ մաՔուհ իլէ սապիի զայրը-միւմէյիզին սուլհու՝ սալէն սահրի օլմազ։ Վէ սապիի մէզուներն սուլհունտա զարարը պէյհին եօզ խէ, սահրի օլուր։ շէօյլէ քի, պիր քիմսէ սապիի մէզուներտան պիր շէյ տավա խոպ տէ՝ օ տախի իզրար խոտիյի սուրէՔտէ, ան. իզրարին սուլհու սահրի օլուր։

Վէ սապիի մէզուն՝ալաճաղընը իմհալ ու Քէճիլ խոմէք իւզէրէ ագտը սուլհ խէպլիր։ Վէ ալաճաղըն պիր մըզտարը իւզէրինէ սուլհ օլտուգտա, մըզտարը իւզէրինէ սուլհ օլտուգտա, էկէր պէյհինէսի վար խէ, սուլհու սահրի օլմազ։ Վէ էկէր պէյհինէսի օլմայըպտա՝ խասմընըն եէմին իտճէյի տախի մալիւմ օլուր խէ, սուլհու սահրի օլուր։ Վէ ախէր պիր քիմսէնէ տէն պիր մալ տավա խոպ տէ՝ մըզտարը զըմմէՔի իւզէրինէ սուլհ օլա, սահրի օլուր։ Ֆագաղ օլ մալըն զըմմէՔինտէն նօգսանը ֆա-

պահանջէ դատով և այդ բանին արժէքին քանակութեամբ իրաւախոհ լինի, այս իրաւախոհութիւն կը լինի վաւերական։ Սակայն եթէ այդ բանին արժէքէն չափազանց պակասով իրաւախոհ լինի, այս իրաւախոհութիւն չլինիր վաւերական։

Յօդ. 1540. — *Եթէ բնական պաշտպանն իրաւախոհ լինի անչափահասի մը վերաբերեալ դատին համար, այս իրաւախոհութիւն կը լինի վաւերական՝ եթէ ակներեւ ձնաս չկայ անչափահասին համար. բայց չլինիր վաւերական՝ եթէ ակներեւ ձնաս կայ անոր համար։*

Հետեւապէս, երբ մարդ մը անչափահասէ մ'այսքան դահեկան պահանջէ դատով, և հայրն անոր հետ իրաւախոհ լինի պայմանաւ որ անչափահասին դրամէն վճարէ, այս իրաւախոհութիւն կը լինի վաւերական՝ եթէ դատախազն զօրաւոր ապացոյց ունի. բայց իրաւախոհութիւնն չլինիր վաւերական՝ եթէ դատախազն զօրաւոր ապացոյց չ'ունի։

Իսկ երբ անչափահասն ուրիշ մարդէ մը պահանջ ունենայ, և հայրն այս վերջնոյն հետ իրաւախոհ լինի՝ զեղչելով այդ պահանջի մէկ մասն, այս իրաւախոհութիւն չլինիր վաւերական՝ եթէ զօրաւոր ապացոյց ունի. իսկ եթէ զօրաւոր ապացոյց չ'ունենայ և սակայն յայտնի լինի Թէ իր ոտքն երդում ևս պիտի ընէ, այս պարագայի մէջ իրաւախոհութիւնն կը լինի վաւերական։ Դարձեալ եթէ բնական պաշտպանն իրաւախոհ լինի՝ անչափահասին պահանջին համարժէք իր մ'ընդունելով, այս իրաւախոհութիւն կը լինի վաւերական։ Սակայն եթէ չափազանց պատրանք կայ գործոյն մէջ, իր իրաւախոհութիւն չլինիր վաւերական։

Մաս. 1540. — *Պիր սապինին տավաըընտան վէլիսի սուլհ օլտուգտա, էկէր սապիէ զարարը պէյհին եօզ խէ՝ սահրհ օլուր, վէ էկէր զարարը պէյհին վար ըսա՝ սահրհ օլմազ։*

Պինալէն ալէյհ, պիր քիմսէ պիր սապիտէն շու գատար զուրուշ տավա իտիպ տէ, սապինին բարէսինտէն վէրմէք իւզրէ՝ բէտէրի սուլհ օլտուգտա, էկէր միւտտաիինին պէյհինէսի վար խէ՝ սուլհ սահրհ օլուր, վէ էկէր միւտտաիինին պէյհինէսի եօզ իսէ՝ սուլհ սահրհ օլմազ։

Վէ սապինին՝ ախէր քիմսէնէ զիմմէՔինտէ ալաճաղը օլուպտա, բէտէրի անըն պիր մըզտարընը հադդ ու Քէնզիլ իլէ՝ սուլհ օլտուգտա, էկէր պէյհինէսի վար խէ՝ սահրհ օլմազ, վէ էկէր պէյհինէսի օլմայըպտա՝խասմընըն եէմին իտճէյի տախի մալիւմ օլուր խէ՝ օլ հալտա սուլհ սահրհ օլուր։ Վէ սապինին ալաճաղը զըմմէՔինտէ պիր մալ իւզէրինէ վէլիսի սուլհ օլա, սահրհ օլուր։ Ֆագաղ զապնը ֆահիշ պուլունուր խէ, սուլհու սահրհ օլմազ։

Յօդ. 1541. — Առ հասարակ անչափահասին, խելագարին և տկարամտին կատարած պարտաւորութիւնը վաւերական չլինիր։

Յօդ. 1542. — Դատական փոխանորդութիւնն իրաւախոհութեան փոխանորդութիւնը չէնթադրեր։

Հետեւապէս, եթէ մարդ մ'իր դատին փոխանորդ կարգէ ուրիշ մէկն, և այս վերջինն՝ առանց փոխանորդագրին պատճառեցեան՝ իրաւախոհ լինի նոյն դատին համար, այս իրաւախոհութիւնն չլինիր վաւերական։

Յօդ. 1543. — Եթէ մարդ մ'իր դատին համար իրաւախոհ լինելու փոխանորդ կարգէ ուրիշ մէկն, և այս վերջինն իրաւախոհ լինի փոխանորդագրով, փոխանորդ կացուցանողը կը պարտի տալ իրաւախոհութեան փոխարէնը. փոխանորդին ո'չ կ'առնուի և ո'չ կը պահանջուի այն։ Բայց եթէ փոխանորդը պատասխանատուութիւն ստացած լինի իրաւախոհութեան փոխարէնին մասին, այս պարագայի մէջ իրաւախոհութեան փոխարէնը փոխանորդէն կ'առնուի՝ իր երաշխաւորութեան պատճառաւ։

Նաեւ, եթէ փոխանորդն իրի մը վերաբերեալ դատի մը մէջ՝ որոշեալ բանով մը իրաւախոհ լինի ոսոխին ըրած խոստովանութեան վրայ, և յանուն իր անձին

Մաս. 1541. — Այէ-ըըդ-լագ սապի իւէ մէճնուն վէ մաթուհըն իպրասը սահըհ օլմազ։

Մաս. 1542. — Խուսուսմէթ վէքեալէթ՝ սուլհա վէքեալէթի միւսթէզիմ օլմազ։

Պինաէն ալէյհ, պիր քիմսէ ախէր քիմէսնէյի տավասընա վէքիլ իտիպ ատ՝ օ տախի պիւա իզն օլ տավատան սուհի օլսա, սահրհ օլմազ։

Մաս. 1543. — Պիր քիմսէ քէնտի տավասընատան սուհի օլմագ իւզրէ սիկէրինի թէվքիլ իտիպատ՝ օ տախի պէ-լ վէքեալէ սուհի օլտուգտա, մուսալահ-ունալէյհ միւ վէքքիլ իւզերինէ լազըմ կէլիր, վէքիլ անընա մուսալահ վէ մուգալէպ օլմազ։ Մէկերքի, վէքիլ միւսալահ-ուն-ալէյհէ զամին օլա։ օլ հալտա, վէքիլ քէֆալէթի հասէպիյլէ մուսալա օլունուր։

Վէ պիրատ, վէքիլ ան-իգրարին պիր մալտան մալ իւզերինէ սուհի օլտուգտա՝ սուհի հէֆալինէ միւզաֆ գըլար իսէ, օլ վագըթ վէքիլ մուսալագա օլունուր, քանի՝

պայմանադրէ այդ իրաւախոհութիւնն, — այն ատեն փոխանորդը պատասխանատու կը նկատուի, այսինքն՝ իրմէ՛ կ'առնուի իրաւախոհութեան փոխարէնն եղած իրն, և յետոյ ինքն կը պահանջէ փոխանորդ կացուցանողէն։

Ջոր օրինակ, երբ փոխանորդն այսքան դաւեկանով իրաւախոհ լինի փոխանորդագրաբար, փոխանորդ կացուցանողն կը պարտի տալ նոյն գումարը. փոխանորդը պատասխանատու չլինիր այս մասին։

Բայց եթէ փոխանորդն ըսած է պարտատիրոջ թէ «Դու այսքան դաւեկանով իրաւախոհ եղիր ինձ հետ, ես կ'երաշխաւորեմ», այս պարագայի մէջ սոյն դրամ փոխանորդէն կ'առնուի, և յետոյ սա կը դիմէ իր փոխանորդ կացուցանողին։

Նաեւ, եթէ պահանջման առարկայ եղող իրէն տարբեր բանով մ'իրաւախոհութիւն պայմանադրուի, և փոխանորդն իրաւախոհ եղած լինի՝ դատախազին ըսելով թէ «Դու ինձ հետ իրաւախոհ եղիր այս անուն փոխանորդագրիս դատին համար»— ինչ որ կը նկատուի վաճառուումն—, այս պարագայի մէջ ես փոխանորդէն կ'առնուի իրաւախոհութեան փոխարէնն, և յետոյ սա կը դիմէ իր փոխանորդագրին։

Յօդ. 1544. — Երբ երկու անձանց միջեւ կեցած դատին համար երրորդ անձ մ'իրաւախոհ լինի յանիրաւի՝ այսինքն՝ առանց ոսոխին հրամանին, — այս իրաւախոհութիւն վաւերական կը լինի և այն երրորդ անձն անվարձ կը նկատուի հետ

պէտէլի սուհի անտան ալընըր. օ տախի միւվէքքիլէ րիւճու իյլէր։

Մէսէլա, վէքիլ պիւ-վէքեալէ շու գատար զուրուշ իւզերինէ սուհի օլտուգտա, օլ մէպլաղը՝ միւվէքքիլին վէրմէսի լազըմ կէլիր, վէքիլ անտան մէսուլ օլմազ։

Ֆագաթ «Սէն շու գատար զուրուշ իւզերինէ սուհի ս'լ. պէն քէֆիլ իմ» տէմիշ իսէ, օլ հալտա պու ագճէ վէքիլէն ալընըր, օ տախի միւվէքքիլինէ րիւճու իյլէր։

Վէ պիր տէ, ան-իգրարին մալտան մալ իւզերինէ սուհի վազը օլուպտա՝ վէքիլ «Սէն ֆիւլանընէ տավալընատան պէնիմէ սուհի օլ» տէյէրէք ազագ սուհի իմհիշ իսէ, — պէյհիւքմիւնտէ օլտուղու ճիհէթլէ—, պու սուրէթտէ տախի պէտէլի սուհի վէքիլէն ալընըր, օ տախի միւվէքքիլինէ րիւճու իտէր։

Մաս. 1544. — Իքի քիչի պէյնինտէ օլան տավատան՝ ախէր պիր քիմսէնէ ֆիւլանընէ զուլի օլարագ, եանի՝ պիւզուլի կէր պէտէլի սուհէ զամին օլսէր իսէ, եախօտ «Պէնիմ ֆիւլան մալըմ իւզերինէ» տէյու՝ պէտէլի սուհէնուզ

տեւեալ չորս պարագայից մէջ.

1· Եթէ պատասխանատու լինի իրաւախոհութեան փոխարէնին.

2· Եթէ իրաւախոհութեան փոխարէնը վերագրէ իւր սեպհական իրին՝ ըսելով թէ «Իմ սեպհական այս ինչ իրովս իրաւախոհ կը լինիմ»:

3· Եթէ իմիջի եղած դրամները կամ «ոչ»ը կոչուած իրերը նշանակէ՝ ըսելով՝ «Այդ գումարովը կամ այդ ժամացոյցովը իրաւախոհ լինի՛մ»:

4· Եթէ առանց պատասխանատուութիւն ստանձնելու կամ առանց իւր սեպհական իրին վերագրելու և կամ առանց իսկ՝ ի միջի գտնուած իրեր նշանակելու՝ ընդհանուր կերպով մ'ըսէ թէ «Այսքան դահեկանով իրաւախոհ եղայ», և եթէ յանձնէ նոյն գումարն.

Չորրորդ պարագային մէջ, եթէ երրորդ անձն չյանձնէ իրաւախոհութեան փոխարէնն, իրաւախոհութիւնը կախում կ'ունենայ ոսոխին հաւանութենէն. ուստի եթէ հաւանի՝ իրաւախոհութիւնը կը լինի վաւերական, և ոսոխն կը պարտի տալ իրաւախոհութեան փոխարէնն. իսկ եթէ չհաւանի, իրաւախոհութիւնը կը լինի անվաւեր և դառը կը մնայ իւր վիճակին մէջ:

քէնտի մալընա միւզաֆի գըլար իսէ, վէ եախօտ « չու մէպլաղ եախօտ չո՛ւ սաաթ իւզերինէ» տէյու՝ մէյտանա օլան նուգուտա եա ուրուզա իչարէթ իտէր իսէ, եախօտ զամին օլմայըպ վէ քէնտի մալընա իզաֆէ եա իչարէթ տախի իթմէյիպտէ՝ այէ-ըըդլագ «Շու գաատար զուրուշ իւզերինէ սուլճ օլտուս» տէր, վէ օլ մըգտար մէպլաղը թէսլիմ իտէր իսէ, իչպու տէօրթ սուրէթտէ տախի սուլճ սահըճ, վէ օլ քիմէնէ միւթէպէրրի օլըր:

Վէ էկէր տէօրտիւնճիւ սուրէթտէ, պէտէլի սուլճու թէսլիմ իթմէզ իսէ, միւտտաա-ալէյհին իզաղէթինէ մէվգուֆ օլուպ, էկէր միւճիլ օլըր իսէ, սուլճ սահըճ՝ վէ պէտէլի սուլճ միւտտաա-ալէյհ իւզերինէ լազըմ օլըր. վէ էկէր միւճիլ օլմազ իսէ, սուլճ պադըճ օլըր, վէ տավա հալի իւզրէ գալըր:

ՊԱՊԸ ՍԱՆԻ

ՄՈՒՍԱԼԱՀ-ՈՒՆ-ԱԼԷՅՀ ԻԼԷ ՄՈՒՍԱԼԱՀ-ՈՒՆ-ԱՆՀՂՆ ՊԱՋԸ ԱՀՎԱԼ ՈՒ ՇՈՒՐՈՒԴԸ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ ՏԸՐ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԻՐԱՒԱԽՈՀՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՐԷՆԻՆ ԵՒ ՊԱՀԱՆՋՄԱՆ ԱՌԱՐԿԱՅԻՆ ԻՆՉ ԻՆՉ ՀԱՆԳԱՄԱՆԱՑ ՈՒ ԹԷՕՒԹԵԱՆՑ ՎՐԱՑ

Մաս. 1545.— Մուսալահ-ուն-ալէյհ էկէր այն իսէ՝ մէպլի հիւքմիւնատ, վէ էկէր տէյն իսէ՝ սէմէն հիւքմիւնատ օլուր: Պինաէն-ալէյհ պէյտէ մէպլի եախօտ սէմէն օլմազա սաւիհ օլան չէյ՝ սուլհտա պէտէլի սուլճ օլմազա տախի սաւիհ օլըր:

Մաս. 1546.—Մուսալահ-ուն-ալէյհ մուսալըհըն մալ ու միլքի օլմագ չարդ տըր:

Պինաէն ալէյհ, մուսալըհ պաշգա քիմէսէնէնին մալընը պէտէլի սուլճ օլարագ վէրսէ, սուլճու սահըճ օլմազ:

Մաս. 1547.— Կէրէք մուսալահ-ուն-ալէյհ վէ կէրէք մուսալահ-ուն-անհ գապզ ու թէսլիմէ մուհթաճ իսէ, մալիւմ օլմասը լազըմ

Օգ. 1545.— Իրաւախոհութեան փոխարէնն եթէ որոշ առարկայ է՝ կը նկատուի վաճառման առարկայ, իսկ եթէ պարտք է՝ կը նկատուի իբրև գին: Հետեւապէս, այն իրն որ վաճառման մէջ վաճառման առարկայ կամ գին ըլլալու ընդունակ է, իրաւախոհութեան մէջ ևս իրաւախոհութեան փոխարէն ըլլալու ընդունակ կը լինի:

Օգ. 1546.—Էական պայման է որ իրաւախոհութեան փոխարէնն՝ իրաւախոհին ստացուածքն և սեպհականութիւնն լինի:

Հետեւապէս, եթէ իրաւախոհն ուրիշին վերաբերեալ իրն տայ իբր փոխարէն իրաւախոհութեան, իր իրաւախոհութիւնն չլինիր վաւերական:

Օգ. 1547.—Թէ՛ իրաւախոհութեան փոխարէնն և թէ՛ պահանջման առարկայն պարտին լինել որոշ և ծանօթ՝ եթէ կարօտ են ստաց-

ման և յանձնման. իսկ էական պայման չէ որ լինին որոշ և ծանօթ՝ եթէ կարօտ չեն ստացման և յանձնման։

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մ'ուրիշ մարդու մը ձեռքը գտնուած մէկ տունէն և միանգամայն այս վերջինն առաջնոյն ձեռքը գտնուած պարտէզէն իրաւունք մը պահանջէ դատով, և երկուքն ալ՝ առանց որոշելու իրենց պահանջման առարկայն՝ իրաւախոհ լինին իրենց դատէն ետ կենալու համար, սոյն իրաւախոհութիւն կը լինի վաւերական։

Նմանապէս, եթէ մարդ մ'ուրիշին ձեռքը գտնուած տան մէջ իրաւունք մը պահանջէ դատով, և առանց որոշելու պահանջման առարկայն՝ իրաւախոհ լինին՝ պայմանաւ որ ոսոխը ծանօթ փոխարէն մը տայ անոր և նա ձեռնթափ լինի իւր դատէն, սոյն իրաւախոհութիւն կը լինի վաւերական։ Բայց եթէ իրաւախոհ լինին՝ պայմանաւ որ այդ մարդ փոխարէն տայ ոսոխին և սա ալ այդ մարդուն տայ իրեն իրաւունքը, այս իրաւախոհութիւն չլինիր վաւերական։

ման և յանձնման. իսկ էական պայման չէ որ լինին որոշ և ծանօթ՝ եթէ կարօտ չեն ստացման և յանձնման։

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մ'ուրիշ մարդու մը ձեռքը գտնուած մէկ տունէն և միանգամայն այս վերջինն առաջնոյն ձեռքը գտնուած պարտէզէն իրաւունք մը պահանջէ դատով, և երկուքն ալ՝ առանց որոշելու իրենց պահանջման առարկայն՝ իրաւախոհ լինին իրենց դատէն ետ կենալու համար, սոյն իրաւախոհութիւն կը լինի վաւերական։

Նմանապէս, եթէ մարդ մ'ուրիշին ձեռքը գտնուած տան մէջ իրաւունք մը պահանջէ դատով, և առանց որոշելու պահանջման առարկայն՝ իրաւախոհ լինին՝ պայմանաւ որ ոսոխը ծանօթ փոխարէն մը տայ անոր և նա ձեռնթափ լինի իւր դատէն, սոյն իրաւախոհութիւն կը լինի վաւերական։ Բայց եթէ իրաւախոհ լինին՝ պայմանաւ որ այդ մարդ փոխարէն տայ ոսոխին և սա ալ այդ մարդուն տայ իրեն իրաւունքը, այս իրաւախոհութիւն չլինիր վաւերական։

Ջէզալիք, պիր քիմսէ տիկէրին եէտինտէքի խանէտէ պիր հագգ տալա իտիպ տէ, Ծայեհնի միւտտաս իճմէքսիզին՝ միւտտաս-ալէյհ անա պիր պէտէլի մալիւմ վէրմէք վէ օ տախի Քէրքի տալա իճմէք իւզրէ սուլհ օլսալար, սահիհ օլուր։ Էմմա միւտտաի միւտտաս-ալէյհէ պէտէլ վէրմէք, վէ օ տախի անա հագգընը Քէսլիմ իճմէք իւզրէ սուլհ օլսալար, սահիհ օլմազ։

Ջէզալիք, պիր քիմսէ տիկէրին եէտինտէքի խանէտէ պիր հագգ տալա իտիպ տէ, Ծայեհնի միւտտաս իճմէքսիզին՝ միւտտաս-ալէյհ անա պիր պէտէլի մալիւմ վէրմէք վէ օ տախի Քէրքի տալա իճմէք իւզրէ սուլհ օլսալար, սահիհ օլուր։ Էմմա միւտտաի միւտտաս-ալէյհէ պէտէլ վէրմէք, վէ օ տախի անա հագգընը Քէսլիմ իճմէք իւզրէ սուլհ օլսալար, սահիհ օլմազ։

ՊԱՊԸ ՍԱԼԻՍ

ՄՈՒՍԱԼԱՀ-ՈՒՆ-ԱՆՀ ՀԱԳԴԸՆՏԱ ՕԼՈՒՊ
ԻՒԻ ՖԱՍԼԸ ՄԻՒՇԹԷՄԻԼ ՏԻՐ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՊԱՀԱՆՋՄԱՆ ԱՌԱՐԿԱՅԻՆ ՎՐԱՅ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

Որոշ առարկայից վրայ կատարուած իրաւախոհութեան մասին։

Ծօդ · 1548. — Որոշ իրի

ՖԱՍԼԸ ԷՎՎԷԼ

Սուլհ անի-լ-այան հագգընտա տըր։

Մաս · 1548 · — Պիր մալը

մը վերաբերեալ դատին առթիւ, ոսոխին խոստովանութեան վրայ հիմնուած իրաւախոհութիւնն կը նկատուի վաճառումն՝ եթէ որոշ իրի վրայ կատարուի։

Այս պարագայի մէջ ինչպէս գործադրելի են թերութենէ ծագած ընտրութեան, տեսնելու ընտրութեան և պայմանաւոր ընտրութեան իրաւունքներն, նոյնպէս և գործադրելի են նախագնման իրաւանց դատերն, երբ թէ՛ պահանջման առարկայն և թէ՛ իրաւախոհութեան փոխարէնն անչարժ կալուած են։

Եւ եթէ պահանջման առարկային ամբողջն կամ մի մասն իրաւատիրութեամբ գրաւուի, ոսոխը դատախազէն յետոյ կ'առնու իւր տուած իրաւախոհութեան փոխարէնին նոյն մասը, այսինքն՝ ամբողջն կամ մի համեմատական մասն։ Իսկ եթէ իրաւախոհութեան փոխարէնին ամբողջն կամ մի մասն իրաւատիրութեամբ գրաւուի, դատախազն ոսոխէն կը պահանջէ պահանջման առարկային նոյն մասը, այսինքն՝ ամբողջն կամ մի համեմատական մասն։

մը վերաբերեալ դատին առթիւ, ոսոխին խոստովանութեան վրայ հիմնուած իրաւախոհութիւնն կը նկատուի վաճառումն՝ եթէ որոշ իրի վրայ կատարուի։

Այս պարագայի մէջ ինչպէս գործադրելի են թերութենէ ծագած ընտրութեան, տեսնելու ընտրութեան և պայմանաւոր ընտրութեան իրաւունքներն, նոյնպէս և գործադրելի են նախագնման իրաւանց դատերն, երբ թէ՛ պահանջման առարկայն և թէ՛ իրաւախոհութեան փոխարէնն անչարժ կալուած են։

Եւ եթէ պահանջման առարկային ամբողջն կամ մի մասն իրաւատիրութեամբ գրաւուի, ոսոխը դատախազէն յետոյ կ'առնու իւր տուած իրաւախոհութեան փոխարէնին նոյն մասը, այսինքն՝ ամբողջն կամ մի համեմատական մասն։ Իսկ եթէ իրաւախոհութեան փոխարէնին ամբողջն կամ մի մասն իրաւատիրութեամբ գրաւուի, դատախազն ոսոխէն կը պահանջէ պահանջման առարկային նոյն մասը, այսինքն՝ ամբողջն կամ մի համեմատական մասն։

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մ'ուրիշէն տուն մը պահանջէ դատով, և այս վերջինը խոստովանելով հանդերձ Թէ նոյն տունը կը վերաբերի առաջնոյն, իրաւախոհ լինին սակայն՝ պայմանաւ

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մ'ուրիշէն տուն մը պահանջէ դատով, և այս վերջինը խոստովանելով հանդերձ Թէ նոյն տունը կը վերաբերի առաջնոյն, իրաւախոհ լինին սակայն՝ պայմանաւ մուայեէն տավասընտան անիգրարին սուլհ էկէր մալ իւզէրինէ վագը օլուր իսէ, պէյ հիւքմիւնտէ տիր։

Պունտա՝ խըյարը այպ վէ խըյարը բույէթ վէ խըյարը չարդ ճարի օլտուղու կիպի, կէրէք մուսալահ-ուն-անհ վէ կէրէք մուսալահ-ուն-ալէյհ ագար օլտուղու թագտիրտէ՝ չիւֆթա տավասը տախի ճարի օլուր։

Վէ մուսալահ-ուն-անհըն քիւլլիսի եախօտ պազըսը պի-լ-իսթիհգագ զապդ օլունսա, միւտտաս-ալէյհէ վէրմիշ օլտուղու պէտէլի սուլհուն օլ մըգտարընը՝ եանի՝ քիւլլիսինի եախօտ պազըսընը կէրի ալըր։ Վէ էկէր պէտէլի սուլհուն քիւլլիսի եախօտ պազըսը պի-լ-իսթիհգագ զապդ օլունսա, միւտտաի միւտտաս-ալէյհէն մուսալահ-ուն-անհըն օլ մըգտարընը՝ եանի՝ քիւլլիսինի եախօտ պազըսընը իսթէր։

Պունտա՝ խըյարը այպ վէ խըյարը բույէթ վէ խըյարը չարդ ճարի օլտուղու կիպի, կէրէք մուսալահ-ուն-անհ վէ կէրէք մուսալահ-ուն-ալէյհ ագար օլտուղու թագտիրտէ՝ չիւֆթա տավասը տախի ճարի օլուր։

Վէ մուսալահ-ուն-անհըն քիւլլիսի եախօտ պազըսը պի-լ-իսթիհգագ զապդ օլունսա, միւտտաս-ալէյհէ վէրմիշ օլտուղու պէտէլի սուլհուն օլ մըգտարընը՝ եանի՝ քիւլլիսինի եախօտ պազըսընը կէրի ալըր։ Վէ էկէր պէտէլի սուլհուն քիւլլիսի եախօտ պազըսը պի-լ-իսթիհգագ զապդ օլունսա, միւտտաի միւտտաս-ալէյհէն մուսալահ-ուն-անհըն օլ մըգտարընը՝ եանի՝ քիւլլիսինի եախօտ պազըսընը իսթէր։

Մէսէլա, պիր քիմսէ տիկէրինէն պիր խանէ տավա իտիպ, օ տախի օլ խանէ անըն օլտուղունու իզդար իլէ պէրապէր, շու գատար զուրուշ պէտէլ վէրմէք իւզրէ սուլհ օլսալար,

Մէսէլա, պիր քիմսէ տիկէրինէն պիր խանէ տավա իտիպ, օ տախի օլ խանէ անըն օլտուղունու իզդար իլէ պէրապէր, շու գատար զուրուշ պէտէլ վէրմէք իւզրէ սուլհ օլսալար,

որ երկրորդն այսքան դահեկան տայ իբր փոխարէն, դատախազն այդ տունը ոսոխին իբր վաճառած կը նկատուի, և այս պարագայի մէջ՝ վաճառման վերաբերեալ օրինական տրամադրութիւնք են գործադրելի, որպէս բացայայտուած է ի վերոյ։

Յօդ. 1549. — *Որոշ իրի մը դատին առթիւ ոսոխին խոստովանութեան վրայ հիմնուած իրաւախոհութիւնն եթէ վայելման իրաւունց վրայ կատարուի, վարձում կը նկատուի։ Այս պարագային մէջ և վարձման վերաբերեալ օրինական տրամադրութիւնք են գործադրելի։*

Ջոր օրինակ, եթէ մարդ մը պարտիզի մը դատին համար իրաւախոհ լինի՝ պայմանաւ որ այսչափ ժամանակ բնակի ոսոխին տան մէջ, պարտիզին ի փոխարէն նոյն տունը նոյնչափ ժամանակամիջոցի համար վարձած կը նկատուի։

Յօդ. 1550. — *Ոսոխին ուրացման կամ լռութեան վրայ հիմնուած իրաւախոհութիւնն՝ որով վէճը կը բարձուի, դատախազին համար վոխանակութիւն կը նկատուի, իսկ ոսոխին համար՝ երդումէ ազատում։*

Հետեւապէս, նախագնման իրաւունքն գործադրելի է ի մասին այն անշարժ կալուածոց՝ որք իրաւախոհութեան փոխարէն են։ Բայց նախագնման իրաւունք գործադրելի չէ ի մասին ա՛յն անշարժ կալուածոց որք պահանջման առարկայ են։

Եւ եթէ պահանջման առարկային ամբողջն կամ մի մասն իրաւատիրուժիստաի օլ խանէյի միւտտաալէյհէ սաՒմըշ կիպի օլուր, վէ պունտա պէր վէճհի պալէա Պէյլըն ահքեամը ճարի օլուր։

Մաս. 1549. — *Մալ տավասընտան ան-իգրարին սուլհ էկէր մէնֆաաթ իզերինէ վագը օլուր իսէ, ի-ճարէ հիւքմիւնատէ տիր։ Պունտա տախի իճարէ ահքեամը ճարի օլուր։*

Մէսէլա, պիր քիմսէ պիր պաղչէ տավասընտան շու գատար միւտտէթ միւտտաա-ալէյհին խանէսինտէ օ-Ցուրմագ իւզրէ սուլհ օլսա, պաղչէ մուգապիլինտէ օլ խանէյի օ գատար միւտտէթ իլէ իսթիճար իթմիշ օլուր։

Մաս. 1550. — *Ան-ինքեարին եախօտ ան-սիւքուԹին սուլհ օլմագ միւտտաի հագգընտա մուավազա, վէ միւտտաա-ալէյհ հագգընտա եէմինէն խէլլաս իլէ գադը միւնազաա տըր։*

Պինաէն-ալա-զալիքէ, մուսալահուն-ալէյհ օլան ագարտա շիֆա ճէրէյան իտէր։ Էմմա մուսալահ-ունանհ օլան ագարտա շիֆա ճէրէյան իթմէզ։

Վէ մուսալահ-ուն-անհըն քիւլլիսի եախօտ պազըսը պիլ-իսթիհգագ զապտ

Թեամբ գրաւուի, դատախազն ոսոխին յետս կը դարձունէ իրաւախոհութեան փոխարէնին նոյն մասն, այսինքն ամբողջն կամ մի համեմատական մասն, և կը ձեռնարկէ դատավարել իրաւատիրոջ հետ։

Իսկ եթէ իրաւախոհութեան փոխարէնին ամբողջն կամ մի մասն իրաւատիրութեամբ գրաւուի, դատախազն իւր պահանջումը կը զեղչէ նոյն համեմատութեամբ։

Յօդ. 1551. — *Եթէ մարդ մը որոշ իր մը — զոր օրինակ՝ պարտէզ մը — պահանջէ դատով, և անոր մէկ մասին վրայ իրաւախոհ լինելով՝ մնացորդ մասին դատէն պարտազերծ ընէ ոսոխը, կը նկատուի Թէ իւր իրաւանց մէկ մասն ստացած և մնացորդ մասին դատէն ձեռնԹափ եղած է, այսինքն՝ ջնջած է մնացորդ մասին համար ունեցած դատական պահանջման իրաւունքը։*

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

Պահանջից եւ ուրիշ իրաւանց համար իրաւախոհ լինելու վրայ.

Յօդ. 1552. — *Երբ մարդ մը ուրիշ մարդէ մ՚ունեցած պահանջքին մէկ մասին համար իրաւախոհ լինի, կը նկատուի Թէ իւր պահանջին մէկ մասը գանձած և մնացորդը ջնջած է, այսինքն՝*

օլունսա, միւտտաի պէտէլի սուլհուն օլ մըգտարընը՝ եանի՝ քիւլլիսինի եախօտ պազըսընը միւտտաա-ալէյհէ րէտտ իտէր, վէ միւաՒէհագգ իլէ խուսումէթէ պաշլար։

Վէ պէտէլի սուլհուն քիւլլիսի եախօտ պազըսը պի-լ-իսթիհգագ զապտ օլունսա, միւտտաի օլ մըգտարտա տավասընա րիւճու իլլէր։

Մաս. 1551. — *Պիր քիմսէ պիր մալը մուայէնէ՝ մէսէլ՝ պիր պաղչէ տավա իտիպաէ, պիր մըգտարը իւզերինէ սուլհ օլարագ, պագըսընն տավասընտան միւտտաա-ալէյհի իպրա իթմէ, հագգընըն պիր մըգտարընը ալմըշ վէ պագըսընըն տավասընտան վազ կէչմիչ՝ եանի՝ պագըսընտաքի տավա հագգընը իսգադ իլէ միչ օլուր։*

ՓԱՍԼԸ ՍԱՆԻ

Տէյնտեն եանի ալաճագտան վի հուգուգը սաիբէտեն սուլհ օլմագ պէյանընտա տըր.

Մաս. 1552. — *Պիր քիմսէ պիր մէկ տարը քիմսէնէ զիմմէԹինէքի ալաճաղընըն պիր մըգտարը իւզերինէ սուլհ օլսա, ալաճաղընըն պագըսընը իսԹիֆա իլէ պագըսընը իսգադ՝ եանի՝ պագըսընտան*

մնացորդ մասէն զերծ կացուցած է այն մարդն։

Յօդ. 1553.—Եթէ մարդ մ'իրաւախոհ լինի պայմանաւ որ իւր ունեցած ամէն տեսակ կանխիկ ստանալի պահանջից համար պայմանաժամներ տայ, կը նկատուի թէ չնչած է իւր կանխիկ պահանջման իրաւունքը։

Յօդ. 1554.—Եթէ մարդ մ'իրաւախոհ լինի՝ պայմանաւ որ մաքուր դրամով ունեցած պահանջին ի փոխարէն խառն դրամ առնու, կը նկատուի թէ իւր առնելիքը մաքուր դրամով պահանջելու իրաւունքը չընջած է։

Յօդ. 1555.—Հափէըլէ-բէյի, նախագնման, անցման իրաւանց և այլ այսպիսի քաղաքային իրաւանց դատերու մէջ երդումէ ազատելու համար՝ փոխարէն տալով իրաւախոհ լինելն ևս վաւերական է։

ոլ քիմէոնէյի խպրա խյէմիշ օլուր։

Մաս. 1553.— Պիր քիմսէ մուաճճէլ օլան հէր տիւրլիւ ալաճաղընը թէյէճիլ ու իմհալ իթմէք իւզրէ սուլհ օլսա, քէնտիսինին հագգը թամիլինի իպադ խյէմիշ օլուր։

Մաս. 1554.— Պիր քիմսէ մէսքիւքեաթը խալիսէ օլան ալաճաղընը մէսքիւքեաթը մաղչուչէ օլարագ ալմագ իւզրէ սուլհ օլսա, ալաճաղընըն սիքքէի խալիսէ օլմագ հագգընը իսգադ խյէմիշ օլուր։

Մաս. 1555.— Հագգը չիւրիւ վէ չիֆա վէ հագգը միւրուր կիպի՝ հուգուգ տավալարընտա, եէմինէյն գուրթուլմագ իչին պէտէլ վէրիպ ատ սուլհ օլմագ տաճի սահըհ ոլը։

ՊԱՊԸ ՐԱՊԻ

ԱՀՔԵԱՄԸ ՍՈՒՀՏ ՎԷ ԻՊՐԱ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ ՕԼՈՒՊ
ԻՒԻ ՖԱՍԼԸ ՄԻՒՇԹԷՄԻԼ ՏԻՐ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԻՐԱՒԱԽՈՀՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՊԱՐՏԱՉԵՐՆԵՄԱՆ ԱՐԴԵԱՆՑ ՎՐԱՅ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

Իրաւախոհութեան արդեանց վերաբերեալ տրամադրութիւնք։

Յօդ. 1556.— Երբ մի անգամ իրաւախոհութիւնն կատարուի, այլ եւս երկոցուն կողմանց և ոչ մին առանձինն կրնայ եղծել զայն։ Եւ իրաւախոհութեան արդեամբ՝ դատախազն տէր կը լինի իրաւախոհութեան փոխարինին. ուստի և ոչ եւս իրաւունք կ'ունենայ դատախազութեան։ Իսկ ոսոխն չկրնար իրաւախոհութեան փոխարէնն յետս պահանջել և առնուլ անկէ։

Յօդ. 1557.—Եթէ երկու իրաւախոհ կողմանց մին մեռնի, ժառանգորդք եւս չեն կրնար եղծել անոր իրաւախոհութիւնը։

Յօդ. 1558.— Իրաւախոհութիւնն եթէ փոխադարձ պարտաւորութիւններ կը պարունակէ, երկոքին կողմանք կրնան իրենց համահաճութեամբ եղծել զայն։

ՖԱՍԼԸ ԵՎՎԷԼ

Ահքեամը սուդիա տաիր օլան մեսաիլ պէյանըընտա տըր։

Մաս. 1556.— Սուլհ թէմամ օլտուգտա, եալընըզ դարաֆէյնտէն պիրի անտան տէօնէմէզ։ Վէ միւտտաի սուլհլա պէտէլի սուլհա մալիք օլուր։ Վէ արթըգ տավատա հագգը գալմագ։ Վէ միւտտա-այէյհ տաիր պէտէլի սուլհու անտան իթիրտաա խոէմէզ։

Մաս. 1557.— Դարաֆէյնտէն պիրի ֆէվթ օլսա, վարիսլէրի տաիր անընն սուլհունու ֆէսխ խոէմէզ։

Մաս. 1558.— Սուլհ էկէր մուավազա հիւքմիւնտէ իսէ, դարաֆէյն անը քէնտի րիզալարըյլա ֆէսխ ու իգալէ խոէպիլիրլէր։

Իսկ եթէ փոխադարձ պարտականութիւններ չպարունակեր՝ այլ ինչ ինչ իրաւունքներէ հրաժարումն կը նշանակէ, բնաւ վաւերական չլինիր եղծել զայն։ (Տես Յօդ. 51)։

Յօդ. 1559. — Երբ իրաւախոհութիւնն կատարուի՝ պայմանաւ որ երդումէ ազատ ըլլալու համար փոխարէն տրուի, դատախազին դատ բանալու իրաւունքը չնջուած կը նկատուի, և այնուհետեւ ոսոխին երդում ընել չկրնար տրուիլ։

Յօդ. 1560. — Երբ իրաւախոհութեան փոխարէնին ամբողջն կամ մի մասն՝ դատախազին յանձնուելէ յառաջ ոչնչանայ, կը նկատուի թէ իրաւատիրութեամբ գրաւուած է՝ եթէ խնդիրն որոշ առարկայից վրայ է։

Այսինքն ոսոխին իրաստովանութեան վրայ հիմնուած իրաւախոհութեան մէջ, դատախազն ոսոխէն կը պահանջէ պահանջման առարկային ամբողջը կամ մի մասը. իսկ ոսոխին ուրացման կամ լռութեան վրայ հիմնուած իրաւախոհութեան մէջ, դատախազն կը վերադառնայ իւր դատին. (Տես Յօդ. 1548 և 1550)։

Եւ եթէ իրաւախոհութեան փոխարէնը կը բաղկանայ պարտքէ, այսինքն որոշ չեղող առարկայներէ —որպիսի է այսքան դահեկան— , իրաւախոհութիւն անեղծ կը մնայ։ Այս պարագայի մէջ, ոսոխն կը պարտի դատախազին տալ ոչնչացած մասին համարժէքը։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

Պարտազերծման արդեանց վերաբերեալ տրամադրութիւնք.

Յօդ. 1561. — Եթէ մարդ մ'ըսէ. «Այս անուն անձին հետ դատ կամ վէճ չունիմ», կամ «Այս անուն անձին վրայ իրաւունք չունիմ», կամ «Այս անուն անձին հետ ունեցած դատէս ետ կեցայ կամ ձեռնթափ եղայ», «Այս անուն անձին վրայ իրաւունքս չմնայ», և կամ «Այս անուն անձէն ամբողջովին առի իրաւունքս կամ պահանջս» կը նկատուի թէ զայն պարտազերծ ըրած է։

Յօդ. 1562. — Երբ մարդ մ'իւր իրաւունքէն պարտազերծ ընէ ուրիշ մէկն, իւր այդ իրաւունքը կը չնջուի, ուստի ոչ ևս կրնայ այս մասին դատ բանալ անոր դէմ. (Տես Յօդ. 51)։

Յօդ. 1563. — Պարտազերծումն կը զօրէ ոչ թէ ապագային՝ այլ անցեալին նկատմամբ։

Այսինքն, երբ մարդ մը պարտազերծ ընէ մէկն, պարտազերծումէն յառաջ ունեցած իրաւունքները մնայն չնջուին. այնպէս որ կրնայ դատով պահանջել պարտազերծումէն յետոյ տեղի ունեցող իրաւունքը։

ՓԱՍԼԸ ՍԱՆԻ

Անքեամը իպրայա տալիր օյան մեսալիյ պէյանընտա տըր.

Մաս. 1561. — Պիր քիմսէ «Ֆիւլան իւէ տավա վէ նիզամ եօգ տըր» վէ «Ֆիւլանտա հագգըմ եօգ տըր» վէ «Ֆիւլան իւէ օլան տավամտան Ֆարիզ օլտում եախօտ վազ կէչտիմ» վէ «Ֆիւլանտա հագգըմ գալմատը» վէ «Ֆիւլանտան թէմմամէն հագգըմը ալոըմ» տէսէ, անը իպրա իթմիչ օլուր։

Մաս. 1562. — Պիր քիմսէ տիկէրինի պիր հագգընտան իպրա իթմիքատ, օլ հագգը սագըդ օլուր, արթըգ անը տավա իտէմէզ) (51ինճի Մատտէյէ պագ)։

Մաս. 1563. — Իպրանըն՝ մա-պատընա չիւմուլի օլմազ։

Եանի, պիր քիմսէ տիկէր քիմէսնէյի իպրա իթմիքատ, իպրատան մուգատէմ օլան հուգուգու սագըդ օլուր. եօխսա, իպրատան սօնրա հասիս օլան հագգընը տավա իտէպիլիր։

Յօդ. 1564. —Եթէ մարդ մը ոևէ գործոյ մը վերաբերող դատէն պարտազերծ ընէ ուրիշ մէկն, — ինչ որ կը նկատուի մասնաւոր պարտազերծումն, — այնուհետեւ նոյն խնդրոյն վերաբերեալ դատ անլսելի կը մնայ։ Բայց կրնայ դատով պահանջել ուրիշ խնդրոյ մը վերաբերող իրաւունքը։

Զոր օրինակ, եթէ մէկն տան մը դատէն պարտազերծ ընէ իւր ոսոխն, նոյն տան վերաբերող դատն ո՛չ եւս լսելի կը լինի։ Բայց ագարակի և այլ իրաց վերաբերող դատը լսելի կը լինի։

Յօդ. 1565. —Եթէ մարդ մ'ըսէ. «Այս անուն անձը դատական բոլոր պահանջումներէս զերծ կացուցի», կամ «Անոր վրայ բնա՛ւ իրաւունք չունիմ», — ինչ որ կը նկատուի ընդհանուր պարտազերծումն—, ո՛չ ևս կրնայ դատով պահանջել պարտազերծումէն յառաջ եղած և ո՛չ մի իրաւունք. մինչեւ իսկ, եթէ երաշխաւորութեան առթիւ իրաւունք մը պահանջէ դատով՝ իւր սոյն դատ անլսելի կը մնայ։

Այնպէս որ, եթէ դատ բանայ ըսելով՝ «Այն պարտազերծումէն յառաջ դու այս անուն անձին երաշխաւոր եղած էիր», իւր դատ լսելի չէիր. այսպէս նաեւ չկրնար երրորդ անձի մը դէմ դատ բանալ՝ ըսելով. «Դու իմ պարտազերծ ըրած մարդուս երաշխաւոր եղած էիր յառաջ քան զպարտազերծումն» (Տես Յօդ. 662)։

Յօդ. 1566. —Եթէ մարդ մը իր մը վաճառելէ և անոր

Մաս. 1564. — Պիր քիմսէ տիկէրինի պիր խուսուսա միւթէալլիգ տավատան իպրա իթսէ, իպրաի խասս օլուպ, պատէհու օլ խուսուսա միւթէալլիգ տավասը մէսմու օլմազ։ Էմմա պաշգա խուսուսա միւթէալլիգ հագգընը տավա խէպիլիր։

Մէսելա, պիր քիմսէ պիր խանէ տավասընտան խասմընը իպրա իլլէսէ, արթըգ օլ խանէյէ միւթէալլիգ տավասը մէսմու օլմազ։ Էմմա չիֆթլիք վէ սահիր նէսնէյէ միւթէալլիգ տավասը իսթիմա օլունուր։

Մաս. 1565. — Պիր քիմսէ «Ֆիւլանը քէաֆֆէլի տաավիսէն պէրի գըլըմ» եախօտ «Անուա ասլա հագգըմ եօք տըր» տէսէ, իպրաի սահիր օլուպ, արթըգ իպրատան մուզատտէմ օլան հիչ պիր հագգ տավա իսէմէզ։ Հաֆթա քէֆալէթտէն տօլայը պիր հագգ տավա իթսէ, մէսմու օլմազ։

Շէօյլէ քի «Օլ իպրատան մուզատտէմ սէն ֆիւլան քիմսէնէյէ քէֆիլ օլմուշտուն» տէյու տավա իթսէ, իսթիմա օլունմատըղը կիպի, ախէր պիր շախստան «Սէն պէնիմ իպրա իթմիշ օլտուղում քիմսէյէ գապլէ-լիպրա քէֆիլ օլմուշտուն» տէյու տավա իսէմէզ» (662ինճի Մատտէյէ պագ)։

Մաս. 1566. — Պիր քիմսէ մալ սաթըպ վէ սէմէ-

գինն ստանալէ յետոյ, ո՛չ միայն ինքն գնորդը պարտազերծ ընէ վաճառեալ իրին վերաբերող դատական բոլոր պահանջումներէ, այլ և գնորդն զոյն պարտազերծ ըրած լինի նոյն գնոյն վերաբերող դատական բոլոր պահանջումներէ, և այս կերպով իրենց մէջ մուրհակ փոխանակուած լինի, և ապա եթէ վաճառեալ իրն իրաւատիրութեամբ գրաւուի, պարտազերծումն կը կորուսանէ իւր զօրութիւնն, և իրր այն՝ գնորդն իւր վճարած գինն յետս կը պահանջէ և կ'առնու վաճառորդէն։ (Տես Յօդ. 52)։

Յօդ. 1567. — Պարտազերծեղոյ անձինք պարտին լինել որոշ և ծանօթ։

Հետեւապէս, եթէ մարդ մ'ըսէ. «Պարտազերծ ըրի բոլոր պարտապաններս» կամ «եթէ ոչ մի մարդու վրայ իրաւունք ունիմ», իւր այս պարտազերծումն չէնիր վաւերական։ Բայց եթէ ըսէ. «Պարտազերծ ըրի այն ինչ Քաղին բնակիչները», և եթէ նոյն Քաղին բնակիչք կը բաղկանան ծանօթ և որոշ քանով մարդերէ, պարտազերծումն կը լինի վաւերական։

Յօդ. 1568. — Պարտազերծումն ընդունելութենէ առկախեալ չէ։ Սակայն եթէ մերժուի, իւր ազդեցութիւնը կը կորուսանէ։

Այնպէս որ, երբ մարդ մը պարտազերծ ընէ ուրիշ մէկն, էական պայման չէ որ այս վերջինն ընդունելութիւն յայտնէ. բայց եթէ միեւնոյն ժողովոյ մէջ չընդունի ըսելով նէնի գապզ խոխպ տէ՝ մէպկէ միւթէալլիգ քեաֆֆէլի տաավիսէն միւշթէրիեի իպրա իթմէկի կիպի, միւշթէրի տախի անը սէմէնի մէզքիւրէ միւթէալլիգ քեաֆֆէլի տաավիսէն իպրա իթմիշ, վէ պու վէճճէլէ պէյնլէրինտէ սէնէտ թէվաքքուֆ իթմէկի պայիսէն խոթիրտատ կլէր։ (52ինճի Մատտէյէ պագ)։

Մաս. 1567.—Իպրա օլունան քիմսէնէլէր մուայէնէն վէ մալիւմ օլմազ լազըմտըր։

Պինաէն-ալէյհ, պիր քիմսէ «ձիւմլէ մէտեունլարըմը իպրա իթտիմ» եախօտ «Հիչ քիմսէտէ հագգըմ եօք» տէսէ, իպրասը սահըհ օլմազ։ Էմմա «Ֆիւլան մահալլէ էհալիսինի իպրա իթտիմ» տէյիպ, օլ մահալլէ էհալիսի տախի մուայէնէն վէ մատուտ քէսանտան իպտիբէթ իսէլէր, իպրա սահըհ օլուր։

Մաս. 1568.—Իպրա՝ գապուլա թէվաքքուֆ իթմէկ։ Ֆագաթ բէտտա իլէ մէրտուտ օլուր։

Շէօյլէ քի, պիր քիմէնէ տիկէր քիմէնէյի իպրա իթտիքտէ, օլ քիմէնէնին գապուլու շարդ տէյիլ տիր. ֆագաթ օ մէճլիստէ «Իպրայը գապուլ իթմէմ» տէյու բէտտա իլլէսէ,

Թէ «Չեմ ընդունիր», պարտազերծումն կը լինի ապարդիւն։

Բայց եթէ ընդունելէ յետոյ մերժէ, պարտաղերծումն չլինիր ապարդիւն։

Նաեւ, եթէ փոխանցեալ անձն պարտաղերծ ընէ փոխանցընկալը, կամ երաշխընկալ պահանջատէրն պարտաղերծ ընէ երաշխաւորը, փոխանցընկալն կամ երաշխաւորը եթէ մերժեն, պարտաղերծումն չլինիր ապարդիւն։

Ծօդ. 1569. — Մեռեալն իւր պարտքէն զերծ կացուցանելն վաւերական կը լինի։

Ծօդ. 1570. — Եթէ մարդ մը յընթացս իւր մահադուշակ հիւանդութեան՝ պարտաղերծ ընէ իւր ժառանգորդներէ մին, այս պարտաղերծումն չլինիր վաւերական եւ անկախ։ Բայց եթէ պարտաղերծ ընէ այնպիսի մէկն որ իրեն ժառանգորդ չէ, պարտաղերծումն վաւերական կը լինի իւր ստացուածոց մէկ երրորդին համեմատութեամբ։

Ծօդ. 1571. — Եթէ թոզնէն աւելի կամ անոր հաւասար պարտք ունեցող մանդ մը՝ իւր մահադուշակ հիւանդութեան ընթացքին մէջ՝ պարտաղերծ ընէ իւր պարտասաններէն մին, այն պարտաղերծումն չլինիր վաւերական եւ անկախ, (ցորչափ պահանջատէրք չհաւանին)։

Թուականն կայսերական Իրատէի
6 Շեվվալ 1291

Իրատէի Սէնիյէ Թարիխի,
Ֆի 6 Շեվվալ, սէնէ 1291

օլ իպրա մէրտուտ օլուր։ Եանի՝ հիւքմիւ զալմազ։

Լաքին իպրայը գապուլ իթմիւքտէն սօնրա բէտտ իթմէք, իպրա մէրտուտ օլմազ։

Վէ պիր տէ, մուհալ-ունլէհ մուհալ-ուն-ալէյհի եահօտ ալաճադը քէֆիլ իպրա իահպ տէ, մուհալ-ունալէյհ եահօտ քէֆիլ անը բէտտ իթմէք, իպրա մէրտուտ օլմազ։

Մաս. 1569. — *Վէֆաթ իտէն քիմսէնէյի տէյնինտէն իպրա իթմիւք սահըհ օլուր։*

Մաս. 1570. — *Պիր քիմսէ մէրտզը մէվթինտէ վէրէսիյէսինտէն պիրինի տէյնինտէն իպրա իթմէք, սահըհ վէ նաֆիզ օլմազ։ Էմմա վարիսի օլմայան քիմսէնէյի տէյնինտէն իպրա իթմէք, սիւլիւսի մալընտան միւթէպէր օլուր։*

Մաս. 1571. — *Թէրէքէսի միւսթաղրագը տիւյուն օլան քիմսէնէ մէրտզը մէվթինտէ քէնտի մէտեուններատան պիրինի տէյնինտէն իպրա իթմէք, սահըհ վէ նաֆիզ օլմազ։*

Պ-ԻՍՄ-ԻԼԼԱՀԻ-Ր-ՐԱՀՄԱՆԻ-Ր-ՐԱՀԻՄ

ՄԷՋԷԼԼԷԻ ԱՀՔԵԱՄԸ ԱՏԼԻՅՅԷ

ՍՈՒՐՔԻՒ ԽԱԴԴԸ ՀԻՒՄԱՅՈՒՆ

‘‘Մուճիպիճնէ ամէլ օլուճա,,

ՔԻԹԱՊԸ ՍԱԼԻՄ ԱՂԷՐ

ԻԳՐԱՐ ՀԱԴԴԸՆՏԱ ՕՂՈՒՊ ՏԷՕՐԹ ՊԱՊԸ ՄԻԻՇԹԷՄԻԼ ՏԻՐ

ՊԱՊԸ ԷՎՎԷԼ

ԻԳՐԱՐԸՆ ՇԷՐԱՅԻԴԻ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ ՏԸՐ

ՅԱՆՈՒՆ ՈՂՈՐՄԱԾԻՆ ԵՒ ԳԹԱԾԻՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔ

ՊԱՏՃԷՆ ԿԱՑՍԵՐԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԳՐԻՆ

‘‘Թող ըստ այսմ գործադրուի,,

ԳԻՐՔ ԵՐԵՔՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻԻՆ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԷՈՒԹԵԱՆՑ ՎՐԱՑ

Ծօդ. 1572. — Իբրեւ (խոստովանութիւն) կը նշանակէ մարդու մը յայտարարութիւնն՝ թէ ուրիշ անձ մ’իւր վրայ իրաւունք մը ունի։ Խոստովանող մարդը կը

Մաս. 1572. — *Իբրեւ, պիր քիմսէ տիկէր քիմսէնէյին՝ քէնտիսինտէ օլան հագգընը խապէր վէրմէք տիր։*

Օլ քիմսէյէ Մ-իբեր, վէ

կոչուի Մոֆըրր· և այն անձն որոյ ի նպաստ կը լինի խոստովանութիւնն՝ Մոֆըրր-ուն-լէհ, իսկ յայտարարեալ կամ խոստովանեալ իրաւունքն՝ Մոֆըրր-ուն-պէհ (խոստովանութեան առարկայ)։

Ծօդ. 1573. — Էական պայման է որ խոստովանողը լինի առողջամիտ և չափահաս։

Հետեւապէս, երկու սեռէ անչափահասից, խելագարաց և տկարամտաց խոստովանութիւնն վաւերական չէ։ Նոյնպէս, ասոնց դէմ իրենց բնական պաշտպաններուն և խնամակալներուն խոստովանութիւնն ևս վաւերական չլինիր։

Սակայն, ընտրողութեան տէր եղող և արտօնեալ անչափահան կը նկատուի չափահաս ի մասին այն պարագայից յորս վաւերական է իւր արտօնութիւն։

Ծօդ. 1574. — Էական պայման չէ որ առողջամիտ լինի այն անձն որոյ ի նպաստ եղած է խոստովանութիւնն։

Հետեւապէս, եթէ մարդ մը խոստովանութիւն մ'ընէ ի նպաստ ընտրողութեան տէր չեղող անչափահասի մը, այս խոստովանութիւն կը լինի վաւերական, ուստի և այդ մարդ պարտի տալ իւր խոստովանած իրը։

օր քիմէանէյէ Մոֆըրր-ուն-լէհ, վէ օր հագգա Մոֆըրր-ուն-պէհ ալնիլիր։

Մաս. 1573. — Մուգարրուն՝ ագըլը պալիղ օլմասը չարդ տըր։

Պինաէն-ալէյհ, սաղիր վէ սաղիրէ, վէ մէճնուն վէ մէճնուներ, վէ մաթուհ վէ մաթուհէներին իգրարը սահըհ տէյիլ սիր։ Վէ պուներըն ալէյհինաէ վէլի վէ վասըլարընէն իգրարը տախի սահըհ օլմազ։

Ֆագաղ, սաղիրի միւմէյեիզի մէզհաւն՝ քէնաիսինին մէզհաւնիյէթի սահըհ օլան խուսուսլարտա պալիղհիւքմիւնաէ սիր։

Մաս. 1574.—Մուգարրուն-լէհին ագըլ օլմասը չարդ տէյիլ սիր։

Պինաէն-ալէյհ, պիր քիմսէ պիր սաղիրի ղայրը-միւմէյեիզ իչին մալ իգրար իյլէսէ, սահըհ օլուր, վէ օլ մալը վէրմէսի լազըմ կէլիր։

Ծօդ. 1575. — Որպէս զի խոստովանութիւնն վաւերական լինի, խոստովանողին չօժարակամութիւնն էական պայման է։

Հետեւապէս, վաւերական չէ ա'յն խոստովանութիւնն որ տեղի ունեցած է բռնադատման և ճնշման ներքեւ։ (Տես Ծօդ. 1006)։

Ծօդ. 1576. — Էական պայման է որ խոստովանողն չլինի արգիլեալ։ (Տես Արգելման Գրոց Բ. Գ. և Դ. Րդ Հատուածները)։

Ծօդ. 1577. — Էական պայման է որ իրաց արտաքին վիճակն չհերքէ խոստովանութիւնը։

Հետեւապէս, իւր մարմնոյ դիրքն չափահասութեան արտաքին նշանները չներկայող անչափահաս մը եթէ խոստովանի թէ «Չափահաս եղայ», իւր այս խոստովանութիւն չլինիր վաւերական և ընդունելի։

Ծօդ. 1578. — Էական պայման է որ այն անձն որոյ ի նպաստ եղած է խոստովանութիւնն՝ բացարձակապէս անծանօթ չլինի. բայց չափաւոր անծանօթութիւնը չարգիլեր խոստովանութեան վաւերականութիւնը։

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մը իւր ձեռքը գտնուած որոշ իր մը ցոյց տայ և խոստովանի՝ ըսելով. «Այս իր կը վերաբերի անձի մը», կամ եթէ խոստովանի՝ ըսելով թէ «Այս իր կը վերաբերի այս ինչ քաղաքը բնակող անձի մը», և եթէ այդ քաղաքի բնա-

Մաս. 1575.—Իգրարտա, մուգըրրըն րիզասը չարդ տըր։

Պինաէն-ալէյհ, ճէպր ու իգրահ իլէ վագը օլան իգրար սահըհ օլմազ· (1006ՆՃը Մատուէյէ պագ)։

Մաս. 1576. — Մուգըրրըն մահճուր օլմամասը չարդ տըր· (Ֆիթաալըճահրըն Իքինճի, Իւչիւնճի վէ Տէօրթիւնճիւ Ֆասըլլարընա պագ)։

Մաս. 1577. — Ջահիրի հալըն՝ իգրարը թէքզիպ իթմէմէսի չարդ տըր։

Պինաէն-ալէյհ ճիւսէպինին՝ պիւլուղա թէհամմիւլիւ օլմայան պիր սաղիր էկեր «Պալիղ օլտում» տէյու իգրար իյլէսէ, սահըհ վէ միւթէպէր օլմազ։

Մաս. 1577.—Մուգարրուն-լէհին՝ ճէհալէթի Ֆահրըա իլէ մէճհուլ օլմամասը չարդ տըր, էմմա ճէհալէթի եէսիրէ՝ իգրարըն սըհհաթընա մանի օլմազ։

Մէսէլա, պիր քիմսէ եէտինէքի մալը մուայեէնէ իշարէթ իլէ «Պու մալ պիր ատէմին տիր» տէյու իգրար իյլէսէ, եախօտ «Պու մալ ֆիւլան պէյտէ էհալիսինտէն պիրինին տիր» տէյու իգրար իտիպտէ օլ պէյտէ էհալիսի մատուտ օլմասա, օլ

կիչք որոշ Թուով անձերէ բաղկացած չլինին, սոյն կրկին պարագային մէջ այդ մարդուն խոստովանուԹիւնն չլինիր վաւերական։

Բայց եԹէ խոստովանողն (այդ մարդ) ըսէ. «Ա՛յս իր կը վերաբերի այդ երկու անձերէն միոյն», կամ եԹէ ըսէ. «Ա՛յս իր կը վերաբերի այս ինչ Քաղը բնակող անձի մը», և եԹէ նոյն Քաղի բնակիչք հարիւրէ աւելի չեն, այսինքն՝ եԹէ որոշ Թուով անձերէ կը բաղկանան, այս խոստովանուԹիւն կը լինի վաւերական։

Եւ երբ մարդ մը վերոյիշեալ կերպիւ ըսէ. «Ա՛յս իրն կը վերաբերի այդ երկու անձերէն միոյն». — եԹէ այն երկու անձինք համաձայնին, կրնան խոստովանողէն առնուլ այն իրն, և առնէ յետոյ ընկերաբար տէր կը լինին անոր. իսկ եԹէ չհամաձայնին, իւրաքանչիւրն կրնայ պահանջել որ խոստովանողն երդում ընէ Թէ այդ իր չվերաբերիր իրեն։ Եւ եԹէ խոստովանողն երկուքին համար միանգամայն երդում ընելէ հրաժարի, այդ իրն դարձեալ ընկերական կը լինի նոյն երկու անձանց միջեւ։ Իսկ եԹէ միայն մէկուն համար երդում ընելէ հրաժարի, այդ իրն բացարձակապէս կը վերաբերի այն անձին որոյ համար երդում ընելէ հրաժարեցաւ։ Վերջապէս, եԹէ խոստովանողն երկուքին համար միանգամայն երդնու, անոնց դատական պահանջումէն կը զերծանի, և իբր այն՝ խոստովանուԹեան առարկայ եղող իրն կը մնայ իւր քով։

քիմսէնին իգրարը սահըն օլմազ։

Էմմա «Պու մալ շու իքի քիշիտէն պիրինին տիր» տէսէ, եախօտ «Ֆիւլան մահալլէ էհալիսինտէն պիրինին տիր» տէյիպ տէ, օլ մահալլէ էհալիսի գավմը մահուր, հանի մատուտ քէսանտան իպարէԹ օլսա, իգրարը սահըն օլուր։

Վէ պէր վէճհի պալա պիր քիմսէ «Պու մալ շու իքի քիշիտէն պիրինին տիր» տէտիյի սուրէԹտէ,— էկէր օլ իքի քիշի իԹԹիֆագ իտէրլէր իսէ, օլ մալը մուզըրտան ալապիլիրլէր, վէ պատէ-լ-ախազ օլ մալա պի՛լ-իշԹիրաք մալիք օլուրլար, վէ էկէր իխԹիլաֆ իտէրլէր իսէ, հէր պիրի օլ մալ քէնտիսինին օլմատըղնա մուզըրրըն եէմին իԹէսինի դալէպ իտէպիլիրլէր։ Վէ մուզըրր իքիսինին եէմինինտէն տահի նիւքուլ իտէրսէ, օլ մալ քէզալիք օլ իքի քիշի պէյնինտէ միւշԹէրէք օլուր։ Վէ էկէր եալընըզ պիրինին եէմինինտէն նիւքուլ իտէրսէ, օլ մալ միւսԹագըլլէն եէմինինտէն նիւքուլ ԹԹտիյի քիշինին օլուր։ Իքիսինէ տահի եէմին իտէրսէ, մուզըրր անյարըն տավասընտան պէրի օլուպ, մուգարր-ունպիհ օլան մալ քէնտի եէտինտէ գալըր։

ՊԱՊԸ ՍԱՆԻ

ԻԳՐԱՐԸՆ Վ.ԻԻՃՈՒՀԸ ՍԸՀՀԱԹԸ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ ՏԸՐ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԵԱՆ Վ.ԱՒԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱՑ Վ.ՐԱՑ

Ծող. 1579. — *Ինչպէս որ վաւերական է խոստովանիլ զԾանօԹն, նոյնպէս և վաւերական է խոստովանիլ զանԾանօԹն։ Սակայն, այն պայմանադրուԹեանց մէջ որք — ինչպէս վաճառուման և վարձուման — վաւերական չեն երբ անԾանօԹ են իրենց առարկայները, խոստովանուԹեան առարկային անԾանօԹ լինելն կ՛արգիլէ խոստովանուԹեան վաւերականուԹիւնը։*

Զոր օրինակ, եԹէ մարդ մ՛ըսէ. «Ա՛յս անուն անձն իմ քովս պահօն ունի», կամ «ես յափշտակեցի կամ գողցայ այս անուն անձին վերաբերեալ իրը», իւր այս խոստովանուԹիւն կը լինի վաւերական, ուստի և իւր վրայ ստիպում ի գործ կը դրուի՝ որպէս զի որոշէ և ճշդէ նոյն անԾանօԹ պահօնը, կամ յափշտակեալ իրը և կամ գողնը։

Բայց եԹէ ըսէ. «Ես իր մը վաճառեցի այս անուն անձին», կամ «Իր մը վարձեցի անկէ», իւր այս խոստովանուԹիւն չլինիր վաւերա-

Մաս. 1579. — *Մալիւմիւ իգրար՝ սահըհ օլտուղու կիպի, մէհհուլու իգրար տախի սահըհ օլուր։ Ֆագաթ, պէյ վէ իճարէ կիպի՝ մէլ-ճէհհալէ սահըհ օլմայան ուգուտտա, մուգարր-ունպիհին մէճհուլ օլմասը իգրարըն սըհհաԹընա մանը տըր։*

Նիմէքիմ, պիր քիմսէ «Պէնտէ՝ ֆիւլան քիմսէնին էմանէԹի վար տըր» եախօտ «Պէն ֆիւլան ատէմին մալընը դասպ եա սիրգաԹ իյլէտիմ» տէսէ, իգրարր սահըհ օլուպ, օլ էմանէԹի մէճհուլէեի եախօտ մալը մաղսուպ եա մէսրուգու պէյան ուԹայէին իԹմէք իւզրէ՝ քէնտիսինէ ճէպր օլունուր։

Էմմա «Պէն ֆիւլան քիմէնէյէ պիր շէյ սաԹտըմ» եախօտ «Անտան պիր շէյ իսԹիճար իԹտիմ» տէսէ, իգրարը սահըհ օլմազ, վէ «Օլ սաԹտըղըն

կան, ուստի և իւր վրայ ստիպում ի գործ չդրուիր որպէս զի յայտնէ Ք՛ինչ է այն զոր վաճառած է կամ վարձած։

Յօդ. 1580. — Խոստովանութիւնն կախումն չունենար ընդունելութենէն այն անձին որոյ ի նպաստ եղած է խոստովանութիւնն։ Սակայն եթէ այս անձն մերժէ, խոստովանութիւնը կը կորսուանէ իւր ազդեցութիւնն և կը մնայ ապարդիւն. իսկ եթէ խոստովանութեան առարկային մէկ մասը միայն մերժէ, խոստովանութիւնն իւր ազդեցութիւնը կը կորսուանէ նոյն համեմատութեամբ միայն, և վաւերական կը մնայ չմերժուած մասին համար։

Յօդ. 1581. — Եթէ խոստովանութեան առարկային պատճառին վրայ անհամաձայն գտնուին խոստովանողն և ա՛յն անձն որոյ ի նպաստ եղած է խոստովանութիւնն, իրենց սոյն անհամաձայնութիւնն չ՛արգիլեր խոստովանութեան վաւերականութիւնը։

Ջոր օրինակ, եթէ դատախազն փոխատուութեան պատճառաւ 1000 դահեկան պահանջէ և ոսոխն խոստովանի Ք՛ 1000 դահեկան կը պարտի իբր գին վաճառեալ իրի, իրենց սոյն վէճ եւս իսկիճար իմտիլին նէ տիր» տէյու պէյան իմէք իւզրէ ճէպր օլունմազ։

Մաս. 1580. — Իգրար մուգարր-ուն-լհհին գապուլնա թէվագուֆ իմէզ։ Ֆագաթ, անըն ըխտիյէ մէրտուա օլսա՝ հիւքմ գալմազ։ Վէ մուգարր-ուն-լհհ մուգարր-ուն-սիհհին եալընըզ պիր մըգտարընը ըխտիյէսէ, անճագ օլ մըգտարտա իգրարը սահըհ օլուր։

Մաս. 1581. — Մուգըրր իլէ մուգարր-ուն-լհհ մուգարր-ուն-սիհհին սէպէպինտէ իխթիլաֆ իմէսէլէր, պու իխթիլաֆլարը իգրարըն սըհհաթընա մանը օլմազ։

Մէսէլա, պիր քիմսէ ճիհէթէ գարզտան տօլայը 1000 ղուրուշ տավա իտիպ, միւտտաւալէյհ իսէ, սէմէնի մէպի օլարագ 1000 ղուրուշ իգրար իյլէսէ, պու վէճիլէ իխթիլաֆլա-

անհամաձայնութիւնն չարգիլեր խոստովանութեան վաւերականութիւնը։

Յօդ. 1582. — Իրի մը համար իրաւախոհութիւն խնդրել՝ կը նշանակէ խոստովանիլ նոյն իրը։ Բայց իրի մը վերաբերեալ դատին համար իրաւախոհութիւն խնդրել՝ չնշանակեր խոստովանիլ նոյն իրը։

Ա՛նպէս որ, երբ մարդ մ՛ուրիշ մարդու մ՛ըսէ. «Ձու վրայ 1000 դահեկան պահանջի իրաւունք ունիմ, տուր», և այս վերջինն իրաւախոհութիւն խնդրէ՝ ըսելով. «Նոյն գումարէն 700 դահեկանով իրաւախոհ լինինք», պահանջուած 1000 դահեկանը խոստովանած կը լինի։ Բայց եթէ մի միայն վէճը վարձատելու համար իրաւախոհութիւն խնդրէ՝ ըսելով. «Սա հազար դահեկանի դատին համար իրաւախոհ լինինք», նոյն գումարը խոստովանած չնկատուիր։

Յօդ. 1583. — Երբ մարդ մ՛ուրիշ անձէ մը խնդրէ գնել, կամ վարձել և կամ յանօթ առնուլ անոր քովէ գտնուած իրը, կամ եթէ ըսէ թէ, «ինձ նուիրէ՛ և կամ իրը աւանդ ինձ տուր այս իրն», և կամ եթէ այդ անձն ըսէ անոր թէ «Իրը աւանդ ա՛ռ այս իրն» և այն մարդն ընդունի զայն, կը նշանակէ խոստովանիլ թէ այդ իրը չվերաբերիր այն մարդուն։

Յօդ. 1584. — Թէ ուրեմն

րը՝ իգրարըն սըհհաթընա մանը օլմազ։

Մաս. 1582. — Պիր մալ-տան սուչնա դալիպ օլմագ՝ օլ մալը իգրար տէմէք օլուր։ Էմմա պիր մալըն տավասընտա սուչնա դալիպ օլմագ՝ օլ մալը իգրար տէմէք օլմազ։

Շէօյլէ բի, պիր քիմսէ տիկէր քիմսէնէյէ «Զիմմէթինտէ 1000 ղուրուշ ալաճագ հագգըմ օլմագլա՝ վէր» տէտիքտէ, օլ քիմսէնէ «Մէպլաղը մէզպուրտան 700 ղուրուշա սուչն օլաղմ» տէյու սուչնա դալիպ օլսա, մաղլուպ օլան 1000 ղուրուշու իգրար իմէմիշ օլուր։ Էմմա «Ձու 1000 ղուրուշ տավասընտան սուչն օլաղմ» տէյու՝ միւճէյրէտ տէֆը միւնազաա իչնն սուչնա դալիպ օլսա, մէպլաղը մէզպուրու իգրար իմէմիշ օլմազ։

Մաս. 1583. — Պիր քիմսէնին էէտինտէքի մալը տիկէր քիմսէնէնին չէրաեա եա խթիճարա վէ եա խթիարէյէ դալիպ օլմասը, եախօա «Պու մալը պանա հիպէ իթ վէ եա վէտըա օլարագ վէ՛ր» տէմէսի, վէ եախօա օլ քիմսէնէ անա «Պու մալը վէտըա օլարագ ա՛լ» տէյիպ տէ՝ անըն տալի գապուլ իմէսի, օլ մալ քէնտիսինին օլմասըլընը իգրար տըր։

Մաս. 1584. — Եարդա

ներքեւ եղած խոստովանութիւնն անվաւեր է։ Սակայն խոստովանութիւնն տեւական պայմանաժամ, կը նշանակէ խոստովանիլ տալադայ վճարելի պարտք մը։

Զոր օրինակ, երբ մարդ մ'ըսէ ուրիշ մարդու մը. «եթէ ես այս ինչ տեղ երթամ կամ եթէ այս ինչ գործին ձեռնարկեմ, քեզի այսքան դահեկան պարտքս լինի», իւր սոյն խոստովանութիւն անվաւեր է, ուստի և հարկ չլինիր վճարել նոյն գումարը։ Բայց եթէ ըսէ. «Յառաջիկայ այս ինչ ամսոյ սկիզբը կամ Դ–ըմի օրը, քեզի այսքան դահեկան պարտիմ վճարել», այս յայտարարութիւն կը նշանակէ պայմանաժամու վճարելի պարտք մը, և երբ պայմանեալ ժամանակն հասնի, հարկ կը լինի հատուցանել նոյն գումարը։ (Տես Ծօդ. 40)։

Ծօդ. 1585. — *Անհատ բաժինը խոստովանիլ՝ վաւերական է։*

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մ'ուրիշ անձի մ'ինպատաստ խոստովանի իւր ձեռքը գտնուած Դ–ը անշարժ կալուածին մէկ անհատ բաժինը — ինչպէս կէսը կամ մէկ երրորդը —և այդ անձն հաստատէ, եթէ այնուհետև բաժիններուն որոշուելէն և յանձնուելէն յառաջ խոստովանողն մեռնի, խոստովանութեան առարկային անհատութիւնն չարգիլեր սոյն խոստովանութեան վաւերականութիւնը։

Ծօդ. 1586. — *Հարիւրին ծանօթ կամ ըմբռնելի նշանաթալիզ օլունան իգրար պադըլ տըր։ Ֆագադ ուրիքը նաստա հուլուլը էճլէ սալիհ օլան պիր զէմանա թալիզ օլունուր խէ, տէյնի միւէճճէլի՝ իգրարա համլ օլունուր։*

Մէսէլա, պիր քիմսէ տիկեր քիմսէնէյէ «Պէն ֆիւլան մէհալլա վըրըսամ եախօտ ֆիւլան մասլահաթը տէրիհհատ իտէրէմ, սանա շու գատար ղուրուշ տէյնիմ տիր» տէսէ, իշպու իգրարը պադըլ օլուպ, մէպլաղը մէզպուրուն Քէէտիյէսի լազըմ կէլմէզ։ Էմմա «ֆիւլան այրն իսթիտասը եախօտ րուզի Դասըմ կէլիրսէ սանա շու գատար ղուրուշ տէյնիմ տիր տէսէ, տէյնի միւէճճէլի՝ իգրարա համլ օլունուր, վէ օլ վագթըն հուլուլունտա՝ մէպլաղը մէզպուրուն Քէէտիյէսի լազըմ կէլիր։ (40ընճը Մատտէյէ պագ)։

Մաս. 1585. — *Մուչտաը իգրար սահըհ տըր։*

Շէօյլէ քի, պիր քիմսէ եէտինտէ օլան պիր միւլքի ագարըն նըսֆ վէ սիւլիւս կիպի՝ պիր հըսսսի շայիասընը տիկեր քիմսէնէյէ իգրար, վէ օ տասխի Ռաստիգ իթտիքատն ասնըա՝ զապլէ-լըիֆրազ վէ-Ռ-Քէսլիմ մուզըրր վէֆաթ իլլէսէ, մուգարրր-ուն-պիհին շույուը իշպու իգրարըն սըհհաթընա մանը օլմազ։

Մաս. 1586. — *Տիլսիզին իշարէթի մահուտէսիյէ իգ-*

ներով ըրած խոստովանութիւնն վաւերական է։ Բայց վաւերական չէ այն խոստովանութիւնն զոր խօսելու կարող մարդ մը կ'ընէ նշանաց։

Զոր օրինակ, երբ մէկն ըսէ խօսուն մարդու մը. «Մինէ այս անուն անձն քու վրայ այսքան դահեկանի իրաւունք ունի», եթէ այդ մարդն իւր գլուխը խոնարհեցունէ, նոյն իրաւունքը խոստովանած չնկատուիր։

րարը մութէսէլէր տիր։ Էմմա նադըդ օլան քիմսէնէյին իշարէթիյէ օլան իգրարը մութէսէլէր տէյիլ տիր։

Մէսէլա, պիր քիմսէ նադըդ օլան քիմսէնէյէ «Ֆիւլանըն սէնտէ շու գատար ղուրուշ հագդը վարմը տըր» տէտիքտէ, ալ քիմսէնէ պաշընը էյմէսիյլէ՝ օլ հագդը իգրար ինմիշ օլմազ։

ՊԱՊԸ ՍԱԼԻՍ

ԻԳՐԱՐԸՆ ԱՀԻՒԱՄԸ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ ՕԼՈՒՊ ԻՒՋ ՖԱՍԼԸ ՄԻՒՇԹԷՄԻԼ ՏԻՐ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԵԱՆՑ ՎՐԱՑ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

Խոստովանութեան ընդհանուր արդեանց վրայ։

Ծօդ. 1587. — *Ըստ տրամադրութեան 79 րդ Ծօդուածոյ, Մարդ մը երբ իւր խոստովանութեամբ կը դատուի։ Սակայն եթէ այդ խոստովանութիւնն հերքուի դատաւորին մէկ վճռովը, անզօր կը մնայ։*

Զոր օրինակ, երբ մարդու մը գնած

ՖԱՍԼԸ ԵՎՎԵԼ

Անհրաժեշտ ուսումնասիրութիւններ ընդհանուր տըր։

Ծօդ. 1587.—79ՆԸՄատտէ մուճէպլինճէ, քիչլի իգրարըյլա իլգամ օլունուր։ Անճագ, հաքիմլին հիւքմիյլէ թէքզիսի օլունուրսա, իգրարը հիւքմիըզ գալըր։

Շէօյլէ քի, պիր քիմսէնին՝ սաթըն

և ձեռքը զոնուած մէկ իրին՝ ուրիշ անձ մ՚իրաւատէր ելնելով պահանջէ զայն, և ի դատավարութեան անդ՝ այն անձն ըսած լինի Թէ «Այս իրն կը վերաբերէր այս ինչ մարդուն որ իրեն վաճառած էր զայն», և երբ իրաւատէր ելնող անձն ապացուցանէ իւր պահանջումն և դատաւորն տայ իւր վճիռը, գնորդն վաճառորդին դիմելով՝ անկէ յետս կ՚առնու վաճառեալ իրին գինը։ Եւ Թէպէտ դատավարութեան միջոցին այն իրն վաճառորդին վերաբերած լինելն խոստովանելով՝ ժխտած է իրաւատիրոջ պահանջումը, սակայն որովհետև իւր այն խոստովանութիւն՝ դատաւորին վճռովն հերքուած լինելով՝ կորուսած է իւր ազդեցութիւնն, ուստի վաճառորդին դիմելու արգելք չի կրնար լինել։

Ծօդ. 1588. — *Ի մասին մարդկային իրաւանց, վաւերական չլինելիք յետս կոչել խոստովանութիւնն։*

Զոր օրինակ, երբ մարդ մ՚ըսելէ յետոյ Թէ «Այսքան դահեկան կը պարտիմ այս անուն անձին» յաւելցունէ Թէ «Ցետս կը կոչեմ խոստովանութիւնս», սոյն վերջին խօսքն ի նկատ չ՚առնուիր, և իւր ըրած խոստովանութեամբն կը դատուի։

Ծօդ. 1589. — *Եթէ մարդ մը պնդէ Թէ սուտ է իւր ըրած խոստովանութեան մէջ, երդումի ընել կը տրուի այն անձին որոյ ի նպաստ եղած է խոստովանութիւնն՝ Թէ խոստովանողն մարդն սուտ չէ այս մասին։*

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մը պարտագիր մը տայ հաստատող Թէ «Այսքան դահեկան փոխ առի ալըպտա եէտինտէ պուլունան պիր շէյէ ախէր քիմէնէ միւսԹէհգդ չը-գարագ՝ անը իտտիա իԹմէսի իւզերինէ, լէտէ-լ-մուհաքէմէ օլ քիմէնէ «Պու շէյ ֆիւլանընկ մալը իտի, պունա սաՀԹը» տէմիշ օլտուղու Համտա, օլ քիմսնէ տավասընը իսպաԹ վէ հաքիմ տախի հիւքմ իԹտիքտէ, միւշԹէրի պայիէ բիւճու իլէ՝ սէմինի մէպլիյի անատան իտտիրատա իլլէր։ Վէ էկէրչէ հինը մուհաքէմէտէ օլ շէյ պայիըն մալը իտուկինի իգրար իլէ՝ միւսԹէհգդըն տավասընը ինքեար իլլէմիշ իսկ տէ, հաքիմին հիւքմիւլլէ Թէքզիպ օլունմուշ իտուկինտէն, իգրարընըն հիւքմիւ զալմատըդը ՀԹհէՀԹէ, մանիի բիւճու օլամազ։

Մաս. 1588. — *Հուգուդը ըպատտա իգրարտան բիւճու՝ սահըհ օլմազ։*

Շէօյլէ Թի, պիր քիմսէ «Ֆիւլան քիմէնէյէ շու գատար զուբուշ տէյնիմ վար տըր» տէտիքտէ, սօնրա «Իգրարըմտան բիւճու իԹտիմ» տէմէինէ իԹիտար օլունմայընչ, իգրարըլլա իլզամ օլունուր։

Մաս. 1589. — *Պիր քիմսէ վուգուս պուլան իգրարընտա քեազիպ օլտուղունու իտտիա իԹտէ, մուգարրուն-լէհ անընն քեազիպ տէյիլ իտուկինէ Թահլիֆ օլունուր։*

Մէսէլա, պիր քիմսէ «Ֆիւլանտան շու գատար զուբուշ խԹիգրաղ իԹտիմ», տէյու պիր գըզա այս անուն անձէն», և այնուհետեւ ըսէ Թէ «Թէպէտեւ այսքան դահեկան փոխ առած ըլլալս հաստատող պարտաւոր մը տուած եմ, բայց տակաւին փոխատուէն չեմ առած նոյն գումարը», երդում ընել կը տրուի այն անձին որոյ ի նպաստ եղած է խոստովանութիւնն՝ Թէ այս մարդ սուտ չէ այս մասին։

Ծօդ. 1590. — *Երբ անձ մ՚ուրիշ անձի մը խոստովանի՝ ըսելով Թէ «Դու ինձմէ այսքան դահեկանի պահանջ ունիս», — եթէ այս երկրորդ անձն եւս խոստովանի՝ ըսելով Թէ, «Այդ պահանջն իմս չէ, այլ այս անուն անձինն է». և եթէ այս երրորդ անձն հաստատէ զայս, այդ պահանջն կը վերաբերի այն երրորդ անձին։ Սակայն ստացման իրաւունքը կը վերաբերի երկրորդ անձին, այսինքն՝ եթէ երրորդ անձն պարտապանէն պահանջէ զայն, պարտապանին վրայ ստիպում ի գործ չդրուիր որպէս զի առնոր վճարէ։*

Սակայն, եթէ պարտապանն իւր յօժարութեամբ այն պարտքը վճարէ երրորդ անձին, պարտազերծ կը լինի, ուստի և երրորդ անձն չը կրնար վերստին պահանջել զայն պարտապանէն։

Եթէ վիրաւորեն սուրբ, վագրօ գատար զուբուշ խԹիգրաղ իԹտիմ տէյու սէնէկա վէրտիքտէն սօնրա, վագրօ գատար զուբուշ խԹիգրաղ իԹտիմ տէյու սէնէկա վէրտիմ խսէտէ, հէնուզ մէզլուղը մէզպուրուն անտան ալմատըմ, սէսէ, անընն պու իգրարընտա քեազիպ օլմատըղընա մուգարրուն-լէհ Թահլիֆ օլունուր։

Մաս. 1590. — *Պիր քիմսէ տիկէր քիմէնէյէ «Զիմմէթիմէ չու գատար զուբուշ ալաճաղընը վար տըր» տէյու իգրար իԹտիքտէ, օլ քիմէնէ տախի «Օլ ալաճագ պէնիմ տէյիլ սիր. Ֆիւլան չասընըն տըր» տէյու իգրար, վէ օ չասս տախի անը Թասսիգ իյլէսէ, օլալաճագ իքինճի մուգարրուն-լէհին օլուր։ Լաքին, հագդը գապզը՝ էվվէլքի մուգարր-ուն-լէհին օլուր։ Եանի, իքինճի մուգարր-ուն-լէհ անը մէտեուննատան միւդալէպէ իԹտէ, անա էտտա իԹմէքը իւզրէ մէտեուննա ճէպր օլունմազ։*

Նու գատար քի, մէտեուն քէնտի րիզասըյլա օլ տէյնի իքինճի մուգարր-ուն-լէհէ իդդա իսէբսէ, զիմմէթի պէրի օլուպ, էվվէլքի մուգարրուն լէհ անը Թէքրար մէտեուննատան միւդալէպէ իսէմէ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ցընջից հրաժարման եւ պիտակ անուանց վրայ։

Յօդ. 1591.— *Խոստովանողն եթէ իւր խոստովանութեան մէջ իւր անձին վերագրէ խոստովանութեան առարկայն, կը նկատուի թէ զայն նուիրած է այն անձին որոյ ի նպաստ ըրած է խոստովանութիւնն, ուստի և սոյն նուիրատուութիւն կատարեալ չլինելոյ՝ ցորչափ յանձնման և ստացման ձեւակերպութիւնք տեղի չեն ունեցած։*

Իսկ եթէ իւր անձին չվերագրէ, նէֆիլ փէտ ըրած կը լինի, այնու ալ խոստովանեցաւ թէ խոստովանութեան առարկայն՝ նախ քան զխոստովանութիւն՝ սեպհականութիւն էր այն անձին որոյ ի նպաստ կ'ընէ խոստովանութիւնն։

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մ'ըսէ. ''Իմ քով գտնուած բոլոր ինչքերս և գոյքերս կը վերաբերին այս անուն անձին. ես բնաւ առնչութիւն չունիմ, նոյն ատեն իւր քով գտնուած բոլոր ինչքերն ու գոյքերն այն անձին նուիրած կը նկատուի, ուստի և պէտք է որ կատարուին յանձնման և ստացման գործողութիւնք.

Իսկ եթէ ըսէ. ''Հագած զգեստներէս 'ի զատ՝ ինձ վերագրեալ բոլոր ինչքերն ու գոյքերն կը վերաբերին այս անուն անձին. ես բնաւ առնչութիւն չունիմ», նոյն ատեն հագած զգեստներէն ի զատ՝ իրեն վերագրուած՝ սպսինքն՝ «Անոր կը վերաբերի» ըսած բոլոր ինչքերն ու գոյքերն՝ իւր խոստովանութեամբ՝ նէֆիլ փէտ ըրած կը նկատուի։ Սակայն եթէ իւր սոյն խոստովանութենէն յետոյ՝ ինչ ինչ գոյից տէր լինի, սոյն խոստովանութիւն չզօրեր նոյն գոյից նկատմամբ։

Նմանապէս, եթէ ըսէ, «Այս խանութիս մէջ գտնուած բոլոր ինչքերս ու գոյքերս կը վերաբերին այս անուն չափահաս որդւոյս. ես առնչութիւն չունիմ», նոյն ատեն խանութին մէջ գտնուած իւր բոլոր ինչքերն ու գոյքերն այն չափահաս որդւոյն նուիրած կը նկատուի, ուստի և հարկ է յանձնել զայնս։

Իսկ եթէ ըսէ. «Այս խանութիս մէջ գտնուած բոլոր ինչքերս ու գոյքերս կը վերաբերին այս անուն չափահաս որդւոյս, ես առնչութիւն չունիմ», նոյն ատեն խանութին մէջ գտնուած բոլոր ինչքերն և գոյքերն իւր խոստովանութեամբ նէֆիլ փէտ ըրած կը նկատուի իւր այն երկց որդւոյն։ Սակայն եթէ այնուհետեւ ինչ ինչ գոյքեր դնէ նոյն խանութին մէջ, իւր սոյն խոստովանութիւն չզօրեր նոյն գոյից նկատմամբ։

Դարձեալ, եթէ մարդ մ'ըսէ. «Այս ինչ տեղ գտնուած խանութը կը վերաբերի կնոջս», նուիրատուութիւն կը նկատուի, ուստի և պարտի յանձնել։ Իսկ եթէ ըսէ. «Ինձ վերագրեալ այս ինչ խանութը կը վերաբերի կնոջս», կը նկատուի խոստովանած լինել թէ նախ քան զխոստովանութիւն այդ խանութը կը վերաբերէր իւր կնոջ և թէ իւր սեպհականութիւնն չէր։

ՖԱՍԼԸ ՍԱՆԻ

Նէֆիի միւք վէ ճամը միւսթէար պէյանընտա տըր։

Մաս. 1591.— *Մուգըրր էկէր իգրարընտա մուգարրուն-սիհհի նէֆսինէ միւզաֆ գըլարսա, անը մուգարրուն-լէհհ հիսպէ իթմիչ օլուպ, թէսլիմ վէ գապզ պուլունմատըգճա՝ թէմամ օլմազ։*

Վէ էկէր նէֆսինէ միւզաֆ գըլմազսա, մուգարրուն-սիհ գապզէ-ը իգրար մուգարրուն-լէհհին միւքէմ օլտուղունու իգրար իլէ՝ նէֆիի միւք իթմիչ օլուր։

Մէսելա, պիր քիմսէ ''Եէտիմսէ օլան քեաֆֆէի էմվալ ու էշեամ ֆիւլան քիմէնէհին տիր. պէնիմ մալա ալէագամ եօգ տըր,, տեսէ, օլ վագըֆ եէտինակ մէվճուտ օլան ճէմիի էմվալ ու էշեասընը օլ քիմէնէհյէ հիպէ իթմիչ օլուպ, թէսլիմ վէ գապզ լազըմ կէլիր։

Վէ էկէր ''Իւղէրիմէ լազըմ օլ-

տուղում էվազատան մնատա, պանա նիսպէթ օլունան քեաֆֆէի էմվալ ու էշեա ֆիւլան քիմէնէհին սիր. պէնիմ մալա ալէագամ եօգ տըր» տեսէ, օլ վագըֆ լազըմ օլտուղու էվազատան մնատա, քէնտիսինէ նիսպէթ օլունան՝ եանի՝ անդն տըր տէնիլէն քեաֆֆէի էմվալ ու էշեայը օլ քիմսէնէյէ իգրար իլէ՝ նէֆիի միւք իթմիչ օլուր։ Ֆագաթ պու իգրարընտան սօնրա պազը էշեայա մնդիք օլսա, իշ պու իգրարը օլ էշեայա չամիլ օլմազ։

Վէզղալիք, «Շու տիւքքեանըմ իչինտէ օլան ճէմիի էմվալ ու էշեամ ֆիւլան քեպիր օղլումունդն տըր. պէնիմ ալէագամ եօգ տըր» տեսէ, օլ վագըֆ մէզքիւր տիւքքեան իչինտէ մէվճուտ օլան ճէմիի էմվալ ու էշեասընը օլ պէօյիւք օղլունա հիպէ իթմիչ օլուպ, թէսլիմ լազըմ կէլիր։

Վէ էկէր «Շու տիւքքեանըմ իչինտէ օլան ճէմիի էմվալ ու էշեա ֆիւլան քեպիր օղլումունդն տըր. պէնիմ ալէագամ եօգ տըր» տեսէ, օլ վագըֆ տիւքքեանը մէզքիւր իչինտէ մէվճուտ օլան ճէմիի էմվալ ու էշեասը օլ պէօյիւք օղլունա իգրար իլէ՝ նէֆիի միւք իթմիչ օլուր։ Ֆագաթ անսան սօնրա օլ տիւքքեանա պազը էշեա գոյսա, պու իգրար օլ էշեայա չամիլ օլմազ։

Վէ քէզալիք, պիր քիմսէ «Ֆիւլան եէրտէքի տիւքքեանըմ զէվճէմին տիր» տեսէ, հիպէ գապզիլինտէն օլուպ, թէսլիմ լազըմ կէլիր։

Վէ էկէր «Պանա նիսպէթ օլունան ֆիւլան տիւքքեան դէվճէմին տիր» տեսէ, գապզէ-ը իգրար օլ տիւքքեան պէվճէսինին օլուպ՝ քէնտիսինին միւքի օլմատըղընը իգրար իթմիչ օլուր։

Յօդ. 1592.— Եթէ մարդ մը մուրհակաւ իւր ձեռքը գտնուած դ–ւթ խանութի մը նկատմամբ յայտարարէ թէ, «Այս խանութը կը վերաբերի այս անուն անձին, ես առնչութիւն չունիմ, և մուրհակին մէջ գրուած անունս պիտակ է» · կամ եթէ մուրհակաւ ուրիշին գնած դ–ւթ խանութի մը նկատմամբ ըսէ թէ «Այս խանութին այս անուն անձին համար գնած էի, և իրր գին տուած դրամս անոր ինչքն է, և մուրհակին մէջ անունս պիտակաբար արձանագրեալ է», սոյն կրկին պարագային մէջ եւս խոստովանած կը լինի թէ իրօք նոյն խանութին այն անձին սեպհականութիւնն է ։

Յօդ. 1593.— Եթէ մարդ մ'ըսէ · «Այս անուն անձին վրայ եղած մուրհակաւ այսքան դահեկանի պահանջքը թէեւ մուրհակին մէջ իմ անունս գրուած է, սակայն նոյն գումարը կը վերաբերի այս անուն անձին · մուրհակին մէջ անունս պիտակ է», խոստովանած կը լինի թէ նոյն գումարն իրօք այն անձին սեպհականութիւնն է ։

Յօդ. 1594.— Եթէ մարդ մը առողջ եղած ժիջոցին՝ վերպրիշեալ կերպիւ խոստովանելով՝ նէֆթի դ–ւթ ըրած լինի, կամ եթէ խոստովանի թէ իւր անունն պիտակ է, իւր սոյն խոստովանութիւն վաւերական կը նկատուի, և իրր այն՝ ի կենդանութեան ինքն, իսկ յետ իւր մահուան՝ իւր ժառանգորդք կը դատուին ըստ սոյն խոստովանութեան ։

Բայց թէ ի՛նչ արդիւնք կ'ունենայ այն խոստովանութիւնն զոր վերպրիշեալ կերպիւ կ'ընէ մարդ մը իւր մահագնչակ հիւանդութեան վիճակին մէջ, այս պարագային պիտի բացայայտուի յետագայ հատուածին մէջ ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈԴ

Հիւանդին ըրած խոստովանութեան վրայ ։

Յօդ. 1595. — Մէրուէը Դէվր (մահագնչակ հիւանդութիւն) կը կոչուի այն հիւանդութիւնն որ մահուան երկիւղ կ'ներթադրէ յաճախ, այնպէս որ հիւանդն եթէ այր է՝ իւր տունէն դուրս, իսկ եթէ կին է՝ իւր տան մէջ ունեցած գործերով զբաղելու անկարող լինի, և այս վիճակին մէջ մկ տարի չանցած՝ մեռնի, փոխէ չէ սակայն թէ անկողնոյ ծառայէ կամ ոչ ։

Իսկ եթէ հիւանդին հիւանդութիւնն երկարի և

նէֆթի միւք իթմիչ օլսա, եաթսա՝ խոմինին միւսթէար օլսուղունու իգրար իթէ, իգրարը միւթէպէր օլուպ, հալը հաեաթ ընտա՝ քէնտին, վէ վէֆաթընտան սոնրա՝ վէրէսէսի պու իգրար իւէ իւզամ օլունուր ։

Էմմա մէրազը մէվթինտէ իւքէն օլ վէճհւէ իգրար իթէ, հիւքմիւ Ֆաուլը աթիտէ միւսթէպան օլուր ։

ՖԱՍԼԸ ՍԱԼԻՍ

Իգրարը մ'րիզ պէյանընտա տուր ։

Մաս. 1595. — Մէրուէը Դէվր, օլ խասթալըդ տըր՝ քի էքսէրիյա ահտա էօլիւմ գօրգուսու օլսուղու հալտա խասթա պիւքուրտան իւէ՝ խանէսի խարիճինէ, վէ իւնատան խէ՝ խանէսի տախիլինտէ օլան մէսալիհինի կէօրմէքտէն ահիզ օլսուպ, պու հալ իւզրէ պիր աէնէ միւրուր իթմէտէն՝ վէֆաթ իւլէյէ, հէրէք սահիպի Ֆիրաշ օլսուն վէ կէրէք օլմասըն ։

Վէ էկէր մէրիզին մէրազը միւմթէտտտ օլուպ տա՝

միշտ միեւնոյն վիճակին մէջ մնկ տարի անցնի, մինչեւ որ այն հիւանդութիւնն չը ծանրանայ եւ վիճակն չփոփոխի՝ այս հիւանդն կը նկատուի առողջ եւ իբր այն՝ իր ընօրինակ թիւնք վաւերական են իբրեւ առողջ անձի մը ընօրինակութիւնք։

Բայց եթէ անոր հիւանդութիւնն ծանրանայ եւ վիճակն փոփոխի, այնպէս որ մկ տարի անցնելէ յառաջ մեռնի, այս փոփոխութեան ժամանակէն սկսեալ մինչեւ ցմահն ունեցած վիճակը կը համարուի ճշդոյը ճվմ (մահագուշակ հիւանդութիւն)։

Յօդ. 1596.— Բնաւ ժառանգորդ չունեցող անձին, կամ իբր կնոջմէն զատ ժառանգորդ չունեցող մարդուն, եւ կամ իբր էրիկէն զատ ժառանգորդ չունեցող կնոջ՝ մահագուշակ հիւանդութեան միջոցին՝ ըրած խոստովանութիւնը կը նկատուի տեսակ մը կտակ, որ վաւերական կը լինի։

Հետեւապէս, եթէ ժառանգորդ չունեցող մարդ մը՝ իր մահագուշակ հիւանդութեան միջոցին՝ իր բոլոր ստացուածքը մէկուն ի նպատ խոստովանելով ձեֆէն ֆէտ ընէ, իր սոյն խոստովանութիւն վաւերական կը լինի, ուստի եւ իր մահուանէն յետոյ Պետական Գանձուն վերատեսուչը չկրնար միջամտել անոր Ոզոնին։

Նմանապէս, եթէ իր կնոջմէն զատ ժառանգորդ չունեցող մարդ մը՝ իր մահագուշակ հիւանդութեան միջոցին՝ իր բոլոր ստացուածքն ի նպատ իր կնոջ խոստովանելով՝ ձեֆէն ֆէտ ընէ, կամ եթէ իր էրիկէն ի զատ ժառանգորդ չունեցող կին մը՝ իր մահագուշակ հիւանդութեան միջոցին՝ իր բոլոր ստացուածքն ի նպատ իր էրկան խոստովանելով՝ ձեֆէն ֆէտ ընէ, սոյն խոստովանութիւնք վաւերական են, ուստի եւ յետ մահուան Պետական Գանձուն վերատեսուչն անոնցմէ եւ ոչ միոյն Ոզոնին կրնայ միջամտել։

Յօդ. 1597.— Եթէ մարդ մը՝ հիւանդ եղած միջոցին՝ ինչք մը խոստովանի ի նպաստ իր ժառանգորդներէն միոյն, եւ այնուհետեւ իր հիւանդութենէն ապաքինի, իր սոյն խոստովանութիւն վաւերական կը լինի։

Յօդ. 1598.— Եթէ մարդ մ'իր մահագուշակ հիւանդութեան միջոցին ի նպաստ իր ժառանգորդներէ միոյն որոշ իր մը կամ պարտք մը խոստովանելէ յետոյ՝ մեռնի, իր սոյն խոստովանութեան վաւերականութիւնը կախեալ կ'ունենայ մեռած ժառանգորդից հաւանութենէն եթէ տանք հաւանին, անոր խոստովանութիւնն եւս վաւերական կը լինի, իսկ եթէ չհաւանին՝ անոր խոստովանութիւնն եւս վաւերական չլինիր։

Միայն, եթէ 'ի կենդանութեան խոստովանողին՝ մեռած ժառանգորդք հաստատած են անոր խոստովանութիւնը, նորա մահուանէն ետքը չեն կրնար յետս կոչել։

Բէզոլիք, զէվճէնտէն պաշտպան վարիսի օլմայան բիմէ մէրազը մէվլինէ ճէմիի էմվալլընը զէվճինտէ պաշտպան վարիսի օլմայան գատըն ճէմիի էմվալլընը զէվճինէ իզրար իլէ՝ նէֆիի միլք իմէ, սահըն օլուպ, պատէլվէֆաթ պունլարտան պիրիսինին Քէրեքէսինէ Լիմնի Պէյթ-իւլ-Մալ դարաիլընտան միւտահսէլէ օլունմազ։

Մաս. 1597.— Պիր քիմսէ մէրիւզ իքէն վէրէճէսինտէն պիրինէ պիր մալ իգրար խոսիպ տէ՝ պատճհու օլ մէրազտան իֆագաթ պուլսա, պու իգրարը միւթէպէր օլուր։

Մաս. 1598.— Պիր քիմսէ մէրազը մէվլինէ վարիսլէրինէն պիրինէ պիր սյն եահսոտ տէյն իգրար իֆաքէտէն սոնրա՝ ֆէվֆաթ օլսա, տիկէր վարիսլէրին ճազէթինէ մէվգուֆ սըր, անլար միւճիզ օլուրսա՝ անըն իգրարը տահի միւթէպէր օլուր, վէ էկէր անլար միւճիզ օլմազ խոչ՝ անըն իգրարը տահի միւթէպէր օլմազ։

Նու դատար վար քի, մեռդըրըն հայաթընտա տիկէր վարիսլէր անը թատիգ իֆմիլէր խոչ, վէֆաթընտան սոնրա անլար պու թատիգլէրին էն լիճաւ խոչ-

եահսոտ, զէվճինտէն պաշտպա վարիսի օլմայան գատըն ճէմիի էմվալլընը զէվճինէ իզրար իլէ՝ նէֆիի միլք իմէ, սահըն օլուպ, պատէլվէֆաթ պունլարտան պիրիսինին Քէրեքէսինէ Լիմնի Պէյթ-իւլ-Մալ դարաիլընտան միւտահսէլէ օլունմազ։

գործ ըսելով կ'իմացուի այն անձն՝ որ ժառանգորդ է հիւանդին մահուան առեն։

Սակայն, եթէ նա որոյ 'ի նպաստ խոստովանութիւնն կը լինի՝ խոստովանողին ժառանգորդ չէ, այլ յետ խոստովանութեան՝ պատահական պատճառաւ մը ժառանգորդ լինի խոստովանողին մահուան ժամանակ, այս պարագայի մէջ յառաջ եկած ժառանգորդութիւնն չարգիլեր խոստովանութեան վաւերականութիւն։— Ցոր օրինակ, եթէ մարդ մ'իւր մահագուշակ հիւանդութեան միջոցին՝ իրեն ժառանգորդ չեղող կնոջ մ'ի նպաստ՝ ատացուածք խոստովանելէ և այնուհետև անոր հետ ամուսնանալէ յետոյ՝ մեռնի, իւր խոստովանութիւն կը լինի վաւերական։

Բայց եթէ իւր ժառանգորդութիւնն հիմնուած է ոչ թէ այսպիսի միջադէպ պատճառի մը վրայ, այլ վաղեմի պատճառի մը, իւր խոստովանութիւն դարձեալ չը լինիր վաւերական։

Ցոր օրինակ, եթէ զաւակ ունեցող մարդ մ'իւր համաձայր և միանգամայն համամայր եղբայրներէն միոյն ի նպաստ ինչք խոստովանի, և իւր որդւոյն մահուանէն յետոյ՝ ինքն մեռնի, — ըստ որում իւր եղբայրն է ա'յն անձն որոյ 'ի նպաստ ըրած էր իւր խոստովանութիւնն, ուստի և ժառանգորդ պիտի լինի —, սոյն խոստովանութիւն վաւերական չլինիր

մէրիկին վագթը վկ ֆաթըննա վարիս պուլունան քիմ-ա տիր։

Շու գատար վար քի, վարիս ատյիլ իքէն՝ ասնրատան պիր սէպէպի համիս իւէ մուգըրրըն վագթը վկֆաթընտա հասըլ օլան վերաձէմ, իգրարըն սըհհաթընա մանի օլմազ։ Նիթէքիմ, պիր քիմսէ մէրատը մկվթինտէ պիր էճնէպի գատընա մալ իգրար իտիպտէ՝ պաձհու անը թէգէվիւճ իթիւքաձն ասնրա ֆէվթ օլսա, իգրարը նաֆիզ օլուր։

Էմմա վերաձէթի պէօյլէ սէպէպի համիս իւէ համըլ օլմայըբպատա՝ սէպէպի գատիմ իւէ օլուր իտ, իգրարը ենէ նաֆիզ օլմազ։

Մէսէլա, օղլու օլան պիր քիմսէ լի-էպէվէյն գարնատաշլարընտան պիրինէ մալ իգրար իտիպ տէ՝ օղլունուն վկֆաթընտան սոնրա քէնտիսի վկֆաթ իթսէ, մուգարրուն-լէհ անըն գարնատաշը պուլունտուղու ճիհէմէ վարիս օլաճաղընտան՝ օլ իգրար նաֆիզ օլմազ։

չէլ իրենց սոյն համաձայնութիւնը, ուստի և նոյն խոստովանութիւն վաւերական կը լինի։

Նաև, ամէն պարագայի մէջ վաւերական կը լինի պահօն խոստովանիլ 'ի նպաստ ժառանգորդին։ Այնպէս որ, եթէ մարդ մ'իւր մահագուշակ հիւանդութեան միջոցին խոստովանի, թէ առացած է իւր ժառանգորդներէ միոյն քով ունեցած պահօնը, կամ թէ ծախսած ոչնչացուցած է այն պահօնն զոր իւր ժառանգորդն ունէր իւր քով, սոյն կրկին պարագայից մէջ ըրած խոստովանութիւնը վաւերական կը լինի։

Ցոր օրինակ, եթէ մարդ մը խոստովանի՝ ըսելով թէ, «Ա,յս անուն որդւոյս քով աւանդ ձգած ինչքս ստացած եմ», իւր սոյն խոստովանութիւն վաւերական կը լինի։

Նմանապէս եթէ ըսէ թէ «Ա,յս անուն անձէն ունեցած պահանջս այս անուն որդիս վախանորդաբար գանձած և ինձ յանձնած է», իւր սոյն խոստովանութիւն վաւերական կը լինի։

Դարձեալ, եթէ ըսէ թէ «Ա,յս անուն որդւոյս կողմէ ինձ յաւանդ կամ յանօթ տրուած 5000 դահեկան արժող ադամանդեայ մատանին վաճառած և գինն իմ անձնական պիտոյից ծախսած եմ», իւր սոյն խոստովանութիւն կը լինի վաւերական, ուստի և հարկ կը լինի իւր Թողնէն հատուցանել նոյն մատանւոյն արժէգինն։

Օգ. 1599. — Ներկայ հատուածին մէջ, ժառան-

մէյիպ, օլ իգրար միւթէպէր օլուր։

Վէ պիրտէ, վարիսէ էմանէթ իգրարը՝ հէր հալտա սահըհ տըր։ Նէօյլէ քի, պիր քիմսէ քէնտիսինին՝ պիր վարիսինտէ օլան էմանէթինի գապզ իթմիշ, եախօտ վարիսինին քէնտիսինտէ օլան էմանէթի մալիւմէսինի իթթիհլաք էյլէմիշ իտուկինի մէրազը մկվթինտէ իգրար էյլէսէ, սահըհ օլուր։

Մէսէլա, «Ֆիլան օղլումտա վէտըա օլան մալըմը ախզ ու գապզ իթմիշիմ տիր» տէյու իգրար իթսէ, սահիհ վէ միւթէպէր օլուր։

Վէ քէզա, «Ֆիլան քիմսէտէ օլան ալաճաղըմը ֆիլան օղլում պի-լվէքեալէ ախզ իտիպ՝ պանա Քէսիմ իթմիշ տիր» տէսէ, իգրարը միւթէպէր օլուր։

Քէզալիք, «Ֆիլան օղլումուն՝ պէնտէ վէտըա եախօտ արիյէթ օլան 5000 ղուրուշլուգ էլմաս եիւզիւյիւնիւ սաքլադ, սէմէնինի քէնտի ումմուրումա սարֆ ու իսթիհլաք իթմիշիմ տիր» տէսէ, իգրարը միւթէպէր օլուպ, օլ եիւզիւյիւն զըյմէթի՝ Քէրէքէտէն Թազմին օլունմագ լազըմ կէլիր։

Մաս. 1599. — Պու Մկպհատտա, վարիսաէն միւրատ՝

Ծօդ. 1600. — *Այն խոստովանութիւն զոր հիւանդն իւր մահագուշակ հիւանդութեան ընթացքին մէջ ըրած է իւր առողջութեան ժամանակին վերադրելով, իւր հիւանդութեան ժամանակ ըրած խոստովանութիւն կը նկատուի։*

Հետեւապէս, եթէ մարդ մ'իւր մահագուշակ հիւանդութեան միջոցին խոստովանի, Թէ իւր ժառանգորդէն ունեցած այսքան դաւեկան պահանջքն իւր առողջութեան ժամանակ գանձած է, իւր այն խոստովանութիւն վաւերական չլինիր՝ մինչեւ որ միւս ժառանգորդք չհաւանին։

Նմանապէս, եթէ հիւանդն իւր մահագուշակ հիւանդութեան միջոցին խոստովանի, Թէ իւր առողջութեան ժամանակ իւր այս ինչ ստացուածքն իւր այս անուն ժառանգորդին նուիրած և յանձնած է, իւր այն խոստովանութիւնը վաւերական չլինիր՝ մինչեւ որ իւր նուիրատուութիւնը զօրաւոր ապացոյցով չհաստատուի կամ մինչեւ որ միւս ժառանգորդք չհաւանին առ այս։

Ծօդ. 1601. — *Եթէ հիւանդն՝ իւր մահագուշակ հիւանդութեան միջոցին՝ որոշ իր մը կամ պարտք խոստովանի ի նպաստ օտարին, այսինքն՝ իրեն ժառանգորդ չեղող մէկուն, իւր այն խոստովանութիւն վաւերական կը լինի, մինչեւ իսկ եթէ այն խոստովանութիւն բովանդակէ անոր բոլոր ինչքերն։*

Այսու ամենայնիւ, եթէ չատ մարդիկ գիտեն Թէ խոստովանութեան առարկայն խոստովանելու ժամանակ իրեն կը սեպհականէր ո՛և է պատճառաւ մը,—ինչպէս, եթէ դեռ նոր վաճառուած կամ նուիրուած է իրեն և կամ եթէ ուրիշէն դեռ նոր ժառանգաբար փոխանցուած է —, և այսպէս ակներև լինի Թէ խոստովանող հիւանդը կը ստէ իւր խոստովանութեան մէջ, այն ատեն պէտք կը լինի դիտել։—

Եթէ այն խոստովանութիւնն եղած չէ կտակի վրայ խորհրդակցութեան միջոցին, նուիրատուութիւն կը նկատուի, եւ իբր այն՝ հարկ է յանձնել խոստովանութեան առարկայն։

Իսկ եթէ այն խոստովանութիւնն եղած է կտակի վրայ խորհրդակցութեան միջոցին, կտակ (հրիտակ) կըհամարուի։

Եւ, նուիրատուութիւն լինի Թէ կտակ (հրիտակ), խոստովանութիւնը խոստովանողին ընչից մէկ երրորդ մասին համեմատութեամբ միայն վաւերական կը լինի։

Ծօդ. 1602. — *Առողջութեան ժամանակ կնքուած պարտքերն նախադասելի են քան մահագուշակ հիւանդութեան ժամանակ կնքուած պարտքերն։*

Այսինքն, պարտեաք ծանրաբեռնեալ Ծողն ունեցող մարդու մը՝ առողջութեան ժամանակ ունեցած պարտքերն առաջնութիւն ունին ի վերայ այն պարտուց զորս իր խոստովանութեամբ կ'ունենայ իր մահագուշակ հիւանդութեան ժամանակ։ Այնպէս

Մաս. 1600. — *Մէրիպին մէրազը մէվթինատ իքէն զէմանը սըհհաթընա խնատիւէ իգրարը՝ զէմանը մէրազընտաքի իգրարը հիւքմիւնատէ տիր։*

Փինալէ-ալէյհ, մէրազը մէվթինատ իքէն վարխնատ ալտճաղը օլան շուգատար զուրուշու զէմանը սըհհաթընա խնիյճա իգրար իմսէ, տիկէր վարխալէր միճիզ օլմատըգճա՝ նաֆըզ օլմազ։

Փէզալիք հալը սըհհաթընտա իքէն ֆիւլան մալընը վէրէսխնատէն ֆիւլանա հիպէ վէ Թէսլիմ իտուկինի մէրազը մէվթինատ իգրար իտէսէ, հիպէսի պէյինէ իւէ սապիթ, եախօտ տիկէր վարխալէր անը միճիզ օլմատըգճա՝ իգրարը նաֆըզ օլմազ։

Մաս. 1601. — *Մէրիպին մէրազը մէվթինատ էճնէպիէէ՝ եանի՝ քէնտիսինէ վարիս օլմատան քիմսէյէ կէրէք այն վէ կէրէք տէյն իգրարը ճէմիի էմվալընը մուհիդ օլտա պիլէ, սահըհ օլուր։*

Շու գատար վարքի, մուգարր—ուն—պիհ մուգըրրա հէնուզ պէյ ետ հիպէ օլուն-մուշ՝ եախօտ ախէրտէն իր-

սէն ինթիգալ իյէմիչ օլմագ կիւալէ՝ պիր սէպէպլէ, վագթը իգրարտա անըն միլքի օլաուղու չօգ քիմսէյէրին մալիւմիւ օլարագ, քէնտի իգրարընտա քէզպիպ իտուկի զահիր օլուրսա, օլ հալտա նազար օլունուր։—

Էկէր պու իգրարը միւզաքէրէի վասըյէթ էսնասընտա տէյիլ իսէ, հիպէ տէմէք օլարագ, Թէսլիմ լազըմ կէլիր։

Վէ էկէր միւզաքէրէի վասըյէթ էսնասընտա իսէ, վասըյէթ մանասընա մահմուլ օլուր։

Վէ կէրէք հիպէ օլսուն վէ կէրէք վասըյէթ օլսուն, անճագ սիւլիւսի մալընտան միւԹէպէր օլուր։

Մաս. 1602. — *Տիւյունը սըհհաթ՝ տիւյունը մէրազ իւզէրինէ մուգատտէմ տիր։*

Եանի, Թէրէքէսի զարիմ օլան քիմսէյին հալը սըհհաթընտա զիմմէթինէ Թէալլուգ իտէն տիւյունու՝ մէրազը մէվթինատէքի իգրարըյլա զիմմէթինէ Թագտիմ զըլընըր։ Շէօյլէ քի, մէրիզին Թէրէքէսինտէն էվվէլա տիւյունը

որ, հիւանդին Տողոնէն կը գանձուին նախ առողջութեան ժամանակ ունեցած պարտքերն, և ապա՝ եթէ Տողոնէն աւելորդ մնայ, մահագուշակ հիւանդութեան միջոցին ունեցած պարտքերը կը հատուցուին։

Սակայն, առողջութեան ժամանակի պարտքեր կը նկատուին այն պարտքերն զորս հիւանդն իւր մահագուշակ հիւանդութեան միջոցին ունեցած է ծանօթ եւ որոշ պատճառներով, այսինքն, բացի խոստովանութենէ, այնպիսի պատճառներով զորս այլք տեսած են և գիտեն, որպիսի են՝ գընում, վոխառութիւն, ուրիշին ընչից սչնչացում, և լն։

Սոյն օրինական տրամադրութիւնք գործադրելի են նաև այն պարագային մէջ յորում խոստովանութեան առարկայն լինի որոշ իր մը։

Այսինքն, մարդ մ՚իւր մահագուշակ հիւանդութեան միջոցին՝ իրեն ժառանգորդ չեղող մէկուն ի նպաստ ինչ տեսակ բան որ խոստովանի, առողջութեան ժամանակի պարտքերն և կամ վերոյիշեալ ծանօթ պատճառներով ունեցած և հետեւաբար առողջութեան ժամանակի պարտքեր նկատուած պարտքերը մինչեւ որ չհատուցուին, խոստովանութեան առարկային վրայ իրաւունք չստանար այն անձն որոյ ի նպաստ եղած է խոստովանութիւնն։

Ծօդ. 1603. — Երբ մարդ մ՚իւր մահագուշակ հիւանդութեան ժամանակ խոստովանի թէ գանձած է իւր այն պահանջքն զոր ունէր ի-

սըհնաձ խաթխիճա զըլընըզպ, պատէհու ֆագըա գալըր իսկ՝ տիւյունը մէրազ Քէտիւէ օլունուր։

Ֆագադ մէրիզին մէրազը մէվթինատ էսպապը մարուֆէ լիէ՝ եանի իգրարտան պաշգա՝ նասըն մուշահէտ վէ մալիւմիւ օլան չիրա վէ խաթիգրազ վէ իթլաֆը մալ կիպի սէպէպլէրուէ զիմմէթինէ թէալլուգ իտէն տէյնէր տիւյունը սըհհաթ հիւքմիւնատ տէր։

Մուգարր-ուն-պիհ սաղյանտան պէր չէյ օլտուղտա տուրէթատ տաճի հիւքմիւ պու մինվալ իւզրէ տէր։

Եանի, պէր քիմսէ մէրազը մէվթինատ էճնէպիճէ հէր նէ տիւրլիւ շէյ իգրար իմսէ, տիւյունը սըհհաթը եախօտ՝ պէրվէճհի պալէա էսպապը մարուֆէ իլէ լազըմ կէլէրէք տիւյունը սըհհաթ հիւքմիւնատ օլան տիւյունը Քէտիւէ օլունմատըգձա՝ մուգարր-ուն-լէհ մուգարր-ուն-պիհէ միւաճէհազգ օլմազ։

Մաս. 1603. — Պէր քիմսէ քէնտիսինին պէր էճնէպլի քիմսէնէտ օլան ալաճաղընը իսթիյֆա կլէմվէ օլտուղունը մէրազը մէվ-

րեն ժառանգորդ չեղող անձէ մը, պէտք է դիտել։—

Եթէ իւր այն պահանջքն՝ իւր մահագուշակ հիւանդութեան վճակին մէջ ծագած է այն անձին վրայ, իւր այս խոստովանութիւնը վաւերական կը լինի, սակայն չը զօրեր առողջութեան ժամանակի պարտատէրց նկատմամբ։

Իսկ եթէ իւր այն պահանջքն իւր առողջութեան վճակին մէջ ծագած է այն անձին վրայ, իւր խոստովանութիւն վաւերական կը լինի ամէն պարագայի մէջ, միայն չէ՛ թէ առողջութեան ժամանակի պարտքեր լինին կամ ոչ։

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մը խոստովանի Քէ իւր մահագուշակ հիւանդութեան մէջ իր մը վաճառած և յետոյ ստացած է գինը, իւր սոյն խոստովանութիւն վաւերական կը լինի, սակայն եթէ առողջութեան ժամանակ պարտատէրներ ունեցած է, սոքա կրնան անվաւեր նկատել սոյն խոստովանութիւնը։

Իսկ եթէ այդ մարդ իւր մահագուշակ հիւանդութեան վիճակին մէջ խոստովանի Քէ իր մը վաճառած և յետոյ ստացած է գինը, իւր սոյն խոստովանութիւն վաւերական կը լինի ամէն պարագայի մէջ, այնպէս որ եթէ իւր առողջ վիճակին մէջ ունեցած է պարտատէրներ, սոքա չեն կրնար անվաւեր նկատել սոյն խոստովանութիւնը։

Ծօդ. 1604. — Ոչ ոք կըրնայ իւր մահագուշակ հիւան-

թինտէ իգրար իթտիքտէ, նազար օլունուր։—

Էկէր պու ալաճաղը քէնտիսինին հալը մէրազընտա իքէն՝ օլ քիմսէնէնին գիմմէթինէ թէալլուգ իթմիչ իսէ, պու իգրարը սահըհ օլուր, ֆագադ զուրէմայի սըհհաթ հադգընտա նաֆըզ օլմազ։

Վէ էկէր պու ալաճաղը քէնտիսինին հալը սըհհաթընտա իքէն օլ քիմսէնին գիմմէթինէ թէալլուգ իթմիչ իսէ, հէր հալտա սահըհ օլուր, կէրէք տիւյունը սըհհաթ օլտուն վէ կէրէք օլմասըն։

Մէսէլա, պէր մէրիզին հալը մէրազընտա իքէն պէր մալ սաճտըգտան սօնրա սէմէնինի գապզ իլէմիչ օլտուղունու իգրար իմսէ՝ սահըհ օլուր իսէ տէ, զուրէմայի սըհհաթ վար իսէ՝ անլար պու իգրարը Քուճմամաղա գաթըր օլուրլար։

Վէ էկէր հալը սըհհաթընտա իքէն պէր մալ սաճտըգտան սօնրա սէմէնինի գապզ իլէմիչ օլտուղունու մէրազը մէվթինատ իգրար իմսէ, հէր հալտա սահըհ օլուպ, զուրէմայի սըհհաթ օլտա՝ տախէ, անլար «Պու իգրարը Քուճմայըզ» տէյէմէզլէր։

Մաս. 1604. — Պէր քիմսէնէ մէրազը մէվթինատ

դուքեան միջոցին իւր պարտաւորութիւնները միոյն պարտքը վճարել և միւս պարտաւորութեան իրաւունքները ջնջել։

Սակայն կրնայ իւր հիւանդութեան միջոցին փոխ առած դրամը և գնած իրին գինը վճարել։

Ծօդ. 1605. — Ներկայ Հատուածին մէջ իրական կամ դրամական երաշխաւորութիւնն բուն պարտքը կը նկատուի։

Հետեւապէս, եթէ մարդ մ'իւր մահագուշակ հիւանդութեան միջոցին երաշխաւոր լինի իւր ժառանգորդին պարտուց կամ պահանջից, իւր սոյն երաշխաւորութիւն անկախ չլինիր։

Իսկ եթէ երեն ժառանգորդ չեղող մէկուն երաշխաւոր լինի, երաշխաւորութիւնը կը զօրէ անոր ընչից մէկ երրորդ մասին նկատմամբ միայն։

Բայց եթէ այդ մարդն իւր մահագուշակ հիւանդութեան վիճակին մէջ խոստովանի թէ իւր առողջ վիճակին մէջ երաշխաւոր եղած է իրեն ժառանգորդ չեղող մէկուն, սոյն երաշխաւորութիւնը կը զօրէ անոր բովանդակ ընչից նկատմամբ։ Սակայն եթէ առողջութեան ժամանակի պարտքեր կան, կը նախադասուին։

տայինկէրլինտէն պիրլինին տէյնինի էտա իլէ սաիր տայինկէրլինին հուգուգունու իսպալ իտէմէզ։

Ֆագատ մէրիզ իքէն խաթիկրաձ խյէտխի բարէյի վէ իչթիրա խյէտխի մալըն սէմէնինի էտա իտէպիլիր։

Մաս. 1605. — Պու Մէպհաստա քէֆալէթի-պի-լմալ՝ տէյնի սալի հիւքմիւնտէ տիր։

Պինաէն-ալէյհ, պիր քիմսէնէ մէրասզը մէվճինտէ վարիսինին պօրճունա եահօտ ալաճաղընա քէֆիլ օլսա, նաֆըզ օլմազ։

Վէ էճնէպիսէ քէֆիլ օլտուգտա, սիւլիւսի մալընտան միւճէպէր օլուր։

Էմմա հալը սըհհաճընտա իքէն էճնէպիսէ քէֆիլ օլտուղունու մէրասզը մէվճինտէ իգրար իճտիրատէ, մէճմուը մալընտան միւճէպէր օլուր։ Շու գաւար քի, տիւյունը սըհհաճ վար իսէ՝ Ճազտիմ օլունուր։

ՊԱՊԸ ՐԱՊԻ

ԻԴՐԱՐԸ ՊԻ·Լ·ՔԻԹԱՊԷ ՊԷՑԱՆԸՆՏԱ ՏԸՐ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԴՐԱՒՈՐ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՑ

Ծօդ. 1606. — *Գրաւոր խոստովանութիւնն համազօր է բերանացի խոստովանութեան.* (Տե՛ս Ծօդ. 69)։

Ծօդ. 1607. — *Եթէ մարդ մ'ուրիշին հրամայէ գրել իւր խոստովանութիւնն, այս հրաման օրինաց տեսակէտով կը նկատուի խոստովանութիւն։*

Հետեւապէս, եթէ մարդ մը հրամայէ գրագրի մը ըսելով. «Այս անուն անձին այսքան դահեկան պարտք ունենալս յայտարարող մուրհակ մը գրէ», և մուրհակ մը գրել տալով ստորագրէ կամ կնքէ, սոյն մուրհակ իւր իսկ ձեռօք գրուած մուրհակի պէս՝ գրաւոր խոստովանութիւն կը նկատուի։

Ծօդ. 1608. — *Վաճառականաց սովորական եղող տումարներու մէջ գտնուած արձանագրութիւնք ևս կը նկատուին գրաւոր խոստովանութիւն։*

Զօր օրինակ, եթէ վաճառական մը իւր տումարին մէջ արձանագրած լինի թէ այսքան դահեկան կը պարտի այս անուն անձին, կը նկատուի խոստովանած լինել թէ նոյնքան կը պարտի անոր, ուստի և սոյն արձանագրութիւնն 'ի հարկին կը լինի վաւերական և ընդունելի որպէս իւր բերանացի խոստովանութիւն։

Մաս. 1606. — *Քիթաապէթլէ եանի եաղը իլէ իգրար լիսան իլէ իգրար կիսպի տիր։* (69ընդը Մատէյէ պագ)։

Մաս. 1607. — *Պիր քիմսէնին՝ քէնտի իգրարընը եազմագ իւզրէ աւկէրէ էմր իթմէսի հիւքմէն իգրար տըր։*

Պինաէն-ալէյհ, «Ֆիւլան քիմսէյէ շու գատար ղուրուշ պօրճում օլտուղունա տաիր պիր սէնէտ եա՛զ» տէյու քեաթիպէ էմր իտէրէք, եազտըրըպ տա իմզա իյլէմիշ եահօտ մէօհրլէմիշ օլտուղու սէնէտ՝ քէնտի խադդը տէօթիյլէ օլան սէնէտ կիպի իգրարը պի-լ-քիթապէ գապիլինտէն տիր։

Մաս. 1608. — *Թիւճճարընն մուէյէտտուն-պիհ օլան տէֆթէրլէրինտէքի գույուտու տաւխի իգրարը պի-լ-քիթապէ գապիլինտէն տիր։*

Մէսէլա, պիր Ճաճիր պիր քիմսէյէ շուգատար ղուրուշ պօրճու օլտուղունու քէնտի տէֆթէրինէ գայտ իթմիշ օլսա, օլ քիմսէյէ օլ գատար պօրճ իգրար իթմիշ օլուպ, լէտէ-լ-հաճէ իգրարը շիֆահիսի կիպի մխ. Թէպէր ու մէրի օլուր։

Ծօդ· 1609·— Երբ մարդ մ'իւր ձեռօք պարտամուրհակ մը գրելէ կամ գրագրի մը գրել տալէ յետոյ՝ ստորագրէ կամ կնքէ, և ապա ուրիշին տայ զայն, — եթէ սոյն պարտամուրհակ օրինաւոր է, այսինքն՝ եթէ կանոնի և սովորութեան համաձայն եղանակաւ խմբագրուած է, — կը նկատուի գրաւոր խոստովանութիւն, և իբր այն՝ իւր բերանացի յայտարարութեան պէս վաւերական և ընդունելի կը լինի։

Այսպէս են նաև այն ընկալագրերն կամ ստացագրերն որք կը տրուին ըստ սովորութեան։

Ծօդ· 1610·— Եթէ մարդ մը խոստովանի թէ ըստ վերոյգրեալին կանոնաւոր եղանակաւ գրած կամ գրել տուած և ստորագրելէ կամ կնքելէ յետոյ տուած պարտամուրհակն իւրն է, և սակայն ուրանայ նոյն պարտամուրհակին մէջ նշանակեալ գումարը, իւր ուրացումն ի նկատ չառնուիր, և կը պարտի վճարել նոյն պարտքը։

Բայց եթէ ուրանայ թէ պարտամուրհակն իւրն է, այս պարագայի մէջ եթէ իւր գիրը կամ կնիքը ծանօթ է բազմաց, իւր ուրացումն 'ի նկատ չառնուիր,

Մաս· 1609· — Պիր քիմսէ քէնտիսի եազըլ եախօտ պիր քեաթիպէ եազտըրըլսա՝ միւմզա եախօտ մախթուում օլարագ ախէրէ վերմիշ օլտուղու տէյն սէննէտի էկէր մէյտան իսէ, եանի՝ րէամ ու սաէթէ միւվաֆըզ օլարագ եազըլմըշ իսէ, իգրարը պի-էքիթապէ օլուպ, թագրիրի չիֆահիսի կիպի միւթէպէր ու մէրի օլուր։

Պէր մութաամ վէրիլէկէյէն վիւսուլլար՝ եանի՝ մագպուղ իլմիւխապէրլէրի տամի պու գապիլէտէն տիր։

Մաս· 1610·— Պիր քիմսէ պէր վէճհի պալէա մէրտում օլարագ եազըլ եախօտ եազտըրըլսա տա, միւմզա եախօտ մախթուում օլարագ վէրմիշ օլտուղու տէյն սէննէտի քէնտիսինին օլտուղունու մութէրիֆ իքէն՝ հավի օլտուղու պօրճու ինքեար իթիսէ, ինքեարընա իթիպար օլունմայըպ, օլ պօրճու իֆնա իյլէմէսի լազըմ կէլիր։

Էմմա սէննէտ քէնտիսինին օլտուղունու ինքեար իթիսիյլ թագրիրէ, էկէր խադդ վէ եա խաթէմի միշհուր վէ միւթէարիֆ իսէ՝ ինքեարընա իթիպար օլունմայըպ, օլ սէննէտ իլէ ամէլ օլունուր։

Վէ էկէր խադդ ու խաթէմի միշհուր վէ միւթէարիֆ տէյիլ իսէ՝ խաթիքաթապ օլտուղարագ՝ էհլիհըպրէյէ կէօսթէրիլիր։ Անըսր «Իքիսի տէ պիր չահսըն եազըսը տըր» տէյտւ խապէր վէրիրլէր իսէ, տէյնի մէզքիւրիւ վէրմէք իւզրէ օլ քիմսէյէ էմր օլունուր։

Էշհասըլ, սէննէտ էկէր չահիպէի թէգվիր վէ չիւպհէի թաանըտան պէրի օլուր իսէ, անընըլա ամէլ օլունուր։

Էմմա չիւպհէտէն պէրի օլմատըղը թագտիրտէ, մէտեուն օլ սէննէտ քէնտի սէննէտի օլտուղունու ինքեար իյլէտիյէ կիպի՝ ասըլ տէյնի տախի միւնքիր իսէ, տէյնի օլմայըպ սէննէտ տախի քէնտիսինին օլմատըղընա՝ միւտտաինին դալէպիյէ թահվիֆ օլունուր։

Մաս· 1611· — Պէր վէճհի պալէա պիր քիմսէ մէրտում օլարագ տէյն սէննէտի վերտիքտէն սոնրա ֆէվթ օլսա, վարիսլէրի օ սէննէտ միւթէվէֆֆանընըն օլտուղունու մութէրիֆի օլտուգլարը հալտա, օլ տէյնի թէրէքէի միւթէվէֆֆաան իֆնա իյլէմէյէրի լազըմ կէլիր։

Էմմա օլ սէննէտ միւթէ-

և նոյն մուրհակին տրամադրութեան համաձայն վճիռ կը տրուի։

Իսկ եթէ իւր գիրը կամ կնիքը ծանօթ չէ, գիր գրել կը տրուի իրեն և փորձագէտ անձանց կը ցուցուի։ Եթէ այս անձինք իմացունեն թէ «Ասոնց երկուքն ևս միևնոյն մարդուն գիրն են», կը հրամայուի այն մարդուն որ վճարէ նոյն պարտքը։

Վերջապէս, եթէ պարտամուրհակը խարդախման կասկածէ և խեղաթիւրման տարակոյսէ զերծ լինի, ըստ այնմ վճիռ կը տրուի։

Բայց տարակոյսէ զերծ չլինելու պարագային մէջ, եթէ պարտապանն ոչ միայն ուրանայ նոյն պարտամուրհակին իւրն ըլլալն, այլ և ուրանայ բուն իսկ պարտքը, դատախազին խնդրանօք անոր երդումի ընել կը տրուի, թէ պարտք չունի և թէ պարտամուրհակն իւրն չէ։

Ծօդ· 1611·— Երբ մարդ մը ըստ վերոգրեալին կանոնաւոր եղանակաւ գրուած պարտամուրհակ մը տալէ յետոյ՝ մեռնի, — եթէ իւր ժառանգորդք խոստովանին թէ նոյն մուրհակ ննջեցեալինն է, — պարտին նոյն պարտքը վճարել ննջեցեալին թողանէն։

Բայց եթէ ուրանան թէ

նոյն մուրհակը ննջեցեալոյնն է, նոյն մուրհակին տրամադրութեան համաձայն վճիռ կը տրուի։

Ճօդ· 1612։— Եթէ մեռեալ մարդու մը թողօնին մէջէն դրամով լի քսակ մը գտնուի՝ հանգերձ մի թղթիկով, յորում գրուած լինի ննջեցեալոյն գրովը, թէ «Այս քսակն որ կը վերաբերի այս անուն անձին՝ 'ի պահ տըրուած է ինձ», այս անձն նոյն քսակը կ'առնու ննջեցեալոյն թողօնէն· ուրիշ կերպիւ ապացուցանելու պէտք չունենար։

Թուական Կայսերական Իրատէի·
9 Ձէմազի-իւլ-ուլա 1291·

Ստորագրեալ·

ԱՀՄԷՏ ՁԵՎՏԷԹ
Նախարար Դատական գործոց·
ԷՍ-ՍԷՅԻՏ ԽԱԼԻԼ
վերատեսուչ Ֆերվաններու խմբագրութեան դիւանին·
ՍԼՅՄԷՏՏԻՆ
Անդամ Պետական Խորհրդոյ·
ԷՍ-ՍԷՅԻՏ ԱՀՄԷՏ ԽՈՒԼՈՒՍԻ
Անդամ «Թէտզզգաճը Շերիյէ»ժողովոյ

ԱՀՄԷՏ ՀԻԼՄԻ
Դեր-նախազահ Վճռաբեկ Ատենի·
ԱՀՄԷՏ ԽԱԼԻՏ
Անդամ «Թէտզզգաճը Շերիյէ»ժողովոյ

ԷՕՄԷՐ ՀԻԼՄԻ
Պետ ընդօրինակչաց·
ԱՊՏ-ԻՒՍ-ՍԼՅԹԱՐ
Դիւանապետ խմբագրութեան Շերիի վճռագրոց·

վէֆֆանըն օլտուղունու ինքեար լիթոխքէրի թագտիրտէ, էկէր միւթէվէֆֆանըն խադդ ու խաթէմի մէչհուր վէ միւթէարիֆ իսէ, օլ սէնէտա իլէ ամէլ օլունուր։

Մաս· 1612·— վէֆաթ իսէն պիր քիմսէնին թէրքէքսինաէն նուզուտա իլէ մէմլու պիր քէսէ զուհուր իսիպ, սէրուննուհատա «Պու քէսէ ֆիլան քիմսէնին մալը տըր· պէնիմ եէսիմէ էմանէթ տիր» տէյու միւթէվէֆֆանըն խադդըյլա մուհարրէր պիր եաֆիթա պուլունսա, օլ քիմսէնէ օլ քէսէյի թէրքէքէի միւթէվէֆֆատան ախզ իտէր· տիկկէր վէճճկլէ իսպաթա մուհթաճ օլմազ։

Իրատէի Սէնիյէ Քարիխի·
Ֆի 9 Ձէմազի-իւլ-ուլա սէնէ 1291·

Իմզա·

ԱՀՄԷՏ ՁԵՎՏԷԹ
Նազըրը Ատլիյէ·
ԷՍ-ՍԷՅԻՏ ԽԱԼԻԼ
Էմին-իւլ-ֆէթվա·

ՍԼՅՄԷՏՏԻՆ
Ան-ասազաի Շուրայի Տէվլէթ·
ԷՍ-ՍԷՅԻՏ ԱՀՄԷՏ ԽՈՒԼՈՒՍԻ
Ան-ասազաի Մէճլիսի Թէտզզգաճը Շերիյէ·
ԱՀՄԷՏ ՀԻԼՄԻ
Րէիսի Սանիի Մահքէմէի Քէմհիզ·
ԱՀՄԷՏ ԽԱԼԻՏ
Ան-ասազաի Մէճլիսի Թէտզզգաճը Շերիյէ·
ԷՕՄԷՐ ՀԻԼՄԻ
Րէիս-իւլ-Միւսէվվիհին·
ԱՊՏ-ԻՒՍ-ՍԼՅԹԱՐ
Իլամաթ Միւմէյիզի Մուավինի·

ՊՈՒՀԱՄ-ԻԼԼԱՀԻ-Ր-ՐԱՀՄԱՆԻ-Ր-ՐԱՀԻՄ

ՄԵՋԵԼԼԵԻ ԱՀՔԵԱՄԸ ԱՏԼԻՅՅԷ

ՍՈՒՐՔՔԻ ԽԱԶԴԸ ՀԻՒՄԱՅՈՒՆ

"Մուճիպիճճէ ամէլ օլուճա,,

ՔԻԹԱՊԸ ՐԱՊԻ ԱՇԷՐ

ՏԱՎԱ. ՀԱԶԴԸՆՏԱ ՕԼՈՒՊ ՊԻՐ ՄՈՒԴԱՏՏԷՄԷ ԻԼԷ
ԻՒՒԻ ՊԱՊԸ ՄԻՒՇԹԷՄԻԼ ՏԻՐ

ՄՈՒԳԱՏՏԷՄԷ

ՊԱԶԸ ԸՍԴԸԼԱՀԱԹԸ ՖԸԴՀԻՅՅԷ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ ՏԸՐ

ՅԱՆՈՒՆ ՈՂՈՐՄԱԾԻՆ ԵՒ ԳԹԱԾԻՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔ

ՊԱՏՃԷՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԻՆՉՆԱԳՐԻՆ

"Թող քան այամ գործադրուի,,

ԳԻՐՔ ՀՈՐՔՔՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

ԳԱՏԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱՇԱՒԻՂ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԻՆՉ ԻՆՉ ՅԱՏԿԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՔ

Ճօդ· 1613·—Տաւլա, (դատ, դատաստան), կը նշանակէ թէ մարդ մը ուրիշ անձի մը վրայ ունեցած իւր իրաւունքն անկէ կը պահանջէ

Մաս· 1613·— Տաւլա, պիր քիմսէ տիկէր քիմսէնէտէն հուզուրը հաքիմսէ հագգընը գալէպ իթմէք տիր։ Օլ քիմսէյէ Մէհքէմէ, վէ օլ

առաջի դատաւորին։ Պահանջող մարդը կը կոչուի Մէ–պոպ (դատախազ), իսկ այն անձն յորմէ կը պահանջէ, կը կոչուի Մէ–պոպա–ալէյհ (ոսոխ)։

Ծօդ. 1614. — Մէ–պոպա (պահանջագնիւք) կը նշանակէ այն բանն զոր դատախազը կը պահանջէ։ Սա կը կոչուի նաեւ Մէ–պոպա–պէհ (պահանջագնիւք, պահանջման առարկայ)։

Ծօդ. 1615. — Թէնաֆո–ղ, (հակասութիւն, հակասել), կը նշանակէ դատախազին [1] խօսած այն խօսքն որ հակառակ է իւր դատին, այսինքն՝ այն խօսքն որ պատճառ կը լինի ի դեպ բեւ հանելու իւր դատը։

քիմէ–անէյէ Մէ–պոպա–ալէյհ ասելիւր։

Մաս. 1614. — Մէ–պոպա, միւտաաիներն տակա կյէ–ասիյէ չէյ տիր, քի Մէ–պոպա–պէհ տակի ասելիւր։

Մաս. 1615. — Թէնաֆո–ղ, միւտաաիւէն՝ քէնաի տավասընա միւնազըղ, եանի՝ տավասընըն պուդլանընը մուճիպ պիր սէօզ սէպեպի կյէ միչ օլմազ տըր։

ՊԱՊԸ ԷՎՎԷԼ

ՏԱՎԱՆԸՆ ՇՈՒՐՈՒՊ ՈՒ ԱՀԲԵԱՄԸՆԱ ՎԷ ՏԷՖԻ ՏԱՎԱԱՆ
ՏԱԻՐ ՕԼՄԻՊ ՏԷՕՐԹ ՖԱՍԼԸ ՀԱՎԻ ՏԻՐ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԻ ԹԷՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ԱՐԴԵԱՆՑ, ԻՆՉՊԷՍ ԵՒ ԴԱՏԱՄԵՐԺՄԱՆ ՎՐԱՅ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

Դատաստանի վաւերականութեան հարկաւոր բեւեռեացց վրայ։

Ծօդ. 1616. — Էական պայման է որ դատախազն եւ

ՖԱՍԼԸ ԷՎՎԷԼ

Տավանըն շուրուդը սընհաբը պէյանընտա տըր։

Մաս. 1616. — Միւտաաի վէ միւտաաա–ալէյհին

[1] Մէ–պոպա (դատախազ) բառն ընդարձակ առմամբ գործածուած է աստ։ Ե. Թ.

ոսոխը միանգամայն լինին առաջնորդիտ։

Խնդրագարին եւ ընտրողութեան տէր չեղող անչափահասին դատական պահանջումն վաւերական չէ։ Սակայն անոնց բնական պաշտպանք եւ խնամակալք կրնան դատախազ եւ ոսոխ լինել ըստ բնական պաշտպանութեան եւ ըստ խնամակալութեան։

Ծօդ. 1617. — Էական պայման է որ ոսոխը ծանօթ եւ որոշ լինի։

Հետեւապէս, եթէ դատախազն ըսէ անորոշապէս թէ, «Այս ինչ գիւղին բնակչաց մէկէն կամ մէկ քանիէն այսքան դահեկան պահանջ ունիմ», սոյն դատ վաւերական չլինիր, այլ հարկ է ճշդել թէ յորմէ՞ կը պահանջէ։

Ծօդ. 1618. — Էական պայման է որ դատի ժամանակ հակառակորդը ներկայ լինի։

Իսկ այն ձեռակերպութիւնք զորս հարկ է կատարել երբ ոսոխն չուզէ անձամբ գալ ի դատարան, կամ իւր կողմէ փոխանորդ ղրկել, պիտի նշանակուին Դատավճռոց Գրքին մէջ։

Ծօդ. 1619. — Էական պայման է որ պահանջման առարկայն որոշ եւ ծանօթ լինի. իսկ եթէ անորոշ եւ անծանօթ լինի, դատը վաւերական չլինիր։

Ծօդ. 1620. — Պահանջման առարկայն որոշ եւ ծանօթ կը լինի եթէ նշանագի ցուց-

ագըլ օլմալարը չարդ տըր։

Մէճնունըն վէ սավիի զայրը միւմէյէիին տավալարը սահըհ տէյիլ տիր։ Ֆագադ վէլիլերի վէ վասըլարը պի–ը վէլաեէ վէ պի–ը վէսաեէ անլարընը եէրինէ միւտաաի վէ միւտաաա–ալէյհ օլմըրլար։

Մաս. 1617. — Միւտաաալէյհին մալիւմ օլմասը չարդ տըր։

Գինաէն–ալէյհ, միւտաաի։ Ֆիւլան գարեէ էհալիհինտէն լա–ալէ–Ը–Զայլին պիրինտէ եախօտ պիր քասընտա շուգաատար զուրուշ ալաճաղըմ վար։ տէսէ, սանըն օլմազ։ միւտաաա–ալէյհի Զայլին իլլէմէք լազըմ կէլիր։

Մաս. 1618. — Հինը տավատա խասընն հուզուրու՝ չարդ տըր։

Վէ միւտաաա–ալէյհ մահքէմէեէ կէլմէքտէն վէ վէքիլ կէօնտէրմէքտէն իմթինա իմթիլի Թագտիրատ օլունաճագ մուտաիէյ՝ Փիթվասը Գազատա պէյան գըլընաճագ տըր։

Մաս. 1619. — Միւտաաապիհին մալիւմ օլմասը չարդ տըր։ Մէճհուլ օլըր իսէ, տավա սահըհ օլմազ։

Մաս. 1620. — Միւտաաապիհին մալիւմիյէթի՝ իչարէթի իլէ եախօտ վասֆ ու

ուի և կամ նկարագրուի։

Այնպէս որ երբ պահանջման առարկայն չարժական որոշ իր մ'է, կը բաւէ զայն ցոյց տալ՝ եթէ դատարանը կը գանուի. իսկ եթէ ոչ, ծանօթ կը լինի՝ զայն նկարագրելով և արժէգինը նշանակելով։

Եթէ պահանջման առարկայն անշարժ կալուածմ'է, կ'որոշուի՝ անոր սահմաններըը նշանակելով։

Եթէ պահանջման առարկայն պարագ է, հարկ կը լինի որոշել սեռը, տեսակը, որակն ու քանակութիւնը։

Յետագայ յօդուածք պիտի լուսաբանեն այս պարագաները։

Օր. 1621. — Երբ պահանջման առարկայն չարժական որոշ իր մ'է, — եթէ դատարանը կը գանուի —, դատախազը՝ զայն մատնանիշ ցոյց տալէ յետոյ՝ իր պահանջումն կ'ընէ ըսելով. «Ահա այս իրն լման է. այս մարդը զայն իր քով վար դրեր է յանկրաւի, կը պահանջեմ որ անկէ առնուելով ինձ վերադարձուի»։ Իսկ եթէ ներկայ չէ, այլ կարելի է բերել տալ առանց ծախուց, ի դատարան բերել կը տրուի՝ որպէս զի դատավարութեան և վկայութեան թարիք իւէ տիր։

Եէօյլէ քի, այնը մէնգուլ օլտուղու թագաիրտէ, մէճլիսի մուհաքէմատ հազըր իսէ՝ անա իչարէթ քեաֆի տիր, վէ հազըր աէյիլ իսէ՝ վաաֆ ու թարիք վէ գըյմէթի պէյան իւէ մալիւմ օլուր։

Վէ ադար օլտուղու թագաիրտէ, հուտուտունուն պէյանըյլա թայեին օլունուր։

Վէ աէյն իսէ, ճինա վէ նէվ վէ վաաֆ վէ մըգտարը պէյան օլունմագ լազըմ կէլիր։

Նիթէքիմ մէվատը ատթիյէտէն միւթթէղմ օլուր։

Մաս. 1621.—Միւտտաալիհ այնը մէնգուլ օլտուղու հալտա, հազըրը պիլմէճլիս իսէ՝ միւտտաալի անա էվվէլ իչարէթ իտէրէք «իչթէ պու պէնիմ տիր. պու ատամ անա պի-զայըը հազըը վազը եէտ իտիյօր. ալէվերիւլմէսինի գէլէպ իտէրիմ» աէյտ տավա իտէրիմ։ Վէ էկեր հազըրը պի-լմէճլիս օլմայըլ՝ անճագ մահքամագ ճէլպ ու ըհզարը միւտքին իսէ, տավտտա վէ չէհատէթ վէ եահօտ եէ-մինէ անա պէօյլէճէ իչարէթի օլունմագ լազըմ՝ մէճլիսէ մահքամագ լազըմ կէլիր։

կամ երդման միջոցին այս կերպիւ նշանացի ցուցուի։ Եւ եթէ կարելի չէ բերել տալ զայն առանց ծախուց, դատախազը կը ծանօթացնէ զայն և արժէգինը կը նշանակէ։

Սակայն յափշտակութեան և գրաւի վերաբերեալ դատերու մէջ, հարկ չէ՝ նշանակել արժէգինը։

Զոր օրինակ, եթէ դատախազն ըսէ, «Այս անուն մարդն յափշտակեց զմրխտեայ մատանիս», և եթէ չնշանակէ մատանւոյն արժէգինը, կամ մինչեւ իսկ ըսէ թէ «Զգիտեմ անոր արժէգինը»,— իր դատ վաւերական կը լինի։

Օր. 1622. — Եթէ պահանջման առարկայ են մ'ինչիսի որոշ իրեր որոց սեռն, տեսակն և որակն իրարմէ կը զանազանին, բաւական կը լինի յիշել բոլորին ամբողջ արժէգինը. հարկ չէ՝ նոյն ուրոյն ուրոյն նշանակել անոնց արժէգիններըը։

Օր. 1623. — Եթէ պահանջման առարկայն անշարժ կալուածմ'է, հարկ է դատի և վկայութեան միջոցին յիշել անոր գանուած տեղը, այն է՝ քաղաքը, գիւղը կամ թաղը, փողոցը, չորս կողմանց կամ երեք կողմանց սահմաններն և եթէ սահմանակից տեղերը տէրեր ունին՝ անոնց անուններըը, ինչպէս նաեւ անոնց հայրերուն և հաւերուն անուններըը։

լիսի հիւքմէ կէթիրտիլիր։ Վէ էկեր մասրաֆսըզ ըհզարը միւտքին տէյիլ իսէ, միւտտաի անը թարիք վէ գըյմէթինի պէյան իւէր։

Ֆագաթ զաստ վէ իչհէն տավալարընուտ գըյմէթինին պէյանը լազըմ կէլմէզ։

Մէսէլա, «Պիր զիւմիւրրիւտ եիւզիւիւմիւ զաստ իթտի» տէսէ, վէ գըյմէթինի պէյան իթմէսէ, վէ հաթտա «Գըյմէթինի պիլմէմ» տէսէ պիլէ տավասը սահըհ օլուր։

Մաս. 1622.—Միւտտաալիհ էկեր ճինս վէ նէվ վէ վաաֆլարը մալթէլիֆ ասյան իսէ, ճիւմլէսինին մէճմուը գըյմէթինի պիքր իթմէք քեաֆի օլուր. հէր պիրինին պաչգա պաչգա գըյմէթլէրինի թայեին իթմէք լազըմ կէլմէզ։

Մաս. 1623.—Միւտտաալիհ ադար իսէ, հինի տավա վէ չէհատէթէ՝ պէնաէսի վէ գարեէսի վէ եա մահալլէսի վէ զագազը վէ հուտուտաը էրպաասը եահօտ ալլասէսի, վէ հուտուտունըն սահըպլարը վար իսէ՝ անլարըն վէ պապա վէ տէտէլէրինին իսմէրի պիքր օլունմագ լազըմ մըր։

Սակայն հանրամանօթ ուրդու մ'անուն ու մականուն յիշել բաւական է, հարկ չկայ յիշել անոր հօր և հաւուն անուններըը։

Նմանապէս, եթէ նոյն անչարժ կալուածն հանրամանօթ է և այս պատճառաւ աւելորդ կը նկատուի նշանակել սահմաններըը, թէ՛ դատի և թէ՛ վկայութեան միջոցին անհրաժեշտ չէ յիշատակել զայնս։

Նաեւ, դատախազն եթէ իր պահանջումն ընէ՝ ըսելով թէ «իմ անպականութիւնս է ա՛յն անչարժ կալուածն որոյ սահմաններըը գրուած են սա՛ կալուածագրոյն մէջ», այս դատ վաւերական կը լինի։

Օր. 1624. — Եթէ դատախազը ճշդիւ նշանակէ անչարժ կալուածին սահմաններըը, բայց պակաս կամ աւելի յայտարարէ անոր կանգուն կամ արտավարի քանակութիւնն, այս պարագայ չարգիլեր իւր դատին վաւերականութիւնը։

Օր. 1625. — Երբ դատը վճռաւեալ անչարժ կալուածի մը գնոյն կը վերաբերի, էական պայման չէ նշանակել անոր սահմաններըը։

Օր. 1626. — Եթէ պահանջման առարկայն պարտք է, դատախազը պարտի նշանակել անոր սեռը, տեսակը, որակն ու քանակութիւնը։

Ցաղագ մէչհուր վէ մարուճ օլան առէմին եալընդրզ իսմ ու չէօհրէթինի պիքր իմէզ քեաֆի սիր։ պապա վէ ախպինին իսմիզրինի պիքրէ համէթ եօզ մըր։

Պէզլիք, օլ ազար էկէր չէօհրէթինէ մէպնի թահսիսատն մուսթահզնի իսէ, կէրէք տավատա վէ կէրէք չէհատէթսէ՝ հուտուտուռնուն պէյանը չարդ տէյիլ սիր։

Վէ պիր ատ, միւտաաի էկէր «Շու ախէնտաէ հուտուտուռ մուհարրէր օլան ազար պէնիմ միլքիմ սիր» տէյու տավա իսէր իսէ, սահըհ օլուր։

Մաս. 1624.— Միւտաաի հուտուտուռն պէյանընտա իսպաթէթ իսիպ տէ՝ ազարըն մըզտարը զըրա վէ եա տէօնիւմիւնիւ էքսիք եա պիճաատէ տէօյլէսէ, տավասընընն սըհհաթընա մանը օը մազ։

Մաս. 1625. — Ազարըն ախպինինի տավատա՝ հուտուտուռնուն պէյանը չարդ տէյիլ սիր։

Մաս. 1626.—Միւտաապին տէյն իսէ, միւտաաի անընն ճինս վէ նէվ վէ վասֆ վէ մըզտարընը պէյան իլէմէսի լազըմ մըր։

Զոր օրինակ, պարտի նշանակել սեռը, ինչպէս ոսկի կամ արծաթ, տեսակը, ինչպէս Օսմանեան դրամ կամ Անգղիական դրամ, որակն, ինչպէս մաքուր դրամ կամ խառն դրամ, քանակը, այսինքն՝ զումարը։

Սակայն եթէ դատախազէ պարզապէս ըսելով թէ «Այսքան դահեկան», իր դատ կը լինի վաւերական, և իրր այն՝ ըստ տեղական սովորութեան ծանօթ եղող դահեկանը կ'իմացուի։

Իսկ երբ երկու տեսակ դահեկան կայ իրարու քով, —եթէ առնոնցմէ միսյն ընդհանրիկ գինն առաւելագոյն է, նուազագոյնը կ'իմացուի։— Ինչպէս, եթէ դատախազն այսքան հատ դէնէէ (հինգնոց) պահանջէ, կ'իմացուի ֆրա-դէնէէն, որ հինգ խառն դրամոց կարգէն է։

Օր. 1627. — Եթէ պահանջած առարկայն որոշ իր մ'է, հարկ չէ նկատել յայտնելու պատճառը, այլ վաւերական կը լինի բացարձակ սեպհականութեան պահանջումը ընել՝ պարզապէս ըսելով թէ «Այս իրն իմն է»։

Բայց եթէ պահանջման առարկայն պարտք է, դատախազին կը հարցուի թէ ի՞նչ է անոր պատճառն կամ չարժառիթն, այսինքն վաճառեալ իրի մը գնէ՞ն, վարձէ՞ թէ ուրիշ պատճառէ յառաջ եկած պարտք է։

Օր. 1628. — Խոստովա-

Մէսէլա, ալմուն եա կիւմիւշ տէյու՝ ճինսինի, վէ օսմանլը սիքքէսի եախօտ ինկիլիզ սիքքէսի տէյու՝ նէվինի, վէ սիքքէի խալխէ եախօտ սիքքէի մաղշուշէ տէյու՝ վասֆիընը, վէ նէ մըզտար օլտուղունու պէյան իլլէմէսի լազըմ մըր։

Ցաղագ ալէ-ըըղլագ «Շու գատար ղուրուշ» տէյու-խոտխա իմսէ, տավասը սանըն՝ վէ ուրֆը պէլէտճէ մահուտ օլան ղուրուշա մասրուֆ օլուր։

Վէ իքի տիւրլիւ ղուրուշ միւֆէսիրֆ օլտուղու հալտա, պիրինին բէվաճ ու իմիթազըը տահա զիյատէ օլսա, հտնասընա սարֆ օլունուր,— նիմէրիմ «Շու գատար ատէտ պէշլիք» տէյու տավա իմսէ, ֆի-զիմանինա մէսրիւֆէաընը մաղշուշէտն օլան գալա պէշլիյէ մասրուֆ օլուր։

Մաս. 1627.—Միւտաապին այն օլտուղու թագտիրտէ, սէպէպ ու ճիհէթի, եանի, սէմէնի մէպնի՛ մի տիր եօխսա իւճրէթի մի տիր, վէ եախօտ ախէր ճիհէթտէն տօլայը մը պիր պօրճ տըր, հէ հասըլ նէ՛ ճիհէթտէն տօլայը տէյն օլտուղու սիւաւ օլունուր։

Մաս. 1628. — Իգրարըն

նութեան արդիւնքն է ապացուցանել խոստովանութեան առարկային սեպհականութեան իրաւունքը, և ոչ թէ այս իրաւանց սկզբնական ծագումը։ Վասն որոյ խոստովանութիւնն չկրնար լինել պատճառ սեպհականութեան։ Հետեւապէս, եթէ դատախազը միմիայն ասոնին խոստովանութիւնը հիմն բռնելով՝ բան մը պահանջէ անկէ, իւր դատն անլսելի կը լինի։

Զոր օրինակ, եթէ դատախազն իւր պահանջումն ընէ ըսելով թէ «Այս իր ինձ կը վերաբերի, և զայն ի ձեռն ունեցող այդ մարդն ևս խոստովանած էր թէ ինձ կը վերաբերի», իւր սոյն դատ լսելի կը լինի։

Բայց եթէ դատախազն իւր պահանջումն ընէ ըսելով, «Այս իրն ինձ կը վերաբերի, վասն զի զայն ի ձեռն ունեցող այդ մարդը խոստովանած էր թէ ինձ կը վերաբերէր», իւր սոյն դատ կը լինի անլսելի։

Նմանապէս եթէ դատախազն իւր պահանջումն ընէ ըսելով. «Փոխատուութեան պատճառաւ այս մարդէն այսքան դահեկան պահանջ ունիմ. մինչեւ իսկ ինքն ևս խոստովանած էր թէ նոյն պատճառաւ նոյնքան դահեկան պարտք ունի ինձ», իւր սոյն դատ կը լինի լսելի։

Բայց եթէ դատախազն իւր պահանջումն ընէ ըսելով, «Այդ մարդը խոստովանած է թէ փոխատուութեան պատճառաւ այսքան դահեկան պարտք ունի ինձ, վասն որոյ անոր վրայ այսքան դահեկանի իրաւունք ունիմ, կը պահանջեմ», իւր սոյն դատ կը լինի անլսելի։

հիւքմիւ մուգպարր-ուն-պիհին զուհուրուս տըր, եօգսա պիտայէթէն հուտուտուս տէյիլ տիր։ Պու ճիհէթէլ, իգրար՝ սէպէպի միւք օլամազ։ Պինաէն ալէյհ, միւտտաի միւճէրրէտ միւտտաա-ալէյհին իգրարընը սէպէպ թուխթարազ անտան պիր չէյ տավա իթսէ, իսթիմա օլունմազ։

Մէսէլա, միւտտաի «Պու մալ պէնիմ տիր, վէ անըն զի-լ-եէտի օլան շու ատէմ տսխի՝ պէնիմ օլտուղունու իգրար իթմիշ խտի» տէյու տավա իթսէ, իսթիմա օլունմազ։

Էմմա «Պու մալ պէնիմ տիր, էյէ անըն զի-լ-եէտի օլան շու ատէմ՝ պէնիմ օլտուղունու իգրար իթմիշխտի» տէյու տավա իթսէ, իսթիմա օլունմազ։

Բէզալիք, միւտտաի «Ճիհէթի զարզ տան տօլայը շու ատէմտէ պու գաւտար ղուրուշ ալաճաղըմ վար տըր։ Հալբուկ քէնտիսի տսխի պու ճիհէթտէն տօլայը օ գաւտար ղուրուշ պօրճու օլտուղունու իգրար իթմիշ խտի» տէյու տավա իթսէ մէսմու օլուր։

Էմմա «Շօլ ատէմ պանա ճիհէթի զարզտան տօլայը պու գաւտար ղուրուշ պօրճու օլտուղունու իգրար իթմիշ օլտուղու էէ՞, անտա պու գաւտար ղուրուշ հագզըմ վար տըր։ իսթէրիմ» տէյու տավա իլէսէ, մէսմու օլմազ։

Ճօդ. 1629. — Իսկան պայման է որ պահանջման առարկայն ապացուցանելի ըլլայ։

Հետեւապէս վաւերական չլինիր պահանջել այն բանն որոյ դոյութիւնն անկարելի է ըստ ողջմտութեան կամ ըստ սովորութեան։

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մը իրմէ տարիքով մեծ կամ հանրածանօթ զարմէ եղող անձի մը նկատմամբ պնդէ թէ «Այս իմ որդիս է», իւր սոյն դատ չլինիր լսելի։

Ճօդ. 1630. — Իսկան պայման է որ դատին ապացոյցման պարագային մէջ՝ ոսմսը բանով մը դատապարտուի։

Զոր օրինակ, երբ մարդ մը իր մը յանօթ տայ ուրիշ մէկուն, եթէ ուրիշ անձ մը ելնէ պահանջում ընէ՝ ըսելով. «Ես անօթատուին ազգականներէն եմ, Ձող ինձ յանօթ տայ զայն», իւր սոյն դատ կը լինի անլսելի։

Նմանապէս, երբ մէկն ուրիշը փոխանորդ կարգէ գործի մը համար, եթէ երրորդ անձ մը ելնէ պահանջում ընէ՝ ըսելով, «Ես փոխանորդ կարգողին դրացին եմ, ես աւելի յարմար եմ անոր փոխանորդն ըլլալու», իւր սոյն դատը կը լինի անլսելի։

Բանզի, սոյն կրկին պարագայից մէջ, ամէն ոք ազատ է իւր ստացուածքը յանօթ տալ որու որ ուզէ, ինչպէս և ազատ է իւր գործոց փոխանորդ կարգել իւր ուզած մարդն. ուստի երբ սոյն դատեր ապացուցուին, ոչինչ կը անօրինուի ոսոխին նկատմամբ։

Մաս. 1629.—Մխուտտաալիհին՝ մուհթէմէլ-իւս-սիւպութ օլմասը չարդ տըր։

Պինաէն-ալէյհ, ադլէն եա աէթէն վիւճուտտու մուհալ օլան չէյէ խտխա՝ սահըհ օլմազ։

Մէսէլա, պիր քիմսէ քէնտիսինտէն սինէն պիւյիւք եախօտ նէսէպի մարուֆ օլան քիմսէնէ հագզընտա «Պու պէնիմ օղլում տըր» տէյու իտխա իթսէ, տավասը սահըհ տէյիլ տիր։

Մաս. 1630. — Տավանըն սիւպութը թագտիրինտէ, միւտտաա-ալէյհին պիր չէյ իւէ մահքեմ վէ միւզէմ օլմասը չարդ տըր։

Մէսէլա, պիր քիմսէ տիկէր քիմէնէյէ պիր չէյ իարէ իթտիքտէ, տիկէր պիր շախս չըզըպ տա «Պէն անըն միւէյյիզտիքընտանըմ. պանա՛ իարէ իթսին» տէյու տավա իթսէ, սահըհ օլմազ։

Բէզալիք, պիր քիմսէ տիկէր քիմէնէյէ պիր խուսուսա Ձէվքիլ իթտիքտէ, տիկէր պիր շախս չըզըպտա «Պէն անըն գոմշուսուլում. անըն վէքեալէթինէ տահա միւնասիպ իմ» տէյու տավա իթսէ, սահըհ օլմազ։

Զիրա հէր քէս մալընը տիլէտիյինէ իարէ վէ տիլէտիյինի ումուրունա Ձէվքիլ իտէպիլէճէյինտէն, պու տավալար սապիթ օլտուղու Ձագտիրտէ, միւտտաա-ալէյհ հագզընտա հիչ պիր հիւքմ Ձէրէթթիւպ իթմէզ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

Դատամերժման վրայ·

Ծօդ· 1631· — ՏԷՖ (հերքում կամ մերժում), *կը նշանակէ ոսոխին կողմէ ի մէջ բերուիլ նոր դատ մը որ դատախազին դատը հերքելու բնութիւնն ունենայ։*

Զոր օրինակ, երբ մարդ մը փոխատուութեան պատճառաւ այսքան դահեկան պահանջէ, — եթէ ոսոխն ըսէ· «Ես զայն վճարած էի», կամ «Դու զիս անդորրած էիր անկէ», կամ «Մենք իրաւախոհ եղած էինք այս մասին» կամ «Այս գումարը փոխատուութիւն չէ, Ձերևս քեզ վճառած այս ինչ ապրանքիս գինն է», կամ «Այս անուն անձին վրայ ունեցած նոյնքան դահեկան պահանջս քեզ փոխանցուած լինելով, դու ևս նոյն գումարը տուած էիր ինձ»,— դատախազին դատը հերքած կը նկատուի։

Նմանապէս, երբ մարդ մը ուրիշ մարդէ մը պահանջում ընէ ըսելով, «Այս անուն անձէն պահանջած այսքան դահեկանիս վճարման երաշխաւոր եղած էիր դու», եթէ վերջինն պնդէ Ձէ պարտապանը նոյնքան գումարը վճարած է, դատախազին դատը հերքած կը նկատուի։

Նոյնպէս, երբ մարդ մը դատախազէ ըսելով· «Այս անուն անձին ձեռքը գտնուած այս ինչ իրը կը վերաբերի ինձ»· — եթէ այս անձն անոր դէմ պնդէ Ձէ «Ասկէց յառաջ այս անուն մարդն նոյն իրը ինձմէ դատով պահանջած ատեն՝ դու անոր դատին վկայութիւն տուած էիր»,

ՓԱՍԼԸ ՍԱՆԻ

Տէֆը տալա հագգընտա տըր·

Մաս· 1631·—ՏԷՖ, *միւտաա-ալէյհ դարաֆընտան միւտաինին տավասընը տէֆ խսէմիչ օլուր։*

Մէսէլա, պիր քիմսէ ճիհէթի գարզտան տօլայը շու գատար ղուրուշ տալա իֆտիքտէ, միւտաա-ալէյհ «Պէն անը էտա իֆմիշ իտիմ» եախօտ «Սէն պէնի անտան իպրա իֆմիշ իտին» վէ եախօտ «Պիզ սուճի օլմուշ իտիք» եախօտ «Պու մէպլաղ գարզ տէյիլ տիր, պէլքի սանա սաֆմընշ օլտուղում ֆիւլան մալընն սէմէնի տիր» վէ եախօտ «Ֆիւլան քիմէսնէտէ սլամաղընմ օլան օլ մըգտար ղուրուշու սանա հավալէ իֆմէքլէ՝ սէն տախի պանա օլ մէպլաղը վէրմիշ իտին» տէսէ, միւտաինին տավասընը տէֆ իֆմիշ օլուր։

Բէզա, պիր քիմսէ տիկէր քիմէսնէտէն «Ֆիւլանըն զիմմէթինտէ սլաճաղըմ օլան շու գատար ղուրուշա սէն քէֆիլ օլմուշ իտին» տէյու տավա իֆտիքտէ, օլ քիմսէնէ՝ մէտեուննուն մէպլաղը մէզպուրու էտա իյլէմիշ իտուկինի իտտիա իֆտէ, միւտաինին տավասընը տէֆ իֆմիշ օլուր։

Վէ քէզա, պիր քիմսէ տիկէր քիմսէնէնին եէտինտէ պուլունան պիր մալը «Պէնիմ տիր» տէյու տավա իֆտիքտէ, օլ քիմսէնէ անա «Պունտան մուզտտէմ ֆիւլան ատըմ օլ մալը պէնտէն տավա իֆտիքտէ՝ սէն անընն տավասընա շէհատէթ իֆմիշ իտին» տէյու իտտիա իյլէսէ, միւտ-

դատախազին դատը հերքած կը նկատուի։

Դարձեալ, եթէ մարդ մը ննջեցեալի մը Թողնէն այսքան դահեկան պահանջէ, և ժառանգորդին ուրացման վրայ՝ այդ մարդ իւր սոյն դատն ապացուցանելէ յետոյ, ժառանգորդը պնդէ Ձէ ննջեցեալն իւր կենդանութեան ժամանակ վճարած էր նոյն պարտքը, դատախազին դատը հերքած կը նկատուի։

Ծօդ· 1632· — *Դատամերժն եթէ ապացուցանէ իւր հերքումը, դատախազին դատը կը հերքուի· իսկ եթէ չկարենայ ապացուցանել, իւր խնդրանօք երդում ընել կը տրուի բուն դատախազին։*

Եթէ դատախազն հրաժարի երդում ընելէ, ոսոխին հերքումը կ'ապացուցուի· իսկ եթէ դատախազն երդնու, նորա բուն դատը կը վերստանայ իւր օգին։

Ծօդ· 1633· — *Եթէ մարդ մը այսքան դահեկան պահանջէ ուրիշ մարդէ մը, իսկ ոսոխը պնդէ Թէ, «Ես քու նոյնչափ պահանջդ այս անուն անձին վոխանցած էի, և երկաքանչիւրդ ես ընդունած էիք վոխանցումը և եթէ ոսոխն զայս ապացուցանէ ի ներկայութեան վոխանցընկալին, դատախա-*

տինին տավասընը տէֆ խյլէմիշ օլուր։

Բէզալիք, պիր քիմսէ պիր միւֆէվէֆֆանըն Ձէրէքէսինտէն շու գատար ղուրուշ ալաճագ տավա վէ վարիսինին ինքեարը իւզէրինէ պու տավասընը իսպաթ իֆտիքտէն սօնրա, միւֆէվէֆֆանըն հալը հայաթընտա օլ տէյնի էտա իյլէմիշ օլտուղունու վարիսի իտտիա իյլէսէ, միւտաինին տավասընը տէֆ իֆմիշ օլուր։

Մաս· 1632· — *Տէֆը տավա իաէն քիմսէ տէֆընը իսպաթ իֆտիքտէ, միւտաինին տավասը միւնտէֆի օլուր· վէ իսպաթ իտէմէյսի Թագտիրտէ, անընդ ալէ պիյլէ ասըլ միւտաաի Թահվիֆ օլունուր։*

Միւտաաի եէմինտէն նիւքուլ իտէրիսէ, միւտաաա-ալէյհին տէֆը սապիթ օլուր· վէ էկէր միւտաի եէմին իտէր իսէ, քէնտիսինին ասըլ տավասը ավտէթ իտէր։

Մաս· 1633· — *Պիր քիմսէ սիկէր քիմէսնէտէն շու գատար ղուրուշ ալաճագ տավա իտիպտի՝ միւտաաա-ալէյհ տախի «Պէն սէնի պու մէպլաղ իյլէ Ֆիւլանընն իւզէրինէ հավալէ իտիպ, հէր պիրինիզ տախի հավալէնի գապուլ իֆմիշ իտինիզ» տէյու իտտիա, վէ պուննու՝ միւհալ-ուն-ալէյհ տախի հապըր օլտուղուս հալ-*

ղին դատը հերքած և անոր պահանջումն ապատած կը նկատուի։

Իսկ եթէ փոխանցընկալը ներկայ չէ, մինչեւ որ ներկայ գտնուի, դատախազին դատն առկախապէս հերքած կը նկատուի։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

Թէ որո՞նք հակառակորդ կրնան նկատուիլ։

Ճօդ. 1634.— Երբ մարդ մը բան մը պահանջէ դատով, և ոսոխն այդ մասին խոստովանութիւն մ'ընէ, պէտք է նկատել թէ այդ խոստովանութեան վրայ վճիռ մը անօրինել կարելի՞ է թէ ոչ։ Հաստատական պարագային մէջ, եթէ ոսոխը ուրանայ պահանջումը, դատախազին հակառակորդ կը նկատուի, և իրը այն՝ կրնայ դատ բանալ և ապացոյց ի՛ լոյս բերել։

Իսկ ժխտական պարագային մէջ, այսինքն՝ երբ ոսոխին խոստովանութեան վրայ վճիռ մը անօրինել կարելի չէ, եթէ ոսոխն ուրանայ պահանջումը՝ դատախազին հակառակորդ չնկատուիր։

Զոր օրինակ, երբ վաճառական մը ուրիշ անձէ մը պահանջում ընէ՝ ըսելով. «Քու այս անուն պատգամատ՝ իսպաթ իյլէսէ, միւտաաիեի ատֆ իլէ միւդալէպէսինատէն լէլլաս օլուր։

Վէ էկէր մուհալուն-աէյհ հագըր տէյիլ իսէ, անըն հուզուրունա գատար մէվգուֆէն՝ միւտաաիեի տէֆ իյլէմիշ օլուր։

ՖԱՍԼԸ ՍԱԼԻՍ

Խասմ օլուպ օլմայանլար պէյանընտա տլըր։

Մաս. 1634.—Պիր քիմսէ պիր չէյ տավա իթթիհամէ, էկէր միւտաաա-ալէյհին իգրարը թադաիրինտէ՝ անըն իգրարը իւզէրինէ պիր հիւքմ թէրէթթիւպ իտէր իսէ, ինքեարըյլա՝ տավաա վէ իդաաէի պէյինէտէ խասմ օլուր։

Վէ էկէր միւտաաա-ալէյհին իգրարը թադաիրինտէ՝ պիր հիւքմ թէրէթթիւպ իթմէզ իսէ, ինքեարըյլա խասմ օլմազ։

Մէսէլա, էանաֆաան պիրի կէլիպ տէ՝ պիր զաթաան «Սէնին իէսուլըն ֆիւլան՝ պէնտէն շու մալը ալար։

ւորդ ինձմէ այս ինչ բանը գնեց, վճարէ գինը»,— եթէ այս անձ խոստովանի սոյն իրողութիւնը, սա ըստ օրինի կը հարկադրի դատախազին վճարել վաճառեալ իրին գինը. վասն որոյ եթէ մինչեւ իսկ ուրանայ այն իրողութիւնը, հակառակորդ կը լինի դատախազին. սոյն վերջին պարագայի մէջ, դատախազին դատն և փաստը լսելի կը լինին։

Բայց երբ դատախազն իւր պահանջումն ընէ՝ ըսելով. «Քու գնման փոխանորդդ եղող այս անուն մարդը գնեց», եթէ ոսոխը խոստովանի իրողութիւնը, սա ըստ օրինի չհարկադրիր դատախազին վճարել վաճառեալ իրին գինը, վասն որոյ եթէ մինչեւ իսկ ուրանայ իրողութիւնը, դատախազին հակառակորդ չլինիր։

Սոյն վերջին պարագային մէջ, դատախազին դատն անլսելի կը լինի։

Այս կանոնէն կը բացառուին բնական պաշտպանն, լանամակալն և գ-ընէվէլլին։ Այնպէս որ, երբ մարդ մը անչափահասի մ'ընչից կամ վէֆֆի մ'ընչից դէմ դատ բանայ՝ ըսելով թէ «Ինձ կը սեպհականին». որովհետեւ բնական պաշտպանին կամ լանամակալին և կամ գ-ընէվէլլին խոստովանութիւնն չզօրեր առ այս, վասն որոյ ասոնց խոստովանութեան վրայ վճիռ անօրինել կարելի չէ։ Բայց որովհետեւ ասոնց ուրացումն վաւերական է, ասոր վրայ դատախազին դատն անլսելի կը լինի։

Էմմա միւտտաի «Սէնին շիրաեա վէքիլին օլան քիմէնէ ալտը» տէյու տավա իթթիքաէ, միւտտաա-ալէյհ իգրար իթաէ, սէմէնի մէպիյի միւտտաիեէ տէֆ ու Թէալիմէ մէճպուր օլտըղը ճիհէթլէ, ինքեար իթտիյի սուրէթտէ, միւտտաիեէ խասմ օլմազ։

Օլ հալտա, միւտտաիինին տավասը խաթիմա օլունմազ։

Վէլի վէ վասը վէ միւթէվէլլի պու գաիտէտէն միւսթէնա տըր։ Շէօյլէ քի, պիր քիմսէ մալը եէթիմի եահօտ մալը վագֆը «Միլքիմ սիր» տէյու տավա իթթիքաէ, վէլինին եա վասընըն եահօտ միւթէվէլլինին իգրարլարը նաֆըզ օլմատըղընատան, իւզէրինէ պիր հիւքմ թէրէթթիւպ իթմէզ։ Էմմա ինքեարլարը սահըհ օլուպ, անըն իւզէրինէ միւտտաիինին տավա վէ պէյինէպ խաթիմա օլունուր։ Շու դատար վարքի, վէլի վէ վասը վէ միւ-

ղին դատն և վճռատը լսելի կը լինին։ Այսու ամենայնիւ, եթէ բացուած դատը կը վերաբերի մի ա՛յնպիսի պայմանագրութեան զոր կնքած է բնական պաշտպանն կամ խնամակալն և կամ ֆըն-ֆէլէնն, ապա խոստովանութիւնն ևս կը լինի վաւերական։

Ջոր օրինակ եթէ բնական պաշտպանն անչափահասին վերաբերեալ ինչքը վաճառած լինի ըստ Թպլտուութեան օրինացն Շերիի, և եթէ առ այս վերաբերեալ դատ մը բացուի գնորդին կողմէն, բնական պաշտպանին խոստովանութիւնը վաւերական կը լինի։

Ծօդ· 1635 ·— Իրոշ իրաց վերաբերեալ դատերուս մէջ, հակառակորդը կը լինի միայն նա որոյ ձեռքը կը գտնուի նոյն իրն։

Ջոր օրինակ, երբ մարդ մը ուրիշէ մը ձին յափշտակելով՝ երրորդ անձի մը վաճառէ և յանձնէ, և երկրորդն ուզէ յետս առնուլ իւր ձին, դատ կրնայ բանալ մի միայն երրորդ անձին դէմ՝ որոյ ձեռքը կը գտնուի նոյն ձին։ Բայց երբ ուզէ առաժել տալ նոյն ձիուն արժէքինը, յափշտակչին դէմ դատ կը բանայ։

Ծօդ· 1636 ·— Երբ ոք իրաւատէր ելնէ վաճառեալ իրին և դատով պահանջէ զայն, պէտք է դիտել·—

Եթէ գնորդն ստացած է թէվէլլիաէն ստացը օլան պէր ագա լուպէրինէ տալա օլունտուղու հալտա, իբրարլարը տալսի միթէպէր օլուր։

Մէսէլա, մեսաղը Շէրիեէ պինաէն պէր սաղիրին մալընը վէլիսի սաթըզ ատ՝ անա տաիր միշղեբի դարաիքնատն պէր տալա վուգու պուլսա, վէլինին իգրարը միթէպէր օլուր։

Մաս· 1635 · — Տալսլի այնտա, խասմ անճագ գի·ըէյա տիր։

Մէսէլա, պիր քիմսէ տիկէր քիմսէնին աթընը զոսպ իլէ՝ սիկէր պէր շախսա պէյ վէ թէսլիմ խոպսէ, օլ քիմսէ աթընը խոթիրտատ իթմէք իսթէտիքտէ, անճագ գի·ըէյատէն տալա խէր· Էմմա օ աթընը գըյմէթինի թաղմին իթսիրմէք իսթէտիքտէ, զասըպատ՚ն տալա խէր։

Մաս· 1636 · — Պիր քիմսէ մալը միշղեթչիդատ միսաթէհադ չըգըպ տա՝ անը տալա իթտիքտէ, նադար օլունուր·—

Էկէր միշղեթչիի օլ մալը այն իրն, մի միայն գնորդը կը լինի հակառակորդ՝ դատի և վկայութեան միջոցին, վաճառորդին ներկայութիւնը էական պայման չէ։

Իսկ եթէ գնորդն զայն դեռ ստացած չէ վաճառորդէն, ըստ որում գնորդը կը նկատուի սեպհականատէր և վաճառորդը՝ ձեռնդիր, դատի և վկայութեան միջոցին՝ երկուքին միանգամայն ներկայութիւնն անհրաժեշտ է։

Ծօդ· 1637 · — Ա՛ւանդն՝ աւանդընկալէն, կամ յանօթ առեալ իրն՝ անօթընկալէն, կամ վարձման առարկայն՝ վարձակալէն և կամ գրաւն՝ գրաւընկալն պահանջուած ժամանակ, աւանդընկալին ու աւանդատուին, կամ անօթընկալին ու անօթատուին, կամ վարձակալին ու վարձատուին, և կամ գրաւընկալին ու գրաւատուին միասնական ներկայութիւնն էական պայման է։

Սակայն եթէ աւանդն կամ յանօթ առեալ իրն կամ վարձեալ իրն և կամ գրաւն յափշտակուի, մի միայն աւանդընկալն կամ անօթընկալն կամ վարձակալն և կամ գրաւընկալն

գապզ իթմիլ իսէ, հինը տալա վէ չէհատէթատ խասմ եալընըզ միշղեթէրի տիր· պայիրն հուզուրու չարդ տէյիլ տիր։

Վէ էկէր միշղեթէրի օլ մալը հէնուզ պայիտէն գապզ իթմէմիշ իսէ, միշղեթէրի մալիք վէ պայի գի·ըէյտ օլմագ հասէպիլիլէ՝ հինը տալա վէ չէհատէթատ իքիսինին տալսի հուզուրու լազըմ տըր։

Մաս· 1637 ·—Վէյտըայը՝ վէսիտէն, վէ միսաթէարը՝ միսաթէըրտան, վէ մէճուրը՝ միսաթէճիրտէն, վէ մէրհունը՝ միրթիհինատէն տալա վազթընտա, վէսի իլէ միսվէտաիրն վէ միսաթէըը իլէ մուրըրն, վէ միսաթէճիր իլէ միճիրին, վէ միրթիհին իլէ բահինին պիրլիքտէ հազըր պուլունմալարը չարդ տըր։

Ֆագադ, վէյտըա վէ եա միսաթէար վէ եա մէճուր վէ եախսա մէրհուն գապզ օլունսա, եալընըզ վէսի վէ միսաթէըը վէ միսաթէճիր վէ միրթիհին անլարը գասըլտան տալա խէպիլիր· մա-

կրնայ զայնս պահանջել յաւիտականէն. սեպհականատիրոջ ներկայութիւնն հարկ չէ ինքը. և մինչեւ որ ատոնք ներկայ չէին, սեպհականատէրն առանձինն չկրնար պահանջել զայնս։

Ծօդ. 1638.— *Ադանդընկալը գնորդին հակառակորդ չկրնար նկատուիլ։*

Այնպէս որ, երբ մարդ մը ուրիշին ձեռքը պանուած տան համար դատ բանայ՝ ըսելով թէ «Ես այս տունը այս անուն անձէն այսքան դահեկանի գնեցի. ինձ յանձնէ՛ զայն», — եթէ երրորդն ըսէ թէ «Ոչ, այն անձն ինձ ուանդեց և յանձնեց այս տունը,,, դատախազին հակառակորդութիւնն կը հերքուի. պէտք չկայ ապացուցանելու թէ նոյն անձն ուանդած է։

Սակայն եթէ դատախազն եւս ըսելով թէ ''Ընդարեւ նոյն անձը այս տունը քեզ ուանդած էր. սակայն՝ ի վերջոյ ինձ վաճառեց, և զիս փոխանորդ կարգեց զայն քեզմէ ստանալու,, ապացուցանէ թէ նոյն անձն այն տունը վաճառած և զինքն փոխանորդ կարգած է, նոյն տունը կ'առնու ուանդընկալէն։

Ծօդ. 1639. — *Ադանդընկալն ուանդատուին պարտաւորջ հակառակորդ չէր կրնար նկատուիլ։*

Հետեւապէս, պարտաւորը չկրնար ուանդատուէն ունեցած պահանջն ի ներկայութեան ուանդընկալին ապացուցանել և այս վերջնոյն քով գանուած ուանդին արդիւնքէն դանձել իր պահանջն։

լիքին հուզուրու լազըմ կէլմէզ. վէ պուննլար հազըր օլմատըգճա՝ եալընըզ մալիք անլարը տավա խտէմէզ։

Մաս. 1638.—*Վէքիլ միւշթէրիին խաամ օլմազ։*

Շէյլէ քի, պիր քիմսէնէ տիկէր քիմսէնէյին եէտիրմակ օլան խանէ իչին ''Պէն պու խանէյէ ֆիւլան շախսան շու գատար ղուրուշա սաթըն ալըմ. անը պանա թէսլիմ էթ,, տէյու տավա էթմիյէք, օլ քիմսէնէ ''Պու խանէյի պանա օլ շախս իտա վէ թէսլիմ էթմայ,, տէսէ, միւտաաիյին խուսումէթի միւնտէֆի օլուր. օլ շախսըն իտաըը խսպաթա հաճէթ եօգ ըը։

Ֆագադ միւտաայի տախի «Ֆիւլ վագը օլ շախս պու խանէյէ սաննա իտա էթմիշ իսէ, լաքին սօնրա պանա սաթը, վէ սէնատէն գապզ ու թէսէլլիւմ պէնի թէվֆիյի էթմայ,, տէյիպ տէ՝ օլ շախսըն պէյ վէ թէվքիլինի իսպաթ իտէրսէ, օլ խանէյէ վէզըտան ախզ իտէր։

Մաս. 1639.—*Վէսաիի միւվէտիրըն տավինինէ խաամ օլմազ։*

Պինաէն ալէյհ, տաին միւվէտիրէ օլան ալաճաղընը վէսիրն մուվաճէհէսինէ իսպաթ իտիպ տէ՝ անտաքի վէզըտան իսթիֆֆաի չէյն իտէմէզ։

Սակայն, ըստ 799րդ Յօդուածոյ, այն անձն զոր բացակայն պարտի անուցանել՝ կրնայ ուանդընկալին դէմ դատ բանալ, որպէս զի իր անդեան պետքն հոգայ այն դրամէն զոր բացակայն ի պահ տուած է նմա։

Ծօդ. 1640.—*Պարտաւորին պարտաւորն չկրնար հակառակորդ նկատուիլ պարտաւորջ։*

Հետեւապէս, մարդ մը չի կրնար ննջեցեալին ունեցած պահանջն ի ներկայութեան ննջեցելոյն պարտաւորին ապացուցանելով՝ այս վերջինէն գանձել զայն։

Ծօդ. 1641. — *Գնորդին գնորդը չկրնար հակառակորդ նկատուիլ վաճառողին։*

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մը իր մը վաճառէ ուրիշին, և սա զայն ստանալով՝ երրորդ անձի մը վաճառէ և յանձնէ, ապա եթէ վաճառորդն երկրորդ գնորդին դէմ դատ բանայ ըսելով թէ՝ «Առաջին գնորդն այն իրը ստացած էր՝ առանց գինը վճարելու. անոր գինը տո՛ւր, և կամ, ինձ տուր զայն որպէս զի վար դրնեմ մինչեւ որ ստանամ գինն», իր սոյն դատ անլսելի կը լինի։

Ծօդ. 1642. — *Ննջեցելոյն թէ՛ ի նպաստ և թէ՛ ընդդէմ բացուած դատին մէջ, ժառանգորդներէն մին միայն կրնայ լինել հակառակորդ։*

Սակայն, թողնէն որոշ իր մը պահանջելու վերաբերեալ դատին մէջ, հաՖագադ, 799նդը Մատեէտ պէյան օլունտուղը, իւզրէ ղաիպին իւզէրինէ նաֆագասը վաճիպ օլան քիշի՝ նաֆագասըը ղէիպին էմանէթ ագճէսինէն ալմագ իւզրէ վէսիտէն տավա խէպիլիր։

Մաս. 1640. — *Տայինէ՝ մէտեուննէնը մէտեուննու խաամ օլմազ։*

Պինաէն-ալէյհ, պիր քիմսէ միւվէֆֆատա օլան ալաճաղընը միւվէֆֆանըն մէտեուննու մուվաճէհէսինէ խսպաթ իտիպ տէ՝ անտան իսթիյֆա իտէմէզ։

Մաս. 1641.—*Պայիէ՝ միւշթէրինին միւշթէրիի խաամ օլմազ։*

Մէսէլա, պիր քիմսէ պիր մալը տիկէր քիմսէնէէ պէյ վէ օ տախի անը գապզ իլէ՝ ախէր շախսա պէյ վէ Թէսլիմ իթտիքտէն սօնրա «Միւշթէրիի էվվէլ օլ մալը՝ սէմէնինի էտա իթմէքսիզին՝ գապզ իթմիշ իտի. անըն սէմէնինի վէր, եախօտ, սէմէնինի վէր, եախօտ, սէմէնինէն իսթիյֆասընա գատար հապս իթմէք իւզրէ անը պանա վէր» տէյու պայիրն՝ միւշթէրիի տանիտէն տավասը իսթիմա օլունմազ։

Մաս. 1642.— *Միւթէվէֆֆանըն լէհինէ վէ ալէյհինէ օլան տավատա, եալընըզ վէրէսէտէն պիրիսի խաամ օլասիլիր։*

Ֆագադ, թէրէքէտէն պիր սայնը տավատա, օլ այն վէրէսէտէն քիմին եէտինտէ

կառավորդ կը նկատուի՛ն ժառանգորդն որոյ ձեռքը կը գտնուի նոյն որոշ իրն. հակառակորդ չկրնար նկատուիլ ա՛յն ժառանգորդն որ ի ձեռին չունի զայն։

Զոր օրինակ, ժառանգորդներէն մին միայն կրնայ պահանջել այն պահանջքն զոր հանգուցեալն ունի անձէ մը, և յետ ապացուցման՝ նոյն պահանջի ամբողջութիւնը բոլոր ժառանգորդաց ի նպաստ կը վճռուի։ Սակայն դատախազ եղող ժառանգորդն անկէ իւր բաժինը միայն կընայ ստանալ. չկրնար ստանալ միւս ժառանգորդաց բաժինը։

Ընդհանապէս երբ մէկն ուզէ առնելիք պահանջել Թողնէն, ի ներկայութեան ժառանգորդներէն միայն միոյն կրնայ պահանջել, վոյթ չէ թէ այդ Թողնէն բան մը գտնուի այդ ժառանգորդին քով կամ ոչ։ Եւ երբ այսպէս առնելիք պահանջէ ի ներկայութեան ժառանգորդներէն միայն միոյն, և այդ ժառանգորդն եւս խոստովանի պարտքն, իրեն կը հրամայուի վճարել պարտուց այն մասն որ կը վիճակի իւր բաժնին. և անոր խոստովանութիւնն չզօրեր միւս ժառանգորդաց նկատմամբ։ Իսկ եթէ պարտքը չխոստովանի, և դատախազն իւր դատն ապացուցանէ ի ներկայութեան միայն նոյն ժառանգորդին, բոլոր ժառանգորդաց դէմ վճիռ կը տրուի։ Եւ երբ դատախազն ուզէ Թողնէն գանձել նոյն կերպիւ վճռուած պահանջը, միւս ժառանգորդք չեն կրնար դատախազին ըսել Թէ «Նոյն պահանջդ վերստին հաստատէ՝ ի ներկայութեան մեր»· սակայն կընան մերժել դատախազին դատը։

խէ՝ հասամ օ տըը· զի-Լ-եէտ օլմայան վարիս հասամ օլամազ։

Մէսէլա, միւՔէվէֆֆանըն պիր քիմսէ Քէրէքէտին տավա իտէմէք օլտուզտա, վէրէսէտին եալընըզ պիրիսինին հուզուրունտա տավա իտէպիլիր, կէրէք օլ վարիս եէտինտէ Քէրէքէտին մալ պուլունունուն վէ կէրէք պուլունմասընը։ Վէ պէյլէ եալընըզ պիր վարիսին հուզուրունտա տավայի տէյն իտիպ տէ՝ օլ վարիս տախի տէյնի իզրար իՔտիյի Թազմիրատ, տէյնտէն անըն հըսսասընա նէ զատար իտապԹ իտէրսէ՝ եալընըզ օլ մըզտարը վէրմէք իւզրէ էմր օլունուր· վէ անըն իզրարը սաիր վէրէսէէ սիրայէԹ իՔմէզ։ Վէ էկէր իզրար իՔմէյիպ տէ՝ միւտտաի եալընըզ օլ վարիսին հուզուրունտա տավասընը իտապԹ իտէրսէ, ճիւմլէ վէրէսէ աէէյհինէ հիւքմ օլունուր։ Վէ միւտտաի օլ վէճհէյ մահքիւմ-իւն-պիհ օլան տէյնի Քէրէքէտէն ալաճագ օլտուզտա, սաիր վէրէսէ միւտտաիւէ «Օլ տէյնի Թէքրար պիզիմ հուզուրունտուզտա իտապԹ ի՛Ա» տէյէմէզլէր, գազադ միւտտաինին տավասընը տէֆէ սալահիյէէՔլէրի վար տըր։

Բայց երբ մարդ մը պահանջէ ի մը որ՝ նախ քան զրաժանումն՝ ննջեցելոյն Թողնին կը վերաբերէր և սակայն ժառանգորդներէն միոյն ձեռքը կը գտնուի, ըսելով Թէ «Այս ձին իմս է, ննջեցելոյն չէաւնդ տուած էի», —հակառակորդ կը նկատուի միայն ա՛յն ժառանգորդն որոյ ձեռքը կը գտնուի նոյն ձին. այնպէս որ եԹէ միւս ժառանգորդաց դէմ դատ բանայ, իւր դատ անլսելի կը լինի։ Եւ երբ դատ բանայ ընդդէմ այն ժառանգորդին որոյ ձեռքը կը գտնուի, և որոյ խոստովանութեան վրայ վճիռ տրուի, այս խոստովանութիւն չզօրեր միւս ժառանգորդաց նկատմամբ. այլ մի միայն իւր բաժնին համեմատութեամբ կը զօրէ. ուստի և կը վճռուի Թէ դատախազին կը վերաբերի ձիուն ա՛յն բաժինը զոր այդ ժառանգորդն ունի, իսկ եԹէ ձին ի ձեռին ունեցող ժառանգորդն ուրանալով, դատախազն ապացուցանէ իւր դատը, վճիռ կը տրուի ընդդէմ բոլոր ժառանգորդաց. (Տես Յօդ. 78)։

Յօդ. 1643.— *Երբ դատը վերաբերի ա՛յնպիսի որոշ իրի մը որ լոյս ի ժառանգութենէ, սեպհականութեան պատճառաւ մը ընկերական է մը քանի անձանց միջեւ, ընկերակիցներէն մին չկրնար դատախազին հակառակորդ լինել միւսին բաժնին նկատմամբ։*

Զոր օրինակ, եԹէ մարդ մը մի քանի անձանց միջեւ գնման եղանակաւ ընկերական եղող տան մը համար ընկերակիցներէ միայն մին ի ներկայութեան դատ բանայ ըսելով Թէ «Այդ տունն իրենն է», և ապացուցանէ Իմմա գապլէ-լ-զըսմէ միւՔէվէֆֆանըն Քէրէքէսինտէն օլան վէ ֆազադ վէրէսէտէն պիրինին եէտինտէ պուլունան պիր աՔը պիր քիմսէ «Պէնիմ մալըմ օլուպ, միւՔէվէֆֆաեա իտա իՔմիլ իտիմ» տէյու տավա իտէՔէք օլտուզտա, խասմ անճագ զի-լ-եէտ օլան վարիս տիր. տիկէր վէրէսէտէն տավա իՔմէ, իսՔիմա օլունմազ։ Վէ զի-լ-եէտտէն տավա իտիպ տէ՝ անըն իզրարըլլա հիւքմ օլունուր իսէ, սաիր վէրէսէէ սիրայէԹ իՔմէզ. անըն իզրարը անճագ քէնտի հըսսասը մըզտարըննա նաՔըզ օլուպ, անըն օլ աՔտա օլան հըսսասը միւտտաինին օլմագ իւզրէ հիւքմ օլունուր։ Վէ էկէր զի-լ-եէտ օլան վարիս ինքեար իտիպ տէ՝ միւտտաի տավասընը իսպաԹ իտէրսէ, մէճմուը վէրէսէ ալէյհինէ հիւքմ օլունուր։ (78ինճի Մատտէյէ պազ)։

Մաս. 1643. — *Իրատէն զայրը պիր սէպէպի միւք իլէ՝ պիր գաչ քիմսէ պէյնինտէ միւշՔէրէք պիր այնը տավտատա, չիւրէքճատան պիրի տիկէրին հըսսասընտա միւտտաիւէ խասմ օլամազ։*

Մէսէլա, շիրա գարիգիյէ պիր գաչ քիմսէ պէյնինտէ միւշՔէրէք պիր խանէէի պիր քիմսէ չիւրէքճատան եալընըզ պիրի հուզուրունտա «Միւքիմ տիր», տէյու տավա վէ իսպաԹ իտիպ տէ՝ հիւքմ օլունտա, հիւքմ

ցանելով իւր դատն՝ ըստ այնմ վճիռ տրուի, այս վճիռ կը զօրէ մի միայն ներկայ գտնուող ընկերակցին բաժնին նկատմամբ. այլոց նկատմամբ չզօրեր։

Օր. 1644. — Երբ դատը վերաբերի ա՛յնպիսի տեղերու յորոց ամեն օր օգուտ կը քաղէ,— որպիսի է հասարակաց ճամբայն —, հասարակութենէն ոմն առանձինն կրնայ դատախազ լինել։ Այս դատ լսելի կը լինի, և ոսոխը կրնայ դատապարտուիլ։

Օր. 1645. — Երբ դատը վերաբերի ա՛յնպիսի իրաց — լինչպէս գեաի և արօտավայրի —, որոց վաչելքն ընկերական է ընդմէջ երկու գիւղերու որոց բնակիչք հարիւրէ աւելի են թուով, կը բաւէ որ յերկոցուն կողմանց ոմանք ներկայ գտնուին։

Բայց եթէ անոնց բնակիչք հարիւրէ աւելի չեն թուով, բաւական չէ որ ոմանք ներկայ գտնուին, այլ հարկ է որ բոլորն անձամբ կամ իրենց կողմանէ վոխանորդք ներկայ գտնուին։

Օր. 1646. — Գ՚ավմը ղայրը-մահաոբ կը համարուին այն գիւղի բնակիչք՝ որոց թիւն է հարիւրէն աւելի։

անճոգ հազըր օլան չէրիքին հըսսասընա մազսուր օլուպ՝ սաիրիյնէ սիրայէթ ինմէզ։

Մաս. 1644. — Դարիգի ամիր կիսի, մէնաֆիի՝ ումանա ալտ օլան էէրլէրին տավասընատ, ամմէտէն եալընըզ պիրիսի միւտտաի օլուպ, անըն տավասը խթիմա լիէ՝ միւտտաա-ալէյհ իւզէրինէ հիւքմ օլունասլիկը

Մաս. 1645. — Էհալիլէրի գավմը ղայրը-մահսուր օլան իքի գարեէ պէյնինատ, նէհր վէ մէրա կիսի, մէնաֆիի՝ միւչթէրէք օլան չէյլէր տավասընատ, գարաֆէ յնատէն պագըլարընըն հուզուրու քեաֆի սիր։

Էմմա էհալիլէրի գավմը մահսուր օլտուղուս սուրէթատ, պագըլարընըն հուզուրու քեաֆի օլմայըպ, ճիւմլէսինին եալուօտ գարաֆլարընատ վէքիլլէրինին հուզուրու լազըմ տըր։

Մաս. 1646. — Եիւզ նէֆէրատէն գիյատէ օլան գարէէ էհալիսի Գ՚ավմը դայրը-մահաոբ տատ օլունուր։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԶՕՐՐՈՐԴ

Հակասութեան վրայ։

Օր. 1647. — Հակասութիւնը կ՚արգելու սեպհականատիրութեան դատը։

Ջոր օրինակ, եթէ մարդ մը իր մը գնել ուզէ և ապա դատախազէ թէ նոյն իրը գնելէն առաջ իրեն կը վերաբերէր, իւր սոյն դատ կը լինի անլսելի։

Նոյնպէս, եթէ մարդ մ՚ըսելէ յետոյ թէ՝ «Այս անուն անձէն պահանջելի ո՛և է իրաւունք չունիմ ընաւ», ապա նոյն անձէն բան մը պահանջէ դատով, իւր սոյն դատ կը լինի անլսելի։

Նմանապէս, եթէ մարդ մ՚ուրիշ մարդու մը դէմ դատ բանայ՝ ըսելով, «Գիզի այսքան գահկան տուած էի որ այս անուն անձին տաս. բայց դու անոր չես տուած զոյն, այլ քովդ մնացեր է, վասն որոյ բե՛ր նոյն գումարն ինձ վերադարձուր», և ոսոխին ուրացման վրայ՝ դատախազը փատա ի մէջ բերէ և այնուհետեւ ոսոխն սկսի դատաստերժել՝ ըսելով. «Ճշմարիտ է թէ նոյնքան գահկան տուած էիր ինձ որպէս զի սոյն անձին տամ, սակայն ես նոյն գումարն անոր չտանեցի», սոյն յայտարարութիւն կը լինի անլսելի։

Դարձեալ, երբ մարդ մ՚ուրիշին ձեռքը գտնուած մէկ խանութը պահանջէ ըսելով թէ «իմ սեպհականութիւնս է», եթէ խանութին ի ձեռին ունեցող անձն դատ բանայ ըսելով, «Ճշմարիտ է

ՓԱՍԼԸ ԲԱՊԻ

Թէնապուզ պէյանընտա տըր։

Մաս. 1647.—Թէնապուզ՝ մէլքիչէթ տավասընա մանի օլուր։

Մէսէլա, պիր քիմսէ պիր մալը իսթիշրա իսթիպտէ, եանի սաթըն ալմագ իսթէյիպտէ, պատէհու օլ մալ գապլէ-լ-իշթիթրա քէնտիսի նին մէլքի իտուկինի տավա իթաք մէսմու օլմազ։

Վ՚է քէզա, «Ֆիւլան քիմսէնէտէ հիչ պիր հագգըմ եօգ տըր» տէսէքտէն սօնրա՝ օլ քիմսէնէտէն պիր շէյ տավա իթաք, մէսմու օլմազ։

Քէզալիք, պիր քիմսէ սիկկէ քիմսէնէտէն «Ֆիւլան սաէմէ վէրմիշ իւզրէ սանա շու գաապը ղուրուշ վէրմիշ իտի։ սէն անա վէրմէյիպ՝ եէսանտէ գալմագլա, կէթէ՛ր օլ մէպլաղը վէ՛ր» տէյու տավա իթաքտէ, մէսէա սա ալէյհ ինքտաը իթմէքլէ՝ մէսաաի իդամէի պէյեէնէ իթաքտէն սօնրա, մէսաատա-ալէյհ տէօնիւպ տէ «Կէրչէ՛ք, օլ սաէմէ վէրմէք իւզրէ պանա օ գաապը ղուրուշ վէրմիշ իտի։ լաքին պէն օլ մէպլաղը սանա թէսլիմ էյլէմէմ» տէյու տէֆը տավա իսէմէ՛ք օլսա, մէսմու օլմազ։

Վ՚է քէզալիք, պիր քիմսէ սիկկէրին եէսինտէ օլան պիր սիւքքանը «Միլքիմ սէր» տէյու տավա իթաքտէ, զի-լ-եէտ «Կէրչէ՛ք, օլ սիւքքանն սէնին մէլքին իտի, լաքին ֆիւլան թարիխտէ սէն անը

թէ նոյն խանութը քու սեպհականութիւնդ էր· սակայն, այս ինչ թուականին, ինձ վաճառած եիր պայն», և դատախազն խոստուրանայ ընկալ թէ «Մեր միջեւ երբեք վաճառուած և գնուած չէ ունեցած», և ասոր վրայ ձեռնադիրն իւր դատն ապացուցանել կ'ուզէ, դատախազն սկսի պնդել ընկալ· «Արդարեւ այն թուականին քեզ վաճառած էի նոյն խանութը· սակայն այս վաճառուած կատարուած էր վերադնման եղանակաւ համ այս ինչ ատեան եղծիչ պայմանաւ», սոյն վերջին յայտարարութիւնն չլինիր ընկալ։

Ծոդ. 1648. — Եթէ մէկը մի անգամ խոստովանելէ յետոյ թէ «Այս ինչ իրն ուրիշին կը վերաբերի», դատ բանայ ընկալ թէ «իմն է», սոյն դատ չլինիր վաւերական։ Նմանապէս, ուրիշ մը կողմանէ իրը փոխանորդ համ իրը խնամակալ այս միօք դատախազէն եւս չլինիր վաւերական։

Ծոդ. 1649. — Եթէ մարդ մը մի անգամ ապատ կացուցանէ զոք դատական ամեն պահանջումներէ, և ապա իրեն համար իր մը պահանջ անկէ, սոյն պահանջումն չը լինիր վաւերական։ Բայց ուրիշի մը համար կրնայ դատ բանալ իրը փոխանորդ կամ իրը խնամակալ։

Ծոդ. 1650. — Եթէ մէկն ուրիշին համար իր մը պատանա պէյ իթմիշ խէին» տէյու տալա, վէ միւտտաի «Ալա պէյ-նիմինդէ պէյ ու շիրա ճ ըլյան իթմէտի» տէյու փիւլիկն ինքեար իթմիլլէ, պի-լ եէտ տավասընը խոպաթ իթտիքտէն ոճնրա, միւտտաի տէօնիւպ «Ֆի-լ-հաղըգա օլ տիւքքեանը օլ Թարիխտէ սանա պէյ իթմիշ իտիմ· լաքին պու պէյ վ ֆանէն եախօա շու մադուլէ շարդը միւֆտխա իյէ ագա օլմազ իտի» տէյու տալա էյլէտ, իթթիհամ օլունմազ։

Մաս. 1648. — Պիր քիմսէ պիր մալը տիկէր քիմսէնէն օգտուզանու իգրար իթտիքտէն ոճնրա «Պէնիմ տիր» տէյու տալա իթտէ, սահըհ օլմազը կիպի, տխերին դարաֆընտան պի-լ վէքեալէ եա պի-լ վէսաեէ տալա իթտիպի տախի սահըհ օլմազ։

Մաս. 1649. — Պիր քիմսէ տիկէր քիմսէնէյի ճէմիի տավատան իպրա իթտիքտէն ոճնրա՝ քէնտիի իչէն անտան պիր մալ տալա իթտէ, սահըհ օլմազ։ Էմմա պաշգադը իչէն պի-լ վէքեալէ եախօա պի-լ վէսաեէ տալա իտէպիլիր։

Մաս. 1650. — Պիր քիմսէ պիր մալը տիկէր քիմսէնէն հանկիլէ յետոյ՝ իւր անձին համար պահանջէ, սոյն վերջին պահանջումն չլինիր վաւերական։ Բայց իրեն համար պահանջելէ յետոյ՝ կրնայ ուրիշին համար պահանջել փոխանորդ պատար։ Գանգի դատական փոխանորդը մերթ իւր անձին կը վերագրէ ուրիշին սեպհականութիւնը բայց ոչ ոք՝ի դատավարութեան անդիւր սեպհականութիւնը կը վերագրէ ուրիշին։

Ծոդ. 1651. — Ինչպէս որ միակ իրաւունք մը երկու անձերէ ուրոյն ուրոյն կարելի չէ պահանջել, նոյնպէս և միակ պատճառէ ծագած միակ իրաւունք մը կարելի չէ պահանջել երկու անձերէ։

Ծոդ. 1652. — Ինչպէս որ միակ անձ մը իւր դատին մէջ կրնայ հակասել, նոյնպէս և կրնայ հակասութիւն դանուիլ՝ ան երկու անձանց յայտարարութեանց մէջ որք օրինապէս կը ներկայուին միակ անձն, որպիսի են փոխանորդն ու փոխանորդատէրն, ժառանգորդն ու ժառանգաթողն։ Այնպէս որ, եթէ խնդրոյ առարկութիւն փոխանորդատէրն կողմէ կանխաւ բացուած դատին

նէ իչէն տավա իթտիքտէն ոճնրա՝ քէնտիի իչէն տավա իթտէ, սահըհ օլմազ։ Էմմա քէնտիի իչէն տավա իթտիքտէն ոճնրա՝ պի-լ-վէքեալէ պիէր քիմսէնէ իչէն տավա խէպիլիր։ Ձիրա տավա վէքիլի պագէն միւքէն նէֆթիանէ միւզաֆ գըլար· էմմա պիր քիմսէնէ ընտէ-լ-խուսումէ քէնտի միւքէնի պաշգասընա միւզաֆ գըլմազ։

Մաս. 1651. — Հագգը վահըա՝ իքի քիչիսէն այրը այրը իսթիյֆա օլունամազդը կիպի, ճիհէթի վահըտան ոճլայը հագգը վահըա իքի քիչիսէն իտանիա տախի օլունամազ։

Մաս. 1652. — Նասըլ քի միւթէքէլլիմի վահըտըն տավաընտա թէնագուզ պուլունուր իսէ, վէքիլ ու միւվէքքիլ վէ վարիս ու մուրիս կիպի՝ միւթէքէլլիմի վահըտա հիւքմիւնտէ օլան իքի քիմսէնէնին քէլտիհարընտա տախի թէնագուզ թէհագգուգ իսէր։ Նէյլէ քի, պիր խուսուս հագգընտա միւվէքքիլսէն սպգ իտէն տավտա միւնաֆի՝ վէքիլի պիր տավա տէրմի-

հակառակ դատ մը ի մէջ բերէ վճռանորդն, այն վերջին դատ չէ՛ներ վաւերական։

Յօդ. 1653. — *Հակառակորդին հաստատումն կը բառնայ պահանջատիրութիւն։*

Ջոր օրինակ, եթէ մէկն փոխատուութեան պատճառաւ ուրիշէն այսքան դահեկան պահանջելէն յետոյ, սկսի պնդել թէ երաշխաւորութեան պատճառէ ծագում առած էր այդ պահանջն, և ոտքն եւս հաստատէ զայս,— հակառութիւնը կը չնչուի։

Յօդ. 1654. — *Դատաւորին հերքումն եւս կը բառնայ պահանջատիրութիւն։*

Ջոր օրինակ, եթէ մէկն ուրիշին ձեռքը գտնուած մէկ իրն պահանջէ՝ ըսելով թէ, «իմս է», և ոտքն եւս ուրանայ՝ ըսելով թէ «Այն իրը կը վերաբերէր այս անուն անձին, յորմէ ես գնեցի», և վերջապէս դատախազին յառաջ բերած վկայքն համաձայն վճիռ տրուի, դատապարտեալն կը դիմէ առ վաճառորդն՝ նոյն իրին գինն անկէ պահանջելու համար։ Եւ թէպետ ոտքն հակառած կը լինի նախ խոստովանելով թէ նոյն իրը կը վերաբերէր վաճառորդին՝ և ապա դիմելով այս վերջնոյն, այսու ամենայնիւ այս հակառութիւն բարձեալ կը նկատուի, ըստ որում իւր առաջին խոստովանութիւնն հերքուած կը լինի դատաւորին վճռովն։

Յօդ. 1655. — *Եթէ դատախազն իրապէս (տեղեակ) չէներ իրողութեան, հակառութիւնը ներելի կը լինի յան լթիսէ, սահըմ օլմազ։*

Մաս. 1653. — *Խոստմունն թաստիգլէյէ՝ թէնագուզ միւրթէֆը օլուր։*

Մէսէլա, պիր քիմսէ ծիր Քի գարզտան տօլայը տիկէր քիմէնէտէն շուգաատար զուրուշ ալաճագ տավա իթտիքտէն սօնրա, մէպլաղը մէզկուրտուն՝ ճիհէթի քէֆալէթտէն օլտուդունու տավա իտիպտէ, միւտտաալէյհ տախի պունու թաստիգ իյլէսէ, թէնագուզ միւրթէֆը օլուր։

Մաս. 1654. — *Հաքիմին թէքզիսիյլէ տախի թէնագուզ միւրթէֆը օլուր։*

Մէսէլա, պիր քիմսէ տիկէր քիմէնէնէն եէտինտէ օլան մալը «Պէնիմ տիր» տէյու տավա իտիպ, միւտտաալէյհ տախի «Օլ մալ ֆիլանէն իտի. պէն անատան սաքըն ալտըմ» տէյու ինքեար իթմէքլէ, միւտտաի իզամէի պէյէնէ իտիպ տէ՝ հիւքմ օլունսա, մանքիւմ-ուն-ալէյհ օլ մալըն սեմինիյլէ պայիինէ բիւճու իտէր։ Վէ եկէրչի իպթիտա օլ մալ պայիըն իտուկինի իզրար իթմէսիյլէ սօնրաքի բիւճուը պէյնինտէ Քէնագուզ վար իսէ տէ, հաքիմին հիւքմիյլէ պու իզրարը Քէզիպ օլունտուդունտան, Քէնագուզ միւրթէֆը տըր։

Մաս. 1655. — *Մէհալլը խաֆա օլուպտա՝ միւտտալինին մազիւրէթի պահիր օլուր իսէ, թէնագուզ մա ֆուվվ օլուր։*

երբ կարենայ ինքզինքն արդարացունել՝ հաստատելով թէ իրազէկ չէր իրողութեան։

Ջոր օրինակ, եթէ մէկը տուն մը վարձէլէ յետոյ, վարձատուին դէմ դատ բանայ՝ ըսելով թէ «իմ անչափահաութեանս միջոցին, հայրս ինձ համար գնած է այս տունը, վարձած միջոցիս տեղեկութիւն չունէի», և մուրհակ մը ներկայէ սոյն իմաստով, իւր դատ կը լինի լսելի։

Նմանապէս, եթէ մարդ մը տուն մը վարձէլէ յետոյ տեղեկանայ թէ ժամանակաւ իւր հօրմէն ժառանգած է այդ տունն, և ըստ այմ դատ բանայ վարձատուին դէմ, իւր սոյն դատ կը լինի լսելի։

Յօդ. 1656. — *Թողնը բաժնելու ձեռնարկելը կը նշանակէ խոստովանիլ թէ բաժանելի ինչքն ընկերական է։ Հետեւապէս հակառութիւն կը նկատուի՝ յետ բաժանման՝ պահանջել բաժանեալ ինչքն՝ ըսելով թէ «իմս է»։*

Ջոր օրինակ, Թողնին բաժնուելէն յետոյ՝ եթէ ժառանգորդներէ մին բաժանեալ որոշ իրերէն մին պահանջէ՝ ըսելով. «ես հանգուցեալէն գնած էի զայն», կամ «Հանգուցեալն 'ի կենդանութեան ինձ նուիրած և յանձնած էր զայն», իւր սոյն պահանջումն չլինիր լսելի։

Սակայն եթէ ըսէ թէ «ես մինչ անչափահաս էի, հանգուցեալն ինձ տուած էր այն ինչքը. բաժանման միջոցին տեղեկութիւն չունէի», իւր սոյն պահանջումն կը լինի արդարանալի և իւր դատ՝ լսելի։

Յօդ. 1657. — *Եթէ կա-*

Մէսէլա, պիր քիմսէ պիր խանէյի իթիճար իթտիքտէն սօնրա, «Պէն սաղիր իքէն՝ բէտէրիմ պու խանէյի պէնիմ իչին իշթիրա իթմիշ. հիւնը իթիճարտա խապէրիմ եօք իտի» տէյու միւճիրտէն իտտիա վէ պու եօլտա պիր զըդա սէնէտ իպրազ իյլէսէ, տավասը մէսմու օլուր։

Քէզալիք, պիր քիմսէ պիր խանէյի իթիճար իթտիքտէն սօնրա, վազքըյլա օլ խանէ քէնտիսինէ բէտէրինտէն իրսէն ինթիգալ իյլէմիշ իտուկինէ վազըգ օլուպտա՝ միւճիրտէն իտտիա իյլէսէ, տավասը իթիմամ զըլմընըր։

Մաս. 1656. — *Թագսիմի թէրէքէհէ իպթիտար՝ մագսումուն միւչթէրէք օլտուղունու իգրար տըր։ Պինաէնալէյհ պատէ-թ-թագսիմ մագսումու «Պէնիմ տիր» տէյու տավա իթմէք՝ թէնագուզ տըր։*

Մէսէլա, Թէրէքէնին Թագսիմինտէն սօնրա՝ վէրէսէտէն պիրիսի այանը մագսումէտէն պիրինի «Պէն միւԹէվէֆֆատան սաքըն ալմըշ ըտըմ» եախօտ «ՄիւԹէվէֆֆա անը հալը հայաքընտա պանա հիպէ վէ Թէսլիմ իթմիշ իտի» տէյու իտտիա իթսէ, մէսմու օլմազ։

Ֆագաթ «Պէն սաղիր իքէն միւԹէվէֆֆա օլ մալը պանա վէրմիշ. վազքը Թագսիմտէ պիլմէյօրտում» տէր իսէ, մագսուր վէ տավասը մէսմու օլուր։

Մաս. 1657. — *Միւթէ-*

րելի լինի համաձայնեցուցնել հակառական երեւցած երկու յայտարարութիւնները, և միանգամայն դատախազն ևս համաձայնեցուն զայնա, հակառութիւնը կը ջնջուի։

Զոր օրինակ, եթէ մէկը մի անգամ խոստովանէլէ յետոյ թէ վարձակալ է տան մը մէջ, պահանջէ ըսելով թէ «Այս տունն իմս է», իւր սոյն պահանջումն չլինիր լսելի։ — Բայց եթէ համաձայնեցունէ իւր պահանջումն՝ ըսելով. «Ես վարձակալ էի նոյն տան մէջ. սակայն ի վերջոյ զայն գնեցի սեպհականատիրոջմէն», իւր դատ կը լինի լսելի։

Նմանապէս, եթէ մէկը փոխատուութեան պատճառաւ այսքան դահեկան պահանջէ, և ոսոխն ևս ըսէ թէ, «ես քեզմէ բան մը չառի, և մեր երկուքին միջեւ բնա՛ւ գործառնութիւն մը տեղի չէ ունեցած», կամ թէ «ես երբէք չեմ ճանչեր զքեզ», և եթէ ասոր վրայ դատախազը փաստ յառաջ բերելէ յետոյ, ոսոխը պնդէ՝ ըսելով թէ «Ես նոյն գումարը վճարած էի», կամ «Դու զիս պարտազերծ ըրած էիր»,— ինչ որ կը նկատուի հակառութիւն, — իւր դատ չլինիր լսելի։— Բայց եթէ դատախազին վերոյիշեալ պահանջման վրայ ոսոխն ըսէ թէ «Բնաւ պարտք չունէի քեզ», և դատախազը փաստ յառաջ բերելէ յետոյ, ոսոխը պնդէ ըսելով թէ «Այո, նոյնքան պարտք ունէի քեզ, սակայն վճարած էի, կամ, դու զիս պարտազերծ ըրած էիր», և ապացուցանէ այս իրողութիւնները, կրնայ հերքել դատախազին պահանջումը։

Դարձեալ, եթէ մէկն ուրիշին դէմ նախընդրէ կէօրիւնէն իւր քէլամէն թէվֆիղի միւմքին օլուպտա՝ միւտտաի տախի թէվֆիղ խաէր խէ, թէնաղուզ միւրթէֆը օլուր։

Մէսէլա, պիր խանէէտ միւսթէճիր օլտուղունու իգրար իմմիշ իբէն «Պու խանէ պէնիմ տիր» տէյու տավա իմսէ, իսթիմա օլունմազ։— Էմմա «Միւսթէճիր խիմ. սօնրա սահիպինէն սաՒըն ալտըմ» տէյու թէվֆիղ իլլէսէ, տավասը իսթիմա օլունուր։

Քէզալիք, պիր քիմսէ ճիհէթի գարզտան մալիւմ-իւլ-մըգտար ղուրուշ տավա իտիպտէ, միւտտաա-ալէյհ տախի «Պէն սէնտէն պիր շէյ ալմատըմ. վէ սէնինէլէ պէյնիմիզտէ հիչ պիր մուամէլէ ճարի օլմամըշ տըր» եախօտ «Պէն սէնի ասլա Քանըմամ» տէյիպտէ, միւտտաի իգամէի պէյհինէ իսթիքտէն օսնրա, միւտտաա-ալէյհ «Պէն օլ մէպլաղը իչիա իմմիշխիմ» եախօտ «Սէն պէնի անտան իպրա իմմիշխին,, տէյու իտտիա իլլէսէ, Քէնազուզ օլմազլա՝ տավասը իսթիմա օլունմազ։— Էմմա, միւտտահինն տավայի մէշրուհասը իւզէրինէ, միւտտաի-ալէյհ ''Սանա հիչ պօրճում եօզ տըր,, տէյիպտէ, միւտտաի իգամէի պէյհինէ իսթիքտէն օսնրա, միւտտաա-ալէյհ ''Էվէթ, սանա օ գատար պօրճում վար ըտը, լաքին պէն անը սանա Քէտիչէ իմմիշխիմ,,, եախօտ, ''Սէն պէնի անտան իպրա իմմիշխին,, տէյու տավա վէ իսպաթ իլլէսէ, միւտտաիւհի տէֆ խէպիլիր։

Վէ քէզալիք, պիր քիմսէ տիկէր դատ բանայ՝ ըսելով. «Ես քովդ այս ինչ տեսակ աւանդ մը ունէի. տիւր զայն», և ոսոխն ուրանայ՝ ըսելով, «Դու երբէք բան մը յաւանդ չտուիր ինձ», և եթէ դատախազը վաստ յառաջ բերելէ յետոյ՝ ոսոխն զայս հերքէ՝ ըսելով Թէ. «Ես քեզ վերադարձուցած և յանձնած էի զայն», իւր սոյն հերքումը չլինիր լսելի, ուստի և եթէ աւանդն իւր քով կը գտնուի, դատախազը նոյնութեամբ անկէ կ'առնու զայն. իսկ եթէ աւանդն ոչնչացած է, դատախազն արժէգինը տուժել կուտայ նմա։ Բայց եթէ դատախազին վերոյիշեալ պահանջման վրայ ոսոխն ուրանայ՝ ըսելով Թէ «Դու քովս այնպիսի աւանդ մը չտուիր», և դատախազը վաստ յառաջ բերէլէ յետոյ, ոսոխը պնդէ ըսելով Թէ «Այո՛, այնպիսի աւանդ մ'ունէիր, սակայն քեզ վերադարձուցած և յանձնած էի զայն», իւր սոյն դատ կը լինի լսելի։

Ծօդ. 1658. — *Երէք մարդ մը մի անդամ խոստովանէլէ յետոյ Թէ ինքը վերջնապէս և վաւերապէս կնքած է պայմանագրութիւն մը և այս խոստովանութեան մասին մուրհակ մը խմբագրուէլէ յետոյ, դատնայ դատախազէ Թէ նոյն պայմանագրութիւնը կնքուած է վերագործման եղանակաւ կամ եղծելի կերպիւ, իւր դատ չլինիր լսելի։* (Տես Ծօդ. 100)։

Զոր օրինակ, եթէ մէկն իւր դ-ւէ տունը ծանօթ գնով՝ մարդու մը վաճառէլէ և յանձնէլէ յետոյ, դատաւորին ներկայանալով խոստովանի Թէ ''Ես այս ինչ սահմանաց մէջ պարունակեալ քիմէանէտէն ''Սենտէ շէօյլէ պիր վէտըամ վար ըտը. վէր,, տէյու տուա իմտիքտէ, միւտտաա-ալէյհ ''Սէն պանա ասլա պիր շէյ իդա իմմէտին,, տէյու ինքեաբ իտիպտէ, միւտտահի իգամէի պէյհինէ իսթիքտէն օսնրա, միւտտաա-ալէյհ ''Պէն անը սանա բէտտ ու Քէսլիմ իմմիշխիմ,, տէյու տէֆ իտէճէք օլուրսա, պու տէֆը մէսմու օլմայըպ, վէտըա անըն Քէտինտէ մէվճուտ իսէ՝ միւտտահի անը այնէն ալըր, վէ միւսթէհլիք իսէ՝ զըյմէքի Քազմին իմտիրիր։— Էմմա, միւտտահինն տավայի մէշրուհասը իւզէրինէ, միւտտաա-ալէյհ ''Պէնտէ սէնին էօյլէ պիր վէտըան եօզ տըր,, տէյու ինքեաբ իտիպտէ, միւտտահի իգամէի պէյհինէ իսթիքտէն օսնրա, միւտտաա-ալէյհ ''Էվէթ, էօյլէ պիր վէտըան վար ըտը, լաքին պէն անը սանա բէտտ ու Քէսլիմ իմմիշխիմ,, տէյու իտտիա իլլէսէ, տավասը մէսմու օլմազ։

Մաս. 1658. — *Պիր քիմսէ պիր ագտըն պաթէէն վէ սահըհան քէնտիսինտէն սատըը օլտուղունու իգրար իսէրճէք, պու իգրարը սէնէտէ բազդ օլունտուգտան օսնրա, սէօնիւպ տէ՝ օլ ագտըն վէ ֆաէն եախօտ ֆասխէն միւնագըտ օլտուղունու իտտիա իմսէ, տավասը մէսմու օլմազ։* (100 ինճի Մաատէյէ պագ)։

Մէսէլա, պիր քիմսէ Ֆ-ւէ մէնզիլինի պիր քիմսէյէ սէմէնի մալիւմ մուգապիլինտէ պէյ ու Թէսլիմ իմթիքտէն օսնրա, Հուզուրը հաքիմէ վարըպ ''Պէն շու Հուտուտ իլէ մահտուտ օլան մէնզիլիմի շու

տուն այսքան դահեկանի փոխարէն այս անուն անձին վաճառելի վերջնական և վաւերական վաճառումը,,, և այս խոստովանութեան համար մուրհակ մը խմբագրուի, ապա եթէ դառնայ դատախազ ըսելով թէ ''Ոյն վաճառումը պայմանագրուած էր վերագնման եղանակաւ կամ այս ինչ տեսակ եղծիչ պայմանաւ,,, իւր սոյն դատ չլինելը լսելի։

Ընդհանապէս, եթէ մէկն ուրիշի մը հետ ունեցած դատին համար իրաւախոհ լինելով՝ դատաւորին ներկայանայ, և մի անգամ խոստովանելէ յետոյ թէ այն իրաւախոհութիւնը վաւերապէս կատարուած է, և սոյն խոստովանութեան համար մուրհակ մը խմբագրուի, ապա եթէ դառնայ դատախազ ըսելով թէ ''Ոյն իրաւախոհութիւնը կատարուած էր այս ինչ տեսակ եղծիչ պայմանաւ,,, իւր սոյն դատ չլինելը լսելի։

Յօդ. 1659.—Երբ մարդ մը «Իմ սեպհականութիւնս է» ըսելով՝ իր մը վաճառէ և յանձնէ ուրիշին ի ներկայութեան երրորդ անձի մը, և այս երրորդ անձն ալ անգամ իրողութեան ականատես ըլլալէ և առանց օրինական պատճառի լռութիւն պահելէ յետոյ՝ դատ բանայ ըսելով թէ «Այն իրն իմն է» կամ «Այն իրին մէջ բաժին ունիմ», այս պարագայի մէջ ակաքէ դիտել.—

Եթէ այն երրորդ անձն վաճառորդին մօտաւոր ազգատար ղուրուշ մուգապիլինտէ ֆիւլան քիմէանէյէ պէյը պաթ ու սահըհ իլէ սաթարմ,, տէյու իգրար իտիպտէ՝ պու իգրարը սէնէտէ բապդ օլունտուգտան սօնրա, տէօնիւպտէ ''Պէյի մէզպուրը վէֆա դարիդիյէ եախօտ շու մագուլէ շարդը միւֆթահ իլէ ագտ օլունմուշ իտի,. տէյու իտտիա իլլէսէ, տավասը մէսմու օլմազ։

Ֆէզալիք, պիր քիմսէ տիկէր քիմէանէ իլէ օլան տավասընտան սուլհ օլարագ հուզուրը հաքիմէ վարըպտա, օլ սուլհուն սահըհան ագտ օլունտուղունու իգրար իտէրէք, պու իգրարը սէնէտէ բապդ օլունտուգտան սօնրա, տէօնիւպտէ ''Սուլհը մէզպուրը շու մագուլէ շարդը միւֆթահ իլէ ագտ օլմունշուտու,, տէյու իտտիա իլլէսէ, տավասը մէսմու օլմազ։

Մաս. 1659.— Պիր քիմսէ պիր մալը «Միւլքիմ տիր» տէյու տիկէր քիմէանէ հուզուրունտա ախէրէ պէյ ու թէսլիմ իթտիքատէ, օլ քիմէանէ կէօրիւպտէ պի-լաիւզր սիւքութ իթմիչիքէյն՝ սօնրատան «Օլ մալ պէնիմ տիր» եախօտ «Անտա հըսսամ վար տըր» տէյու տավա իթտէ, նազար օլունուր...

Էկէր օլ քիմէանէ պայիքն էգզարիլինտէն եախօտ զէվզէվէ զէվզէկէն պիրիսի իսէ, իշպու տավասը մուգլագա իսթիմա օլունմազ։

Վէ էկէր էճանիպտէն իսէ, օլ վէճհէյլէ եալընըզ մէճլիսի պէյտէ պուլունմասը՝ տավասընըն իսթիմաընա մանը օլմայըպ, անճագ մէճլիսի պէյտէ հազըր օլունտուգտան պաշգա, միւչթէրինին պիր միւտտէթ օլ միլքտէ էպնիյէ եարմագ եախօտ եըգմագ վէ եախօտ աղամ տիլքմէք կիսպի՝ թէսարրուֆի միւլլաք իլէ թէսարրուֆտունու կէօրիւպտէ, պիյա իւգր սիւքութ իթտիքատէն սօնրա, պէր-վէճհէյ պայէա «Պէնիմ միլքիմ տիր» եախօտ «Անտա հըսսամ վար տըր» տէյու տավա իթտէ, քէզալիք իսթիմա օլունմազ։

գականներէն մին, կամ այրն և կամ կինն է, իւր սոյն դատ լսելի չլինելը. բացարձակապէս։

Իսկ եթէ այն երրորդ անձը վաճառորդին մօտաւոր ազգականներէն մին, կամ այրն և կամ կինը չէ, նոյն կերպիւ մի միայն վաճառման պահուն իւր ներկայ գտնուիլն արգելք չլինելը իւր դատին լսելի լինելուն, այլ եթէ վաճառման պահուն ներկայ գըտնուելէն զատ, տեսնելով թէ գնորդը ժամանակ մը նոյն կալուածն իւր սեպհականատէր կը գործածէ —որպիսի են հոն չէնք չինել կամ քակել և կամ ծառ տնկել—, առանց օրինական պատճառի լռէ և այնուհետեւ ըստ վերոգրեալին գատ բանայ ըսելով թէ «Իմ սեպհականութիւնս է այն կալուածը» կամ թէ «Անոր մէջ բաժին ունիմ», իւր դատ նոյնպէս կը լինի անլսելի։

ՊԱՊԸ ՍԱՆԻ

ՄԻԻՐՈՒՐԻ ՋԷՄԱՆ ՀԱՅԳՐՆԵԱ ՏՐ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԱՆՑՈՒՄՆ ԿԱՄ ՆԱԽԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ծոյ. 1660. — Տաճն և հինգ տարի լքանելէ յետոյ ոչ ևս լսելի կը լինին, 1. Պարտուպահանջի, աւանդի, գնէ կալուածի և ժառանգութեան վերաբերեալ դատերն, 2. Այն դատերն որք չեն պատկանիր հանրութեան և բուն վճռի օրպիսի են վճռի կալուածոց մէջ հռիփսիմեանց կամ նշանաբէ ռէնճճելեամ և նշանաբէ հառաճճելեամ անպհականութեան ռեշրուպա վճիռներու գնէվէլեութեան և վճռի կալուածոց հասուելոյ վերաբերեալ դատերն։

Ծոյ. 1661. — Բուն վճռի նկատմամբ գնէվէլեներուն և գնէրնէզբճաներուն դատերն լսելի կը լինին մինչեւ 36 տարի։

Բայց 36 տարի անցնելէ յետոյ ոչ ևս լսելի կը լինին։

Զոր օրինակ, մարդ մը անշարժ կալուած մը 36 տարի իրր սեպհականատէր գործածելէ յետոյ, եթէ վճռի մը գնէրնէլէն դատ բանայ ըսելով թէ "Այդ անշարժ կալուածն իմ մատակարարած վճռիս գնէվէլեումն է, իւր դատ չլինիր լսելի։

Մաս. 1660. — Տէյն, վէ վէտըա, վէ միլքի ադար վէ միրաս, վէ ադարաթը մէվգուֆէյէ մուգադատ եառնօտ իճարլէթէյն իլէ թէսարրուֆ վէ մէչրուդա թէվլիյէթ վէ ղրալա տավալարը կիպի՝ տալ վագիա վէ ումանա ախտ օլմայան տավալար 15 ակնէ թէրք օլունտուգտան սօնրա խթիմա օլունմազ։

Մաս 1661. — Ասլ վագի հագգընտա միւթէվէլլի վէ միւթէզիպանըն տավալարը 36 ակնէյէ գատար խթիմա օլունուր։

Էմմա 36 ակնէ միւրուր իթթիքաէն սօնրա արթըգ խթիմա օլունմազ։

Մէսէլա, պիր քիմսէ 36 ակնէ պիր ազարա միլքիյէ իւզէրէ միւթէսարրըֆ օլտուգտան սօնրա, պիր վագիըն միւթէվէլլիսի "Օլ ազար պէնիմ վագիըմըն միւսթէղիլլաճընտան

Ծոյ. 1662. — Ի մասին այն դատերու որք կը վերաբերին անել վոզոսի կամ մանաւար ճամլուս, հոփէը ֆէսէլի և հոփէը չէ-ըպի, եթէ այս իրաւունքները գնէ անշարժ կալուածոց կը պատկանին, նոյն դատեր՝ 15 տարի անցնելէն յետոյ՝ ոչ ևս լսելի կը լինին։ Իսկ եթէ վճռի անշարժ կալուածոց կը պատկանին, գնէվէլլէն իրաւունք ունի այս մասին դատ բանալու մինչև 36 տարի։

Ինչպէս որ եըոպէի եմէնէյեի վերաբերեալ դատերն ոչ ևս լսելի կը լինին 10 տարի անցնելէն յետոյ, նոյնպէս ալ եըոպէի եմէնէյեի մէջ գտնուած մանաւար ճամլուս, հոփէը ֆէսէլի և հոփէը չէ-ըպի վերաբերեալ դատերն 10 տարի լքուելէ յետոյ ոչ ևս կը լինին լսելի։

Ծոյ. 1663. — Ներկայ Գլխոյն մէջ վաւերական կը նկատուի, — այսինքն՝ դատին լսելի լինելը կ'արգիլէ —, այն ժամանակն որ լուկ կ'անցնի առանց օրինական պատճառի։

Բայց վաւերական չնկատուիր այն ժամանակն որ կ'անցնի հետեւեալ օրինական պատճառներով, ինչպէս եթէ դատախազը — խնամակալ ունենայ թէ ոչ — տըր,, տէյու տավա լմէսէ, խթիմա օլունմազ։

Մաս. 1662. — Դարիգի խասս վէ ժէսիլ վէ հագգը չիւրպ պաւալարը եկէր միւլքի ադարտա խէ, 15 ակնէ միւրուր իթթիքաէն սօնրա խթիմա օլունմազ, վէ եկէր ադարաթը մէվգուֆատա խէ, միւթէվէլլինին՝ անլարը 36 ակնէյէ գատար տավայա սալահըյէթի վար տըր։

10 ակնէ միւրուրընտան սօնրա էրազիի էմիրիյէէ տավալարը խթիմա օլունմասըը կիպի, էրազիի էմիրիյէէտէքի դարիգի խասս վէ ժէսիլ վէ հագգը չիւրպ տավալարը տախ 10 ակնէ թէրք օլունտուգտան սօնրա, խթիմա օլունմազ։

Մաս. 1663. — Ոու պապատ միւթէպէր՝ եանի տավանըն խթիմաբնա մանը օլան միւրուրի զէման ա'նճագ պիլա-իւզր վագը օլան միւրուրի զէման սըր։

Նօգտա, միւտաաինին վասըսը պուլունտուն պուլունմասըն, սագիր եա մէճնուն եա մաթուհ օլմասը, եալատ, միւտաէթի սէֆէր օլան ախէր տիյարտա պու-

անչափահաս կամ խելագար և կամ տկարամիտ է, կամ եթէ դատախազը դատնուի ա՛յնպիսի տեղ մը որ առնուազն 18 ժամ հեռաւորութիւն ունի իւր հակառակորդին դատնուած տեղէն, և կամ դատախազին հակառակորդը բռնակալ մ՛է։ Հետեւապէս, նախագրութեան սկզբնակէտը կը հաշուի այն թուականէն յորում օրինական պատճառը կը դադրի գոյութիւն ունենալէ։

Ջոր օրինակ մարդու մը անչափահասութեան միջոցին անցած ժամանակն ի նկատ չառնուիր· այլ ի չափահասութիւն Քահանայապետական օրէն միայն կը սկսի հաշուիլ նախագրութիւնն։

Նմանապէս եթէ մէկն բռնակալի մը հետ դատ մը ունենայ և իւր հակառակորդին բռնակալութիւնն երկարաձգուելով՝ դատ չկրնայ բանալ որով նախագրութիւն տեղի ունենայ, սա չ՛արգիլեր իւր դատին լսելի լինելն։ Նախագրութիւնն վաւերական կը նկատուի միայն երբ բռնակալութիւնը դադրի։

Օր· 1664.— Մէ–պոէնէ ակֆէբ, կը նշանակէ՝ չափաւոր գնացքով երեք աւուր՝ այսինքն 18 ժամու՝ հեռաւորութիւն (ճամբայ)։

Օր· 1665.— Եթէ երկու մարդիկ բնակին երկու տարբեր քաղաքներու մէջ որք իրարմէ երեք աւուր հեռաւորութիւն ունին, և եթէ անոնցմէ մին քանի մը տարին անդամ մ՛այդ քաղաքներէ միսյն մէջ դանլուննասը, վէ եախօտ, խոստմընըն միւթէղալլիպէտին օլմասը կիսլի, ազարը չէրիյեէտէն պիրիյլէ միւրուր իսէն զէմանա իթիպար օլունմազ։ Պինաէն-ալէյհ միւրուրի զէմանըն մէպտէի՝ իւզրին զէվալ ու ինսիֆաը թարիխինտէն իթիպար օլունուր։

Մէսէլա, պիր քիմսէյին հալը սըզարընտա կէչէն զէմանա իթիպար օլընմայընչ, միւրուրի զէման՝ անճագ հատտը պիւլուդա վասըլ օլտուղու Թարիխտէն միւՔէպէր տիր։

Բէզալիք, պիր քիմսէյին՝ միւՔէղալլիպէտէն պիրիյլէ տավասը օլուպտա, խասմընըն Քէղալիպի միւմՔէտտ օլարագ, տավա իսէմէտիյինտէն միւրուրի զէման պուլունսա, օվ տավանըն իթիմամընա մանը օլմազ։ Միւրուրի զէման անճագ Քէղալիպըն զէվալը Թարիխտէն միւՔէպէր տիր։

Մաս· 1664.— Մէ–պոէնէ ակֆէբ, սէյրի մուԹէտիլ իլէ իւչ կիւնլիւք, եանի՝ 18 սաաթլըգ մէսաֆէ տիր։

Մաս· 1665.— Պէյնլէրինտէ միւտաէթի սէֆէր օլան իլքի պէլսէ ւաքինլէրինտէն պիրիսի պիր գաչ սէնէտ պիրիլէվիպ, եէքսիսէրիյլէ մուհաքէմէլէրի գարլըգմասը կամ խէլագար և կամ տկարամիտ է, կամ եթէ դատախազը դատնուի ա՛յնպիսի տեղ մը որ առնուազն 18 ժամ հեռաւորութիւն ունի իւր հակառակորդին դատնուած տեղէն, և կամ դատախազին հակառակորդը բռնակալ մ՛է։ Հետեւապէս, նախագրութեան սկզբնակէտը կը հաշուի այն թուականէն յորում օրինական պատճառը կը դադրի գոյութիւն ունենալէ։

Ջոր օրինակ մարդու մը անչափահասութեան միջոցին անցած ժամանակն ի նկատ չառնուիր· այլ ի չափահասութիւն Քահանայապետական օրէն միայն կը սկսի հաշուիլ նախագրութիւնն։

Նմանապէս եթէ մէկն բռնակալի մը հետ դատ մը ունենայ և իւր հակառակորդին բռնակալութիւնն երկարաձգուելով՝ դատ չկրնայ բանալ որով նախագրութիւն տեղի ունենայ, սա չ՛արգիլեր իւր դատին լսելի լինելն։ Նախագրութիւնն վաւերական կը նկատուի միայն երբ բռնակալութիւնը դադրի։

Օր· 1664.— Մէ–պոէնէ ակֆէբ, կը նշանակէ՝ չափաւոր գնացքով երեք աւուր՝ այսինքն 18 ժամու՝ հեռաւորութիւն (ճամբայ)։

Օր· 1665.— Եթէ երկու մարդիկ բնակին երկու տարբեր քաղաքներու մէջ որք իրարմէ երեք աւուր հեռաւորութիւն ունին, և եթէ անոնցմէ մին քանի մը տարին անդամ մ՛այդ քաղաքներէ միսյն մէջ դանլուննասը, վէ եախօտ, խոստմընըն միւթէղալլիպէտին օլմասը կիսլի, ազարը չէրիյեէտէն պիրիյլէ միւրուր իսէն զէմանա իթիպար օլունմազ։ Պինաէն-ալէյհ միւրուրի զէմանըն մէպտէի՝ իւզրին զէվալ ու ինսիֆաը թարիխինտէն իթիպար օլունուր։

Մէսէլա, պիր քիմսէյին հալը սըզարընտա կէչէն զէմանա իթիպար օլընմայընչ, միւրուրի զէման՝ անճագ հատտը պիւլուդա վասըլ օլտուղու Թարիխտէն միւՔէպէր տիր։

Բէզալիք, պիր քիմսէյին՝ միւՔէղալլիպէտին պիրիյլէ տավասը օլուպտա, խասմընըն Քէղալիպի միւմՔէտտ օլարագ, տավա իսէմէտիյինտէն միւրուրի զէման պուլունսա, օվ տավանըն իթիմամընա մանը օլմազ։ Միւրուրի զէման անճագ Քէղալիպըն զէվալը Թարիխտէն միւՔէպէր տիր։

Մաս· 1664.— Մէ–պոէնէ ակֆէբ, սէյրի մուԹէտիլ իլէ իւչ կիւնլիւք, եանի՝ 18 սաաթլըգ մէսաֆէ տիր։

Մաս· 1665.— Պէյնլէրինտէ միւտաէթի սէֆէր օլան իլքի պէլսէ ւաքինլէրինտէն պիրիսի պիր գաչ սէնէտ պիրիլէվիպ, եէքսիսէրիյլէ մուհաքէմէլէրի գարլըգմասը

դլիւսն, և մին միւսին դէմ բնաւ դատ չբանայ՝ մինչդեռ կարելի էր իրարու հետ դատավարել, և եթէ այս կերպիւ նախագրութիւն տեղի ունենալէ յետոյ՝ մին միւսին դէմ դատ բանայ, լսելի չլինիր այն դատն որ նախագրութեան ժամանակէն յառաջագոյն թուականաւ բացուած է։

Օր· 1666.— Եթէ մարդ մ՛ուրիշէն իրաւունք մը պահանջէ առաջի դատաւորին քանի մը տարին անգամ մը, և այսպէս առանց դատին լուծում տրուելու 15 տարի անցնի, սա չարգիլեր դատին լսելի լինելը։ Բայց նախագրութիւնը չկատարուիր այն պահանջումներով որք տեղի չեն ունեցած առաջի դատաւորին։

Հետեւապէս, եթէ մարդ մը իւր մէկ իրաւունքը դատարանէ տարբեր տեղերու մէջ պահանջէ և այսպէս նախագրութիւն տեղի ունենայ, դատախազին դատը չլինիր լսելի։

Օր· 1667.— Նախագրութիւնը կը սկսի հաշուիլ այն թուականէն յորում դատախազն իրաւասութիւն կըստանայ պահանջելու պահանջման առարկայն։

Հետեւապէս, երբ դատը կը վերաբերի ա՛նպիսի պարագի մը որ պայմանաժամէ մը յետոյ վճարելի է, նախագրութիւնը կը սկսի մի միայն

պու վէճհլէ միւրուրի զէման պուլունտուգտան սօնրա, միւտաէթի միւրուրտան մուգաատէմ թարխա լէ պիրինն տիկէրինտէն տավասը իթիմամա օլունմազ։

Մաս· 1666.— Պիր քիմսէնին պիր խոսուսսու հաղուրը հաքիմտէ տիկէր քիմսէնէյէն պիր գաչ սէնէտէ պիր քէրրէ տավա խոիպ, անճագ Ֆասլը տավա խոիլմէյէրէք՝ պու վէճհլէ 15 սէնէ միւրուր իթիսէ, տավանըն իթիմամընա մանը օլմազ։ Էմմա հաղուրը հաքիմտէ օլմայան իտտիա վէ մուդալէպէ՝ միւրուրը զէմանը տէֆ իտմէզ։

Պինաէն-ալէյհ, պիր քիմսէ պիր խոսուսսու մէճլիսի հաքիմին զայրը եէրլէրտէ իտտիա վէ մուդալէպէ իտէրէք, պու վէճհլէ միւրուրի զէման պուլունսա, միւտաէթինն տավասը իթիմամա օլունմազ։

Մաս· 1667.— Միւրուրը զէման՝ միւտաէի միւտտաալէյհի իտաիտէ սալահըյէթ հէլէսիյլէ Թարխտէն իթիպար օլունուր։

Պինաէն-ալէյհ, աէյնի միւէճճէլի տավտաա, միւրուրը զէման անճագ հուլուլի էճլէտէն միւՔէպէր օլուր, զիրա գապլէ-լէ-հուլուլի-լէէճլ

ի լրանալ պայմանաժամուն. քանզի պայմանաժամուն լրանալէն առաջ դատախազն իրաւասութիւն չունի նոյն պարտքը պահանջելու։

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մը ուրիշին դէմ դատ բանայ ըսելով. «Հնաւտի 15 տարի առաջ, եռամեայ պայմանաժամէ մը յետոյ վճարուելու պայմանաւ՝ քեզ վաճառած այս ինչ իրիս գնէն այսքան դահեկան պահանջ ունիմ քեզմէ» սոյն դատ կը լինի լսելի, քանզի պայմանաժամուն լրանալէն սկսեալ 12 տարի միայն անցած կը նկատուի։

Նմանապէս, երբ դատը կը վերաբերի ա՛յն Հ-ֆֆներու որ կը սահմանուին ի նպաստ որդւոց, սերունդէ ի սերունդ, երկրորդ սերնդեան որդւոց համար նախագրութիւնը մի միայն կը հաշուի սկսեալ այն ծուխանէն յորում անհետանայ առաջին սերունդն. քանզի ցորչափ առաջին սերունդը գոյութիւն ունի, երկրորդ սերունդը (Ծոռունք) իրաւասութիւն չունի դատ բանալու։

Դարձեալ, երբ դատը կը վերաբերի առյապա վճարելի վարձանաց, նախագրութիւնը կը հաշուի ապահարզանի օրէն կամ ամուսնոց միոյն մահուան ծուխանէն. քանզի առյապա վճարելի վարձանքն առ ժամայն վճարելի կը լինի կամ ապահարզանաւ և կամ մահուամբ։

Ծօդ. 1668. — *Երբ դատը կը վերաբերի անանկացեալ մարդէ մը առնելիք պահանջելու, նախագրութիւնը կը հաշուի մի միայն նորա անանկութեան վերջ գտած օրէն* [1]։

Միւտտաինին օլ տէյնի տալա վէ մուդալէպէյէ սալահըյէէթի եօզ տըր։

Մէսէլա, պիր քիմսէ տիկէր քիմէնէ՞ն «Պուննան 15 սէնէ մուզատտէմ սէմէնի 3 սէնէ միւէճճէլ օլմազ իւզրէ՝ սանա պէյ իլչէտիյիմ ֆիւլան շէյ սէմէնինէն սէնէտ շուգատար զուրուշ ալաճաղըմ վար տըր» տէյու տալա իլչէսէ, իսթիմա օլունուր. զիրա հուլուլը էճլէն իսթիպսլէն անճագ 12 սէնէ կէչմիչ օլուր։

Քէզալիք պաղնէն-պատէ-պաղնին էվլատա մէշրուդ վագիա տաիր պաղնը սանիտէ պուլունան էվլատըն տավալարընտա՝ միւրուրի զէման անճագ պաղնը էվվէլին ինզըրազը Քարիխինէն միւէպէկր տիր, զիրա պաղնը էվվիլ մէվճուտ իքէն պաղնը սանինին տավայա սալահըյէէթի եօզ տըր։

Վէ քէզալիք, մէհրի միւէճճէլ տավասընտա, միւրուրի զէմանընդ մէպտէի՝ վաղիը ղըլագտան եախօտ ահատը զէվճէյնին վէֆաիը Քարիխինտէն իսթիպար օլունուր, զիրա մէհրի միւէճճէլ՝ եա՛ ղըլագ եախօտ վէֆաի իլէ մուամճէլ օլուր։

Մաս. 1668. — *Միւֆլիս օլան քիմսէնէյէն ալաճագ տավասընտա, միւրուրը զէման անճագ իֆլասընընդ զէվալը Թարիխինէն միւէպէկր տիր։*

[1]· Աստ խնդիրը քաղաքային (Հուգուգ) անանկութեան կամ հատուցանելու անկարողութեան վրայ է։ Ը. Թ.

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մը դատ բանայ ա՛յնպիսի անձի մը դէմ որ 15 տարիէ հետէ շարունակ անանկացեալ վիճակի մէջ ըլլալով, կը հաստատուի Թէ դեռ նոր հարստացած է, ըսելով Թէ «15 տարի յառաջ քեզմէ այս ինչ պատճառաւ այսքան դահեկան պահանջ ունէի, նոյն Ծուխանէն ի վեր չկրցի պահանջել՝ որովհետեւ անանկացեալ էիր. իսկ այժմ պարտքդ հատուցանելու կարողութիւն ունիս, ուստի կը պահանջեմ»,— իւր սոյն դատ կը լինի լսելի։

Ծօդ. 1669. — *Եթէ մարդ մը իւր դատը վերայիչեալ եղանակաւ լքանէ առանց օրինական պատճառի, և այսպէս նախագրութիւն տեղի ունենայ, ոչ միայն ինքն ի կենդանութեան չկրնար լսելի ընել տալ այդ դատը, այլ և յետ իւր մահուան՝ իւր ժառանգորդն ալ։*

Ծօդ. 1670. — *Ոչ և ոք լսելի կը լինի ա՛յն դատն՝ զոր ժամանակ մը ժառանգորդը լքած է և ժամանակ մը ժառանգորդն, և եթէ այն երկու ժամանակաց միջոցի թիւն հասնի նախագրութեան սահմանին։*

Ծօդ. 1671. — *Ժառանգորդի և ժառանգորդի վերաբերեալ նախընթաց յօդուածի որոշադրութիւնը կը ղօրէ նաեւ վաճառորդին ու գնորդին և նուիրատուին ու նուիրընկալին նկատմամբ։*

Զոր օրինակ, երբ մէկը գետնի մը 15 տարի տէր լինի, և նոյն գետնին յարակից տուն ունեցող մարդն այս

Մէսէլա, 15 սէնէտէն պէրի միւՔէմտիյէն միւֆլիս օլուպ՝ հէնուզ քէսպի եւսար իլչէտիյի միւՔէհազզզ օլան պիր քիմսէտէն տիկէր քիմէնէ, «15 սէնէ մուզատտէմ զիմմէՔինէտ ֆիւլան ծիհէՔտէն շու գատար զուրուշ ալաճաղըմ վար ըսը։ օլ Քարիխտէն պէրի միւֆլիս օլունուղուն ծիհէՔէն տավա իսէրիմ տէսէ, իսթիմա օլունուր։

Մաս. 1669. — *Պիր քիմսէ պիր տավայը՝ պէր վէճհի պալէա՝ պիլա իզր Թէրք իսէրէք միւրուրը զէման պուլունսա, օլ տավա հայաթընտա քէնտիսինտէն իսթիմա օլունմատըղը կիպի, վէ Ֆաթընտա վարիսինտէն տաիր իսթիմա օլունմազ։*

Մաս. 1670. — *Պիր տավայը պիր միւտտէԹ մուրիս վէ պիր միւտտէԹ վարիս Թէրք իսէրէք, իքի միւտտէԹին մէճմուը միւրուրը զէման հատընտա պալիղ օլուրսա, արԹըղ իսթիմա օլունմազ։*

Մաս. 1671. — *Պայի իլէ միւչԹէրի վէ վահիպ իլէ մէվհուպ-ունլէ՝ մուրիս իլէ վարիս կիպի տիր։*

Մէսէլա, պիր քիմսէ պիր արսաեա 15 սէնէ միւՔէսարրըֆ օլուպ, օլ արսանըն իՔՔիսալընտա խանէսի

ժամանակամիջոցին մէջ լռութիւն պահէ, ապա եթէ առաջինը նոյն տունն երրորդ անձի մը վաճառէ և եթէ գնորդը դատ բանայ ըսելով, «Նոյն գետինը սոյն գնած տանս մասնաւոր ճամբան է», իբր սոյն դատ չվնիայր լսելի։

Նոյնպէս, եթէ ժամանակ մը վաճառորդն և ժամանակ մը գնորդը լռութիւն պահեն, և այդ կրկին ժամանակաց ամբողջութիւնն հասնի նախագրութեան սահմանին, գնորդին դատը կը լինի անլսելի։

Ծօդ. 1672. — *Երբ դատը կը վերաբերի պահանջելու ուրիշին քուլ հանգուցեալին ունեցած ինչքը, և թէպէտ ժառանգորդաց ոմանց նկատմամբ նախագրութիւն տեղի ունեցած լինի, իսկ ոմանց նկատմամբ տեղի ունեցած չվնիայր օրինական ընդհատիչ պատճառաւ — զոր օրինակ՝ անչափահասութեամբ— ուստի եթէ այս վերջինք նոյն ինչքը պահանջեն և ապացուցանեն, — պահանջման առարկային մէջ իրենց ունեցած բաժնին համեմատութեամբ վճիռ կը տրուի, և ոյն վճռէն չեն կրնար օգտիլ մինչ ժառանգորդք։*

Ծօդ. 1673.— *Եթէ մէկը մի անգամ խոստովանի թէ վարձակալ է անշարժ կալուածի մը, և այնուհետեւ 15 տարիէն աւելի ժամանակ անցնի, այդ անշարժ կալուածը չկրնար անոր սեպհականութիւնը նկատուիլ։ Բայց երբ ուրանայ թէ վարձակալ է և սեպհականատէրը դատ բանայ ըսելով թէ «Այն անշարժ կալուածն իմ սեպհականութիւնս է. այսքան տարի յառաջ վարձու տուած էի քեզ. վարձքը կը տանիամ միշտ», այն ատեն պէտք է դիտել.—*

Եթէ հաստարակութիւնը գիտէ թէ վարձու տուած էր զայն, այն դատ կը լինի լսելի. հակառակ պարագային մէջ, չվնիայր լսելի։

Ծօդ. 1674.— *Ժամանակին յառաջխազդուրթիւնը չկրնար խափանել և ոչ մի իրաւունք։*

Հետևապէս, այնպիսի դատի մը մէջ յորում նախագրութիւն տեղի ունեցած է, եթէ ասոնց առաջի դատաւորին բացորոշապէս խոստովանի թէ դատախազն՝ իր պահանջման համաձայն՝ տակաւին իրմէ պահանջելի իրաւունք ունի, այս պարագայի մէջ նախագրութիւնն ի նկատ չառնուիր, ուստի և ասոնին խոստովանութեան համաձայն վճիռ կը տրուի։

Բայց եթէ ասոնն չխոստովանի առաջի դատաւորին, այլ դատախազը դատ բանայ ըսելով թէ «Ասոնն ուրիշ տեղ խոստովանած է», անլսելի կը լինի ոչ միայն դատախազին բուն դատն, այլ և խոստովանութեան դատն։

գատուէմ սանա իճար իթիմիչխիմ. տայիմա իւճրէթինն գապզ իտէրիմ» տէյու տավա իթիտիքտէ, նազար օլունուր.—

Էկէր իճարը պէյնէ-ն-նաս մարուճ իսէ, տավասը իսթիխա օլունուր. տէյիլ իսէ, օլունմազ։

Մաս. 1674. — *Թէգատիւմի գէման իլէ՝ հագգ սագըդ օլմազ։*

Պինալն-ալէյհ, միւրուրը գէման պուլունան պիր տավաս, միւտտաա-ալէյհ հուզուրը հաքիմատ միւտտաինին տավասը վէճհլէ՝ հալա քէնտիսինտէ հագգը օլտուղունու սարահաթէն իգրար ու իթիրաֆ խոսվէրիր իսէ, միւրուրը գէման իթիխտար օլունմայըգ, միւտտաա-ալէյհին իգրարը մուճէպինճէ հիւքմ օլունուր։

Էմմա միւտտաա-ալէյհ հուզուրը հաքիմատ իգրար իթիմէյլիտէ, միւտտաի անըն՝ տիկէր մէհալտա իգրար իթիմիչ օլտուղունու տավա իսէրսէ, միւտտաինին տալը տավասը իսթիխա օլունմասըղը կիսի, իգրար տավասը տակի իսթիխա օլունմազ։

օլան քիմսէնէ պու միւտտէիտէ սիբքուճ իճտիքտէն սօնրա՝ օլ իսնէնէի ախէրէ պէյ իճտիքտէ, միւշքէրի «Օլ արսա իշպու իշքիրա իճտիյիմ իսնէնէին գարիգի խասը տըր» տէյու տավա իլլէսէ, մէմու օլմազ։

Քէզալիք, պիր միւտտէթ պայի վէ պիր միւտտէթ միւշքէրի սիբքուճ իսթիպտէ, իբի միւտտէթին մէճմուը միւրուրի զ'ման հատտընա պուլիդ օլսա, միւշքէրինին տավասը իսթիմա օլունմազ։

Մաս. 1672. — *Միւթէվէֆճանըն՝ տիկէրինէ օլան պիր մալընը տավատա, վէրէսէյինէն պագըլսարը հագգընա միւրուրը գէման պուլունմաչխէն, տիկէր պագըսը հագգընա սըղար կիսի պիր իշտր իլէ միւրուրը գէման պուլունմասըղընա մէպնի՝ օլ մալը տավա վէ իսպաթ իթիխտաէ, միւտտաա-ալէյհ օլան հըսասը քէնտիսինէ հիւքմ օլունուր, վէ պու հիւքմ սաիր վէրէսէյէ սիրաէթ իթիմէզ։*

Մաս. 1673. — *Պիր քիմսէ պիր ագարատա միւթէճճիր օլտուղունու մուդըրը իքէն՝ 15 սէնէտէն գիյատէ գէման միւրուր իթիմէքլէ, անա մալիք օլամազ։ Էմմա ինքէար իսխլատէ՝ մալիք տաիսի «Օլ ագար պէնիմ միլքիմ տիր. չու գատար սէնէ մուճ*

Սակայն, եթէ դատի առարկայ եղած խոստովանութիւնն յառաջագոյն ոսոխին հանրածանօթ դիրը կամ կնիքը պարունակող մուրհակի մը մէջ ի գիր առնուած է, և եթէ այդ մուրհակին թուականէն սկսեալ մինչեւ դատին բացուած օրը նախագրութիւն տեղի չէ ունեցած, այս պարագային մէջ խոստովանութեան դատը կը լինի լսելի։

Յօդ. 1675. — Երբ դատը կը վերաբերի այնպիսի տեղեաց որոց վայելքն հասարակաց կը պատկանի, — որպիսի են հասարակաց ճամբայ, գետ, արօտավայր —, նախագրութիւնն ի նկատ չառնուիր։

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մը 50 տարի առանց վէճի մէջ տէր գործածէ գիւղի մը յատկացեալ արօտավայրը, և ապա եթէ նոյն գիւղին բնակիչք անկէ դատով պահանջեն նոյն արօտավայրն, իրենց սոյն դատ կը լինի լսելի։

Ֆագադ, տալա օլունան իգրար մուգատէմա միւտտատ-ալէյհին մարուճ օլան խադդ վէ եա խաթէմինի հավի պիր սէնէտէ բազդ օլունուպտա՝ օլ սէնէտին թարիխինէն վագթը տավաեա գատար միւրուրը զէման միւատէթի պուլունմամըշ իսէ, օ սուրէթտէ իգրար տավասը խաթիմա օլունուր։

Մաս. 1675. — Դարիգի ամմ վէ նէհր վէ մէրա կիպի, մէնաֆիի՝ ումումա՝ ահա օլան եէրլէրին տավասընատա, միւրուրը զէմանա իթիպար օլունմազ։

Մէսէլա, պիր գարեէկէ մախսուս օլան մէրասը պիր քիմսէ պիլա նիզա 50 սէնէ զապդ ու թէսարրուֆ իթտիրաէն սոնրա՝ գարեէսի էհալիսի օլ մէրասը անտան տավա իթսէլէր, խաթիմա օլունուր։

Թուական կ այսերական Իրատէ. 9 ձէմատի-իլ-Ուխրա 1293։

Սեռրազրեալ.

ԱՀՄԷՏ ՁԻՎԱՏԹ
Նախարար դատական գործոց։

ԷՍ-ՍԷՅԻՏ ԹԱՒՖԻՔ
Ցերէվոյից խմբագրութեան Դիւանապետ։

ՍԼՅՄԱՆՏՏԻՆ
Անդամ Պետական Խորհրդոյ։

ԷՍ-ՍԷՅԻՏ ԱՀՄԷՏ ԽՈՒԼՈՒՍԻ
Անդամ «Թէտզըզաքը Շէրիյէե» ժողովոյ։

ԷՍ-ՍԷՅԻՏ ԱՀՄԷՏ ՀԻԼՄԻ
Դեր-Նախագահ Վճռաբեկ Ատենի։

ԱՀՄԷՏ ԽԱԼԻՏ
Անդամ «Թէտզըզաքը Շէրիյէե» ժողովոյ։

ԷՕՄԷՐ ՀԻԼՄԻ
Վերատեսուչ Ընդօրինակչաց։

ԱՊՏ-ԻԻՍ-ՍԼԻԹԱՐ
Շէրիի Վճռազրոց Օգնական-Դիւանապետ։

Պ-ԻՍՄ-ԻԼԼԱՀԻ-Ր-ՐԱՀՄԱՆԻ-Ր-ՐԱՀԻՄ

ՄԷՋԷԼԼԷԻ ԱՀՔԵԱՄԸ ԱՏԼԻՅՅԷ

ՍՈՒՐՔԻՔԻ ԽԱԴԴԸ ՀԻՒՄԱՅՈՒՆ

‘‘Մուճիպինճէ ամէլ օլունա,,

ՔԻԹԱՊԸ ԻՍԱՄԻՍ ԱՇՂԷՐ

ՊԷՅՏԻՆԱՓ Վ.Ի ԹԱՀԼԻՓ ՀԱԴՂԸՆՏԱ ՕԼՈՒՊ ՊԻՐ ՄՈՒԳԱՏՏԷՄԷ ԻԼԷ ՏԷՕՐԻ ՊԱՊՂ Ս ԻՒՇԹԷՄԻԼ ՏԻՐ

ՄՈՒԳԱՏՏԷՄԷ

ՊԱՋԸ ԸՍԴԸԼԱՀԱՓԸ ՖԸԴՀԻՅՅԷ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ ՏԸՐ

ՅԱՆՈՒՆ ՈՂՈՐՄԱՃԻՆ ԵՒ ԳԹԱՃԻՆ ԱՍՏՈՒՃՈՅ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔ

ՊԱՏՃԷՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԳՐԻՆ

‘‘Թող ըսատ այամ գործադրուի,,

ԳԻՐՔ ՀՆԳԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ

ՓԱՍՏՔ ԵՒ ԵՐԴՄՆԵՑՈՒՄՆ ՆԱԽԱՇԱՒԻՂ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԻՆՉ ԻՆՉ ՅԱՏԿԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՔ

Յօդ. 1676. — Պէյէնէ (փաստ), կը նշանակէ զօրաւոր ապացոյց։

Յօդ. 1677. — Թէվէրրիւ (հաստատուիլ գրոյց, հաւրաթանօթութիւնն), կը նշանակէ

Մաս. 1676. — Պէյէնէ, հաւմմէդէի գավիյէ ասէմէք տիր։

Մաս. 1677. — Թէվէրրիւ, քիմզ իւգրէ իթթիֆագլաբը ագլէն ճաիզ օլմայան

տեղեկութիւնն ա՛յն բազմաթիւ անձանց, որոց մասին երկբայութիւն չկենայ մէկ միտքանած են առնլու համար։

Ծօդ. 1678.—Մէլէ ճօ-պլէ (բացարձակ սեպհականաւորիչն), կը նշանակէ ա՛յն սեպհականատիրութիւնն որ ծագումէ առած չէ սեպհականութեան պատճառներուն մէկէն, որպիսի են ժառանգութիւն, գնումն։

Իսկ այն սեպհականութիւնը որ այսպիսի պատճառէ ծագումէ առած է, կը կոչուի Մէլէ-պէ-աէպէպ (Ածանցեալ սեպհականաւորիչն)։

Ծօդ. 1679. — Ձէ-լէէպ (ձեռնոցիկ) *կը նշանակէ ա՛յն անձն որոյ ձեռքն իսկապէս կը գտնուի որոշ իր մը, կամ ա՛յն անձն որ իբր տէր իրապէս կը գործածէ զայն։*

Ծօդ. 1680. — Խաբէճ (օտար) *կը նշանակէ այն անձն որ անմահն է որոշ իրի մը վրայ վերոդրեալ կերպիւ ձեռնդիր լինելէ և զայն գործածելէ։*

Ծօդ. 1681. — Թահլիֆ (երդմնեցուցանել) *կը նշանակէ երկու հակառակորդներէ միոյն երդումընելուտալ։*

Ծօդ. 1682. — Թէհալիֆ *կը նշանակէ երկու հակառակորդաց միանգամայն երդում ընել տալ։*

Ծօդ. 1683. — Թահդիմ հալ, *կը նշանակէ իրաց ներկայ վիճակը հաստատել։*

ճէմաաթը ձեռնարկելի տիր։

Մաս. 1678.—Մէլէ ճօ-պլէ, *իրա վէ չիրա կիսկի՝ էսպաթը միւքաէն պիրիսկէ մուգայէտա օլմահան միքտիմ տիր։*

Վէ պէօյլէ պիր սէպէպ իլէ մուգայէտա օլան միքտիմէ տախի Մէլէ-պէ-սէ-պէպ *ասինիլիր։*

Մաս. 1679. — Ձէ-լէէպ, *պիր այնա պի-լէֆիլ վազը եէտա իսէն եախօտ թէսարրուֆի միւլլաք իսէ թէսարրուֆու սապիթ օլան քիմսէ տիր։*

Մաս. 1680.—Խաբէճ, *պէր վէհհի պալէտա վազը եէտա վէ թէսարրուֆատան պէրի օլան քիմսէ տիր։*

Մաս. 1816. — Թահլիֆ, *էհատը խասմէյնէ եէվին վէրմէք տիր։*

Մաս. 1682. — Թէհալիֆ, *խասմէյնատն իքիսինէ տախի եէմին վէրմէք տիր։*

Մաս. 1683. — Թահդիմ հալ, *եանի հալը հազըրը հիւքմ գըլմագ՝ խթիտա-*

Սա կը նկատուի տեսակ մը էմրէհոպ։

Իսկ էմրէհոպ կը նշանակէ վճռել թէ, յարատեւութեան մէջ է ստոյգ իրողութիւն մը որոյ չգոյութիւնը կարծելի չէ, ինչ որ համաձայր է բան մը իւր նախկին վիճակին մէջ նոյնութեամբ պահելու։

հապ գապիլինտէն տիր։

Իմրէհոպ տախի, ատէմի մաշնուն օլմայան պիր էմրի մուհագագաքն պէգասըլա հիւքմ իթմէք կիր, քի եղեպէք մա էհան՝ ալա մա էհան տէմէք օլուր։

ՊԱՊԸ ԷՎՎԷԼ

ՇԵՀԱՏՔԻ ՀԱԳԴԸՆՏԱ ՕԼՈՒՊ ՍԸՐԻՋ ՓԱՍԼԸ ՄԻՒՇԹԷՄԻԼ ՏԻՐ։

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՑ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

Վկայութեան սահմանքն եւ վկային օրինական թիւն։

Ծօդ. 1684. — Շէհատէթ (վկայութիւն), *կը նշանակէ մարդու մը ուրիշին վրայ ունեցած իրաւունքը ապացուցանելու համար առաջի դատաւորին և՛ ներկայութեան երկուց հակառակորդաց՝ տեղեկութիւն տալ Վ.յո-ՐՒ-Ն բառով, այսինքն «Կը վկայեմ» ըսելով։*

Սոյն տեղեկատուն (լրատուն) կը կոչուի շահիտ (վկայ), այն անձն՝ որոյ ի նպաստ

ՓԱՍԼԸ ԷՎՎԷԼ

Շահատքին թարիֆ վէ հիսապը պէյանընտա տըր։

Մաս. 1684. — Շէհատէթ, *պիր քիմսէնին սէկէր քիմսէնէտէ օլան հագգընը խսպաթ իչին, հուզուրը հաքիմտէ վէ խասմէյնին մուվաճէհէլէրինտէ շէհատէթ լաֆզըլա՝ եանի՝ «Շէհատէթ իսէրիմ» տէյու խսպէր վէրմէք տիր։*

Իչպու մուխալիրէ՝ շահիտ, վէ օլ քիմսէյէ՝ Մէշհուտունէ, վէ օլ քիմսէնէյէ՝ Մէշ-

եղած է վկայութիւնն՝ Ջէհոռոպոան-լէհ, և այն անձն որոյ ընդդէմ եղած է վկայութիւնն՝ Ջէհոռոպոան-ալէյհ, իսկ վկայութեան առարկայ եղող իրաւունքը կը կոչուի Ջէհոռոպոան-պէհ, (վկայական)։

Յօդ. 1685. — Մարդ կայն իրաւանց մէջ, վկայից օրինական թիւն է երկու այր, կամ մէկ այր և երկու կին։

Սակայն այնպիսի տեղեր ուր արանց համար կարելի չէ տեղեկանալ, մի միայն կանանց վկայութիւնն ընդունելի է ընչից նկատմամբ։

Յօդ. 1686. — Հարբին և կոյրին վկայութիւնն անընդունելի է։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

Վկայութիւնը տալու եղանակին վրայ։

Յօդ. 1687. — Դատարանէն դուրս եղած վկայութիւնը վաւերական չէ։

Յօդ. 1688. — Վկայք պարտին անձամբ տեսած լինել վկայութեան առարկան և ըստ այնմ վկայել։

Ականջալուր ըլլալով, այսինքն՝ «Ուրիշ մարդոցմէ լսեցի» ըսելով վկայելը չլինիր օրինաւոր։

Սակայն եթէ վկայն տեղւոյ հոպոանալէյհ, վէ օլ հագդա՝ Ալէյհոպոանպէհ ատենիւր։

Մաս. 1685. — Հուդուդը ըպատտա, չէհատէթին նիսապը՝ իբի էր եախօտ պիր էր իւէ իբի խաթունն ըլըր։

Ֆագադ էրքէքլէրին ըդըլըը միւմքին օլմայան ենրիկրատէ, եալընըզ խաթունլարըն՝ մալ հագդընտա չէհատէթլէրի գապուլ օլունուր։

Մաս. 1686. — Տիլսիզին վէ տամանըն չէհատէթլէրի մագպուլ տէյիլ տիր։

ՖԱՍԼԸ ՍԱՆԻ

Շեհատէթին քէյֆիյէթի հտասը պէյանընտա տըր։

Մաս. 1687. — Մէճլիսի մուհաքքէմինին խարիճինտէ օլան չէհատէթ միւթէպէր տէյիլ տիր։

Մաս. 1688. — Շահիտլէրին՝ մէշհուտ-ուն-պիհի պի-ղ զաթ մուտայէննէ նիմիչ օլուպտա՝ օ՛լ վէճհէ չէհատէթ իլէ մի սի լազըմ տըր։

Սիմա իւէ, եաննի «Նաստան իչիւթտիմ» տէյու՝ չէհատէթ իլէ մէսի ճարիզ օլմագ։

Ֆագադ պիր մէհալլէն

մը լոքֆ լինելուն համարդուսը մը մեռած լինելուն համար վկայէ ըսելով թէ «Արժանահատատ անձերէ լսեցի», այսինքն՝ ըսէ թէ «Ես այս կը վկայեմ, վասն զի արժանահատատ անձերէ այսպէս լսեցի», իւր վկայութիւնը կը լինի ընդունելի։

Եւ վարչական գործոց, մահուան և որդւութեան (գարմի) վերաբերեալ պարագայից մէջ, վկայն՝ առանց այսպէս մեկնելու վկայութեան եղանակին,— այսինքն՝ առանց «Լսեցի» բառն ըսելու—, օրինապէս կրնայ իւր վկայութիւնն հիմնել հասարակաց զրոյցին վրայ։

Զոր օրինակ, եթէ վկայն ըսելով թէ «Այս անուն անձն այս ինչ Մուսկանին կուսակալ կամ դատաւոր էր այս քաղաքին մէջ, կամ այս անուն անձն այս ինչ տանն մեռաւ, և կամ այս անուն անձն այս ինչ անձին որդին է. այսպէս գիտեմ», և «լսեցի» չըսելով վճռական կերպիւ վկայէ, — Ջէպհեա ականատես եղած չլինի այս իրողութեանց, և մինչեւ իսկ իւր տարիքը չներէ անձամբ ականատես լինելու, իւր վկայութիւնը կը լինի ընդունելի։

Նաեւ, եթէ վկայք առանց ըսելու թէ «Ուրիշ մարդոցմէ լսեցինք», «Մենք այս իրողութիւնը մեր աչքով չտեսանք, բայց այսպէս համբաւեալ է մեր մէջ, այսպէս գիտեմք», ըսելով վկայեն, իրենց վկայութիւն օրինաւոր կը լինի ամեն պարագայի մէջ։

Յօդ. 1689. — Եթէ վկայն առանց ըսելու թէ «Կը վկայեմ, եախօտ պիր քիմսէնին ֆէվթ օլտուզունա «Ջիզատան իչիւթտիմ» տէյու չէհատէթ իմտի, եաննի «Պունա չէհատէթ իտէրիմ, պիրա զիզատան պէօյլէ իչիւթտիմ» տէյէ, չէհատէթի մագպուլ օլուր։

Վէ վիլսեէթ, վէ մէվթ վէ նէսէպ խուսուսլարընտա, վէճհի չէհատէթի պէօյլէ թէֆսիր իլէմէյէրէք, եաննի «Իչիւմէ» տէօվիւնիւ տէօյլէմէյէրէք, սիմա իւէ չէհատէթ իլէմէսի ճարիզ տիր։

Մէսէլա, «Ֆիւլան տէմ ֆիւլան Պարիիտէ պու պէլտէտէ վալի եախօտ հարիմ իտի, վէ ֆիւլան տէմ ֆիւլան վագի ֆէվմ օլտու, վէ ֆիւլան բիմսէ ֆիւլանըն օղլու տըր. պէօյլէ պիլիրիմ» տէյիպտէ, «Իչիւմիմ» տէմէյէրէք՝ սուբէքի գազիյէտէ շէհատէթ իչիւտի սուբէքտէ, հէր նէ զատար պու խուսուսլարը մուտաէննէ իչիւմէմիզ օլսա վէ սինիի անլարը մուտաէննէէ միւտահիտ օլմասա պիլէ, շէհատէթի գապուլ օլունուր։

Ջէ պիրտէ, «Նաստան իչիւթտիմ» տէմէյիպ տէ, «Պիզ պու խուսուսու մուտաէննէ իչիւմէսիբ, էմմա պէյնիմիզտէ պէօյլէ միւշքէֆիր տիր. պէօյլէ՛ պիլիրիզ» տէյէրէք շէհատէթ իլէսէ, հէր սուբէքտէ ճարիզ օլուր։

Մաս. 1689. — Շահիտ էկէր «Շէհատէթ իտէրիմ»

յեմ», պարզապէս ըսած լինի թէ «Այս ինչ իրաղութիւնն այսպէս գիտեմ», կամ այսպէս կ'իմացուցնեմ» վկայած չնկատուիր։

Սակայն, եթէ դատաւորն անոր այս յայտարարութեան վրայ հարցունէ թէ «Ըր վկայե՞ս այսպէս», և նա պատասխանէ թէ «Այո՛, կը վկայեմ այսպէս», վկայած կը նկատուի։

Եւ թէպէտ «Վկայութիւն» բառն անհրաժեշտ չէ այն յայտարարութեանց մէջ որ կը լինին միայն իրաղութիւնը քննելու և ստուգելու համար, — որպիսի է փորձագէտ անձանց տեղեկութիւնը—, սակայն ասոնք օրինական վկայութիւն չեն, այլ կը նկատուին իբր պարզ տեղեկութիւն։

Օգ. 1690. — Եթէ այն անձն որոյ ի նպաստ վկայութիւնն եղած է, և այն անձն որոյ ընդդէմ վկայութիւնն եղած է, ինչպէս նաեւ վկայութեան առարկայն ի միջի են, վկայն վկայած միջոցին ասոնց երեքն եւս նշանացի կը ցուցնէ, և այս կերպիւ նշանացի ցուցնելը բաւական է։ Վկայն չպարտիր նշանակել նոյն երկու անձանց հայրերուն և հաւերուն անունն։

Բայց երբ վկայութեան առարկայն բացակայ վոխատէմէյիպտէ, եալընըզ «Ֆիւլան խուսուսու պէօյլէ պիլիրիմ եալօտ խապէր վէրիրիմ» տէմիշ օլսա, էտաի չէհատէթ իլէմիշ օլմազ։

Ֆագադ անըն իւզէրինէ հաքիմ անա «Պէօյլէ չէհատէթ իտի՞րմիսին» տէյու սիւալ խոիպտէ, օ տաիի «Էվէթ, պէօյլէ չէհատէթ իտէրիմ» տէտիքտէ, իֆտայի չէհատէթ իթմիշ օլուր։

Վէ էկէրչի, էհլի խըզրէնին իխապարը կիպի՝ միճէրէտ թահգըգ վէ խթիքաֆը հալ իչին վագը օլան իֆտատաթտա Շէհապէտի լափզը չարդ տէյիլ տիր, անճագ պունլար չէհատէթի չէրիյէ օլմայըզ, միճէրէտ իխապար գապիլինտէն տիր։

Մաս. 1690. — Մէչհուատուն-լէհ վէ մէչհուատ-ուն-ալէյհ վէ մէչհուատ-ուն-պիհ հազըր իսկէր, չահիտ չէհատէթ իտէրքէն՝ իւ չիւնէ՛ տաիի իչարէթ իտէր, վէ անըն պուս վէճհէ իչարէթի քիֆայէթ իտէր։ Մէչհուատուն-լէհ իլէ մէչհուատ-ուն-ալէյհին պապա վէ տէտէյրինին խամէրինի գիւքր իլէմիկ լազըմ կէլմէզ։

Նմմա զաիպ օլան միւվէքքիլ եալօտ միւթէվէֆֆա-

նորդադիր մը կամ ննջեցեալ մ'է վկայն պարտի նշանակել անոնց հայրերուն և հաւերուն անունը։ Սակայն եթէ նա հանրածանօթ անձ մ'է, կը բաւէ որ վկայն յիշատակէ անոր միայն անունն ու մականունը։ քանզի բուն նպատակն է զայն ճանաչցնել այնպիսի կերպիւ որ չշփոթէ այլոց հետ։

Օգ. 1691. — Երբ վկայութեան առարկայն անչարժ կալուածմ'է, հարկ է նշանակել անոր սահմանները։

Սակայն եթէ վկայն՝ առանց նշանակելու նոյն կալուածին սահմանները՝ յայտարարէ թէ պիտի կըրնայ զայնս նշանակել և ցուցնել տեղւոյն վրայ, հարկ կը լինի երթալ նոյն տեղն և անոր ցուցնել տալ զայնս։

Օգ. 1692.—Ըստ 1623րդ Յօդուածոյ, երբ դատախազն իւր պահանջումն ընէ իւր ձեռքը գտնուած մուրհակին մէջ նշանակեալ սահմաններուն յենլով, և եթէ վկայք ևս վկային ըսելով թէ «Անոր սեպհականութիւնն է՛ն կալուածն որոյ սահմանները նշանակուած են այս մուրհակին մէջ», իրենց սոյն վկայութիւնը կը լինի վաւերական։

եա տաիր օլան չէհատէթտէ, չահիտ անլարըն պապա վէ տէտէյրինին խամէրինի գիւքր իլէմէք լազըմ տըր։

Ֆագադ մէչհուր վէ մարուֆ օլան պիր քիմսէ խէ, չահիտ անըն եալընըզ խամ ուչհրէթինի գիւքր իլէմէք քեաֆի տիր։ գիրա մագսատը տալի անը սաիրինտէն թէմեզ խէճմէք վէճհէ թարիֆ տիր։

Մաս. 1691. — Ագարա տաիր օլան չէհատէթտէ, հուտուտունուն պէյանը լազըմ տըր։

Ֆագադ չահիտ էկէր մէչհուտ-ուն-պիհ օլան ագարըն հուտուտունու գիւքր իլէմկիյիպտէ, մէհալընտա թայէին ու իրաեէ խէպիլէճէյի պէյան խլէր խէ, մէհալընա կիտիպիպ՝ իրաեէ իլէմտիրիպիր։

Մաս. 1692. — 1623ինճի Մատտէտ պէյան օլունտուզու իւզրէ, միւտտաի պէնէտինտէքի հուտուտա խլէինտա իլէ տավա իլէտկի թագտիրտէ, չահիտլէր տաիի «Ոու պէնէտտէ հուտուտաու մուհարրէր օլան ագար անըն միւլքի տիր» տէյու չէհատէթ իլէտէլէր, սահըհ օլուր։

Ծօդ. 1693. — Երբ ժառանգորդ մը դատախազէ թէ իւր ժառանգաթոռն այսքան դահեկան պահանջ ունի այս անուն անձէն, վկայք եթէ վկային թէ՝ հանգուցեալը նոյնքան պահանջ ունէր նոյն անձէն, այս վկայութիւն կը բաւէ. հարկ չէ բացատրել ըսելով թէ «Իւր ժառանգորդք ժառանգած են այն պահանջն»։

Ամենանոյն օրինական տրամադրութիւնը գործադրելի է նաեւ երբ պահանջման առարկայն ոչ թէ պարտք՝ այլ որոշ իր մ'է, այսինքն՝ երբ ժառանգորդը պնդէ թէ այն անձին քով կը գտնուի ժառանգաթոռին վերաբերեալ մկ որոշ իրն։

Ծօդ. 1694.—Երբ մարդ մը ննջեցեալի մը թոզնէն այսքան դահեկան պահանջէ, եթէ վկայք վկային թէ հանգուցեալը նոյնքան պարտք ունէր այդ մարդուն, իրենց սոյն վկայութիւնը կը բաւէ, հարկ չէ բացատրել ըսելով թէ «Հանգուցեալը մինչեւ իւր մահը պարտական մնացած էր այդ գումարին համար»։

Ամենանոյն օրինական տրամադրութիւնը գործադրելի է նաեւ երբ պահանջման առարկայն ոչ թէ պարտք,

Մաս. 1693. — Պիր քիմսէ մուրիսինին՝ տիկէր քիմսէնէ պիմիլթինէ չու գատար զուրուշ ալաճաղը օշտաւզունու տալա իթթիքատէ, չահիտլէր էկէր միւթէվէֆֆանըն՝ օլ քիմսէնէ օլ մըգտար ալաճաղը օշտաւզնա չէհաաէթ իթթիսէլէր, քիֆայէթ խաէր. «Վէրիսէսինէ միվրաս օլմուշ ատըր» տէյու թաարիհա համէթ եօգ ատըր։

Տէյն եէրինէ այն խատիա օլունաուզտա սուրէթատէ, եանի օլ քիմէնէ եէտինատէ մուրիսին պիր մալը մուայէնի պուլունաուզտա խատիա օլունաու գատա տախի, հիւքմ եինէ պաս վէճհէլ տիր։

Մաս. 1694. — Պիր քիմսէ թէրիքէտէն չու գատար զուրուշ ալաճաղ տալա իթթիքատէ, չահիտլէր էկէր միւթէվէֆֆանըն օլ քիմսէյէ օ գատար տէյնի օշտաւզունա չէհաաէթ իթթիսէլէր, քիֆայէթ խաէր. «Վէֆաթընա գատար պիմվէթինատէ պագը խոն» տէյու թաարիհա համէթ եօգ ատըր։

Տէյն եէրինէ այն խատիա օլունաուզտա սուրէթատէ, եանի՝ օլ քիմսէ միւթէվէֆֆանըն եէտինատէ քէնատխու-

այլ որոշ իր մ'է, այսինքն՝ երբ այդ մարդը պնդէ թէ ինքն որոշ իր մը ունի հանդուցեալին քով։

Ծօդ. 1695. — Երբ մարդ մը ուրիշի մը դէմ դատ բանայ առնելիքի համար, և եթէ վկայք վկային թէ այդ մարդը նոյնքան պարտք ունի դատախազին, իրենց վկայութիւնը կը բաւէ։

Սակայն եթէ հակառակորդն հարցունէ թէ «Այդ պարտքն անվճար կը մնայ դեռ, և վկայք պատասխանեն թէ «Ջեմք գիտեր», իրենց վկայութիւնն անընդունելի կը նկատուի։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

Վկայութեան հիմնական պայմանաց վրայ.

Ծօդ. 1696. — Երբ վկայութիւնը կը վերաբերի մարդկային իրաւանց, համան պայման է որ կանխաւ դատ բացուած լինի։

Ծօդ. 1697. — Ջգալի իրողութեանց հակառակ յառաջ բերուած վաստն անընդունելի կը նկատուի։

Ջոր օրինակ, անընդունելի և անվաեր կը նկատուին յառաջ բերուած վաստերն որք կը ձգտին հաստատելու Ը՛ մարդ մը մեռած կամ տուն մը վառած է, մինչդեռ այդ մարդն ողջ է կամ այդ տունը՝ կանգուն։

նէն պիր մալը մուայէնի օլտաւզունու տալա իթթիքատէ տախի, հալ պու մինվալ լուզում տիր։

Մաս. 1695. — Պիր քիմսէ տիկէր քիմսէնէտէն ալաճաղ տալա իթթիքատէ, չահիտլէր էկէր օլ քիմսէնէն միւատաիյէ օլ մըգտար ատէյնի օլտաւզունա չէհաաէթ իթթիսէլէր, քիֆայէթ խաէր։

Ֆագաթ խատը հալա ատէյնին պէգասընատան ուիւալ խափատէ, չահիտլէր «Հալա պէգասընը պիլմէյիզ» տէսէլէր, չէհաատէթլէրի ըհտատ օլունուր։

ՖԱՍԼԸ ՍԱԼԻՍ

Շեհատէթին շուրտուդը հասպիեսի պէյանընատա տըր.

Մաս. 1696. — Հուգուգը նասա չէհաատէթատ, պէպգը տալա չարդ տըր։

Մաս. 1697. — Մահտուսըն խիլաֆընա իգամէ օլունան պէյհինէ մագպուլ օլմազ։

Մէսէլա, պիր քիմսէնին պէր-հայտաթ, վէ եա պիր խանէնին մամուր օլտուղու միւշահիտ իքէն, օլ քիմսէնէնին վէֆատ խալէտիյինէ եախօտ օլ խանէնին խարապ օլտուղունա պէյհինէ իգամէ օլունաս, մագպուլ ու միւթէպէր օլմազ։

Յօդ. 1698. — Հանրածանօթ իրողութեան հակառակ յառաջ բերուած փաստը անընդունելի կը նկատուի։

Յօդ. 1699. — Փաստաթուղթերուն մէջ ընդունուած է՝ իրաւունք մը ի յայտ ածելու համար։ Հետեւապէս, անընդունելի կը նկատուի վկայութեան արձակումը, որպիսի է յայտարարել թէ «Այս անուն անձն չըրաւ այդ գործը», կամ «Այս ինչ իրը չվերաբերիր այս անուն անձին», և կամ «Այս անուն անձն այս անուն անձին պարտք չունի»։

Սակայն իրողութիւն մը ժխտելու համար հաստատակաց զրոյցն իրը փաստ յառաջ բերելն՝ ընդունելի կը նկատուի։

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մը դատ բանայ ըսելով թէ «Այս անուն անձին այս ինչ տեղը այսքան դահեկան փոխ տուի», և փոխատուութեան պատճառաւ նոյնքան դահեկան պահանջէ, սակայն և այնպէս եթէ ոսխոն հաստատակաց զրոյցով ապացուցանէ թէ՝ այն անձն այն տեղն հոն չէր, այլ ուրիշ տեղ կը գտնուէր, սոյն հաստատակաց զրոյցի փաստն ընդունելի կը նկատուի, և իրը այն դատախազին դատն չմնայ լսելի։

Յօդ. 1700. — Վկայութեան մէջ, էական պայման է որ վկայն՝ ինչպէս մը բառնալու և օգուտ մը արդիւնաւորելու նպատակէն առաջնորդուած չլինի։

Մաս. 1698. — Միութիւն իրին վրայ օրէնքն իրաւունք կուտայ անոր պահպանութեան համար։

Մաս. 1699. — Պէյհինէ պիր հազգը ըզհար իչին մէշրու դըլընմըշ տըր։ Պինաէն-ալէյհ, «Պիւրան քիմսէ օ իչի իչլէմսի», վէ «Պիւրան չէյ պիւրան քիմսէնէն ատիլ տիր», վէ «Պիւրանըն պիւրանա պօրճու եօգ տըր» կիսլի՝ նէ պիւի սըրպա չհատէթ մադպուլ օլմազ։

Պագադ նէ պիւի միութիւվաթիւրի պէյհինէսի մադպուլ տըր։

Մէսէլա, պիր քիմսէ «Պիւրան քիմսէյէ պիւրան վագի պիւրան մեհալլտա շու գատար դուրուշ իգրազ իթտիմ» սէյու ճիհէթի գործոնի օլ մըգտար դուրուշ տալա իտիպ, հալպուքի օլ քիմսէնէնին օլ վագի օրատա օլմայըպտա՝ պաշգա մեհալլտա պուլունտուղու թէվաթուրկն իտպաթ օլունտա, իշպու թէվաթուր պէյհինէսի մադպուլ օլուպ, միւտտաինին տավասը մէսմու օլմազ։

Յօդ. 1700. — Շէհատէթտէ, տէֆը մաղրիմվէ ճէրրի մաղնէմ, եանի տէֆը մազարրաթ վէ ճէլալի մէնֆաաթ տակէսի օլմամագ չարդ տըր։

Հետևապէս անընդունելի է այն վկայութիւնը զոր ծննդք կուտան ի նպաստ իրենցմէ սերելոց և փոխադարձաբար, այսինքն հայրերն, հաւերն, մայրերն և հանիները չեն կրնար վկայել ի նպաստ իրենց որդւոց և թոռանց, ինչպէս որդիք և թոռունք չեն կրնար վկայել ի նպաստ իրենց հարց, հաւուց, մարց և հանւոց։ Նոյնպէս այր և կին չեն կրնար փոխադարձաբար վկայել ի նպաստ միմեանց։

Բայց ասոնցմէ դուրս ազգականաց վկայութիւնն ի նպաստ միմեանց ընդունելի է։

Դարձեալ անընդունելի է մարդու մը վկայութիւնն ի նպաստ անոր՝ յորմէ կ'ընդունի իւր ապրուստի միջոցներն, որպէս անընդունելի կը նկատուի մասնաւոր վարձականին վկայութիւնն՝ ի նպաստ իւր վարձակալին։ Բայց ընդունելի է ծառայից կամ պաշտօնակցաց վկայութիւնն ի նպաստ միմեանց։

Նմանապէս ի մասին ընկերական ստացուածոց՝ անընդունելի է ընկերակցաց վկայութիւնն ի նպաստ միմեանց, որպէս անընդունելի է իրապէս կամ դրամապէս երաշխաւորին վկայութիւնն՝ որով յայտարարէ թէ քուն պարտականն երաշխաւորեալ է։

Պինաէն-ալէյհ, ասլըն՝ ֆէրէ, վէ ֆէրըն՝ ասլա, եանի՝ ապա վէ էճատա վէ իւմմէհաթ վէ ճէտտաթըն՝ էվլատ ու ահֆատը լէհլէրինէ, վէ էվլատ ու ահֆատըն՝ ապա վէ էճատտը վէ իւմմէհաթ վէ ճէտտաթը լէհլէրինէ, վէ հաքէզա էհատտը պէվճէյնին տիկէրի լէհիսինէ չհատէթլէրի մադպուլ օլմազ։

Էմմա պունլարտան մատտա ագրապանըն՝ եէքտիկէրի լէհիսինէ չհատէթլէրի մադպուլ օլուր։

Ֆէզալիք, պիր քիմսէնին ինֆագըյլա թէյհիւշ իտէն ատէմինին վէ էճրի խասսընըն՝ քէնտի լէհիսինէ չհատէթլէրի մադպուլ օլմազ։ Էմմա գաբուլօլտաշլարըն եէքտիկէրի լէհինէ չհատէթլէրի մադպուլ օլուր։

Վէ քէզալիք, չէրիքլէրին՝ մալը չիրքէթտէ եէքտիկէրի լէհիսինէ չհատէթլէրի, վէ քէֆիլ-լուն-պի-լ-մալ օլան քիմսէնին՝ ասիլ դարաֆընտան մէքֆուլ-ուն-պիհին էտա օլունտուղունա չհատէթի մադպուլ օլմազ։ Էմմա սաիր խուսուսլարտա

ընկալին վճարած է երաշխաւորութեան առարկայն եղող պարտքը։ Բայց այս անձանց՝ ի նպաստ միմեանց վկայութիւնն ուրիշ պարագայից մէջ ընդունելի կը նկատուի։

Ծօդ. 1701. — Բարեկամի մը վկայութիւնն՝ ի նպաստ իւր բարեկամին՝ ընդունելի է։ Սակայն եթէ սոցա բարեկամութիւնը լինի այնչա՛փ սերտ որ իրարու ինչք գործածելու ասպնճանին հասնի, այն ատեն բարեկամաց վկայութիւնն՝ ի նը։ պաստ միմեանց՝ ընդունելի չլինիր։

Ծօդ. 1702. — Կ՚ականն պայման է որ թշնամութիւն չկենայ վկային և ա՛յն անձին միջեւ որոյ դէմ վկայութիւն կը լինի։ Թշնամութիւնը կամ ատելութիւնը կը հաստատուի հանրածանօթ լինելովը։

Մաս. 1703. — Ո՛չ ոք կրնայ լինել դատախազ և վկայ միանգամայն։

Հետեւապէս, խնամակալին վկայութիւնն՝ ի նպաստ անչափահաս որբին, ինչպէս նաեւ փոխանորդին վկայութիւնն՝ ի նպաստ փոխանորդ հաստատողին՝ վաւերական չեն նկատուիր։

Ծօդ. 1704. — Օրէնքը վաւերական չնկատեր այն վկայութիւնն զոր կ՚ընէ մէկը՝ ի նպաստ իւր արարքին։

Հետեւապէս, վաւերական չէ փոխանորդներու և մուհտահներուվկայութիւնն՝ ի նպաստ իրենց արարքին թէ՝ «Մեք վաճառած էինք այս ինչ իրը»։

Նմանապէս, եթէ քաղաքի մը դատաւորն իւր պաշտօնէն հանուելէ յետոյ վկայէ՝ ի նպաստ ու վճռոյ զոր ինքն արձակած է իւր պաշտօնավարութեան շրջանին մէջ, իւր այդ վկայութիւնը չլինիր վաւերական։ Բայց իւր պաշտօնէն հանուելէ յետոյ եթէ վկայէ խաստովանութեան մը մասին զոր մարդ մը իւր առջեւ ըրած է՝ իւր պաշտօնէն հանուելէ առաջ, իւր այդ վկայութիւնը կը լինի վաւերական։

Ծօդ. 1705.—Վկայն պարտի լինել ուղղամիտ և ճշմարտախօս։ Այդ (ուղղամիտ եւ ճշմարտախօս) է այն մարդն որոյ բարեմասնութիւնք առաւելակշիռ են քան իւր յոռի յատկութիւնք։

Հետեւապէս ընդունելի չէ վկայութիւնն այն անձանց որք սովորած են անպատեհ և վատակենցաղ վարմանց — որպիսի են կաքաւիչն, հայհոյանք, և այլն.—, ինչպէս և այն անձինք որք հանրածանօթ են իրենց սուտասուտութեամբն։

Մաս. 1701. — Տօմարն՝ տօմար չհատկթի մագպուլ մը։ Ֆագագ պէյնիլրինտէքի տօմարագէ եքթիկէրին մալընատ թէսարրուֆ ըթմէ մէրթէպսինէ վարը խէ, օվ հալտա եքթիկէրին լհխիսինէ չհատկթլերի մագպուլ օլմազ։

Մաս. 1702. — Շահիտ իլէ մհհուտ-ուն-ալէյհ պէյնինտէ ատավէթի տիւնեէվկեէ օլմամագ չարդ մը։ ատավէթի տիւնեէվկեէ ուրֆ իլէ սապինիր։

Մաս. 1703. — Պիր քիմսէ հէմ միւտտաի հէմ շահիտ օլամազ։

Պինաէն-ալէյհ, վասըտըն՝ եէմինի, վէ վէքիլին՝ միւվէքքիլինէ չհհատկթլերի սահըհ օլմազ։

Մաս. 1704.—Պիր քիմսէնին քէնտի ֆիլինէ չհհատկթի մուէթպէր ատյիլ տիր։

Պինաէն-ալէյհ, վէքիլէ-

րին վէ տէլալլարըն «Պիզ պէյ իթմիշ խոիք» տէյու՝ քէնտի ֆիլլէրինէ չհհատկթլերի միւթէպէր օլմազ։

Ֆէզլալիք, պիր պէյտէ հաքիմի լինֆիսալընտան սօնրա՝ դասլէ-էլինֆիսալ քէնտիսինտէն սուտուր իթմիշ օլան հիւքմէ չհհատկթ յէյէսէ, սահըհ օլմազ։ Էմմա դասլէ-էլինֆիսալ պիր քիմսէնին քէնտի հուզուրունտա վագը օլան իգրարընա՝ պատէ-էլինֆիսալ չհհատկթ յէյէսէ, միւթէպէր օլուր։

Մաս. 1705.— Շահիտին՝ ատիլ օլմասը չարդ մըր։ Այէ, հայհոյանքը՝ սէյիէթընա զալիպ օլան քիմսէ տիր։

Պինաէն-ալէյհ, բագդաս վէ մահսարա կիպի՝ նամուս վէ միւրուվվէթի մուխիլ հալ ու հարէքէթլերի իթիյատ իտէն էշխասըն վէ քիզպ իլէ մարուֆ օլան քէսանըն չհհատկթլերիմագպուլ օլմազ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՁՈՐՐՈՐԴ

Վկայութեան համաձայնութիւնն դատին հետ։

Ճոդ. 1706. — *Վկայութիւնը կ'ընդունուի՝ եթէ համաձայն է դատին. ապա թէ ոչ, չընդունուիր։ Սակայն հարկ չէ 'ի նկատ առնուլ բառերուն համաձայնութիւնը. կը բաւէ որ ըստ իմաստին համաձայնութիւն կենայ։*

Ձոր օրինակ, եթէ պահանջման առարկայն աւանդ է, և վկայք վկայեն թէ ոսոխը խոստովանած է աւանդատուութիւնը, կամ եթէ պահանջման առարկայն յափշտակութիւն է, և վկայք վկայեն թէ ոսոխը խոստովանած է յափշտակութիւնն, իրենց սոյն վկայութիւնը կը լինի ընդունելի։

Նմանապէս, եթէ պարտապանը դատախազէ թէ վճարած է պարտքն, և վկայք վկայեն թէ պարտատէրը պարտազերծ ըրած էր զայն, իրենց սոյն վկայութիւնը կը լինի ընդունելի։

Ճոդ. 1707. — *Վկայութիւնը դատին համաձայն կը նկատուի՝ եթէ կատարեալապէս կը պատշաճի անոր, կամ եթէ վկայութեան առարկայն նուազագոյն է քան պահանջման առարկայն։*

Ձոր օրինակ, եթէ մէկը դատախազէ թէ «Ա.յս իրն իմ սեպհականութիւնս է երկու տարիէ հետէ», և եթէ վկայք եւս վկայեն թէ այն իրն անոր սեպհականութիւնն եղած է երկու տարիէ հետէ, իրենց վկայութիւնը կը լինի ընդունելի։ Նոյնպէս եթէ վկայեն թէ՝ մէկ տարիէ հետէ անոր սեպհականութիւնն է, այս պարագայի մէջ եւս իրենց վկայութիւնը կը լինի ընդունելի։

Նմանապէս, երբ դատախազը 1000 դահեկան պահանջէ, և վկայք 500 դահեկանի համար վկայեն, իրենց վկայութիւնն ընդունելի կը լինի միայն 500 դահեկանի համար։

Ճոդ. 1708. — *Եթէ պահանջման առարկայն է նուազագոյն, և վկայք առաւելագունի համար վկայեն, իրենց վկայութիւնը չլինիր ընդունելի։*

Բայց եթէ հապճեպ կարելի է համաձայնեցունել վկայութեան ու դատին միջեւ կեցած անհամաձայնութիւնն, և եթէ դատախազն եւս համաձայնութիւն գոյացնէ անոնց միջեւ, այն ատեն վկայութիւնը կը լինի ընդունելի։

Ձոր օրինակ, եթէ դատախազն իր պահանջումն ընէ՝ ըսելով թէ «Ա.յս իրն երկու տարիէ հետէ իմ սեպհականութիւնս է», և վկայք վկայեն թէ՝ երեք տարիէ հետէ անոր սեպհականութիւնն եղած է, իրենց սոյն վկայութիւնը չլինիր ընդունելի։

Նմանապէս, եթէ դատախազն 500 դահեկան պահանջէ և վկայք 1000 դահեկանի համար վկայեն, իրենց սոյն վկայութիւնը չլինիր ընդունելի։

Բայց եթէ դատախազը պնդէ ըսելով թէ «իմ անկէ ուշեցած պահանջս արդարեւ 1000 դահեկան էր, սակայն 500 դահեկանը գանձած էի. վկայք տեղեկութիւն չունին այս մասին», և այսպէս համաձայնութիւն

ՓԱՍԼԸ ՐԱՊԻ

Շեհիատէթին տալաեա միւվաճագաթը պէյանընտա տըր

Մաս. 1706. — *Շէհատէթ էկէր տալայա միւվաճըգ իսէ՝ գապուլ օլունուր, տէյիլ իսէ՝ գապուլ օլունմազ։ Ֆագաթ լաֆզա իթթիպար օլմայըլ մանէն մուվաճագաթ քեաֆի տիր։*

Մէսէլա, միւտտաա-պիհ վէտըա օլուպտա՝ շահիտլէր միւտտաա-ալէյհին իտտը իգրար իյլէտիյինէ շէհատէթ իթնսէլէր, եախօտ միւտտաապիհ զատ օլուպտա՝ շահիտլէր միւտտաա-ալէյհին զատը իգրար իյլէտիյինէ շէհատէթ իյլէսէլէր, մազպուլ օլուր։

Քէզալիք, մէտեուն էտաի տէյն իյլէտիյինի տալա իտիպտէ՝ շահիտլէր տսինինին մէտեուննու իպրա իյլէտիյինէ շէհատէթ իթնսէլէր, մազպուլ օլուր։

Մաս. 1707. — *Շէհատէթին տալաեա մուվաճագաթը, եա անա թէմամըյլա մուդապագաթը վէ եախօտ մէշհուտ-ուն-պիհին միւտտաա-պիհտէն ագալ օլմասը սուրէթի տիր։*

Մէսէլա, միւտտաի «Պու մալ իբի սէնէտէն պէրի պէնիմ միլքիմ տիր» տէյու տալա իտիպտէ, շահիտլէր տսխի իբի սէնէտէն պէրի միլքի օլտուղունա շէհատէթ իթտիքլէրի սուրէթտէ, շէհատէթլէրի մազպուլ օլտուղու կիպի, պիր սէնէտէն պէրի միլքի օլտուղունա շէհատէթ իթտիքլէրի սուրէթտէ տախի շէհատէթլէրի գապուլ գըլընըր։

Քէզալիք, միւտտաի 1000 ղուրուշ տալա իտիպտէ՝ շահիտլէր 500է շէհատէթ իթտիքլէրի սուրէթտէ, 500 ղուրուշ հագգընտա շէհատէթլէրի գապուլ օլունուր։

Մաս. 1708. — *Միւտտաապիհ ագալլ օլուպտա՝ շահիտլէր էքսէրէ շէհատէթ իյլէսէլէր, մազպուլ օլմազ։*

Մէկէրքի, շէհատէթ իլէ տալա պէյնինտէքի իխթիլաֆ զաթէն գապիլի թէվֆիգ օլուպտա՝ միւտտաի տախի անլարըն պէյնինի թէվֆիգ իյլէյէ, օլ հալտա շէհատէթ գապուլ գըլընըր։

Մէսէլա, միւտտաի «Պու մալ իբի սէնէտէն պէրի պէնիմ միլքիմ տիր «տէյու տալա իտիպտէ՝ շահիտլէր իւչ սէնէտէն պէրի միլքի օլտուղունա շէհատէթ իյլէսէլէր, գապուլ գըլընմազ։

Քէզալիք, միւտտաի 500 ղուրուշ տալա իտիպտէ՝ շահիտլէր 1000 ղուրուշա շէհատէթ իթնսէլէր, գապուլ օլունմազ։

Էմմա միւտտաի «Պէնիմ անտա աւլաճաղըմ ֆի-լ-վագը 1000 ղուրուշ իտի, լաքին 500ինի խոխֆա իթմիշ իտիմ. շահիտլէր օրասընը պիլմէզլէր» տէյու տալա իլէ՝ շէհատէթին պէյնինի թէվֆիգ իյլէսէ, շա-

զոյացնէ դատին ու վկայութեան միջեւ, իւր վկայից վկայութիւնը կը լինի ընդունելի։

Յօդ. 1709. — Երէ դատախազը բացարձակ սեպհականութեան դատ բանայ ըսելով, զոր օրինակ, թէ «Այս այգին իմ սեպհականութիւնն է», և վկայք ածանցեալ սեպհականութեան համար վկայեն ըսելով թէ «Դատախազն այս այգին այս անուն անձէն գնեց», իրենց այն վկայութիւնը կը լինի ընդունելի։

Այնպէս որ, երբ վկայք այն կերպիւ ածանցեալ սեպհականութեան համար վկայեն, դատաւորը դատախազին կը հարցունէ թէ «Մէթէ դու եւս այս պատճառաւ է որ սեպհականութիւն կը դատախազես եթէ ոչ ուրիշ պատճառաւ»։ Դատախազն եթէ պատասխանէ թէ «Այո՛, ես եւս այս պատճառաւ կը դատախազեմ», դատաւորը կ'ընդունի նոյն վկայից վկայութիւնը։ Իսկ եթէ պատասխանէ թէ «Ուրի՛շ պատճառաւ կը դատախազեմ», կամ թէ «Ես այս պատճառաւ չէ որ կը դատախազեմ», դատաւորը կը մերժէ նոյն վկայից վկայութիւնն։

Յօդ. 1710. — Երբ դատախազն ածանցեալ սեպհականութեան դատ բանայ՝ զոր օրինակ, այգիի մը նկատմամբ, պէտք է դիտել. — Եթէ դատախազը վաճառողին անունն առանց յիշատակելու՝ ըսէ թէ «Գնեցի». կամ եթէ անորոշապէս ըսէ թէ «Մարդէ մը գնեցի», բացարձակ սեպհականութեան դատ բացած կը նկատուի. ուստի և եթէ վկայք բացարձակ սեպհականութեան համար վկայեն՝ ըսելով թէ «Այս այգին անոր սեպհականութիւնն է», իրենց այն վկայութիւնը կը լինի ընդունելի։

Բայց եթէ վաճառողն յանուանէ յիշատակէ ըսելով թէ «Այս անուն անձէն գնեցի», և եթէ վկայք բացարձակ սեպհականութեան համար վկայեն, իրենց այն վկայութիւնը չլինիր ընդունելի։

Որովհետեւ եթէ մի անգամ բացարձակ սեպհականութեան իրաւունքն ապացուցի՝ ապացուցուած կը լինի նաեւ թէ այս իրաւունք ի բնէ անտի տեղի ունէր. ուստի և հարկ կը լինի որ դատախազը տէր լինի նաեւ նոյն պարտիզին արդեանց, զոր օրինակ, այն պտղոց որք յառաջագոյն արտադրեալ են. մինչդեռ ածանցեալ սեպհականութիւնը կ'ապացուցուի իր պատճառին — զոր օրինակ՝ վաճառման ու գնման պայմանագրութեան— կատարման ծուականէն սկսեալ։ Վասն որոյ բացարձակ սեպհականութիւնն առաւելագոյն կը լինի՝ ածանցեալ սեպհականութեան հետ բաղդատմամբ, և այս պարագայի մէջ վկայք առաւելագունին համար վկայած կը լինին։

Յօդ. 1711. — Վկայութիւնն ընդունելի չլինիր՝ եթէ դատին հետ անհամաձայնութիւն ունենայ։ Ասոր համար ալ ըսուած է թէ «Վկայք պէտք է համաձայնին»։

ճայն ըլլայ 'ի մասին պարտուց պատճառին։

Զոր օրինակ, եթէ դատախազն 1000 դահեկան պահանջէ իբր գին վաճառեալ իրի, մինչդեռ վկայք վկայեն Թէ ոսոխը նոյնքան պարտք ունի փոխառութեան պատճառաւ, իրենց սոյն վկայութիւնը չընդունելի։

Նմանապէս, եթէ դատախազը դատ բանայ ըսելով Թէ «Ա.յս կալուածն հօրմէս ժառանգաբար փոխանցեալ է ինձ», մինչդեռ վկայք վկայեն Թէ՝ մօրմէն ժառանգաբար փոխանցեալ է անոր», իրենց սոյն վկայութիւնը չընդունելի։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Վկայից աննամաձայնութեան վրայ։

Յոդ. 1712.—*Եթէ վկայք անհամաձայն գտնուին 'ի մասին վկայութեան առարկային, իրենց վկայութիւնը չընդունելի։*

Զոր օրինակ, եթէ վկայներէ մին վկայէ 1000 դահեկան ոսկեդրամի համար, իսկ միսը՝ 1000 դահեկան արծաթ մէճիտիյեի համար, իրենց վկայութիւնը չընդունուիր։

Յոդ. 1713.—*Վկայութեան առարկային երկրորդական մէկ մասին նկատմամբ անհամաձայնութիւնն եթէ ենթադրէ վկայութեան առարկային նկատմամբ անհամաձայնութիւն, իրենց վկայութիւնը չընդունելի. հակառակ պարագային մէջ, իրենց վկայութիւնը կընդունելի։*

Հետեւապէս, եթէ վկայութեան առարկայն կը բաղկանայ պարզապէս գործողութենէ — որպիսիք են՝ յանձնառումն և պարտուց հատուցումն—, և եթէ վկաներէ մին վկայէ Թէ գործողութիւնը կատարուած է որոշեալ ժամանակի մը և կամ որոշեալ տեղւոյ մը մէջ, մինչդեռ միսն վկայէ Թէ միևնոյն գործողութիւնն կատարուած է տարբեր ժամանակի և կամ տարբեր տեղւոյ մը մէջ,— ըստ որում իրենց սոյն անհամաձայնութիւնը վկայութեան առարկային նկատմամբ անհամաձայնութիւն կ'ենթադրէ, ուստի իրենց սոյն վկայութիւնն չընդունուիր։

Բայց եթէ վկայութեան առարկայն կը բաղկանայ պարզապէս պայմանագրութենէ (խօսքէ) — որպիսիք են՝ վաճառումն, գնումն, վարձումն, երաշխաւորութիւն, պարտանցումն, նուիրատուութիւն, պարտք, փոխատուութիւն, պարտազերծումն և կտակ—, ըստ որում ժամանակի և տեղւոյ պարագայից նկատմամբ վկայից անհամաձայնութիւնը չենթադրեր վկայութեան առարկային նկատմամբ անհամաձայնութիւն. ուստի և չարդիլեր անոնց վկայութեան ընդունելի լինելէն։

Զոր օրինակ, երբ մարդ մը դատախազէ Թէ վճարած է իւր պարտքը, և եթէ վկայներէ մին վկայէ Թէ այն մարդը իւր տան մէջ վճարած է, և միսն

Պինաէն-ալէյհ, ղասպ վէ ֆիֆայի տէյն կիպի՝ սըրֆ ֆիլտէն իպարէթ օլան խուսուսլարտա, չահիտլէրին պիրի պիր զէմանը մուայեէնտէ վէ եա մէքեանը մուայեէնտէ՝ ֆիլէ, վէ տիկէրի զէմանը ախէրտէ եա մէքեանը ախէրտէ՝ ֆիլէ չէհատէթ իյլէսէլէր, պու իխթիլաֆլարը մէշհուտ-ունալիհէտ իխթիլաֆը մուճիպ օլմազլա, չէհատէթլէրի գապուլ օլունմազ։

Էմմա գավլ գապիլինտէն օլան պէյ ու չիրա, վէ իճարէ, վէ քէֆալէթ, վէ հավալէ, վէ հիպէ, վէ րէհն, վէ տէյն, վէ գարզ, վէ իպրա, վէ վասըյէթ խուսուսլարընտա, չահիտլէրին զէման վէ մէքեանտա իխթիլաֆլարը՝ մէշհուտ-ունալիհին իխթիլաֆը մուճիպ օլմամազլա, չէհատէթլէրին գապուլունա մանը օլմազ։

Մէսէլա, պիր քիմսէ պօրճունուն էտա իյլէմիշ օլտուղունու տավա իտիպտէ, շահիտլէրին պիրի՝ խանէսինտէ, վէ տիկէրի՝ տիւքքանընտա

օլուր իսէ, մագպուլ օլմազ։

Մէսէլա, միւտտաի սէմէնի մէպի օլմազ իւզրէ 1000 ղուրուշ ալաճագ տավա իտիպտէ, շահիտլէր միւտտաալէյհին ճիհէթի զարզտան տօլայը օվ մըզտար տէյնի օլտուղունա շէհատէթ իյլէսէլէր, մագպուլ օլմազ։

Ֆէզալիթ, միւտտաի «Պու միլք պանա բէտէրիմտէն մէվրուս տըր» տէյու տավա իտիպտէ, շահիտլէր անասընտան մէվրուս օլտուղունա շէհատէթ իթսէլէր, մագպուլ օլմազ։

ՓԱՍԼԸ ԹԱՄԻՍ

Շահիտլէրին իխթիլաֆլարը պիյանընտա տըր։

Մաս. 1712. — *Շահիտլէր մէշհուտ-ուն-պիհէտ իխթիլաֆ իթսէլէր, չէհատէթլէրի մագպուլ օլմազ։*

Մէսէլա, շահիտլէրին պիրի 1000 ղուրուշլուգ ալաճուն, վէ տիկէրի 1000 ղուրուշլուգ սիմ Մէճիտիյէ տէյու շէհատէթ իթսէլէր, շէհատէթլէրի գապուլ օլունմազ։

Մաս. 1713. — *Շահիտլէրին մէշհուտ-ուն-պիհէտ միւթէալլիգ օլան պիր չէյտէ իխթիլաֆլարը՝ մէշհուտուն-պիհէտ իխթիլաֆը մուճիպ օլուր իսէ, չէհատէթլէրի գապուլ օլունմազ. վէ մուճիպ օլմազ իսէ, գապուլ օլունուր։*

վկայէ Թէ իւր խանութին մէջ, իրենց վկայութիւնը չընդունուիր։

Բայց եթէ մէկն ուրիշի մը ձեռքը գտնուած իրի մը համար դատ բանայ ըսելով Թէ «Դու այս իրն ինձ վաճառած էիր այսքան դահեկանի. ի՛նձ յանձնէ զայն», և եթէ վկայներէ մին վկայէ Թէ այս ինչ տան մէջ վաճառած էր զայն, և միւսն վկայէ Թէ այն ինչ խանութին մէջ, իրենց վկայութիւնք կ՚ընդունուին։

Քանզի գործողութիւնը չկրնար կրկնուիլ, մինչդեռ խօսքը կրնայ կրկնուիլ։

Յօդ. 1714.—*Եթէ վկայք անհամաձայն պատուիրն յափշտակեալ իրին գոյնին և կամ արուս կամ էգ ըլլալուն նկատմամբ, իրենց վկայութիւնք չեն ընդունուիր։*

Զոր օրինակ, յափշտակեալ անասնոյն նկատմամբ եթէ վկայներէ մին «Գորշ ձի» ըսելով վկայէ, իսկ միւսն՝ «Սեւ» կամ «Աշխէտ ձի», կամ եթէ մին «Ձի» ըսելով վկայէ, իսկ միւսն՝ «Ջամբիկ» ըսելով, իրենց վկայութիւնը չընդունուիր։

Յօդ. 1715. — *Պայմանադրութեանց վերաբերեալ դատերու մէջ, եթէ վկայք անհամաձայն գտնուին գընոյն քանակութեան մասին, իրենց վկայութիւնը չընդունուիր։*

Զոր օրինակ, եթէ վկայներէ մին վկայէ Թէ այս ինչ իրը վաճառուեցաւ 500 դահեկանի, իսկ միւսը վկայէ Թէ 300 դահեկանի, իրենց վկայութիւնը չընդունուիր։

Էտա իյլէմիշ օլտուղունա շէհատէթ իթսէլէր, շէհատէթլերի գապուլ օլունմազ։

Էմմա պիր քիմսէ տիկէր քիմսենէնին եէտինտէ օլան պիր մալ իչին «Սէն պու մալը պանա շու գատար ղուրուշա սաթմըշ ըսըն, անը պանա Թէսլիմ է՛Թ» տէյու տավա իթտիքտէ, շահիտլերին պիրիսի՝ ֆիւլան խաներէտէ, վէ տիկէրի ֆիւլան տիւքքեանտա սաթմըշ օլտուղունա շէհատէթ իթսէլէր, շէհատէթլերի գապուլ օլունուր։

Զիրա, ֆիլ՝ Թէքրար ու իատէ օլունամազ. էմմա գավլ՝ Թէքրար ու իատէ օլունապիլիր։

Մաս. 1714. — *Շահիտլէր մալը մաղուսլըն րէնկինտէ, եախօտ էրքէք վէ եա տիւի օլմասընտա իսթիւլաֆ իթսէլէր, շէհատէթլերի գապուլ օլունմազ։*

Մէսէլա, մաղուսպ օլան հայվան հագզընտա շահիտլերին պիրի «Դըր աԹ» վէ տիկէրի «Եաղըզ» եա «Ալ աԹ», վէ եախօտ, պիրի «ԱԹ» վէ տիկէրի «Դըսրագ» տէյու շէհատէթ իյլէսէլէր, շէհատէթլերի գապուլ օլունմազ։

Մաս. 1715. — *Տավայը ագտտա, շահիտլէր պէտէլին մըգտարըընտա իսթիւլաֆ իթսէլէր, շէհատէթլերի գապուլ օլունմազ։*

Մէսէլա, շահիտլերին պիրի՝ պիր մալըն 500 ղուրուշա, վէ տիկէրի՝ 300 ղուրուշա սաթըլտըղընա շէհատէթ իյլէսէլէր, շէհատէթլերի գապուլ օլունմազ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

վկայաբանութեան վրայ.

Յօդ. 1716. — *Երբ վկայք վկայեն, դատաւորը կը հարցունէ ա՛յն անձին որոյ դէմ վկայուած է, ըսելով. «Ի՞նչ կ՚ըսես, սուքա իրենց վկայութեան մէջ ճշմարտախօ՞սն են Թէ ոչ»։*

Եթէ ա՛յն անձն որոյ դէմ եղած է վկայութիւնը՝ պատասխանէ Թէ «Վկայք ճըշմարտախօս են իրենց այս վկայութեան մէջ», կամ «Սուքա ուղիղ են իրենց այս վկայութեան մէջ»,— խոստովանած կը լինի պահանջման առարկայն և իւր այս խոստովանութեան համաձայն վճիռ կը տրուի։

Իսկ եթէ պատասխանէ Թէ «Սուքա սուտ վկայ են» կամ «Սուքա Թէեւ ուղղամիտ մարդիկ են, բայց այս մասին կը սխալին, կամ իրողութիւնը մոռցած են», և կամ ըսելով հանդերձ Թէ «Սուքա ուղղամիտ մարդիկ են», ուրանայ սակայն պահանջման առարկայն, բոլոր այս պարագայից մէջ դատաւորը վճիռ տալն իրեն վերապահելով, նախ՝ ի ծածուկ և ապա հրապարակաւ վկայաբանութեան կը ձեռնարկէ՝ ստուգելու համար Թէ վկայք ճշմարտախօ՞ս են Թէ ոչ։

ՓԱՍԼԸ ՍԱՏԻՍ

Թիգքիյեի շուհուտ հագզընտա տըր.

Մաս. 1716. — *Շահիտլէր շէհատէթ իթտիքտէ, հաքիմ մէշէհուտ-ուն-ալէյհ-տէն «Նէ՞ տէրսին, պուննլար շէհատէթլերինտէ սաաթը՞գ մը տըրըլար, եօգսա տէյիլ-միսիրլէր» տէյու սիւալ իտտէր։*

Մէշէհուտ-ուն-ալէյհ էկէր «Շահիտլէր պու շէհատէթլերինտէ սաիլ տիրլէր» տէր իսէ, միւտտաա-ալիհի իգրար իթմիչ օլուր, վէ իգրարըլա հիւքմ օլունուր։

Վէ էկէր «Պունլար շահիտի գուր տըրըլար» եախօտ «Պունլար սաիլ սաէմլէր տիր, լաքին պու խուսուստա խաղա իտէյօրլար, եախօտ վագըայը ունութմուշլար» տէր իսէ, վէ եախօտ եալընըզ «Պունլար սաիլ սաէմլէր տիր» տիմէքլէ պէրապէր՝ միւտտաա-պիհի ինքեար իթսէ, հաքիմ հիւքմ. իթմէյիպ՝ շահիտլերի սըրլէն վէ ալէնէն Թէզքիյէ իլէ, սաիլ օլուպ օլմասընըգ-լարընը Թահգըգ իյլէր։

Յօդ. 1717. — Թէ՛ ծածուկ եւ թէ՛ հրապարակային վկայաքննութիւն կատարելու համար՝ պէտք է դիմել այն տեղ առ որ կը վերաբերին վկայք.— այսինքն՝ եթէ վկայք ուսանող են՝ հարկ է դիմել անոնց կեցած դպրոցին դասատուին եւ հոն գտնուող վստահելի անձանց. եթէ զինուորական են՝ իրենց վաշտին սպայներուն եւ գրագիրներուն. եթէ գրագիր են՝ իրենց դիւանին պետերուն եւ քարտուղարներուն. եթէ վաճառական են՝ պատուաւոր վաճառականներուն. եթէ արհեստաւոր են, իրենց արհեստապետին եւ ընճայի վարպետներուն։ Իսկ եթէ վկայք ուրիշ դասակարգերու կը վերաբերին, հարկ է դիմել՝ իրենց բնակած թաղին կամ գիւղին արժանահաւատ եւ վստահելի բնակիչներուն։

Մաս. 1718. — Ծածուկ վկայաքննութիւնը կը կատարուի մի պաշտօնագրով որ՝ իրաւագիտական լեզուաւ՝ կը կոչուի Մէմո-ըէ։

Արդ, դատաւորը նոյն թղթին վրայ կը գրէ դատախազին եւ ոսոխին անունը, պահանջման առարկայն, վկայից անունն ու մականունն, արհեստն, անոնց դիմագծերը, բնակավայրերն, ինչպէս նաեւ անոնց

Մաս. 1717. — Շահիտլեր կերբէք սըրբին վէ կերբէք ալէնէն մէնաուպ օլսուգլարը ճանիպտէն, եանի, դալէպի ուլումտան իսկ՝ ոաքին օլսուգլարը մէտրէոէ միւտերրիսի իլէ մութէմէտհալիսինտէն, ասքէրիտէն իսկ՝ դապուրու զապըդան վէ քեաթիպլէրինտէն, վէ քէթխիւտասըլլա ըօնճա ուսթալարընտան, վէ սունուֆը սահիբտէն իսկ՝ մահալլե վէ եա գարեէլէրինին մէվսուգու միւթէմէն էհալիսինտէն թէզքէյէ օլունուր։

Մաս. 1718. — Սըրբէն թէզքէյէ՝ ըսթըլահաթը ֆիւգահատա Մէմո-ըէ թապիր օլունուր վարագա իլէ իճրա օլունուր։

Ենթայէ քի, հաքիմ օլվարագաեա միւտտաի վէ միւտտաալէյհին խսմէրինին, վէ միւտտաա-պիհ իլէ չուհրըտըն իսմ վէ չիւհրէթ վէ սանաթլարընը, վէ էչքեաւ վէ մէհալլարընը, վէ պապա վէ տէտէլէրինին իսմէրինի,

հայրերուն եւ հաւերուն անունն. իսկ եթէ ծանօթ են՝ լոկ անոնց անունն ու մականունն, եւ վերջապէս վկայներն ուրիշ անձանց հետ չշփոթելու կերթալու կը ծանօթագրէ։ Ապա այդ պաշտօնագիրը կը դնէ պահարանի մէջ, զոր կնքելէ յետոյ՝ կ'ուղղէ այն անձանց որք ընտրուած են վկայաքննիչ։

Վկայաքննիչք ևս բանալով կը կարդան Մէմո-ըէն։ Եթէ յանուանէ նշանակեալ վկայք ճչմարտախօս են, անոնց անուանց ներքեւ կը ծանօթագրեն «Ասիլ վէ մսթպուլ-ըէ-ըշհատէ» (առքա ճըշմարտախօս են եւ իրենց վկայութիւնն՝ ընդունելի) բառերն։ Իսկ եթէ ճչմարտախօս չեն, գրելէ ու ստորագրելէ յետոյ թէ «Ասիլ տէյիլլեր» (ճչմարտախօս չեն), առանց անոր պարունակութեան վրայ տեղեկութիւն տալու Մէմո-ըէն բերողին կամ այլոց, պահարանը կը կնքեն եւ դատաւորին կը վերադարձնեն։

Յօդ. 1719. — Եթէ վկայաքննիչք Մէմո-ըէին մէջ վկայից նկատմամբ չգրեն թէ «ճչմարտախօս են եւ իրենց վկայութիւնն՝ ընդունելի», այլ գրեն թէ «Ասիլ տէյիլլեր» (ճչմարտախօս չեն), կամ «Հալլարընը պիլմէյիզ» կամ «Մէճհուլ-ը-ահվալ» (Անոնց բարոյական վիճակն ծանօթ չէ մեզ) վէ մարուճ իսկ՝ եալընըզ իսմ վէ չիւհրէթլերինի թահրիր, վէ-ը-հասըլ չահիտլերի սաիրինտէն թէմեիզ իտէնէք վէճհէ թարիֆ ու պէյան, վէ սիր զարֆ տէրեւնընա վազ իլէ իւզերինի միւհրէտիքտէն սօնրա միւզէքքի ինթիխապ օլունան քիմսէնէլէրէ իրսալ իտէր։

Ա՛իւզէքքիլէր տախի մէսթուրէեի ֆէթհ ու գրաէթ իտիպ, իչինտէ իսմերի մուհարրեր օլան չահիտլեր ատիլ իտէլեր՝ իսմերի թահրընա «Ասիլ վէ մագպուլ-իւչ-չէհատէ» տէյու թահրիր վէ ատիլ տէյիլլեր իսկ՝ «Ատիլ տէյիլլեր» տէյու թահրիր վէ իմզա իլէյերէք, մէսթուրէեի կէթիրէն ատէմի վէ ախէր քիմսէնէեի մագմունընա վագըֆ իթմէքսիզին, զարֆ իւզերինի միւհրէտիյիլ՝ հաքիմէ իտաէ իտէր։

Մաս. 1719. — Մէսթուրէտէ միւզէքքիլէր դարաֆընան չահիտլեր հագգընտա «Ասիլ վէ մագպուլ-իւչ-չէհատէ» տէյու եագըընտայըպտա «Ասիլ տէյիլլեր» եախօտ «Չալլարընը պիլմէյիզ» վէ եա «Մէճհուլ-իւլ-ահվալ» վէ եախօտ «Ալլահ պիլիր» կիպի, սարահաթէն

և կամ «Ալլահ պէլէթ» (Աստուած գիտէ), և եթէ այսպէս գրեն խօսք մը որ յայտնապէս կամ լռելեայն նշանակէ թէ չեն հաստատուեր անոնց ճշմարտախօսութիւնը, կամ առանց բան մը գրելու, Ամերիկէն կ'ընդհատէ՝ գատաւորին վերադարձնելով գատաւորը չընդունիր այն վկայից վկայութիւնը։

Այս պարագային մէջ, գատաւորն չըսեր գատախազին թէ «Ձու վկայներուդ ճշմարտախօսութիւնը չհաստատուեցաւ», այլ կ'ըսէ թէ «Ուրի՛շ վկայներ բեր, եթէ ունիս»։

Իսկ եթէ Ամերիկէին մէջ գրուած է թէ «Անկէ վէ մոթպուլ-իւշ-շէհատէ տիրէր» (Սոքա ճշմարտախօս են և իրենց վկայութիւնն՝ ընդունելի), երկրորդ պարագան կը ճանաչուի հրապարակային վկայաքննութեան։

Ծող. 1720. — Հրապարակային վկայաքննութիւնը կը կատարուի հետեւեալ կերպիւ.

Վկայաքննիչը կը կոչուին առաջի գատաւորին, և վկայից քննութիւնը կը կատարուի՝ ի ներկայութեան երկուց կողմանց, և կամ՝ երկոքին կողմանք, վկայաքննութեան գործոյն համար յատկապէս կարգուած փոխգատաւորն և վկայք կը ղբրկուին վկայաքննչաց քով, և այս վերջնոց բնակավայրերուն մէջ կը կատարուի վկայաքննութիւնը։

եախօտ տէլալէթէն ճէրհը լիֆատէ իտէր պիր սէօզ եազըլմըշ օլուր, վէ եախօտ հիչ պիր չէյ եազըլմադըզըն՝ մէսթուրէ մախթումէն հաքիմէ իաատէ օլունուր իսէ, հաքիմ օղ չահիտլերին չէհատէթինի գապուլ լիմէզ։

Պու սուրէթատ, հաքիմ դարաֆընատան վիւտուտակէ «Անինի չահիտլերին ճէրհ օլունատու» ատէնիլմէյիպ, անճագ «Պաշգա չահիտլերին վար իսէ՝ կէթի՛ր» ատէնիլիր։

Վէ էկէր մէսթուրէտէ «Ատիլ վէ մագպուլ-իւշ-շէհատէ տիրէր» ատէյու եազըլըմըշ իսէ, մէրթէպէի սանիյէտէ օլարագ՝ ալէնէն թէզքիյէյէ լայխիտար օլուր։

Մաս. 1720. — Ալէնէն թէզքիյէ պու վէճհլէ իճրա օլունուր քի,

Միւզէքքիլէր հուզուրը հաքիմէ ճէլպ իլէ միւթէրաֆիան հազըր օլտուգլարը հալտա չահիտլեր թէզքիյէ օլունուր։ Վէ եախօտ միւթէրաֆիան պէրաբէր օլտուգլարը հալտա, չահիտլեր թէզքիյէ նախինէ թէրֆիգան՝ միւզէքքիլէրին եանլարընա կէօնտէրիլէրէք, մէհալլարընատա ալէնէն թէզքիյէ օլունուրլար։

Ծող. 1721. — Ծածուկ վկայաքննութեան գործոյն մէջ, թէպէտ եւ կը բաւէ մէկ վկայաքննչի դիմել, սակայն առ՝ի զգուշութիւն հարկ է դիմել առնուազն երկու վկայաքննիչներու։

Ծող. 1722. — Հրապարակային վկայաքննութիւնը կը նկատուի վկայութիւն, և իբր այն՝ այս մասին ևս գործադրելի են վկայութեան պայմաններուն և վկայից օրինական թուոյն վերաբերող տրամադրութիւնք։ Միայն թէ, հարկ չէ որ վկայաքննիչք իրենց յայտարարութեանց մէջ յիշատակեն «վկայութիւն» բառը։

Ծող. 1723. — Եթէ այն վկայք որոց ճշմարտախօսութիւնը դատաւորի մը կողմէ հաստատուած է գործոյ մ'առթիւ, դարձեալ միեւնոյն դատաւորին ներկայանան ուրիշ գործոյ մ'առթիւ վկայելու համար, —եթէ առաջին և երկրորդ գործոյն միջեւ վեց ամիս անցած չէ, դատաւորն ոչ եւս կը զբաղի երկրորդ անգամ վկայաքննութեան ենթարկելու. իսկ եթէ վեց ամիս անցած է, դատաւորը վերստին վկայաքննութեան կ'ենթարկէ զայնս։

Ծող. 1724. — Եթէ վկայաքննութենէն առաջ կամ յետոյ՝ այն անձն որոյ դէմ եղած է վկայութիւնը՝ պարսաւէ զվկայս՝ վերագրելով նոցա այնպիսի իրողութիւն մը որ եթէ ճշմարիտ ըլլար՝ վկայից վկայութիւնը պիտի չընդունուէր, կամ պարսաւէ զանոնք՝ ըսելով թէ անոնք ստախօս են, կամ թէ անոնք ինքնին ենթակայ են գատաւորին վերադարձման, գատաւորը չընդունիր այն վկայից վկայութիւնը։

Մաս. 1721. — Սըրբէն թէզքիյէտէ պիր միւզէքքէի քեաֆի իսէ տէ, իհթիյադա րիայէթէն՝ լա-ագալև իքի օլմալը տըր։

Մաս. 1722. — Թէզքիյէի այէնիյէտէ չէհատէթ գապիլինէն օլուպ, չէհատէթին չուրուդ ու նիսապը պունատա տախի մուէթպէր տիր։ Նու գատար վար քի, միւզէքքիլէրին «Շէհատէթ» լաֆզընը գիւքր իթմէյէրի լազըմ տէյիլ տիր։

Մաս. 1723. — Պիր հաքիմին ինտինատէ պիր խուսուս զըմնընատա ատալէթի սապիթ օլան չահիտլեր ենէ օղ հաքիմին հուզուրունատա տիկէր պիր խուսուսատ չէհատէթ իթթիֆաքներինատէ, էկէր արասը ալթը այ կէյմմիչ իսէ՝ հաքիմ թէքրար անլարը թէզքիյէ իլէ մէշղուլ օլմազ. վէ էկէր ալթը այ կէյմիչ իսէ՝ հաքիմ թէքրար անլարը թէզքիյէ իլէ։

Մաս. 1724. — Կէրէք գապէլ-թ-թէզքիյէ վէ կէրէք պատէ-թ-թէզքիյէ, մէշհուտ-ուն-ալէյհ տէֆֆէ մաղրէմ եախօտ ճէրրի մաղնէմ կիսի, չէհատէթին գա-

թիւն մը որ կ'արգիլէ ընդունիլ անոնց վկայութիւնը—, որպիսի է ըսել թէ «Անոնք վկայած են ինչ մը փարատելու կամ օգուտ մը արդիւնաւորելու խորհուրդէն ներչնչեալ»—, դատաւորն այս մասին փաստ կը պահանջէ նոյն անձէն։

Եւ երբ այս անձն փաստով հաստատէ իւր ըսածը, դատաւորը կը մերժէ նոյն վկայից վկայութիւնն. իսկ երբ չկարենայ փաստով հաստատել, դատաւորն եթէ վկայաքննութեան ենթարկած չէ զվկայս՝ վկայաքննութեան կ'ենթարկէ. իսկ եթէ ենթարկած է, անոնց վկայութեան համեմատ վճիռ կուտայ։

Ծօդ. 1725. — Եթէ վկայաքննիչներէ ոմանք չհաստատեն վկայից ճշմարտախօսութիւնն և ոմանք հաստատեն, չհաստատող կողմն նախաձեռնար կը համարուի, և դատաւորն անոնց վկայութեան յենլով՝ վճիռ չտայ։

Ծօդ. 1726. — Ի մասին Քաղաքային Գործառնութեանց, եթէ վկայք վկայութիւն տալէ յետոյ՝ մեռնին կամ բացակայ լինին, դատաւորը կրնայ զայնս վկայաքննութեան ենթարկել և անոնց վկայութեան վրայ հիմնել իւր վճիռն։

պուլընա մանը օլուր պիր չէյ իսնատ իլէ չահիտլերէ դան խոէր խսէ, հաքիմ անտան պէյեվինէ դալկպ խլէր

Վէ մէչհուտ-ուն-ալէյհ պուննու սլի-Լ-պէյեվինէ խապաթ խլէտկի թադիրտէ, հաքիմ օլ չահիտլերին չհատէթլէրինի րէտտ խոէր. վէ խապաթ խոէմէկի թադիրտէ, հաքիմ էկէր չահիտլերի թէզքէկէ իթմէմիշ իսէ՝ թէզքէկէ խլէր, վէ էկէր թէզքէկէ խլէմիշ իսէ՝ չհհատէթլէրի մուճէպինճէ հիւքմ խոէր։

Մաս. 1725. — Միւֆէքքիլէրտէն պազըսը չահիտլերի ճէրհ վէ պազըսը թատիլ խլէսէ, ճէրհ դարաֆը միւրէճճահ օլարագ, հաքիմ անլարըն չհհատէթլէրիյլէ հիւքմ իթմէզ։

Մաս. 1726. — Մուամէլաթտա, չահիտլէր պատէտտա-իւչ-չհհատ ֆէվմի վէ եախօտ պախպ օլսալար, հաքիմ անլարը թէզքէկէ խոէրլէք՝ չհհատէթլէրիյլէ հիւքմ խոէպիլիր։

ՅԱԽԵԼՈՒԱԾ

Վկայից երդում տալու վրայ։

Ծօդ. 1727. — Եթէ այն անձն որոյ դէմ եղած է վկայութիւնն՝ նախ քան զարձակումն վճռոյ՝ թախանձէ դատաւորին՝ ըսելով թէ, «Երդում ընել տուր վկայից թէ ստած չեն իրենց վկայութեան մէջ», և միանգամայն հարկ դատուի երդմամբ հաստատել վկայութիւնը, դատաւորը կրնայ երդմնեցուցանել այն վկայները։ Ուստի դատաւորը կրնայ վկայից ըսել. «Եթէ երդում ընէք կ'ընդունիմ ձեր վկայութիւնը. ապա թէ ոչ՝ չեմ ընդունիր»։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

Վկայից՝ իրենց վկայութիւնը յետս կոչելուն վրայ։

Ծօդ. 1728. — Եթէ վկայք՝ վկայելէ յետոյ և վճռոյն արձակուելէն առաջ իրենց վկայութիւնն յետս կոչեն առաջի դատաւորին, իրենց վկայութիւնն իբր չեղեալ կը նկատուի և իրենք կը պատժուին։

Ծօդ. 1729. — Եթէ վկայք՝ վճռոյն արձակուելէն յետոյ՝ իրենց վկայութիւնը

ԹԷԶՆԻՊ

Թահլիֆի ղուհուտ հագգընտա տըր։

Մաս. 1727. — Մէչհուտուն-ալէյհ գապլէ-Լ-հիւքմ չահիտլերէ «Ընհատէթլէրինտէ քեազիպ օլմատըգ-լարընա եէմին վէ՛ր» տէյու հաքիմէ իլհահ իտիպտէ, չհհատէթլին եէմին իլէ թագվիյեէթինէ տախի լիւզում կէօրիւլտիւյիւ թագտիրտէ, հաքիմ օ չահիտլերէ եէմին իթտիրէպիլիր։ Վէ հաքիմ չահիտլերէ «Եէմին իտէրսէնիզ՝ չհհատէթլինիզի գապուլ իտէրիմ. վէ իլլա՝ իթմէմ» տէյէպիլիր։

ՖԱՍԼԸ ՍԱՊԸ

Շահիտլերին չհհատէթտէն րիհաճուը հագգընտա տըր։

Մաս. 1728. — Շահիտլէր պատէ-էտա-իւչ-չհհատ վէ գապլէ-Լ-հիւքմ հուզուրը հաքիմտէ չհհատէթլէրինտէն րիհաճու իթտիլէր, չհհատէթլէրի քէնտիլէ-Լմ-եէքիւն հիւքմիւնտէ օլուր, վէ քէնտիլէրի թազիր օլունուրլար։

Մաս. 1729. — Շահիտլէր պատէ-Լ-հիւքմ հուզուրը հաքիմտէ չհհատէթլէրին-

յետս կոչեն առաջի դատաւորին, դատաւորին վճիռը չբեկանիր, այլ վճռոյ առարկայն վկայից տուժել կը տրուի (՚ի նպաստ դատապարտին)· (Տե՛ս Յօդ· 80)։

Յօդ· 1730.— Երբ վկայք ոմանք իրենց վկայութիւնն յետս կոչեն վերոյիշեալ եղանակաւ, պէտք է նկատել.— եթէ մնացեալ վկայից թիւը կը համապատասխանէ վկայից օրինական թուոյն, յետս կոչումն ընդդէմ չպարտիր տուժել, սակայն կը պատժուի։ Իսկ եթէ մնացեալ վկայից թիւը չհամապատասխաներ վկայից օրինական թուոյն,— երբ յետս կոչումն ընդդէմ հոգի է՝ վճռոյ առարկային կէսն անոր միայն տուժել կը տրուի· իսկ երբ յետս կոչումն ընդդէմներէն մէկէ աւելի են՝ վճռոյ առարկայն ընկերաբար տուժել կը տրուի անոնց հաւասարապէս։

Յօդ· 1731.— Կանոն պայման է որ յետս կոչումն լինի առաջի դատաւորին· վաւերական չնկատուիր վկայից՝ ուրիշ տեղ ըրած յետս կոչումն։

Հետեւապէս, եթէ այն անձն որոյ դէմ եղած է վկայութիւնը՝ դատ բանայ ըսելով թէ «վկայք իրենց վկայութիւնն յետս կոչած են ուրիշ տեղ», իւր սոյն դատ չլինիր լսելի։

տէն բիւճռու իթխէլեր, հաքիմին հիւքմիւ նագզ օլուն-մայըպ, մահքիւմ-ուն-պիհ՝ չահիտլերէ թազմին իթտիրիլիր· (80ինճի Մատեէյ պագ)։

Մաս· 1730.— Շահիտլերին պազըսը՝ պէր վէճճի պալէա՝ չէհատէթինատէն բիւճռու իթտիքատ, էկեր պագըսը նիսապը չէհատէթ պալիդ խէ՝ բիւճռու իսէնատէն զաման լազըմ կէլմէզ, ֆագադ թապիր օլունուր· վէ էկեր պագըսը նիսապը չէհատէթ պալիդ տէյիլսէ, մահքիւմ-ուն-պիհին նըսֆը՝ բիւճռու իսէն պի՛ր քիչի օրտուղու թագտիրատ, միւսթէգըլէն անա, վէ պիրտէն պիյատէ օլտուղու թագտիրատ, պի-էհթիրաք սէվիյէն անլարա թազմին իթտիրիլիր։

Մաս· 1731.— Բիւճռուըն չարդը՝ հուզուրը հաքիմտէ օլմագ տըր· չահիտլերին պաշգա մէհալլտա չէհատէթլէրինատէն բիւճռուընա իթիպար եօգ տըր։

Պինաէն-ալա-զալիքէ, մէշհուտ-ուն-ալէյհ՝ չահիտլերին պաշգա մէհալլտա չէհատէթլէրինատէն բիւճռու իթտիքատլարին տավա իթսէ, մէսմու օլմազ։

Իսկ եթէ վկայն դատաւորի մ՚առջեւ վկայութիւն տալէ յետոյ՝ ուրիշ դատաւորի մ՚առջեւ իւր վկայութիւնն յետս կոչէ, իւր յետս կոչումն կը լինի վաւերական։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

Հանրածանօթութեան վրայ·

Յօդ· 1732.— Ի նկատ չառնուիր վկայից բազմաթիւ լինելն։

Այսինքն, եթէ երկու կողմանց միոյն վկայները՝ միւս կողման վկայից բաղդատմամբ՝ թուով աւելի լինին, աստի չհետեւիր թէ հարկ է նախապատել միոյն վկայները քան զմիւսինն· այլ է՝ եթէ վկայք լինին այնչափ բազմաթիւ որ իրենց յայտարարութիւնն հանրածանօթութեան կշիռ ունենայ։

Յօդ· 1733.— Հանրածանօթութիւնը ստոյգ տեղեկութիւն կ՚ենթադրէ։

Հետեւաբար, որպէս ըստ ե-ցաւ ՚ի վեր անդ (Յօդ· 1698), կարելի չէ վճռել յառաջ բերել հանրածանօթ իրողութեան հակառակ։

Յօդ· 1734.— Հանրածանօթութեան մէջ ոչ միայն էական պայման չէ որ տեղեկատու անձինք արտասանեն «վկայութիւն»բառն, այլ և տեղի չկայ հաստատելու, թէ այս անձինք ճշմարտասիրա՛ս են թէ ոչ։ Հետեւապէս, հարկ չտեսնուիր վկայաքննութեան ենթարկել տեղեկատուները։

Վէ չահիտ՝ պէր հաքիմին հուզուրունտա չէհատէթ իթխիքատէն սոնրա՝ տիկէր հաքիմին հուզուրունտա չէհատէթինատէն բիւճռու իթտէ, բիւճռուը մութէպէր օլուր։

ՓԱՍԼԸ ՍԱՄԻՆ

Թէվաթուր հագգընտա տըր·

Մաս· 1732.— Փէսրէթի չուհուտտա իթխիպար եօգ տըր։

Եանի, դարաֆէյնտէն պիրինին՝ դարաֆը ախէրէ նիսպէթլէ՝ շահիտլերի գիյատէ օլմազլա, անըն Քէրճիհի օլունմասը լազըմ կէլմէզ, մէկէր քի շահիտլերին քէսրէթի տէրճէճի Քէվաճուրա պալիդ օլա։

Մաս· 1733.— Թէվաթուր՝ իլմի եագընի իֆատէ խոէր։

Պինաէն-ալէյհ, պալէատտա պէյան օլունտուղու իւզրէ, թէվաթուրըն խիլաֆընա պէյեինէ իգամէ օլունտազ։

Մաս· 1734.— Թէվաթուրտա, լաֆզը «Շէհատէթ» չարդ օլմատըդը կիպի՝ տաալլէթ տախի սրանմազ։ Պինաէն-ալէյհ, մուխպիրլէրին թէգբիյէսինէ համէթ կէօրիւնմէզ։

Ծօղ. 1735. — Հանրածանօթութեան մէջ, տեղեկասուք որոշ թիւ չունին. այլ միայն պարտին լինել մի ա՛նպիսի յոգնախուռն բազմութիւն, որ հաւանական և մոռածելի չլինի թէ միաբանած են ոտելու համար։

Մաս. 1735. — Թէվաթուրտա, մուխպիրլէրին ատէտի մուայէնի ետք տըր. անճագ ագլ անլարըն քիզպ իւգրէ իթթիֆագլարընը ԹԷՀվիզ իթմէյէնէք մէրթէպէ՝ պիր ճէմմի ղաֆիր օլմալարը լազըմ տըր։

ՊԱՊԸ ՍԱՆԻ

ՀՈԻՃԷՅԻ ԽԱԴԴԻՅԷԵ ՎԷ ԳԱՐԻՆԷԻ ԳԱԴՐԱ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ
ՕԼՈՒՊ ԻՒԻ ՖԱՍԼԱ ՄԻՒՆԴԱՍԷՄ ՏԻՐ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳՐԱՒՈՐ ԱՊԱՑՈՅՑՔ ԵՒ ՀԱՏՈՒ ԵՆԹԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

Գրաւոր ապացոյցներու վրայ

Ծօղ. 1736. — Սոսկ գիրը կամ կնիքը չեն կրնար վճռոյ միջոց լինել։

Սակայն, եթէ գիրը կամ կնիքը բոլորովին ղերծ են խարդախման և խեղաթիւրման տարակոյսէ, այս պարագայի մէջ կրնան գործածուիլ իբր միջոց վճռոյ. ուստի ոչ եւս պէտք կը մնայ ուրիշ ապացոյց որոնելու։

Ծօղ. 1737. — Որովհետև

ՖԱՍԼԸ ԷՎՎԷԼ

Հոռճհճի խադդիյեե պէյանըցուտա տըր։

Մաս. 1736. — Եալընըզ խադդ ու խաթէմ իւէ ամէն օլունմազ։

Ֆագաթ, չիւսկէի թէգվիր ու թաանըտան ասլիմ իսէ, մամուլ-ուն-պիհ, եանի, մէտարը հիւքմ օլուր, պաշգա վէճհէյէ սիւպութա հաճէթ գալմազ։

Մաս. 1737. — Պէրաթը

կայսերական Պէրաէք և կալուսածահարսերի պաշտօնատան արձանագրութիւնք խարդախանէ զերծ և ապահով են, ուստի անոնց համաձայն վճիռ կրնայ տրուիլ։

Ծօղ. 1738. — Որպէս պիտի բացատրուի Դատաւորաց Գրքին մէջ, ամէն տեսակ խարդախութենէ զերծ լինելու կերպիւ՝ Դատարանաց մէջ գործածուած Արձանագրութեան Տումարք ևս կրնան լինել հիմն վճռոյ։

Ծօղ. 1739. — Սոսկ վէֆֆէյէն չկրնար լինել հիմն վճռոյ։ Բայց եթէ այդ վէֆֆէյէն արձանագրուած է վերոյիշեալ եղանակաւ վըստահելի և արժանահաւատ եղող դատական արձանագրութեանց Տումարին մէջ, այն ատեն կարելի է անոր համաձայն վճիռ տալ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

Հատուկ ենթադրութեան վրայ

Ծօղ. 1740. — Վճռոյ պատճառներէն մին եւս հատուկ ենթադրութիւնն է։

Ծօղ. 1741. — Հատուկ ենթադրութիւնն է ա՛նպիսի նշան մը որ կը հանգի ստուգութեան սահմանակէտին։

Ջոր օրինակ, եթէ տեսնուի Թէ մարդ մը անքնակ տունէ մը հապճեպ դուրս կ՝ելլէ արիւնաթաթաւ դաշոյն մ՝ի ձեռին, և եթէ նոյն հետայն մէկը ներս Սուլթանիյ վէ գույուտը Տէֆթէրի Խագանիյ Թէզվիրաէն էմին օլմաղլա, մամուլ-ուն-պիհ տիր։

Մաս. 1738. — Քիթապը գազատա պէյան օլունաճաղը վէճհէյէ, հըյլէ վէ ֆէսատատան սալիմ օլամագ սուրէթաէ Թուխուլան Սիճիլլաթը Մէհաքիմ իւէ տախի ամէն օլունուր։

Մաս. 1739. — Մուճէրրէտ վագիյէյէ իւէ ամէն օլունմազ։ Էմմա, պէր վճհի պալէա, մէվսուգ վէ միւթէմէտ-իւն-պիհ օլան սիճիլլի մահքէմէտէ մուգայէէտ իսէ, օլ հալտա մամուլ-ուն-պիհ օլուր։

ՖԱՍԼԸ ՍԱՆԻ

Գարինէի գադրա պէյանըցուտա տըր։

Մաս. 1740. — Էսպապը հիւքմունէն պիրիսի տախի գարինէի գադրա տըր։

Մաս. 1741. — Գարինէի գադրա, հատտը եագընա պալիտ օլան էմարէ տիր։

Մէսէլա, պիր քիմսէնէ, էլինէ գանա պուլաշմըշ պըչագ օլտուղու հալտա, խավֆ ու Թէլաշ իւէ՝ պիր խալի խանէտէն չըգտըղը կիպի։

մտնելով տեսնէ անձ մը որ այն ինչ փողոտեալ է, այս պարագայի մէջ ոչ եւս տարակոյս կը մնայ Թէ դուրս ելնող մարդն է այն անձին մարդասպանը. այնպէս որ 'ի նկատ չառնուիր լոկ մտացածին հաւանականութիւններն, որպիսի է հաւանական համարիլ Թէ այդ անձը կրնայ ինքնասպանութիւն գործած լինել. (Տես ծօդ. 74)։

տեր-ագապ օլ խանէյէ կիրիլիպ տէ՝ հ՚նուզ պօղոզլանմըշ պիր շախս կէօրիւլսէ, օլ քիմսէնէ պու շախսըն գաթիլի օլսուդունա իշթիպահ օլունմազ. շայէտ քի, օլ շախս քէնտիսինի էօլիւբմիշ օլմազ կիպի՝ սըրթ իհթիմալաթը վ՚հմիյէէյէ իլթիֆաթ գըլընմազ. (74ինճի Մատէյէ պագ)։

ՊԱՊԸ ՍԱԼԻՍ

ԹԱՀԼԻՓ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ ՏՐՐ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ԵՐԴՄՆԵՑՈՒՑԱՆԵԼՈՒ ՎՐԱՅ

Ծօդ. 1742. — Վճռայ պատճառներէն մին ևս երդնուելը կամ երդում ընդունիլ հրաժարիլն է։

Այնպէս որ, երբ դատաւորն յայտնէ Թէ անկարող է ապացուցանել իւր դատն, իւր խնդրանօք երդում կը տրուի ոսկին։

Սակայն, երբ մէկն ուրիշ մարդու մը դէմ դատ բանայ ըսելով Թէ «Դու այս անուն անձին փոխանորդն ես», և այդ մարդն ուրանայ, հարկ չլինիր անոր երդում ընդունիլ տալ։

Մաս. 1742. — Էսպապը հիւքմանէն պիրի տախի եէմինին եախօտ եէմինատլը նիւքուլ սըր։

Ենդայէ քի, միւտաաի տաւաըրը իսպաթատան ըզհարը աճզ իյէտիյի Թադիմիրտէ, անըն դալէպիյէ՝ միւտտաալէյհէ եէմին վէրիլիր։

Ֆագադ, պիր քիմսէ տիկէր քիմսէնէատէն «Սէն Փիւլանըն վէքիլիսին» տէյու տաւա իսպատէ՝ օլ քիմսէնէ ինքնար իֆթիյէի սուրէթատէ, քէնտիսինէ եէմին վէրիլմէք լազըմ կէլմէզ։

Նմանապէս, երբ երկու անձանց իւրաքանչիւրը մարդու մը ձեռքը գտնուած իրի մը համար դատ բանայ՝ ըսելով Թէ «Անկէ գնեցի այն իրն», և այդ մարդը խոստովանելով հանդերձ Թէ անոնցմէ միոյն վաճառած է զայն, ուրանայ միւսին վաճառած ըլլալը, երդումն չվիճակիր իրեն։

Գնման վերաբերեալ սոյն տրամադրութիւնը կը պատշաճի նաեւ վարձակալութեան, Գրաւընկալութեան և Նուիրընկալութեան։

Ծօդ. 1743. — Երբ հարկ լինի երդմնեցուցանել երկու հակառակորդներէ մին, երդումն կատարել կը սըրուի յանուն Աստուծոյ. որպիսի է ըսել «Վ-Ալլահի» և կամ «Պի-Լլահի» (կ՚երդնուիմ յանուն Աստուծոյ)։

Ծօդ. 1744. — Երդումն կը կատարուի դատաւորին կամ անոր փոխանորդին առջեւ։

Վաւերական չնկատուիր այն հրաժարումն յերդմանէ՝ որ ուրիշ անձանց առջեւ կատարուած է։

Ծօդ. 1745. — Փոխանորդը կրնայ երդմնեցուցանել ուրիշը. բայց ինքը չկրնար երդնուլ։

Հետեւապէս, դատական փոխանորդք կրնան երդնուլ տալ հակառակորդին։ Բայց

Փէզալիք, իքի քիշինին հէր պիրի պիր քիմսէնէնին եէմինատէքի մալը «Անատան իչթիրա իֆթիմ» տէյու տաւա խոիպատէ, օլ քիմսէնէ պիրինէ՝ սաֆթըզընը իդրար իլէ՝ տիկէրինին տաւսըընը ինքնար իֆթիյի սուրէթատէ, քէնտիյէ եէմին Թէվճիհ իֆթմէզ։

Պու խուսուստա, խաֆիճար վէ իրթիհան վէ իֆթիհսալ տախի՝ իչթիրա կիպի տիր։

Մաս. 1743. — Թաամէյնատէն պիրի Թահլիֆ օլունաճագ օլտուղու հալտա, «Վ-Ալլահի»վէ եախօտ «Պի-Լլահի» տէյու՝ Ալլահու Թէալա Հազրէթլէրինին խամինէ դասէմ իֆթիրիլիր։

Մաս. 1744. — Եէմին անճագ հաքիմին եախօտ նայիպինին հուզուրունտա օլուր։

Պաշգա քիմսէնէ հուզուրունտա օլան եէմինատէն նիւքուլա իֆթիպար եօգ տըր։

Մաս. 1745. — Թահլիֆատէ նիհասպէթ ճարի օլուր. էմմա եէմինատէ նիհասպէթ ճարի օլմազ։

Պինաէն-ալէյհ, տաւա վէքիլլերի խատմա եէմին վէրտիրէպիլիր։ Էմմա, միւ-

երբ իրենց փոխանորդադիրներուն վիճակի երդում ընել, այս վերջինք պարտին անձամ՛բ երդնուլ, զի փոխանորդք չեն կրնար երդնուլ ի դիմաց իրենց փոխանորդադրաց ։

Յօդ. 1746 ։— Երդումն կը տրուի միայն հակառակորդին խնդրանօք ։ Սակայն հետեւեալ չորս պարագայից մէջ, առանց խնդրանաց, երդում կը տրուի դատաւորին կողմէ ։

Նախ՝ երբ մարդ մը ննջեցեալի մը թողօնէն իրաւունք մը պահանջէ դատով և զայն ապացուցանէ, դատաւորը դատախազին երդում կուտայ, թէ ինք այս իրաւունքն հանգուցեալէն ստացած կամ ստանալ տըւած չէ, թէ զայն պարտազերծ ըրած և ուրիշին վրայ փոխանցած չէ, և թէ ուրիշ մարդու ձեռամբ հատուցուած չէ, և վերջապէս թէ հանգուցեալն այս իրաւանց 'ի փոխարէն գրաւ չունի իւր քով ։ Ահա ա՛յս երդումն է որ կը կոչուի ենդինէ խոնէնտ ։

Երկրորդ, երբ մէկն իրմէ մ՛իրաւատէր ելնելով՝ ապացուցանէ իւր դատը, դատաւորին կողմանէ երդում կը տրուի՝ սակայն թէ ոչ մէկուն վճառած է այն իրը, թէ ոչ մէկուն նուիրած է, վէքքիլլերինէ եմին թէվճճիւհ իթթիքաէ, պի-զ զաթանլարըն եմին իթմէսի լազըմ կելիր · վէքիլլերինէ եմին իթթիրիլմէզ ։

Մաս. 1746 · — Եմին անձագ խասըն դալէպի իւզերինէ վէրիլիր ։ Ֆագաթ ատօրթ եէրաէ պիլա-դալէպ հաքիմ դարաֆընատն եմին վէրիլիր ·

Եվվելա, պիր քիմսէ թէրէքքաէն պիր հագգ տալա վէ իսպաթ իթթիքաէ, հաքիմ միւտտաիեէ՝ պու հագգընը միւթէվէֆֆատան պիր վճճհլէ իսթիյֆա իթմէսիյինէ, վէ անը իսպրա վէ պաշգասընըն իւզերինէ հավալէ կելէմէսիյինէ, վէ պաշգա քիմսէնէ դարաֆընատն իֆա օլունմասընընա, վէ պու հագգըն մուգաբիլինատ միւթէվէֆֆանընըն ըէհնի օլմասընընա եմին վէրիր ։ Իթէ պուննա եէմին էմնիէմ տէնիլիր ։

Սանիէն, պիր քիմսէ պիր մալա միւսթէհագգ չըգըմտա՝ տավասընը իսպաթ իթթիքաէ, օ մալը քիմսէնէյէ սաթմամըշ, վէ հիլէ իթմէմիշ, վէ-լ-հասըլ պիր վճճհլէ միւքէնաէն չըգարմամըշ իտուկինէ՝ հաքիմ դարաֆընատն եմին վէրիլիր ։

Սալիսէն, միւչթէրի մէպիյի՝ այպընա պինաէն՝ րէտտ իէմճէք օլտուգտա, այպընա մուդդալը օլտուգտան սօնրա գավլէն, եախօտ, 344ինճի Մատտէտ պէյան օլունտուղու իւզրէ, միւլլաքըն թէսաբրուֆու կիպի թէսաբրուֆ իլէ՝ տէլիլէթէն այպընա րազը օլմամըշ իտուկինէ՝ հաքիմ դարաֆընատն եմին վէրիլիր ։

Բաղիէն, հաքիմ դարաֆընատն չիւֆա իլէ հիւքմ օլունաճագ օլտուգտա, չէֆիա՝ չիւֆայը իպդալ, եանի, հագգը չիւֆասընը պիր վճճհլէ իսգաղ իթմէմէշ օլտուղունա եմին վէրիլիր ։

Մաս. 1747 · — Խասմըն գալէպի իւզերինէ՝ հէննուզ հաքիմ դարաֆընատն եէմին թէքլիֆ օլունմատան՝ միւտտաա-ալէյհ եմին լտիվէրսէ, մութէպէր օլմայըպ, թէքրար հաքիմ դարաֆընատն թահլիֆ օլունմագ լազըմ կելիր ։

Մաս. 1748.— Պիր քիմսէ քէնտի ֆիլինէ տաիր եմին իէմճէք օլտուգտա, պի-և վերջապէս թէ որ և է կերպիւ դադրած չէ այն իրին սեպհականատիրութենէն ։

Երրորդ, երբ գնորդն ուզէ վաճառեալ իրը վերադարձունել վաճառաւոր թերութեան պատճառաւ, դատաւորին կողմէ երդում կը տրուի սակս թէ՝ այն իրին վաճառաւոր թերութեան իրագէկ լինելէն յետոյ՝ այդ թերութեան յօժարած չէ յայտնապէս, կամ՝ ըստ 344րդ Յօդուածոյ՝ իրը սեպհականատէր զայն գործածելուն առթիւ՝ լռելեայն յօժարած չէ այն իրին վաճառաւոր թերութեան, և

Չորրորդ, երբ դատաւորն հարկ դատէ նախագնման իրաւանց առթիւ վճիռ տալ, երդում կուտայ նախագնման իրաւատիրոջ սակս թէ՝ նախագնումը չէզոքացուցած չէ, այսինքն թէ՝ իւր նախագնման իրաւունքը չնչած չէ ոև է կերպիւ ։

Յօդ. 1747.—Եթէ ոսոխը փութայ երդում ընել հակառակորդին խնդրանօք՝ մինչդեռ դատաւորն երդում առաջարկած չէ տակաւին, իւր սոյն երդումն չվնիր վաւերական, այլ հարկ կը լինի որ դատաւորն երկրորդ անգամ երդում ընել տայ անոր ։

Յօդ. 1748.— Երբ հարկ լինի որ մարդ մը երդում ընէ իւր անձնական արար-

քի մասին, վերջնապէս երդում ընել կը տրուի իրեն՝ հարցուելով թէ «Այս իրողութիւնն այսպէ՞ս է կամ ոչ»։

Բայց երբ հարկ լինի որ այդ մարդն երդում ընէ ուրիշին արարքի մասին, իրեն երդում ընել կը տրուի սակայն թէ «Անգիտա՛կ է այն իրողութեան»։

Ծօդ. 1749. — Երդման առարկայն է պատճառ կամ արդիւնք։

Այնպէս որ, երբ մէկն երդնու թէ իրողութիւն մը տեղի ունեցած է կամ ոչ, պատճառի համար երդում ըրած կը նկատուի. իսկ երբ մէկն երդնու թէ բան մը ներկային մէջ գոյութիւն ունի կամ ոչ, արդեանց համար երդում ըրած կը նկատուի։

Զոր օրինակ, վաճառման ու գնման դատին մէջ, երդնուլ թէ վաճառման պայմանագրութիւնը տեղի ունեցած չէ երբէք՝ կը նշանակէ պատճառի համար երդնուլ, բայց երդնուլ թէ նոյն պայմանագրութիւնը գոյութիւն ունի ներկային մէջ, կը նշանակէ երդնուլ արդեանց համար։

Ծօդ. 1750. — Եթէ զանազան պահանջումներ լինին միեւնոյն դատի մէջ, մէկ երդումը կը բաւէ. մէն մի պահանջման համար հարկ չլինիր ուրոյն ուրոյն երդում ընել տալ։

Ծօդ. 1751. — Գործառնութեանց վերաթաթա եմին վէրիլիր, եանի «Ոու չէյ պէօյլէ տիր եախօտ տէյիլ տիր» տէյու՝ գադրան եմին իթտիրիլիր։

Էմմա տիկէր քիմսէնին ֆիլի հագդընտա եմին իտէմէք օլտուգտա, ատէմի իլմէ եմին վէրիլիր, եանի, օլ չէյի պիլտիթիյինէ եմին իթտիրիլիր։

Մաս. 1749. — Եմին՝ եա՛ սէպէպէ եախօտ հասըլա օլուր։

Շէօյլէ քի, պիր խուսուսուն վագը օլուպ օլմատըղընա եմին իթմէք՝ սէպէպ եմին տիր, վէ պիր խուսուսուն հալէա պագը օլուպ օլմատըղընա եմին իթմէք՝ հասըլա եմին տիր։

Մէսէլա, պէյ ու շիրա տավասընտա, ագտը պէյըն ասլէն վուգուպուլմատըղընա եմին իթմէք՝ սէպէպէ եմին տիր. էմմա ագտըն հալէա պագը օլուպ օլմատըղընա եմին իթմէք՝ հասըլա եմին տիր։

Մաս. 1750. — Մուխթէլիֆ տավալար միեմթէմի օլտուգտա, պիր եմին քիֆաեէթ իտէր. հէր պիրինէ պաշգա պաշգա եմին վէրիլմէք լազըմ կէլմէզ։

Մաս. 1751. — Մուամէլաթա տաիր օլան տավաբերեալ դատերու մէջ, եթէ երդումն առաջարկուի այն անձին առ որ անկ է երդնուլ, և այս անձն երդում ընելէ բացորոշապէս հրաժարի,— զոր օրինակ՝ «Զեմ երդնուր» ըսելով, կամ առանց օրինական պատճառի լուռ կենալով,— այն ատեն դատաւորն իւր վճիռը կ'արձակէ անոր սոյն հրաժարման համեմատ։ Եւ եթէ վճռոյն արձակուելէն յետոյ ուզէ երդնուլ, այդ երդումն 'ի նկատ չառնուիր և դատաւորին վճիռն անփոփոխ կը մնայ։

Ծօդ. 1752. — Համրն կրնայ իւր ծանօթ և իմանալի նշաններով վաւերապէս երդնուլ կամ երդումէ հրաժարիլ։

ՑԱԽԵԼՈՒԱԾ

Ծօդ. 1753. — Եթէ դատախազը մի անգամ ըսելէ յետոյ թէ «Վկայ չունիմ ամենեւին», ուզէ վկայ բերել, կամ եթէ մի անգամ ըսելէ յետոյ թէ «Այս ինչ և այն ինչ անձերէն ի զատ ուրիշ վկայ չունիմ», յաւելցունէ թէ «Դեռ ուրիշ վկայ ունիմ»,— իւր պահանջումն կը լինի անընդունելի։

Լարտա, քէնտիյէ եմին թէ վէճճիւհ իտէն քիմսէյէ եմին թէքլիֆ օլունուպտա «եմին իթմէմ» տէյու սարահաթէն, եախօտ պիլա-իզր սիւքութ իլէ տէլալէթէն եմինտէն նիւքուլ իթտէ, հաքիմ անըն նիւքուլիյէ հիւքմ իտէր։ Վէ պատէ-լ-հիւքմ եմին իտէմէք օլտա, անա իլթիֆաթ օլունմայըպ՝ հաքիմին հիւքմիւ հալի իւզրէ գալըր։

Մաս. 1752. — Տիլսիզին իչարէթի մահուտէսիյլէ եմինի վէ եմինտէն նիւքուլ մութէպէր տիր։

ԼԱՀՂԱ

Մաս. 1753. — Միւտտաի «Հիչ չահիտիմ եօգ տըր» տէտիքտէն սօնրա՝ չահիտ կէթիրէմէք օլտա, եախօտ, «Ֆիւլան վէ ֆիւլանտան պաշգա չահիտիմ եօգ տըր» տէտիքտէն սօնրա՝ «Ախէր չահիտիմ վար» տէսէ, գապուլ օլունմազ։

ՊԱՊԸ ԲԱՊԻ

ԹԷՐՃԻՀԻ ՊԷՑԵԻՆԱԹ ՎԷ ԹԷՀԱԼՈՒՖԱ ՏԱԻՐ
ՕԼՈՒՊ ՏԷՕՐԹ ՖԱՍԼԸ ՄԻԻՇԹԷՄԻԼ ՏԻՐ

ԳԼՈՒԽ ՁՈՐՐՈՐԴ

ՓԱՍՏԵՐԸ ՆԱԽԱԴԱՍԵԼՈՒ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐՆ
ԵՐԴՄՆԵՑՈՒՑԱՆԵԼՈՒ ՎՐԱՅ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ	ՖԱՍԼԸ ԷՎՎԷԼ
Իրի մը ձեռնդրութեան առթիւ երկուստեք եղած վէճերուն վրայ։	Թէնազուս պի-լ-հյտի պէյացընցտա տըր։

Ծօդ. 1754.—Վէճի նիւթ եղող անչարժ կալուածին ձեռնդրութիւնը պարտի ապացուցուիլ փաստով։

Երկուց կողմանց համաձայնութեամբ, այսինքն՝ դատախազին պահանջմանէն յետոյ՝ ոսոխին խոստովանութեամբ չկրնար վճռուիլ թէ դատախա՛զն է ձեռնդիր։

Սակայն երբ դատախազը գատ բանայ ըսելով թէ «Ես քեզմէ գնած էի նոյն անչարժ կալուածը» կամ «Դուն ինձմէ յափշտակած էիր զայն», հարկ չկրնիր փաստով ապացուցանել թէ ոսոխն է ձեռնդիր։

Նաեւ, ձեռնդիրն ա՛յն է որոյ ձեռքը կը գտնուի չարժական իրն. հարկ չէ փաստով ապացուցանել զայս, որպէս ըսուեցաւ վերեւ. և այս պարագայի մէջ բաւական է որ երկոքին կողմանք փոխադարձաբար հաստատեն իրարու խօսքը։

Ծօդ. 1755.— Երբ երկու անձինք իրարու հետ վիճին անչարժ կալուածի մը համար, և անոնցմէ իւրաքանչիւրը պնդէ թէ ինքն է ձեռնդիր նոյն անչարժ կալուածին, նախ փաստ կը պահանջուի թէ անոնցմէ ո՞րն ձեռնդիր եղած է։

Եթէ երկոքին ևս փաստ յառաջ բերեն թէ ձեռնդիր եղած են, կը հաստատուի թէ երկոքին միանգամայն ընկերաբար ձեռնդիր եղած են։

Եթէ անոնցմէ մին յայտնէ թէ անկարող է ապացուցանել իր ձեռնդիր լինելն, և միւսը փաստ յառաջ բերէ թէ ձեռնդիր եղած է, դատաւորը կը վճռէ թէ այս վերջինն է միայն ձեռնդիր. ուստի և միւսը կը համարուի անմասն։

Եթէ երկու հակառակորդներէն ոչ մին կարենայ ապացուցանել թէ ձեռնդիր եղած է, անոնցմէ իւրաքանչիւրը պարտի՝ միւսին

վէ պիր տէ, մէնգուլ հէր քիմին եէտինտէ իսէ՝ զի-լ-եէտ օ տըր. պէր վէճհի պալէա՝ պէյեինէ իլէ իսպաթա հաճէթ եօզ տըր, վէ պունտա դարաֆէյինին թէսաատուգու քեաֆի տիր։

Մաս. 1755.—Իքի քիմսէ պիր ագարտա նիզա իտիպ, հէր պիրի օլ ագարա զի-լ-եէտ օլտուղունու իտտիա իթթիքաէ, էվվէլա անլարտան գա՛նղըսընըն զի-լ-եէտ օլտուղունա պէյեինէ զալէպ օլունուր։

Իքիսի՛ պիրտէն զի-լ-եէտ օլտուգլարընա իգամէի պէյեինէ իթթիքլէրի թագտիրտէ, իքիսինին տախի միւշթէրէքէն զի-լ-եէտ օլտուգլարը նապիթ օլուր։

Վէ էկէր պիրի վազը եէտինի իսպաթտան ըզհարը ածզ իտիպտէ՝ տիկէրի վազը իլ-եէտ օլտուղունա իգամէի պէյեինէ իտէրսէ, անընը զի-լ-եէտ օլտուղունա հիւքմ օլունուպ, օ պիրի իարիճ ատտ օլունուր։

Վէ խասմէ յնտէն հիչ պիրիսի զի-լ-եէտ օլտուղունու իսպաթ իտէմէզ իսէ, հէր պիրինէ՝ ախէրին զալէպիյէ՝ իասմընըն օլ ագարտա զի-լ-

խնդրանօք՝ ընել ա՛յն երդումն զոր անունք վոխադարձաբար պիտի առաջարկեն՝ սապէս թէ իւր հակառակորդը նոյն անչարժ կալուածին ձեռնդիր եղած չէ։

Եթէ երկոքին միանգամայն չուզեն երդնուլ, կը հաստատուի թէ ընկերաբար ձեռնդիր եղած են նոյն անշարժ կալուածին։

Եթէ անոնցմէ մին չուզէ երդնուլ, իսկ միւսն երդնու, դատաւորը վճիռ կ՛արձակէ սապէս թէ երդուողն այդ անշարժ կալուածին ձեռնդիրն է բացարձակապէս, իսկ միւսը կը համարուի անմեան (օտար)։

Եթէ երկոքին միանգամայն երդնուն, դատաւորն անոնցմէ ոչ միոյն համար կը վճռէ թէ ձեռնդիր է, այլ պահանջման առարկայ եղող անշարժ կալուածին դատն առկախ կը թողու՝ մինչեւ որ ճշմարտութիւնն յերեւան գայ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

Փաստերը նախադասելու վրայ։

Յօդ. 1756.— Եթէ երկու հոգի ընկերաբար տէր լինին միեւնոյն իրին, այսինքն՝ երկոքիննալս ձեռնդիր, և եթէ մին դատախազէ թէ՝ «Այդ իրն իւր բացարձակ սեպհականութիւնն է», իսկ միւսը պնդէ թէ «Այդ իրին սեպհականութեան ընկերակից է», բացարձակ սեպհականութեան փաստը կը նախադասուի։

Այսինքն, երբ երկոքին եւս փաստ յառաջ բերեն, բացարձակ սեպհականութիւն դատախազողին փաստը կը նախադասուի քան ընկերական սեպհականութիւն դատախազողին փաստն։

Եւ եթէ երկոքին ևս բացարձակ սեպհականութիւն դատախազելով փաստ յառաջ բերեն, կը վճռուի թէ այդ անշարժ կալուածն անոնց ընկերական սեպհականութիւնն է։

Իսկ եթէ անոնցմէ մին անկարող լինի ապացուցանելու, և միւսն ապացուցանէ, կը վճռուի թէ այդ անշարժ կալուածն այս վերջնոյն բացարձակ սեպհականութիւնն է։

Մաս. 1757.—Բացարձակ սեպհականութեան վերաբերող ա՛յն դատին ուղղ յորում սեպհականութեան թուական նշանակուած չէ, օտարի՛ն փաստը նախադասելի է։

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մը ուրիշին ձեռքը գտնուած տան համար դատախազէ թէ «Այս տունն իմ սեպհականութիւնս է, այդ մարդ յանիրաւի ձեռնդիր կը լինի այնմ. ուստի կը պահանջեմ որ այդ տունն առնուի անոր ձեռքէն և ինձ յանձնուի», և եթէ ձեռնդիրը պնդէ ընդդէմ թէ «Այս տունն իմ սեպհականութիւնս է. այս պատճառաւ իրաւամբ ձեռնդիր եմ այնմ», օտարի՛ն փաստը նախադասելի և ընդունելի կը նկատուի։

եէտ օլմատըղընա եէմին վէրիլիր։

Իքիսի տախի եէմինտէն նիւքուլ խէյրսէ, պի-լ-իչթիրաք օլ օգարտա պի-լ-եէտ օլտուղլարը սապիթ օլուր։

Վէ էկէր պիրի եէմինտէն նիւքուլ խոպսէ՝ տիկէրի եէմին խէյր խսէ, եէմին իտէն քիմսէ օլ ագարտա միւսթէդիլէն վազը-իլ-եէտ օլմազ իւզրէ հիւքմ օլունուպ, տիկէրի խարիճ ատտ օլունուր։

Վէ էկէր հէր պիրի եէմին խէյրսէ, հիչ պիրիսինին պի-լ-եէտ օլտուղունա հիւքմ օլունմայըպ, հագըգաթը հալ զահիր օլունճայուտաք՝ միւտտաա-պիհ օլան ագար թէվգըֆ օլունուր։

ՖԱՍԼ ՍԱՆԻ

Թէրթիպի պէյէնաթ ճագըցտա տըր։

Մաս. 1756.— Իքի քիչի պիր մալտա պէ-լ-իչթիրաք միւթէասիրըֆ՝ եանի՝ իքիսի տախի պի-լ-եէտ իքէն, պիրի «Պի-լ-խթիդլալ» վէ տիկէրի «Պի-լ-իչթիրաք միլքիմ տիր» տէյու տավա իթտիքատէ, խթիդլալ պէյէնէսի էվլա տըր։

Եանի, իքիսի տախի իգամէի պէյէնէնէ իտէճէք օլտուղլարընտա, տավայի խթիդլալ իտէնին պէյէնէնէսի՝ տավայի իշթիրաք իտէնին պէյէնէնէսի իւզէրինէ Թէրճիհ օլունուր։

Վէ էկէր իքիսի տախի խթիդլալ տավասը իտիպտէ՝ իգամէի պէյէնէնէ իթնէլէր, օլ ագար միւՁէրէքէն անոլարա հիւքմ օլունուր։

Վէ էկէր պիրի իսպաթտան աճիզ օլուպտա՝ տիկէրի իսպաթ իյլէսէ, օլ ագար միւսՁէզզլէն անըն միլքի օլմազ իւզրէ հիւքմ օլունուր։

Մաս. 1757.— Թարիխ պէյան օլունմայան միլքի մուդլազ տավասընտա, խարիճին պէյէնէնէսի էվլա տըր։

Մէսէլա, պիր քիմսէ տիկէր քիմսէնէն եէտինտէ օլան խանէ իչին «Պու խանէ պէնիմ միլքիմ տիր· պու ատէմ անա պի-զայրը-հագգըն վազը եէտ իտիյօր· ալըվէրիլմէսի մաղլուպըմ տըր» տէյու տավա, վէ զի-լ-եէտ տախի «Պու խանէ պէնիմ միլքիմ տիր· պու ճիհէՁէ պի-հագգըն վազը եէտ իտէրիմ» տէյու տավա խթտիքատէ, խարիճ օլան քիմսէնին պէյէնէնէսի Թէրճիհ վէ իսՁիմա զըլընըր։

Յօդ. 1758. — Սեպհականաւորութեան վերաբերեալ այն դատերուն որք կը ծագին կրկնուելու ընդունակ եղող պատճառէ մը —որպիսի է գնումն— և յորս Թուական նշանակուած չէ, կը նկատուին բացարձակ սեպհականաւորեան դատուստի ատենց մէջ եւս օտարին վճռատը նախապատիւ կը համարուի քան ձեռնդրին վճռատը։

Բայց երբ երկոքին եւս դատախազեն թէ միեւնոյն անձէն սեպհականաւորիւն ընդունած են, ձեռնդրին վճռատը կը նախադասուի։

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մը ուրիշին ձեռքը գտնուած խանութի մը համար դատախազէ թէ «ես այս խանութը Վէլի աղային գնեցի. այս պատճառաւ իմ սեպհականաւորիւնէս. բայց այս մարդն յանիրաւի ձեռնդիր կը լինի այնմ», եթէ ձեռնդիրը պնդէ ըսելով թէ «ես զայն Պէքիր էֆէնտիէն գնեցի, կամ հօրմէս ժառանգեցի, այս պատճառաւ ձեռնդիր եմ այնմ», օտարին վճռատը նախապատիւ կը համարուի։

Բայց եթէ ձեռնդիրն ըսէ թէ «Այս խանութը Վէլի աղային է՛ս գնեցի», այս պարագայի մէջ իւր վճռատը կը համարուի նախադաս քան օտարին վճռատն։

Յօդ. 1759. — Սեպհականաւորութեան վերաբերեալ այն դատերուն մէջ որք կը ծագին կրկնուելու ընդունակ չեղող պատճառէ

Մաս. 1758.—Շիրա կիսլի՝ թէքէրրիւրիւ գապիլ պիր սէպէպլէ մուգայեէտ օլան վէ թարիխ պէյան օլունմայան միլքիյէթի տաւալարը՝ միլքի մուդլաղ տաւալը հիւքմիւնտէ օլուպ, պունլարտա տաճի խարիճին պէյեինէսի զի-լ-եէտին պէյեինէսի իւզերինէ թէրճիհ օլունուր։

Ֆագադ իքիսի տաճի պիր չաճստան թէլադգըը միլք իթմիհ օլտուգլարընը իտտիա իթտիքլէրի սուրէթտէ, զի-լ-եէտ պէյեինէսի թէրճիհ գըլընըր։

Մէսէլա, պիր քիմսէ տիկէր քիմէնէինին եէտինտէ օլան պիր տիւքքեան իչին «Պու տիւքքեանը պէն Վէլի աղատան իշթիրա իթտիմ. պու ճիհէթլէ պէնիմ միլքիմ իքէն՝ պու ատէմ պի-դայրը-հագգըն վազը եէտ իտիյօր» տէյու տալա, վէ զի-լ-եէտ տաճի «Պէն անը Պէքիր էֆէնտիէն իշթիրա իթտիմ եաճօտ բէտէրիմտէն մէվրուս տըր. պու ճիհէթլէ վազը եէտ իտէրիմ» տէյու տալա իթտիքտէ, խարիճին պէյեինէսի Թէրճիհ վէ իսթիմա գըլընըր։

Էմմա զի-լ-եէտ «Պու տիւքքեանը Վէլի աղատան պէն իշթիրա իթտիմ» տէսէ, օլ հալտա անըն պէյեինէսի խարիճին պէյեինէսի ի զերինէ Թէրճիհ գըլընըր։

Մաս. 1759. — Նիթաճ կիսլի՝ թէքէրրիւրիւ գապիլ օլմայան պիր սէպէպլէ մուգայեէտ օլան միլքիյէթ տաւալըրընտա, զի-լ-եէտ

մը —որպիսի է անասնոց ծննդեան— ձեռնդրին վճռատը նախադաս կը համարուի։

Զոր օրինակ, եթէ օտարն և ձեռնդիրը մտրուկի մը համար վէճ ընեն, և անոնցմէ իւրաքանչիւրը դատախազէ թէ՝ այդ մտրուկ իւր զամբիկէն ծնած ըլլալով՝ իրե՛ն կը սեպհականի, ձեռնդրի՛ն վճռատը կը նախադասուի։

Յօդ. 1760. — Սեպհականաւորեան վերաբերեալ այն դատին մէջ յորում Թուական նշանակուած է, կանխագո՛յն Թուականաւ սեպհականաւորիւն ունեցողին վճռատը կընախադասուի։

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մը ուրիշին ձեռքը գտնուած գետնին համար դատախազէ թէ «ես այս գետինը տարի մը առաջ այս անուն անձէն գնեցի», և ձեռնդիրը պնդէ թէ «Այս գետինն հինգ տարի առաջ մեռնող հօրմէս ժառանգած եմ», ձեռնդրի՛ն վճռատը կը նախադասուի։ Իսկ եթէ ըսած լինի թէ «Վեց ամիս առաջ մեռնող հօրմէս ժառանգած եմ», այս պարագայի մէջ օտարի՛ն վճռատը կը նախադասուի։

Դարձեալ, եթէ երկու հակառակորդաց իւրաքանչիւրը դատախազեն թէ՝ պահանջման առարկայն այլ և այլ անձերէ գնած են, և երկոքին եւս նշանակեն իրենց վաճառորդաց սեպհականաւորեան Թուականներն, որո՛ւն վաճառորդին սեպհականաւորեան Թուականն որ կանխագո՛յն է, անո՛ր վճռատը կը նախադասուի։

Յօդ. 1761. — Անասնոց ծննդեան վերաբերեալ դատի մէջ, Թուական՝ի նկատ

պէյեինէսի էվլա տըր։

Մէսէլա, խարիճ վէ զի-լ-եէտ պիր Թայտա նիզա խափտէ՝ հէր պիրի օլ Թայըն քէնտի զըրարընտան տօղմա մալը օլտուղունու տավա իթտիքլէրինտէ, զի-լ-եէտին պէյեինէսի Թէրճիհ գըլընըր։

Մաս. 1760. — Միլքի միւվէրրաա տաւաըընտա, Թարիխի մուգատէմ օլանըն պէյեինէսի էվլա տըր։

Մէսէլա, պիր քիմսէ տիկէր քիմէնէինին եէտինտէ օլան արտա իչին «Պէն պու արտայը պիր սէնէ մուգատէմ ֆիլան շախստան իշթիրա իթտիմ» տէյու տալա վէ զի-լ-եէտ տաճի «Պու արտա պէշ սէնէ մուգատէմ վէֆաթ իտէն բէտէրիմտէն պանա մէվրուս տըր» տէյու տալա իթտիքտէ, զի-լ-եէտին պէյեինէսի Թէրճիհ օլունուր։ Վէ էկեր «Այնը այ մուգատէմ վէֆաթ իտէն բէտէրիմտէն մէվրուս տըր» տէմիշ օլսա, օլ հալտա խարիճին պէյեինէսի Թէրճիհ գըլընըր։

Թէզալիք, խասմէյնին հէր պիրի միւտտաա-պիհի պուշգա պուշգա շախսլարտան իշթիրա իթմիշ օլտուգլարընը իտտիա, վէ իքիսինէ պայիլէրինին Պարիխի Թէմէլլիւքլէրինի պէյան իթտէլէր, գանղլըընըն պայիլինին Պարիխի Թէմէլլիւքի մուգատէմ իսէ՝ անըն պէյեինէսի Թէրճիհ օլունուր։

Մաս. 1761. — Նիթաճ տաւաըընտա Թարիխէ իթիպար օլմայըգ, պէր-վէճհի

չառնուիր, և որպէս ըսուեցաւ վերեւ, ձեռնդրիւն վճռուը կը նախադասուի։

Միայն թէ, երբ պահանջման առարկայ եղող անասնոյն տարիքը չհամաձայնի ձեռնդրին նշանակած թուականին, այն ատեն պէտք է դնեւել։ —

Եթէ պահանջման առարկայ եղող անասնոյն տարիքն՝ օտարին նշանակած թուականին համաձայնի, օտարի՛ն վճռուը կը նախադասուի։ Իսկ եթէ պահանջման առարկայ եղող անասնոյն տարիքն անծանօթ լինի կամ չհամաձայնի երկու կողմանց միանգամայն նշանակած թուականց, այն ատեն երկուքին վճռաւերը զիրար կը հերքեն՝ այսինքն՝ կը ջնջեն, ուստի և պահանջման առարկայ եղող անասունն ըստ առաջնոյն ձեռնդրին կը թողուի։

Ծօդ. 1762. — *Առաւելագո՛յն պահանջում ընդոլին վճռուը նախադասելի է։*

Զոր օրինակ, եթէ վաճառորդն և գնորդն անհամաձայն լինին՝ ի մասին վաճառեալ իրին գնոյն կամ բանակութեան, առաւելագո՛յն պահանջում ընդոլին վճռուը կը նախադասուի։

Ծօդ. 1763. — *Ապահանութեան վճռաւնցման վճռուը կը նկատուի նախաւճռուը քան անօթատուութեան վճռուը։*

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մը ուրիշի մը ձեռքը գտնուած իրն ետ առնուլուզ՝ ըսելով թէ «ցանօթ տուած պալէ՝ զէ-լեէտ պէյեվնէսի թէրճիհ օլունուր։

Անճագ, միւտտաա-պիհին սինին՝ զի-լ-եէտին թարիխինէ թէվաֆֆուգ իթմէտի սուրէթաէ, էկէր խարիճին թարիխինէ թէվաֆֆուգ խէյրսէ՝ խարիճին պէյեվնէսի թէրճիհ օլունուր։ Վէ էկէր սինին իրխսինէ տախի մուհալիֆ օլսուր և ահոօ մալիւմ օլմազ իսէ, օլ հալտա իքխսինին պէյեվնէլէրի միւթէհամիլիր՝ եանի՝ միւթէահգըդ օլարագ, միւտտաա-պիհ զի-լ-եէտին եէտինաէ թէրք ու իսլգա գըլընըր։

Մաս. 1762. — *Զկատէ պէյեվնէսի էվլա տըր։*

Մէսէլա, պայ վէ միւշթէրի սէմինին եա մէպիյին մըզտարընտա իխթիլաֆ իթտէլէր, զիյատէ տախա իտէնին պէյեվնէսի Թէրճիհ օլունուր։

Մաս. 1763. — *Թէմլիք պէյեվնէսի՝ արիյէթ պէյեվնէսի իսլգերինէ Թէրճիհ օլունուր։*

Մէսէլա, պիր քիմսէ տիկէր քիմէանէնին եէտինաէքի մալը «Արիյէթ վէրմիշիտիմ» տէյու՝ կէրի ալմագ էյի», և այս վերջինն ըսէ Թէ «Դու այդ իրն ինձ վաճառած կամ նուիրած էիր», վաճառման կամ նուիրատուութեան վճռուը կը նախադասուի։

Ծօդ. 1764. — *Վաճառման վճռուը նախադասելի է քան նուիրատուութեան, գրաւի և վարձման վճռաւերն, իսկ վարձման վճռուը նախադասելի է քան գրաւի վճռուը։*

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մը ուրիշի մը դէմ դատախազէ Թէ «Այս ինչ իրը քեզ վաճառած էի, գինը տո՛ւր», և այս վերջինը պնդէ ըսելով Թէ «Դու զայն ինձ նուիրած և յանձնած էիր», վաճառմանն վճռուը կը նախադասուի։

Ծօդ. 1765. — *Ի մասին անօթատուութեան, բացարձակ պայմանադրութեան վճռուը կը նախադասուի։*

Զոր օրինակ, եթէ յանօթ տրուած ձի մը սակի անօթնկալին քով, և անօթատուն դատախազէ Թէ «Ես զայն քեզ յանօթ տուած էի չորս օր գործածելու պայմանաւ. բայց դու չորս օր անցնելէ յետոյ ինձ չյանձնեցիր զայն, և հինգերորդ օրը սատկեցաւ քովդ, ուստի տուժո՛ւմ սորժիքը», և անօթնկալը պնդէ Թէ «Դու այդպէս մինչեւ չորս օր գործածելու պայման չդրիր, այլ ինձ յանօթ տուած էիր բացարձակապէ՛ս գործածելու պայմանաւ», անօթնկալի՛ն վճռուը կը նկատուի նախադաս և ընդունելի։

Ծօդ. 1766. — *Առաջնութեան վճռուը նախադասելի է քան մահապուչակ հիւանդութիւն, օլ քիմսէնէ տախի «Մէն օլ մալը պանա պէյ եա հիպէ իթմիշ իտին» տէյէ, պէյ եա հիպէ պէյեվնէսի Թէրճիհ զըլընըր։*

Մաս. 1764. — *Պէյ պէյեվնէսի՝ հիպէ վէ րէհն վէ իճարէ պէյեվնէլէրի իւզէրինէ, զէ իճարէ պէյեվնէսի րէհն պէյեվնէսի իւզէրինէ Թէրճիհ օլունուր։*

Մէսէլա, պիր քիմսէ տիկէր քիմէանէնէ «Ֆիւլան մալը սանա սաթմըշ իտիմ. սէվինինի վէր» տէյու տալա իտիպտէ, օլ քիմէանէ տախի «Մէն անը պանա հիպէ վէ Թէալիմ իթմիշ իտին» տէյէ, պէյ եա հիպէ պէյեվնէսի Թէրճիհ զըլընըր։

Մաս. 1765. — *Նրիյէթտէ՝ ըզլըգ պէյեվնէսի էվլա տըր։*

Մէսէլա պիր արիյէթ աթ միւսԹէրը եէտինաէ Թէլէֆ օլունպա, մուրը «Պէն անը սանա տէօրթ կիւն գուլլանմագ իւզրէ իարէ իթմիշ իտիմ. սէն իսէ՝ տէօրթ կիւն միւրըրընա անը պանա Թէալիմ իթմէյիպ, պէշինճի կիւն եէտինաէ հէլալ օլմաղլա՝ զըյմէթինի զամին օլ» տէյու տալա, վէ միւսԹէրը տախի «Մէն էօյլէ տէօրթ կիւնէտաէ տէյու Թագիտ իթմէյիպ, ալէ-լ-ըզլագ գուլլանմագ իւզրէ պանա օլ աթը իարէ իթմիշիտին» տէյու տալա իթտիքատէ, միւսԹէրըն պէյեվնէսի Թէրճիհ վէ իսթիհսան օլունուր։

Մաս. 1766. — *Սըհհաթ պէյեվնէսի՝ մէրտազը մէվԹէ պէյեվնէսի իւզէրինէ Թէր-*

դուխեան վաստը։

Զոր օրինակ, եթէ մարդ մը իւր մէկ իրն իւր ժառանգորդներէն միոյն նուիրելէ յետոյ մեռնի, և եթէ միւս ժառանգորդք դատախազեն Թէ հանգուցեալն իւր մահազուշակ հիւանդութեան մէջ նուիրած էր զայն, իսկ նուիրընկալը պնդէ Թէ իւր առողջ վիճակին մէջ նուիրած էր, նուիրընկալի՛ն վաստը նախամեծար կը համարուի։

Ծօդ. 1767. — Առողջամտութեան վաստը նախադաս կը համարուի քան խելագարութեան կամ տկարամտութեան վաստն։

Ծօդ. 1768. — Երբ կան միջադիպութեան և միանգամայն վաղեմութեան վաստեր, միջադիպութե՛ն վաստը կը նախադասուի։

Զոր օրինակ, եթէ մէկուն կալուածին մէջ ուրիշ մը ֆե-էլ ունենալով՝ իրենց միջեւ անհամաձայնութիւն ծագի Թէ միջադի՛պ է կամ վաղեմի, և տան տէրն անոր միջադիպութիւնը դատախազելով՝ պահանջէ անոր բարձումը, իսկ ֆե-էլին տէրը պնդէ անոր վաղեմութեան վրայ, տան տիրոջ վաստը նախամեծար կը համարուի։

Ծօդ. 1769. — Եթէ նախադասելի կողմն յայտնէ Թէ անկարող է վաստ յառաջ բերել, յետադասելի կողմէն վաստ կը պահանջուի. եթէ սա ապացուցանէ՝ լա՛ւ. իսկ եթէ չկարենայ ապացուցանել, երդումը ընել կը տրուի իրեն։

Ծօդ. 1770. — Երբ նահ օլունուր։

Մէսէլա, պիր քիմսէ պիր մալը վէրէսէյինտէն պիրինէ հիպէ իտիպատ՝ վէֆաթ իտտիքատ, տիկէր վէրէսէ՝ անը մէրազը մէվճինտէ հիպէ իյլէմիշ օլտուղունու, վէ մէվհուպուն-լէհ տախի՝ հալը սըհհաթընտա հիպէ իյմիշ իտուկինի իտտիա իյլէտիքատ, մէվհուպ-ուն-լէհին պէյենէսի Թէրճիհ զըլընըր։

Մաս. 1767. — Ագէլ պէյենէսի՝ ճիւնուն վէ եա՝ աթէհ պէյենէսի իւզէրինէ Թէրճիհ օլունուր։

Մաս. 1768. — Հաւասս իլէ զըտէմ պէյենէսի ճէմ օլունտուգտա, հաւասս պէյենէսի Թէրճիհ օլունուր։

Մէսէլա, պիր քիմսէնին միլքինտէ տիկէր քիմսէնին մէսիլի օլտպտա՝ հատա տիր եախօտ գատիմ տիր տէյու պէյնէլէրինտէ իխԹիլաֆ վազը օլսրա՞զ, սահիպի խանէ անըն հաւասընը իտտիա իլէ՝ ըէֆնըը գալէպ վէ սահիպի մէսիլ տախի անըն զըտէմինի իտտիա իյմիտքատ, սահիպի խանէնին պէյենէսի Թէրճիհ զըլընըր։

Մաս. 1769. — Բառըհ գարաֆը իգամէի պէյենէնէսէն ըզհարը աճզ իմտիսլի սուրէթտէ, մէրճուհ գարաֆընտան պէյենէնէ իսԹէնիլիր. իսպաթ իտէրսէ՝ ֆէպիհա, իսէմէտիսլի սուրէթտէ՝ քէնտիսինէ եէմին իմԹորիլիր։

Մաս. 1770. — Պէր-վէճհի ճիհ օլունուր։

Մէսէլա, պիր քիմսէ պիր մալը վէրէսէյինտէն պիրինէ հիպէ իտիպատ՝ վէֆաթ իտտիքատ, տիկէր վէրէսէ՝ անը մէրազը մէվճինտէ հիպէ իյլէմիշ օլտուղունու, վէ մէվհուպուն-լէհ տախի՝ հալը սըհհաթընտա հիպէ իյմիշ իտուկինի իտտիա իյլէտիքատ, մէվհուպ-ուն-լէհին պէյենէսի Թէրճիհ զըլընըր։

լատադասելի կողմը վերոյիշեալ կերպիւ յայտնելով Թէ անկարող է ապացուցանել՝ յետադասելի կողմը վաստ յառաջ բերէ և ըստ այնմ վճիռ տրուի, այնուհետև նախադասելի կողմն եթէ ուզէ վաստ յառաջ բերել, այդ վաստն ոչ ևա՛յ նկատ կ՛առնուի։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

Խօսքն որո՛ւ ըլլալուն եւ իրաց վիճակը նոյնութեան մէջ պահելուս վրայ։

Ծօդ. 1771. — Երբ առն և կնոջ միջեւ անհամաձայնութիւն ծագի իրենց բնակած տան մէջ գանուած ընչից մասին, պէտք է դիտել։ —

Եթէ խնդիրն այնպիսի իրաց վրայ է զորս այրն եւթ կը գործածէ, —որպիսիք են՝ հրացան, սուր, և լն,— կամ այնպիսի իրաց վրայ զորս երկաքին ևս կը գործածեն, —որպիսիք են՝ անօթք և կարասիք—, կնոջ վաստը կը նախադասուի։ Իսկ եթէ երկաքին եւս չկարենան ապացուցանել, խօսքըն՝ հանդերձ երդմամբ՝ առնոյն է. այսինքն, եթէ այրն երդնու Թէ այդ իրերը չեն վերաբերիր իւր կնոջ, կը վճռուի Թէ իրե՛ն կը վերաբերին։

ալէ՝ յանձն գարաֆը իսպաթեան ըզհարը աճզ իմտիքալէ, մէրճուհ գարաֆը իգամէի պէյենէ իտիպատ՝ մուճմալիյէ հիւքմ օլունուգեան ասնրա, յանձն գարաֆը իգամէի պէյենէ իմտիքալէ իսպաթեան թագտիրատ, արԹըզ անա իլԹիֆաթ օլունմազ։

ՖԱՍԼԸ ՍԱԼԻՍ

Սեօզ քիմին օլտուդուգնա վէ բահրիմէ հայա տախր տիր։

Մաս. 1771. — Զէվճ իլէ զէվճէ սաքին օլտուգլարը խանէ տէրսընտաքի էշեատա իսԹիլաֆ իմտիքլէրի սուրէթտէ, նազար օլունուր։ —

Թէ՞ֆէնք վէ գըլըճ կիսլի՝ եալընըզ զէվճէ սալին օլան, եախօտ ավանի վէ ալֆրուշաթ կիսլի՝ իքիսինէտէ սալին օլան չէյլէրտէ, զէվճէնին պէյենէսի Թէրճիհ օլունուր։ Վէ իքիսի տէ խապաթեան ամիզ-օլտուգլարը սուրէթտէ, սէօզ մաէ-լէեմին զէվճին տիր, եանի, օլ էշեա զէվճէլինին օլմատըղնա եէմին իսէրսէ, քէնտիսինին օլտուղունա հիւքմ օլունուր։

Բայց եթէ խնդիրն ա՛յնպիսի իրաց վրայ է զորս կանայք ևեթ կը գործածեն, —որպիսիք են կանացի հագուստք և զարդանիւթք—. երկանը փաստը կը նախադասուի։ Իսկ եթէ երկոքին եւս չկարենան ապացուցանել, իսօքն՝ հանդերձ երդմամբ՝ կնոջն է։

Այլ է եթէ ամուսիններէն մին միւսին գործածած բաներուն չինողը կամ վաճառողը լինի. ամէն պարագայի մէջ, իսօքն՝ հանդերձ երդմամբ՝ ասոնն է։

Զոր օրինակ, գինոյ կանանց յատուկ զարդանիւթոց կարգէն է. ակայն եթէ այրն ոսկերիչ է կամ գոհարավաճառ, իսօքն՝ հանդերձ երդմամբ՝ իրն է։

Օր. 1772. — Երբ երկու ամուսիններէն մին մեռնի, ժառանգորդք իրենց ժառանգութեան կը չափուին։

Սակայն, որպէս ըսուեցաւ վերեւ, եթէ երկոքին կողմանք չկարենան ապացուցանել, երկու կողմանց եւս յատուկ եղող իրաց մասին՝ իսօքն հանդերձ երդմամբ՝ ազգ եղայրինն է։ Իսկ եթէ երկոքին միանգամայն մեռնին, երկոցուն եւս յատուկ եղող իրաց մասին՝ իսօքն հանդերձ երդմամբ՝ երկանը ժառանգորդացն է։

Օր. 1773. —Եթէ նուիրատուն ուզէ յետս կոչել իմնա հաստատուն նիստեա սալիհ օլան էլտիսէ վէ հուվկյաթի կիպի չէյլերտէ պէվճի՛ն պէյեւինէ թէրճիհ կըլընըր։ Վէ իքիսի տէ իսպաթտան աճիզ օլտուգլարը թագսիրատ, սէօզ մահ-լեհվին պէվճէնին տիր։

Մէկէր քի, պիրի միկէրէ սալիհ օլան չէյլերին տանը վէ պույիի օլտուքտա, հէր հալտա սէօզ մահ-լեհվին անըն տըր։

Մեսէլա, ըսուէ նիստեա մախտուս հուվկյաթտան օլուպ, անճաղ զէվճ գոյումնու օլտուղու սուրէթտէ, սէօզ մահ-լեհվին անըն օլուր։

Մաս. 1773.—Կիսատը պէվճէյինն վէ ֆաթըհնատա, վէրէսէ մուրիսին մէգամընտա դահի օլուր։

Յագսադ դարամիչին, պէրմինվալը մահարիր՝ իսպաթտան ածիզ օլտուգլարը թագսիրատ, իքիսինէ տահի սալիհ օլան չէյլերտէ, սէօզ մահ-լեհվին հաեաթտա օլանըն տըր։ Վէ իքիսի պիրտէն վէ ֆաթ իքթիքլերի սուրէթտէ, իքիսինէ տէ սալիհ չէյլերտէ, սէօզ մահ-լեհվին պէվճին վէրիլմէսինին տիր։

Մաս. 1773.—Վահիպ հիպէտէն բիւճու իքթիգէ իսիր նուիրատուութիւնն, և նուիրընկալը դատախազէ թէ նուիրեալ առարկայն ոչնչացած է, իսօքն՝ առանց երդման՝ նուիրընկալին է։

Օր. 1774. — Պահպրդ եղող անձին պարտապերծ լինելը կը հաստատուի իր երդմամբ։

Զոր օրինակ, եթէ առանդատուն առանդը պահանջէ դատով և առանդընկալը ըսէ թէ «ես քեզ վերադարձուցի զայն», իսօքն՝ հանդերձ երդմամբ՝ առանդընկալինն է։ Սակայն եթէ այս վերջինն երդումէ ազատելու համար փաստ յառաջ բերէ, իր փաստը կը լինի լսելի։

Օր. 1775. — Զանազան պարտքեր ունեցող պարտապանն՝ իր պարտատիրոջ մաս մը դրամ տալէ յետոյ, իր ո՛ր պարտքին ի հաշիւ տուած ըլլալն որ դատախազէ՝ իսօքն անորն է։

Օր. 1776. — Երբ աղօրիքի մը վարձման պայմանաժամը լրանալէ յետոյ, վարձման տեւողութեան միջոցին ջրոյ ընդհատման պատճառաւ՝ վարձակալն ուզէ վարձքէն զեղչել այդ ժամանակամիջոցին համեմատական բաժինը, և վարձատուին ու իր միջեւ անհամաձայնութիւն ծագի, վարձատուին փաստ յառաջ բերելու համար թէ ջրոյ ընդհատում չկայ, կամ թէ ջրոյ ընդհատումը ոչ թէ վարձատուին, այլ ուրիշի մը կողմանէ է, իսօքն՝ առանց երդման՝ վարձատուին է։

Եթէ վարձակալն ալ ուրիշի մը կողմանէ ջրոյ ընդհատում կայ կ՚ըսէ, իսօքն՝ առանց երդման՝ վարձակալինն է։

Մաս. 1776.— Պիր տէյիրմէնին միւտաէթի իճարէի միւնգազը օլտուգտան սօնրա, միւսթէճիր միւտաէթի իճարէ էանասընտա սույուն լինգըդաը հասէպիյլէ օլ միւտաէթին իւճրէթտէն հըսասարը թէնզիլ իթմէք իսթէյէրէք, միւճիր իւլէ պէյնէրինտէ իսթի-

համաձայնութիւն ծագի, և երկոքին եւս վատա չունենան, պէտք է դիտել.—

Եթէ իրենց դատը կը վերաբերի ջրոյ ընդհատման ժամանակին օրչափութեան, — զոր օրինակ, եթէ վարձակալը դատախազէ թէ ջուրը 10 օր ընդհատած է, իսկ վարձատուն պնդէ թէ 5 օր միայն, — խօսքն՝ հանդերձ երդմամբ՝ վարձակալինն է։

Իսկ եթէ իրենց վէճը կը վերաբերի բուն իսկ ջրոյ ընդհատման, — այսինքն՝ եթէ վարձատուն ի սպառ ուրանայ ջրոյ ընդհատումը—, իրաց ներկայ վիճակը նոյնութեամբ կը պահուի, այսինքն, ըստ այմ վճիռ կը տրուի։ — Այնպէս որ, եթէ ջուրը այն դատաստանութեան ժամանակ կը հոսի, խօսքն՝ հանդերձ երդմամբ՝ վարձատուինն է. իսկ եթէ ջուրն այն ժամանակ ընդհատած է, խօսքն՝ հանդերձ երդմամբ՝ վարձակալինն է։

Յօդ. 1777։—Երբ մարդու մը տան մէջէն վազող ջուրին ճամբուն համար վէճ ծագի թէ միջադէպ է կամ վաղեմի, և տանուտէրը պնդելով թէ դեղը միջադէպ է՝ անոր բարձումը պահանջէ, և երկոքին կողմանք այս մասին վատա չունենան, պէտք է դիտել.—

Նկէր իմթիլաֆլարը՝ միւտաէթի ինգըդաըն մըգտաըրընտա իսկ, մէսէլա՝ միւտթէճիր օն կիւն վէ միճիր անճագ պէշ կիւն ինգըդաընը տավա իթտ, սէօզ մահ-ը-կէմին միւսթէճիրին տիր։

Վէ նկէր իմթիլաֆլարը՝ տալը ինգըդատա իսկ, եանի, միճիր սույուն ինգըդաընը քիւլլիկէն ինքեար իթտ, հալը հազըր թահգիմ օլունուր՝ եանի՝ հիւքմ գըլընըր։ — Նէօյլէ քի, նկէր սու վագթը տավա վէ խուսումէթտէ ճարի իսկ, սէօզ մահ-ը-կէմին միւսթէճիրին տիր. վէ նկէր օվ վագթ միւնդաղը իսկ, սէօզ մահ-ը-կէմին միւսթէճիրին տիր։

Մաս. 1777.— Պիր քիմսէնին իանէսինէ ագան սու եօլու հագընտա, հատխա տիր եախօտ դատիմ տիր ատյու իմթիլաֆ օլունուպտա, սահիպի իանէ՝ մէսիլին հատխա օտուդունու իտալա իլէ րիֆընը իմթիտիյի, վէ դարաֆէյնին պէյեինէլերի օդմատըդը սուրէթտէ, նազար օլունուր։—

Նկէր իմթիլաֆլարը՝ միւտաէթի ինգըդաըն մըգտաըրընտա իսկ, մէսէլա՝ միւտթէճիր օն կիւն վէ միճիր անճագ պէշ կիւն ինգըդաընը տավա իթտ, սէօզ մահ-ը-կէմին միւսթէճիրին տիր։

Վէ նկէր իմթիլաֆլարը՝ ատը ինգըդատա իսկ, եանի, միճիր սույուն ինգըդաընը քիւլլիկէն ինքեար իթտ, հալը հազըր թահգիմ օլունուր՝ եանի՝ հիւքմ գըլընըր։ — Նէօյլէ քի, նկէր սու վագթը տավա վէ խուսումէթտէ ճարի իսկ, սէօզ մահ-ը-կէմին միւսթէճիրին տիր. վէ նկէր օվ վագթ միւնդաղը իսկ, սէօզ մահ-ը-կէմին միւսթէճիրին տիր։

Մաս. 1777.— Պիր քիմսէնին իանէսինէ ագան սու եօլու հագընտա, հատխա տիր եախօտ դատիմ տիր ատյու իմթիլաֆ օլունուպտա, սահիպի իանէ՝ մէսիլին հատխա օտուդունու իտալա իլէ րիֆընը իմթիտիյի, վէ դարաֆէյնին պէյեինէլերի օդմատըդը սուրէթտէ, նազար օլունուր։—

Եթէ դատավարութեան միջոցին նոյն դէնէլն ջուր կը հոսի, համարելի ըլլայ գիտնալ թէ յառաջագոյն ջուր հոսած է անոր, իւր վիճակին մէջ անփոփոխ կը պահուի, և այս պարագայի մէջ խօսքն՝ հանդերձ երդմամբ՝ դէնէլին տիրոջը կը լինի, այսինքն՝ անոր երդում ընել կը տրուի թէ դէնէլը միջադէպ չէ։

Իսկ եթէ դատավարութեան միջոցին նոյն դէնէլն ջուր չհոսիր, կամ կարելի չըլլայ գիտնալ թէ յառաջագոյն ջուր հոսած է անոր, խօսքն՝ հանդերձ երդմամբ՝ տանուտիրոջը կը լինի։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԶՈՐԲՈՐԴ

Երկուց կողմանց միաձգամայն երդում տալու վրայ։

Յօդ. 1778.— Երբ վաճառորդին ու գնորդին միջեւ վէճ ծագի գնոյն կամ վաճառեալ իրին և կամ եղկոսցնոց միանգամայն քանակին կամ որակին և կամ տեսակին առթիւ, անոնցմէ ո՛րն որ վատա յառաջ բերէ՝ ի նպաստ անոր կը վճռուի։

Նե եթէ երկոքին միանգամայն վատա յառաջ բերեն, առաւելագո՛յնն ապացուցանողին ի նպաստ կը վճռուի։

Էկէր վագթը խուսումէթտէ օվ միսիլտէն սու ճէրէքեան իտէր, եախօտ՝ էվվէլճէ ճէրէքեանը մալում օլուր իսկ, հալի իւզրէ իպգա օլունուր. վէ սէօզ մահ-ը-կէմին սահիպի մէսիլին օլուր, եանի մէսիլին հատխա օլմատըդընա կէմին իթտիրմիր։

Վէ էկէր վագթը խուսումէթտէ սու ճէրէքեան իթմէգ, վէ եա անատան էվվէլճէ ճէրէքեանը մալում օլմազ իսկ, սէօզ մահ-ը-կէմին սահիպի իանէնէն օլուր։

ՖԱՍԼԸ ՐԱՊԻ

Թ.հայուճա տալիր տ՛ր։

Մաս. 1778. — Պայի վէ միւշթէրի սէմէնին եա մէպլոյին վէ եա իքխանին տալի մըգտաըրընտա եա վաֆընտա վէ եա ճինսինտէ իմթիտիքէրի սուրէթտէ, հէր գա՛նդըսը իպգամէի պէյեինէ իյտէր իսկ՝ անդն լհինէ հիւքմ օլունուր։

Վէ նկէր իքխտի տալի իպգամէի պէյեինէ իսէրտէր իսկ, պէյսաէնէի իսպաթ իտէնին լհինինէ հիւքմ օլունուր։

Իսկ եթէ երկոքին միանգամայն չկարենան ապացուցանել, իրենց կ'ըսուի թէ «Կա՛մ այն է որ ձեզմէ մին ձեզմէ միւսին դատին կը համակերպի, և կամ ա՛յն է որ վճռաւորը կը ջնջենք»։ Եւ ասոր վրայ եթէ մին չհամակերպի միւսին դատին, դատաւորն անոնց իւրաքանչիւրին երդում կուտայ միւսին դատին համար, և նախ կը սկսի գնորդէն։ Անոնցմէ ա՛րն որ մերժէ երդնուլ, միւսին դատը կ'ապացուցուի։ Իսկ եթէ երկոքին միանգամայն երդնուն, դատաւորը կը ջնջէ նոյն վճռաւորը։

Օր. 1779. — Վարճակալն՝ վարձակալ իրն առանց դեռ գործածելու՝ երբ վարձատուին հետ վճռունեայ վարձուց քանակութեան մասին,— զոր օրինակ, վարձակալը դատախազէ թէ վարձքը 10 ոսկի է, մինչդեռ վարձատուն պնդէ թէ 15 ոսկի է—, առանցմէ ա՛րն որ փատ յառաջ բերէ՝ կ'ընդունուի։

Եւ եթէ երկոքին միանգամայն փատ յառաջ բերեն, վարձատուի՛ն փատին համաձայն վճիռ կը տրուի։

Իսկ եթէ երկոքին միանգամայն չկարենան ապացուցանել, երկուքն միանգամայն երդում ընել կը տրուի, և նախ վարձակալին կը տրուի երդումը։ — Ա՛րն մերժէ երդնուլ, անոր մերժման համեմատ վճիռ կը տրուի։ Իսկ եթէ երկոքին միանգամայն երդնուին, դատաւորը կը ջնջէ վարձման պայմանադրութիւնը։

Սայն տրամադրութիւնը գործադրելի է նաեւ երբ վարձակալին և վարձատուին միջեւ վէճ ծագի վարձման տեւողութեան կամ տեղւոյ հեռաւորութեան մասին։ Սայն, եթէ երկոքին միանգամայն փատ չառաջ բերեն, վարձակալի՛ն փատին համաձայն վճիռ կը տրուի։ Իսկ եթէ հարկ լինի երկուքն միանգամայն երդում ընել տալ, նախ վարդում ընել կը տրուի երդումը վարձատուին։

Օր. 1780. — Վարձման պայմանաժամուն լրանալէն յետոյ, եթէ վարձատուին ու վարձակալին միջեւ վէճ ծագի՝ որպէս ըսուեցաւ նախընթաց յօդուածին մէջ, առանց և ոչ միայն երդում կը տրուի։ Իսկ՝ հանդերձ երդմամբ՝ վարձակալինն է։

Օր. 1781. — Վարձման տեւողութեան միջոցին, եթէ վարձատուին և վարձակալին միջեւ վէճ ծագի վարձուց քանակութեան մասին, երկուքն միանգամայն երդում ընել կը տրուի, և ամենայն ժամանակին համար վարձման պայմանագրութիւնը կը ջնջուի։ Իսկ անթահլիճելի պէտ օրէնուր։

—Էհ գա՛նգըսը նիւքաւլ խէրխէ, նիւքաւլելէ իզամ գըլընըը։ Վէ իքիսի տախ եէմին խէր խէ, հաքիմ ադամը իճարէեի փէսխ էյէր։

Միւտաէթաէ եահօտ մէտաճիէ իսի իւլաճ իթաիքչէրի հալտա տախ, հիւքմ պուս վճճնէ տիր։ Եոս գատար վար քէ, իքիսի տախի իզամէն պէ յեինէ իթաիքչէրի թագախրաէ, միւսթէճիրին պէ յեինէսիլէ հիւքմ օլմնուր։ Վէ թէհալուճ ուսուլթինաէ, միճիրին թահլիճիլէ պէտ իսիլիր։

Մաս. 1789.—Միւտաէթի իճարէնին ինզըզտաընտան սոնրա, միւճիր վէ միւսթէճիր՝ Մտտաէի անիճիէտ պէյան օլմնտուզտա իւզրէ՝ իսթթիլաճ իթտիչէր, թէհալուճ եօզ տըր։ Սէօզ մաէ-լէէ-մին միւսթէճիրին տիր։

Մաս. 1781. — Միւտաէթի իճարէ էմնտաընտա, միւճիր վէ միւսթէճիր իճարլթին մըզտաըրնտա իսթթիլաճ իթտիչէր, թէհալուճ ճարի օլմուզ, պագը միւտաէթի հազգընտա՝ ադամը իճարէ ճէսխ օլմնուր, կէչէն միւտաէթին հըտասընտա տախ սէօզ միւս-

Վէ իքիսի տախի իսպաթտան ամիզ օլմըլար իսէ, անըտա «Եա՛ պիրինճի օպրինճին տավաընտա բազը օլմը, եահօտ պէյը ճէսխ իյէրիճ» տէնիճիր։ Վէ պուննուն իւպէրինէ պիրիսի տիկէրինին տավաընտա բազը օլ՛մազ իսէ, հաքիմ անըտըրը հէր պիրինէ տիկէրինին տավաը իւպէրինէ եէմին վէրիր, վէ իպթիտա միւճիմ, իսէն պէտ իյէր։ Հէր գանգըսը նէվինտէն նիւքաւլ իսէր իսէ, տիկէրինին տավաը տապիճ օլմը։ Վէ էկէր իքիսի տախի իսպաթտան ամիզ օլմըլար իսէ, իքիսի տէ թահլիճ գըլընըը, վէ միւսթէճիրին

Օր. 1779. — Վարձակալն՝ վարձակալ իրն առանց դեռ գործածելու՝ երբ վարձատուին հետ վճռունեայ վարձուց քանակութեան մասին,— զոր օրինակ, վարձակալը դատախազէ թէ վարձքը 10 ոսկի է, մինչդեռ վարձատուն պնդէ թէ 15 ոսկի է—, առանցմէ ա՛րն որ փատ յառաջ բերէ՝ կ'ընդունուի։

Եւ եթէ երկոքին միանգամայն փատ յառաջ բերեն, վարձատուի՛ն փատին համաձայն վճիռ կը տրուի։

Իսկ եթէ երկոքին միանգամայն չկարենան ապացուցանել, երկուքն միանգամայն երդում ընել կը

յեալ ժամանակի վարձուց բաժնին համար խօսքը վարձակալինն է։

Ծօղ. 1782. — Եթէ վաճառեալ իրն ոչնչանայ գընորդին քով, կամ եթէ յետս դարձունելու արդելք եղող վաճառութեակ թերութիւն մը պատահի գնորդին քով, և այնուհետեւ վաճառորդին ու գնորդին միջեւ վէճ ծագի, երկուքին ալ անգամայն երդում չտրուիր· այլ միայն գնորդին երդում ընել կը տրուի։

Ծօղ. 1783. — Երբ դատը կը վերաբերի պայմանաժամի գոյութեան — այսինքն՝ պայմանաժամ կենալուն կամ չկենալուն —, պայմանաւոր ազատ ընտրութեան, ինչպէս նաեւ գնոյն ամբողջը կամ մէկ մասն առանալու, երկուց կողմանց անգամայն երդում չտրուիր· այլ այն երեք պարագայից մէջ եւս ուրացող կողմին միայն երդում ընել կը տրուի։

Թէմիրին օլուր։

Մաս. 1782. — Միւքթէրի եէտինէ մէպի թէլէփ՝ վէ եախօտ մանըը րէտտա օլուր պիր այլ հատիս օլտուգտան սօնրա, միւքթէպիանի իսթիւլամի իթտիլէր, թէհալուի եօգտուը· անճագ միւշթէրի թահլիի օլուսնուր։

Մաս. 1783. — Էճլ տավասընտա՝ եանի՝ միւէճճէլ օլուպ օլմամագտա, վէ չարդը խըյարտա, վէ սէմինին քիւլլիսինի եա պաղըսընը գտպզտա, թէհալուի օլմայըպ, պու իւչ սուրէթտէ տահի միւնքիր օլան թահլիի գըլընըր։

Թուականն Կայսերական Իրատէի· 26 Շապան 1293·

Ստորագրեալ·

ԱՀՄԷՏ ՁԻՎՏԷԹ
Նախարար Հանրային Կրթութեան

ԷՍ-ՍԷՅԻՏ ԹԱԼԻՒ
Ճեռվէթլիյ Խմբագրութեան Դիւանապետ·

ՍԷՅՖԷՏՏԻՆ
Անդամ Պետական Խորհրդոյ·

ԷՍ-ՍԷՅԻՏ ԱՀՄԷՏ ԽՈՒԼՈՒՍԻ
Նախագահ «Թէտզզաք Շէրիյէէի և Դատաւորաց Ընտրութեան Ժողովոյ

ԷՍ-ՍԷՅԻՏ ԱՀՄԷՏ ՀԻԼՄԻ
Դեր-Նախագահ Վճռաբեկ Ատենի·

ԱՀՄԷՏ ԹԱԼԻՏ
Դատաւոր Կ. Պոլսոյ·

ԼՕՄԷՐ ՀԻԼՄԻ
Խորհրդական Քննիչի Էֆգաֆի·

ԱՊՏ-ԻԽՍ-ՍԷԹԹԱՐ
Շէրիի Վճռազրոց Օգնական-Դիւանապետ։

Պ-ԻՍՄ-ԻԼԼԱՀԻ-Ր-ՐԱՀՄԱՆԻ-Ր-ՐԱՀԻՄ

ՄԵՁԵԼԼԵԻ ԱՀՔԵԱՄԸ ԱՏԼԻՅՅԷ

ՍՈՒՐՔՅՈՒ ԽԱԴԴԷ ՀԻՒՄԱՅՈՒՆ

“Մուճիպիճնէ ամէլ օլուճա,,

ՔԻԹԱՊԸ ՍԱՏԻՍ ԱՃԷՐ

ԳԱԶԱ ՀԱԴԴԸՆՏԱ ՕԼՈՒՊ ՊԻՐ ՄՈՒԳԱՏՏԻՄԷ ԻԼԼ ՏԷՕՐԹ ՊԱՊԸ ՄԻՒԹԷՄԻԼ ՏԻՐ

ՄՈՒԳԱՏՏԷՄԷ

ՊԱԶԸ ԸՍԴԲԼԱՀԱԹԸ ՖԸԴՀԻՅՅԷ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ ՏԸՐ

ՅԱՆՈՒՆ ՈՂՈՐՄԱԾԻՆ ԵՒ ԳԹԱԾԻՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔ

ՊԱՏՃԷՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԳՐԻՆ

“Թող ըստ այսմ գործադրուի,,

ԳԻՐՔ ՎԷՃՏԱՍԱՆԵՐՈՒԴ

ԴԱՏԱՒՈՐՔ ԵՒ ԴԱՏԱՎՃԻՌՔ

ՆԱԽԱՇԱՒԻՂ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԻՆՉ ԻՆՉ ՅԱՏԿԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՔ

Ծօղ. 1784. — Գողը, կը նշանակէ վճիռ կամ դատաւորական իրաւասու թիւն։

Ծօղ. 1785. — Հաւէմ (Դատաւոր) կը նշանակէ այն անձը զոր վճռասիւռ Սուլ-

Մաս. 1784. — Գողը, հիւքմ վէ հաքիմիլիք մանասըրընա կելիր։

Մաս. 1785. — Հաւէմ, սէյհէ-ն-նաս վազու պուլան տաւա վէ մուխասէմիի՝

թանն անուանած է հանրաբեհան ալ ծագած դատերն ու վճիռն օրինական արտաքսաբեհանց համաձայն լուծելու և գաանելու համար։

Ծօդ. 1783 — Չէ՛ֆ (վճիռ, դատավճիռ, դատ ակիւթք) կը նշանակէ դատաւորին վճիռն որ կը լուծէ վիճն։

Վճիռն երկու տեսակ է։

Առաջինն է Գալաչ էլշամ կամ Գալաչ էմինէ՛ֆէ, երբ դատաւորը կը հարկադրէ դատապարտելն՝ վճռոյ առարկայն տալու, ըսելով՝ ղոր օրինակ՝ թէ «վճռեցի, պահանջուած բանը տո՛ւր»։

Երկրորդն է՝ Գալաչ ընէր, երբ դատաւորը կ՚արձակէ դատախազն՝ ի դատավարութենէ, ըսելով՝ ղոր օրինակ՝ թէ «իրաւունք չունիս, դատավարութենէն արձակուած ես»։

Ծօդ. 1784 — Մահէ՛ֆ (վճռաւ՚իք, վճռոյ առարկայ) կը նշանակէ այն բանն զոր դատաւորը պարտաք կը դնէ դատապարտելոյն վրայ։ Գալաչ էլշամի մէջ, վճռոյ առարկայն է պահանջի հատուցումն զոր կ՚ընէ ոսոխն առ դատախազն. իսկ Գալաչ ընէրի մէջ, դատախազին իւր դատէն ձեռնթափ լինելն է։

ակքեամը մէշրուտաքնա թէվֆիղէն՝ ֆասլ ու համմ իշին դարաֆը Սուլթանիէն նասապ ու թայէին պուրյուրուլան զաթ մըր։

Մաս. 1786 — Հէ՛ֆ, հաքիմին մու խասմ մէյի գալ ու համմ իլլմ մի՛ մը։

Պու տախի իքի գըսմ ըր։

Գըսմը էվվլ, հաքիմին «Հիւքմ իթմամ. խասխա օլանան չէյի վի՛ր» մի մէք կիպի ակսպլէր իլէ՝ մահքիւմ-ին-պիհի մահքիւմ-ին-ալէյհ իլզամ իթմ մի՛ ան՝ ուանի՝ լազըմ գըլմասը ըր։ Իքի պուննա Գալաչ էլշամ վէ Գալաչ էմինէ՛ֆէ մի՛նիլիր։

Գըսմը սանի, «Հագդըն հագ ըր։ միւնազասաան մէ՛միւս օլմն» մի մէք կիպի ակսպլէր իլէ՝ հաքիմին միւսաախի միւնազասաան մէն իթմ մէմի ըր։ Պուննա տա Գալաչ ընէր մի՛նիլիր։

Մաս. 1787 — Մահէ՛ֆ-է պէհ, հաքիմին՝ մահքիւմ-ին-ալէյհէ իլզամ իթմ մէմի ըր։ Գալաչ իլզամ՝ միւսաախինին հագդընը իքա իթմէմի, վէ Գալաչ թէրքաէ՝ միւսաախինին միւնազասաան վազ կէչմէմի ըր։

Ծօդ. 1788 — Մահէ՛ֆ-է-ալէյհ (դատապարտ), կը նշանակէ ա՛յն անձն որոյ ընդդէմ վճիռ տրուած է։

Ծօդ. 1789 — Մահէ՛ֆ-է-լէհ (դատապաղր), կը նշանակէ ա՛յն անձն որոյ ի նպաստ վճիռ տրուած է։

Ծօդ. 1790 — Թահէ՛ֆ, (իրաւարար ընտրել, կարգել) կը բացատայ այն գործողութենէն որով երկոքին հակառակորդք՝ իրենց համաձայնութեամբ՝ ուրիշը գատաւոր կ՚ընտրեն իրենց վիճն ու գաոը լուծելու համար։

Այս անձը կը կոչուի Հէ՛ֆէմ կամ Մուհաւէ՛ֆ (իրաւարար, իրաւընտիր)։

Ծօդ. 1791 — վէ՛ֆէզէ գէ՛ֆէթ (պայմանական փոխանցում), կը նշանակէ ա՛յն վճռանարգը զոր գատաւորը կը կարգէ ա՛յն ոսոխին համար զոր կարելի եղած չէ բերել ի դատարան։

Մաս. 1788 — Մահէ՛ֆ-է-ալէյհ, ալէյհինէ հիւքմ օլունան քիմսէնէ ա՛իր։

Մաս. 1789 — Մահէ՛ֆ-է-լէհ, լէհինէ հիւքմ օլունան քիմսէ ա՛իր։

Մաս. 1790 — Թահէ՛ֆ, խասմէյնին խասուսմ թ ու ասվալարընը ֆասլ իշին՝ բիզալարընայ ալեր քիմսէյի հաքիմ իմմիխազ իմմէլերինաէն խարճ թ ա՛իր։

Օլ քիմսէյէ Հէ՛ֆէմ վէ Մուհաւէ՛ֆ աէնիլիր։

Մաս. 1791 — վէ՛ֆէզէ գէ՛ֆէթ, մահքէմէյէ ըզհար օլունմայան միւտտաալէյհէ՝ հաքիմ գարաֆընան նասապ օլունան վէքիլ ա՛իր։

ՊԱՊԸ ԷՎՎԷԼ

ՀԻՆԳԵՐԵԱՄԱ ՏԱԻՐ ՕԼՈՒՊ ՏԻՕՐԹ ՖԱՍԼԸ ՀԱՎԻ ՏԻՐ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԴԱՏԱՒՈՐՔ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

Դատաւորին հանգամանաց վրայ։

Ճօղ. 1792. — *Դատաւորը պարտի լինել խոհական, ուշիմ, ուղղամիտ, վստահելի, ծանրաթարոյ և հասատամիտ։*

Ճօղ. 1793. — *Դատաւորը պարտի հմուտ լինել իրաւագիտական խնդրոց և դատավարական կանոնաց, և ճեռնհաս լինել ներկայացեալ դատերն ըստ այնմ վճռելու և լուծելու։*

Ճօղ. 1794. — *Դատաւորը պարտի կարող լինել լսակատար ընտրելու թեան։*

Հեռեւապէս, անչափահաս, տկարամիտ, կոյր, երկուց կողմանց զօրաւոր ձայները լսել չկարենալու տասնճան խուլ եղող անձինք չեն կրնար ըստ օրինի լինել դատաւոր։

ՖԱՍԼԸ ԵՎՎԵԼ

Հաքիմին Լվսաձը պկյանըցուտա տըլր։

Մաս. 1792. — *Հաքիմ՝ հաքիմ, ֆէհիմ, մուսթէդիմ, վէ էմին, մէքին, մէքթին օլմալը սըր։*

Մաս. 1793. — *Հաքիմ՝ մէսալիլ ֆըզհիյեէյէ վէ ուսուլը մուհաքէմէյէ վազըֆ, վէ տասաւվուր վազըայը անլարա թադպիկէն ֆաալ ու հասմա մուզթէիր օլմալը սըր։*

Մաս. 1794. — *Հաքիմին՝ թէմեիկլի թամմա մուզթէսիր օլմասը լազըմ սըր։*

Պինաէն-ալէյհ, սաղիր վէ մաթուհ վէ տասա վէ դաւասընէ յինն սավթը գավիլերինի իչխատէյէճէք մէրթէպէ սաղիր օլան քիմսանէսինն գազասը ճայիզ տէյիլ սիր։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

Դատաւորին վարուց ու բարուց վրայ։

Ճօղ. 1795. — *Դատաւորը պարտի խորշիլ այնպիսի գործերէ և ընթացքներէ որք դատարանին պատկառանքն աղարտելու բնութիւն ունին, — որպիսի է՝ դատավարութեան միջոցին առեւտուր ընել կամ զբաղմաբանել։*

Ճօղ. 1796. — *Դատաւորն հակառակորդներէ ո՛չ մէյն ընծայն կ՛ընդունի։*

Ճօղ. 1797. — *Դատաւորն երկուց հակառակորդաց և ո՛չ մէյն հացկերոյթին կ՛երթայ։*

Ճօղ. 1798. — *Դատի տեւողութեան միջոցին դատաւորը պարտի չգտնուիլ այնպիսի ընթացից և վարմանց մէջ որք պատճառ կրնան լինել յանցապարտութեան և չարաչար են թադրութեանց, որպիսի են՝ երկուց հակառակորդ կողմանց մին միայն ընդունիլ իւր տունը, դատարանին մէջ անոնցմէ միայն հետառանձնանալ կամ անոնց երկուքէն միայն նշաններ ընել ձեռքով կամ աչքով և կամ*

ՖԱՍԼԸ ՍԱՆԻ

Հաքիմին ատապը պկյանըցուտա տըլր։

Մաս. 1795. — *Հաքիմ, մէճլիսի մուհաքէմէտէ աւըշ վէրիլ վէ միւլադաֆէ կիսլի՝ մէհալէթի մէճլիսի իզալէ իխթիլաք էֆալ ու հարէքեաթտան իմթինապ իթմալլի սըր։*

Մաս. 1796. — *Հաքիմ՝ իքի խասմտան հիչ պիրիսինին հէտիյէսինի գապուլ իթմէզ։*

Մաս. 1797. — *Հաքիմ՝ միւթէխասսիսինէն հիչ պիրիսինին գկյաֆէթինէ կիթմէզ։*

Մաս. 1798. — *Էնսայի մուհաքէմէտէ, հաքիմ՝ դաւաֆէկնատէն եալընըզ պիրիսինի խանէսինէ գապուլ իթմէք, վէ մէճլիսի հիւքմատէ պիրիյէ խալվէթ՝ վէ եախօտ իքիսինատէն պիրինէ էլ եա կէօզ վէ եա պաշ իլէ իչարէթ իլէմէք, վէ եա անլարատան պիրիսինէ կիզլի լագըրը՝ եախօտ տիկէրինէն պիլմէտիկի լիսան իլէ սէօզ սէօյլէմէք կիլի, թէօհմէթ վէ սուի զաննա սպկպ օլասիլէճէք հալ ու հարէ-*

գլխով, և կամ անոնցմէ մէ-
ոյն հետ ծածուկ խօսք խո-
սիլ, և կամ մէնակին անծանօթ
եղող լեզուաւ խօսիլ։

Ծօդ. 1799. — Դատաւո-
րը պաշտօն ունի երկուց
հակառակորդաց միջեւ ար-
դարութիւն՝ի գործ դնելու։

Հետեւապէս, երկուց կող-
մանց մին թէեւ վերաբերի
ժողովրդեան բարձր դասա-
կարգին և մէսը ստորին
դասակարգին, դատավա-
րութեան ժամանակ դա-
տաւորը պարտի անվրէպ
յարգել արդարութիւնն ու
հաւասարութիւնն, ինչպէս
երկու հակառակորդները
նստեցունել, երեսն անոնց
կողմը դարձունել, և խօսք
ուղղել անոնց։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԲՈՐԴ

Դատաւորին պարտաւորու-
թեանց վրայ։

Ծօդ. 1800. — Դատա-
ւորն՝ ի դիմաց վեհափառ
Սուլթանին՝ դատավարու-
թիւն կատարելու և վճռե-
լու վիճանորդ է։

Ծօդ. 1801. — Դատաւո-
րական իրաւասութիւնը կը
տևմանափակի և կը մաս-
նաւորի ժամանակի, տեղւոյ
և ինչ ինչ պարագայից տե-
սակէտներով։

քէթխէ պու լունմամալը տըր։

Մաս. 1799. — Հաքիմ՝
պէյնէ-լխասամէյն ատլ իլէ
մէմուր տըր։

Պինաէն-ալէյհ, դարա-
ֆէքյնտէն պիրի հէր նէ գա-
տար էչրաֆտան՝ վէ տի-
կէրի ահատը նստտան օլտա
պիլէ, հինի մուհաքէմէտէ
դարաֆէքյնի օթուրթմագ վէ
քէնտիլէրէ իհալէի նազար
վէ թէվճիհի խիթապ իթմէք
կիպի, մուհաքէմէյէ միւ-
թէալլիգ մուամէլաթտա
թէմամիյլէ ատլ ու միւսա-
վաթա րիայէթ իթմէսի լա-
զըմ տըր։

ՓԱՍԼԸ ՍԱԼԻՍ

Հաքիմին վիզահիի պէյա-
նընտա տըր։

Մաս. 1800. — Հաքիմ՝
դարաֆը Սուլթանէտէն իճ-
րայի մուհաքէմէյէ վէ հիւք-
մէ վէքիլ տիր։

Մաս. 1801. —Գազա՝ զէ-
ման վէ մէքեան իլէ, վէ
պաղը խուսուսաթըն իս-
թիանասիյլէ թէգայուտ վէ
թէխասուս իտէր։

Ջոր օրինակ, մէկ տարւոյ ժամա-
նակամիջոցի մէջ վճռելու պաշտօն
ունեցող դատաւորը նո՛յն տարւոյ
մէջ միայն կրնայ վճռել. նոյն շրջա-
նէն առաջ կամ յետոյ չկրնար վճռել։

Նոյնպէս, որոշեալ գաւառակի մը
մէջ վճռելու համար կարգուած դա-
տաւորը կրնայ նո՛յն գաւառի շրջա-
նակին մէջ ամենուրեք վճռել. բայց
չկրնար ուրիշ գաւառակի մէջ վճռել։

Այսպէս նաեւ, որոշեալ դատա-
րանի մը մէջ վճռելու համար կար-
գուած դատաւորը՝ նոյն դատարա-
նին մէջ միայն կրնայ վճռել. բայց
չկրնար վճռել այլուր։

Դարձեալ, եթէ հանրային շահու
արդարացի խորհրդով՝ վեհափառ
Սուլթանն հրաման ընէ թէ «Այս
ինչ գործոյն վերաբերեալ դատն ան-
լսելի Թող ըլլայ», դատաւորը չկըր-
նար նոյն դատն լսել և վճռել։

Եւ կամ, եթէ դատարանի մը դա-
տաւորն արտօնեալ չէնի լսելու ինչ
ինչ որոշեալ գործոց վերաբերեալ
դատեր, և արտօնեալ չէնի լսելու
անոնցմէ դուրս եղած դատերն, այդ
դատաւոր կրնայ միայն լսել այն
դատերն՝ որոց համար արտօնեալ է.
ասոնցմէ դուրս եղածներն ո՛չ կրնայ
լսել և ո՛չ վճռել։

Վերջապէս, եթէ Օրէնագիտու-
թեան Մեկնչի մը յայտնած կար-
ծիքն հանրային շահուց աւելի յար-
մար և ժամանակի պահանջմանց ա-
ւելի պատշաճ լինելուն համար, վե-
հափառ Սուլթանն հրաման ընէ՝ թէ
հարկ է անո՛ր կարծեաց համաձայն
վճիռ տալ, այս պարագային մէջ դա-
տաւորը չկրնար նոյն Մեկնչին կար-
ծեաց հակառակ և ուրիշ Մեկնչի մը
կարծեաց համաձայն վճիռ տալ.
հակառակ պարագայի մէջ, իւր վճի-
ռը չվաւերական։

Մէսէլա, պիր սէնէ միւտէթ իլէ
հիւքմէ մէմուր օլան հաքիմ՝ անճագ
օ սէնէ իչինէ հիւքմ իտէր. օլ սէ-
նէնին հուլուլընտան էվվէլ վէ եա
միւրուրընտան սօնրա հիւքմ իտէմէզ։

Վէ քէզա, մուայէնէ պիր գազա-
տա հիւքմ իթմէք իւզրէ նասպ օլուր
նան հաքիմ՝ օլ գազանըն հէր մա-
հալլընտա հիւքմ իտէր. էմմա տի-
կէր գազատա հիւքմ իտէմէզ։ Վէ
պիր մահքէմէի մուայէնէտէ հիւքմ
իթմէք իւզրէ նասպ օլուրնան հաքիմ
անճագ օլ մահքէմէտէ հիւքմ իտիպ՝
տիկէր մէհալլտա հիւքմ իտէմէզ։

Վէ քէզալիք, մասլահաթը ամէ
միւլահազան ատիլսինէ պինաէն՝
«Ֆիւլան խուսուսա միւթէալլիգ տա-
վա՝ իսթիմա օլունմայա» տէյու էմրի
Սուլթանի ատըր օլա, հաքիմ օլ
տավայը իսթիմա վէ հիւքմ իտէմէզ։

Վէ եախօտ, պիր մահքէմէ հաքիմի
պաղը խուսուսաթը մուայէնէ իս-
թիմալնա մէզուն օլուպտա՝ մաս-
տաւրը իսթիմա մէզուն օլմասա,
օլ հաքիմ անճագ մէզուն օլտուղու
խուսուսաթը իսթիմա վէ հիւքմ ի-
տէր. մաստաւրը իսթիմա վէ հիւքմ
իտէմէզ։

Վէ քէզալիք, պիր միւճթէհիտին
պիր խուսուստա րէյի՝ նասա էրթագ
վէ մասլահաթը ասլա էվֆագ օլ-
տուղունա պինաէն, անըն րէյիյլէ
ամէզ օլունմագ իւզրէ էմրի Սուլթա-
նի ատըր օլա, օլ խուսուստա հա-
քիմ օլ միւճթէհիտին րէյինէ միւնա-
ֆի տիկէր պիր միւճթէհիտին րէյիյլէ
ամէզ իտէմէզ. իտէր իսէ, հիւքմիւ
նաֆըզ օլմազ։

Յօդ. 1802. — Դատ մը իմիասին լսելու և վճռելու համար կարգուած երկու դատաւորներէն մէկին առանձինն չկրնար լսել և վճռել նոյն դատը. հակառակ պարագային մէջ, իւր վճիռն անվաւեր կը նկատուի. (Տե՛ս Յօդ. 1465)։

Յօդ. 1803. — Այն քաղաքին մէջ ուր մէկէ աւելի դատաւորներ կան, եթէ երկուց հակառակորդաց մին ուզէ մէկ դատաւորին առջեւ դատավարել և միւսը՝ միւս դատաւորին առջեւ, և այս պատճառաւ անհամաձայնութիւն ծագի իրենց միջեւ, ասոնցմէ կողմէ որոշուած դատաւորը նախամեծար կը համարուի։

Յօդ. 1804. — Եթէ դատաւոր մը պաշտօնանկ լինի և սակայն իւր պաշտօնանկութեան լուրը ժամանակ մը իրեն հասած չլինելով՝ նոյն միջոցին ինչ ինչ դատեր լսած և վճռած լինի, տուած վճիռները վաւերական կը նկատուին։

Բայց պաշտօնանկութեան լուրին իրեն հասնելէն յետոյ տուած վճիռը վաւերական չնկատուիր։

Յօդ. 1805. — Դատաւորն եթէ արտօնեալ է փոխ-դատաւոր կարգելու

Մաս. 1802. — Պիր տավայը մահն իսթիմա վէ հիւքմ իթմէք իւզրէ նասպ օլուրսա իւքի հաքիմէն եալըզ պիրիսի՝ օլ տավայը իսթիմա վէ հիւքմ իտմէզ. իտրսէ, հիւքմիւ՝ նաֆըզ օլմազ (1465ինճի Մատտէյէ պապ)։

Մաս. 1803. — Միւթէատտիտ հաքիմի օլսա պէտէ, իտամէյնէն պիրիսի՝ պիր հաքիմին, վէ միւկէրրի՝ օ պիր հաքիմին հուզուրունտա միւրաֆաա օլմագ իսթէյիսէ, պու վէճհիլէ պէյնիլէրինտէ իսթիլաֆի վագը օլսա, միւտտաա-ալէյհին իսթիւեար իյլէտիյի հաքիմ թէրճիհ օլունուր։

Մաս. 1804. — Պիր հաքիմին ապլը վուգու պուլուպ, ֆագաթ պիր միւտտէթ իտամէսիրի ապլ քէնտիյէ վասըլ օլմամազլա՝ օլ միւտտէթտէ պապը տաավի իսթիմա վէ ֆասլ իթմիզ օլսա, սահըհ օլուր։

Էմմա իտամէրի ապլըն վիւսուլընտան սոնրա վուգու պուլան հիւքմիւ՝ սահըհ օլմագ։

Մաս. 1805. — Հաքիմ էկէր նասպ վէ ապլը նախպէ մէզքուր իսէ, տիկէր քէնտիսինէ նախպ նասպ՝ վէ նայ ուրիչն իրեն փոխանորդ կարգել և պաշտօնանկ ընել զայն։ Իսկ եթէ պաշտօնեալ չէ, չկրնար։

Եւ իւր մեռնելովը կամ պաշտօնանկ լինելովը փոխդատաւորը պաշտօնանկ եղած չնկատուիր. (Տե՛ս Յօդ. 1466)։

Հետեւապէս, երբ դատաւորի մը դատաւորը մեռնի, մինչեւ որ անոր տեղն ուրիչ դատաւոր մը գայ՝ վաճառնեալ դատաւորին փոխանորդը կրնայ լսել և վճռել նոյն դատառակին մէջ պատահած դատերը։

Յօդ. 1806. — Փոխ դատաւորը կրնայ իւր վճիռն հիմնել դատաւորին լսած վաւերին վրայ, ինչպէս և դատաւորը կրնայ իւր վճիռն հիմնել փոխ դատաւորին լսած վաւերին վրայ։

Այնպէս որ, եթէ դատաւորը դատի մը նկատմամբ փաստ լսէ և զեկուցանէ փոխ-դատաւորին, այս վերջինը՝ առանց կրկնել տալու նոյն փաստը՝ կրնայ դատաւորին զեկուցման վրայ հիմնել իւր վճիռը։

Նմանապէս, եթէ վճռելու արտօնեալ փոխ-դատաւորը գործոյ մը մէջ վաստ լսէ և տեղեկագրէ առ դատաւորն, այս վերջինն՝ առանց կրկնել տալու նոյն փաստը՝ կրնայ փոխդատաւորին տեղեկութեան վրայ հիմնել իւր վճիռը, բայց դատաւորը չկրնար վճիռ հիմնել ա՛յն անձին

անը ազ իսէպլիլիր։ Տէյիլ իսէ, իսէմէզ։

Վէ քէնտիսինին մազուլ եա ֆէվթ օլմասըյլա՝ նախպ միւնազիլ օլմազ. (1466 ընճը Մատտէյէ պագ)։

Պինայէն-ալէյհ, պիր գազանըն հաքիմի վէ ֆաթ իթտիքատէ, եէրինէ տիկէր հաքիմ կէլինճէյէտէ՝ օլ գազատա վուգու պուլան տավայը՝ հաքիմի միւթէվէֆֆանըն նախպ իսթիմա վէ հիւքմ իտէպլիլիր։

Մաս. 1806. — Հաքիմին իսթիմա իյլէտիյի պէյէինէ իյլէ՝ նախպի, վէ նախպին իսթիմա իյլէտիյի պէյէինէ իյլէ՝ քէնտիսի հիւքմ իտէպլիլիր։

Շէյյէլէ քի, հաքիմ պիր տավա հագգընատա պէյէինէ իսթիմա վէ նախպ իսէ իխպար իյլէսէ, նախպի՝ իտտէի պէյէինէ իթմէքտիզին՝ հաքիմին իխպարը յէա հիւքմ իտէպլիլիր։

Վէ հիւքմէ մէզուն օլան նախպ պիր խուսուսատա պէյէինէ իսթիմա իտիպատ՝ հաքիմէ ինհա իյլէսէ, հաքիմ՝ իտտէի պէյէինէ իթմէքտիզին՝ նախպին ինհաարյէա հիւքմ իտէպլիլիր։ Էմմա հիւքմէ մէզուն օլմայըպտա, անճագ Թէզզգ վէ իսթիքշաֆ իչին պէյէինէ իսթիմաընա մէմուր օլան

տեղեկութեան վրայ՝ որ վճռելու արտօնութիւն չունի, այլ միայն քննութեան համար փաստ լսելու պաշտօն ունի. այս պարագայի մէջ, դատաւորն պարտի անմամբ լսել փաստը։

Յօդ. 1807. — Գաւառակի մը դատաւորը կրնայ լսել ուրիշ գաւառակի մը մէջ գտնուած հողային կալուածի վերաբերեալ դատը։ Սակայն, որպէս ըսուած է Դատաստանագրքին մէջ, այն աւեն հարկ է նշանակել այդ հողային կալուածին օրինաւոր սահմաններըւ

Յօդ. 1808. — Իսկան պայման է որ դատապարտը չվնասի դատաւորին ծննդեան կամ իրմէ սերեալքն, կինը, վճռելի իրին մէջ իւր ընկերակիցն, իւր մանուկ որ վարձկանը կամ իւր ծախիք ապրող և անանոլ մարդ մը։

Հետեւապէս, դատաւորը չհրնար ասոնցմէ և ո՛չ մէկուն դատը լսել և՛ի նպաստ նոցա վճռել։

Յօդ. 1809. — Երբ քաղաքի մը դատաւորը կամ նախընթաց Յօդուածին մէջ նշանակեալ անձերէ մին դատ մը ունենայ նոյն քաղաքի բնակիչներէ միայն հետ, պէտք է դիտել.—

Եթէ ուրիշ դատաւոր կայ նոյն քաղաքին մէջ, անոր քիմէնին ինհասըլլա հաքիմ հիւքմ իտէմիյիպ՝ պի-զ-զաթ իսթիմաը պէյենէ իթմէսի լազըմ տըր։

Մաս. 1807. — Պիր դաշտ հաքիմի պաշտպա պիր դաշտ տախսիլինտէքի էրազը տավասընը իսթիմա իտէպիլիր։ Ֆագադ, Բիթտալը Տավատա պէյան օլունտուղու վէճհէյէ, հուսուսը չէրլյեէպինին պէյանը լազըմ կէլիր։

Մաս. 1808. — Մահքիմմուն-լէհ՝ հաքիմին ուսուլ ու ֆիւրուըննան պիրի, վէ զէվճէսի, վէ հիւքմ օլունաճագ մալտա չէրիքի, վէ էճիրի խասըը, վէ հաքիմին ինֆագըլլա թէյեիւչ իտեր ատէմի օլմամագ չարդ տըր։

Պինաէն-ալէյհ, հաքիմ պուննլարտան պիրիսինին տավասընը իսթիմա իլէ՝ էհիհինէ հիւքմ իտէմէզ։

Մաս. 1809. — Պիր պէյտէ հաքիմինին եախօտ Մատտէի անիֆէտէ մէգքիւր մէնսուպէրննան պիրինին՝ օլ պէլտէ էհալիսինտէն պիր քիմսանէ իլէ տավասը օլտուղու սուրէթտէ, օլ պէլտէտէ տիկէր հաքիմ վար իսէ՝ անընն հուզուրունտա միւրաֆաա օլունուլար։

Վէ էկէր օլ պէլտէտէ տիկէր հաքիմ եօգ իսէ, դարաֆէյն քէնտի րիչալարըլլա նասպ իտէճէքլէրի հաքէմին, եախօտ՝ օլ հաքիմ նախպ նասպընա մէզունն օլտուղու թագտիրտէ՝ դարաֆընտան մանսուպ նախլին, վէ եախօտ ճիվարտաքի տիկէր պիր գազա հաքիմինին հուզուրունտա միւրաֆաա օլունուլար։

Վէ դարաֆէյն պու սուրէթլէրտէն պիրինէ բազը օլմատըգլարը սուրէթտէ, դարաֆը Սուլթանիտէնմէվլէլը իսթիտա իտէրլեր։

Մաս. 1810. — Հաքիմ՝ րուեէթի տավատա՝ էլ-ֆէֆէհ-ֆէ-լէֆէֆհ- գախէսինէ րիայէթ իթմէլի տիր։

Ֆագադ, վիւրուտը մուախխէր օլան պիր տավանընն թաճիլի՝ իճապը հալ ու մասլահաթտան կէ օրիւ լտիւյիւ հալտա, անընն րուեէթինին թագտիմ իլլէր։

Մաս. 1811. — Հաքիմինն՝ լէտէ-լ-հաճէ ախէրտէն իսթիֆթա իթմէսի ճասիլ տիր։

Մաս. 1812. — Հաքիմ, ղամմ ու ղուսսա վէ ճէլպէ վէ ղալէպէի նէվմ կիպի՝

առջեւ դատ կը վարեն։

Իսկ եթէ ուրիշ դատաւոր չկայ նոյն քաղաքին մէջ, երկոքին կողմանք իրենց համաձայնութեամբ ընտրած իրաւարարին, կամ՝ եթէ այն դատաւորը վախ-դատաւոր կարգելու արտօնեալ է՝ իւր կողմէ կարգուած փոխ-դատաւորին և կամ մօտակայ ուրիշ գաւառակի մը դատաւորին առջեւ դատ կը վարեն։

Եւ եթէ երկոքին կողմանք չհրնան համաձայնիլ այս միջոցներէ միոյն դիմելու մասին, վեհափառ Սուլթանէն կը հայցեն մի Մի-վէլլը։

Յօդ. 1810. — Դատաւորը պարտի առաջնութեան սկզբունքն յարգել՝ի մասին դատաքննութեան։

Սակայն, երբ տիսպոզիտկան պարագայք կը պահանջեն փութացնել դատի մը քննութիւնն որ՝ի վերջոյ ներկայացեալ է, նախ և առաջ զա՛յն կը քննէ։

Յօդ. 1811. — Դատաւորն օրինապէս կրնայ ուրիշ մը օրէնդէտ անձէ խորհուրդ հարցնել՝ի հարկին։

Յօդ. 1812. — Դատաւորը պարտի չձեռնարկել վճիռ տալու, երբ իւր միտքը վճռական չէ։

Մաս. 1812. — Հաքիմ, ղամմ ու ղուսսա վէ ճէլպէ վէ ղալէպէի նէվմ կիպի՝

քը չվոթած է մի այնպիսի մինջադէպով որ կրնայ արդիլել առողջ մտածութիւնը, որպիսի են վիշտ, տրտմութիւն, անօթութիւն, քնախտութիւն և այլն։

Ծօդ. 1813.— Դատաւորը մանրախոյզ քննութիւններ կատարելով հանդերձ՝ պէտք չէ որ յետաձգման ենթարկէ գործը։

Ծօդ. 1814.— Դատաւորը դատարանին մէջ արձանագրութեանց տեմար հաստատելով՝ իւր տալիք վճռագրերն ու հաստատագրերն անոր մէջ կ'արձանագրէ այնպիսի կանոնաւոր եղանակաւ մը որ կարենայ զերծ լինել նեղութենէ, և այս տեմարին պահպանութեան խնամ և հոգ կը տանի։ Եւ երբ պաշտօնանկ լինի, կամ անձամբ և կամ իւր վստահելի անձին միջոցաւ կը յանձնէ զայն՝ իրեն յաջորդող դատաւորին։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԶՈՐՐՈՐԴ

Դատավարութեան եղանակին վրայ.

Ծօդ. 1815.— Դատաւորն հրապարակաւ կը կատարէ դատաստանն։ սրհհաթը թէֆէքքիւրէ մանը օլապիլէճէք պիր արըզա իլէ զինդի վիւճիվէճ օլտուղու հալտա, հիւքմէ թէսաատի լիմէմէլի սիր։

Մաս. 1813.— Չաքիմ միւրաճաաթտա իֆրայի թէտգըգաթ լիմէքլէ պէրապէր՝ իշի սիւրիւնճէմէտէ պըրագմանալը տըր։

Մաս. 1814.— Չաքիմ մահքէմէյէ Սիճիլլաթ ատֆթէրի վազ իսիպ, վէրճէյի իլամաթ վէ սէնէտաթը՝ հըյլէ վէ ֆէսատտան սալիմ օլապիլէճէք մունթազամ պիր սուրէթտէ՝ օվ անըն հըֆզընա տըգգաթու լիթինա խաէր։ Վէ քէնտիսինին ազը վուգու պուը տուգտա, եա՛ պի-զ-զաթ վէ եա էմինի վասըդասըյլա՝ սիճիլլաթը խալէֆի օլան հաքիմէ տէվր ու թէսլիմ իյլէր։

ՖԱՍԼԸ ԲԱՊԻ

Սուրէթի մուհաքէմէյի տաիր տիր.

Մաս. 1815.— Չաքիմ մուհաքէմէյի ալէնէն իֆրա խաէր։

Սակայն վճիռ արձակելէ առաջ պարտի չյայտնել թէ ի՛նչ կերպիւ վճիռ պիտի տրուի։

Ծօդ. 1816.— Երբ երկոքին կողմանք դատ վարելու համար դատաւորին առջեւ գան, դատաւորը նախ և առաջ դատախազին հանդիսաւոր կերպով յայտարարել կուտայ իւր դասը։ Եթէ դատախազին դատն ապացուցած է յառաջագոյն, կը կարդացուի և անոր պարտուցեալ նախ խնդրոն իրեն հաստատել կը տրուի։

Դատաւորն ապա կը հարցաքննէ ոսկան, այսինքն՝ կը հարցունէ անոր ըսելով թէ «Դատախազը քեզմէ այս ինչ պահանջումը կ'ընէ, ի՞նչ կ'ըսես»։

Ծօդ. 1817.— Եթէ ոսկը խոստովանի, դատաւորը զայն իւր խոստովանութեամբ կը դատէ, իսկ եթէ ուրանայ, դատաւորը փաստ կը պահանջէ դատախազէն։

Ծօդ. 1818.— Եթէ դատախազը փաստով ապացուցանէ իւր դասը, դատարանն անոր փաստին վրայ կը հիմնէ իւր վճիռն. իսկ եթէ չկարենայ ապացուցանել, երդման իրաւունքը կը մնայ. ուստի եթէ երկոքին ալ ֆագատ՝ դապկէ-լհիւքմ նէ՛ վճռէլէ հիւքմ խիլճէյինի իֆշա լիմէզ։

Մաս. 1816.— Դարաֆէյն լիճճի-լմուհաքէմէ հուզուրը հաքիմէ կէլտիքէրինտէ, հաքիմ էվվէլա միւտտաիյէ՝ տավասընը թագրիր լիթխիրիր։ Վէ էկէր էվվէլճէ տավասը թահրիրէն զապդ օլունմուշ խէ, գրաէթ իլէ՝ մազմունու քէնտիսինէ թաստիգ լիթխիրիր։

Վէ սանիյէն միւտտաալէյհի խիթխվապ իյլէր. չէ զլէքի, «Միւտտաի սէնէն չու վճռէլէ տավա խիյօր. նէ՛ տէրսին» տէյու սիւալ խաէր։

Մաս. 1817.— Միւտտաալէյհ ֆգրար խաէր խէ, հաքիմ անը իգրարըյլա իւզամ խաէր. վէ էկէր ինքար խաէրսէ, հաքիմ միւտտաիյէն պէյինէ խիթէր։

Մաս. 1818.— Միւտտաի պի-լ-պէյինէ տավասընը իսպաթ լիմախի սուրէթտէ, հաքիմ անըն իւզրինէ հիւքմ իյլէր. վէ իսպաթ իտէմախի սուրէթտէ, պիր նէմնէ հագդը գալմագլա, դալիպ օլուր խէ՝ հաքիմ

դում խնդրէ, դատաւորն՝ անոր խնդրանօք՝ երդում կ'առաջարկէ ասոնց։

Յօդ. 1819.—Եթէ ասոնք երդում ընէ, կամ եթէ դատախազն երդում ընել չուզէ, դատաւորը կ'արգելու դատախազին՝ ասոնց հետ դատավարել։

Յօդ. 1820.— Եթէ ասոնք մերժէ երդնուլ, դատաւորն իր վճիռը կը հիմնէ անոր մերժման վրայ, և իր վճիռն անոր մերժման վրայ հիմնելէ յետոյ, եթէ ասոնք ըսէ թէ «Կ'երդնում», ոչ ևս ի նկատ կ'առնուի։

Յօդ. 1821. — Օրինապէս կարելի է վաւերական նկատել և առանց փաստի վճիռ տալ դատարանի մը դատաւորին կողմէ արուած վճռագրոյն կամ հաստատագրոյն իմաստին համաձայն, եթէ այդ վճռագիրը կամ հաստատագիրն յստակ օրինաց համաձայն է և խարդախութեան ու խեղաթիւրման կասկածէ զերծ։

Յօդ. 1822.— Եթէ ասոնք՝ վերոյիշեալ կերպիւ հարցաքննութիւն կրած առեն՝ հաստատական կամ ժխտական պատասխան մը չտայ և յամառութեամբ լռէ, անոնց դալէպի իւզերինէ միւտտաա-ալէյհէ եէմին թէքլիֆ կ'ելլէր։

Մաս. 1819. — Միւտտաա-ալէյհ եէմին խոհրտէ, եաթօտ միւտտաի եէմին վէրտիրմէզ խէ, հաքիմ միւտտաիյի՝ միւտտաա-ալէյհէ մուտարաղատան մէն խոէր։

Մաս. 1820. — Միւտտաա-ալէյհ եէմինէն նիւքուլ խոհրտէ, հաքիմ նիւքուլիյէ հիւքմ խոէր. վէ նիւքուլիյէ հիւքմ իթթիքաէն ոօնրա, «եէմին խոէրիմ» տէսէ, արթըգ իլթիֆաթ օլունմազ։

Մաս. 1821. — Ոսուլունա մուվաֆըգ վէ չիւպհէի թէզվիր ու թաճըտան սալիմ օլարագ՝ պիր մահքէմէ հաքիմի դարաֆըճտան վէրիլէն իլամ վէ ինէէլին պիլա-պէյինէ մազմունույունա առէլ վէ հիւքմ ճարիզ ոլիր։

Մաս. 1822. — Միւտտաա-ալէյհ պէր-վէճհի պալէա լոտ։ Ըխթիճվապ, լէա վէ նէգամ պիր ճէվապ վէրմէյիպտէ՝ սիւքութընտա ըսրար խոէր խէ, սիւքութ իւր լութֆիւն կը նկատուի ուրացում։

Նոյնպէս, եթէ պատասխանէ թէ «Ո՛չ կը խոստովանիմ և ո՛չ կ'ուրանամ», իւր սոյն պատասխան ևս կը նկատուի ուրացում։

Նե սոյն կրկին պարագայից մէջ ևս դատախազէն փաստ կը պահանջուի, որպէս վերեւ ըսուեցաւ։

Յօդ. 1823.— Երբ ասոնք, փոխանակ խոստովանելու կամ ուրանալու, ի մէջ բերէ դատ մը որ դատախազին դատը մերժելու բնութիւն ունենայ, հարկ կը լինի ի գործ դնել այն տրամադրութիւններն որք նշանակեալ են Դատաստանագրքին և փաստից Գլուխն մէջ։

Յօդ. 1824. — Երկուց կողմանց մին ցոյչափ լրացուցած չէ իւր խօսքը, միւսը չկրնար խօսիլ մտաբերել. հակառակ պարագային մէջ, դատաւորն ի կարգ կը հրաւիրէ զայն։

Յօդ. 1825. — Եթէ երկու հակառակորդ կողմանց մին լեզու չգիտնայ, անոր յայտարարութիւնը թարգմանելու համար, արժանահաւատ և վստահելի թարգման մը կը կոչուի ի դատարան։

Ասոնք, եթէ պատասխանէ թէ «Ո՛չ կը խոստովանիմ և ո՛չ կ'ուրանամ», իւր սոյն պատասխան ևս կը նկատուի ուրացում։

Նե սոյն կրկին պարագայից մէջ ևս դատախազէն փաստ կը պահանջուի, որպէս վերեւ ըսուեցաւ։

Յօդ. 1823.— Երբ ասոնք, փոխանակ խոստովանելու կամ ուրանալու, ի մէջ բերէ դատ մը որ դատախազին դատը մերժելու բնութիւն ունենայ, հարկ կը լինի ի գործ դնել այն տրամադրութիւններն որք նշանակեալ են Դատաստանագրքին և փաստից Գլուխն մէջ։

Յօդ. 1824. — Երկուց կողմանց մին ցոյչափ լրացուցած չէ իւր խօսքը, միւսը չկրնար խօսիլ մտաբերել. հակառակ պարագային մէջ, դատաւորն ի կարգ կը հրաւիրէ զայն։

Յօդ. 1825. — Եթէ երկու հակառակորդ կողմանց մին լեզու չգիտնայ, անոր յայտարարութիւնը թարգմանելու համար, արժանահաւատ և վստահելի թարգման մը կը կոչուի ի դատարան։

Վէ քէլալիք, «Իգրա՛ր տա իթմէմ, ինքեար տա իթմէմ» տէյու ճէվապ վէրիրսէ, պու ճէվապը տախի ինքեար տատ օլունուր։

Վէ իքի սուրէթտէ տախի, միւտտաիէն՝ պէրվէճհի պալէա՝ պէյինէ դալէպ գելընըր։

Մաս. 1823. — Միւտտաա-ալէյհ իգրար եա ինքեար իհտճէք եէրսէ, միւտտաինն տավասընը տէֆ իտճէք պիր տավա տէրմիյան իթթիքաէ, Ֆիթտալը Տավատա վէ Ֆիթտալը Պէյինէթտա պէյան օլունան մէսաիլէ թէվֆիգան մուտալէ օլունուր։

Մաս. 1824. — Դարաֆէյնատն պիրիսի իֆտաէսինի թէքմիլ իթմէմիքճէ՝ պիրիսի իֆտաէյ թէտատի իտմալ. իտճէք օլուր խէ, հաքիմ դարաֆըճտան մէն օլունուր։

Մաս. 1825. — Դարաֆէյնատն լիսան պիլմէյէն քիմսանէնին իֆտաէսինի թէրճմէյ իչին, մահքէմէտէ մէվուտ վէ միւթէմէն թէրճման պուլունտուրուլուր։

Ծօղ. 1826. — Այն դատին մէջ որ ծագած է ազգականաց միջեւ և կամ յորում յուսալի կը նկատուի թէ երկոքին կողմանք կը հաճին իրաւախոհ լինել, դատաւորը մի անգամ կամ երկից կը յանձնարարէ և կը պատուիրէ երկուց կողմանց որպէս զի իրաւախոհ լինին. եթէ համակերպին, զայնս իրաւախոհ կ'ընէ Իրաւախոհութեան Դրքին մէջ նշանակեալ տրամադրութեանց համաձայն. իսկ եթէ չհամակերպին, դատաստանը կը լրացունէ։

Ծօղ. 1827. — Դատաւորը դատաքննութիւնը լրացունելէ յետոյ՝ պարտ ու պատշաճը կը վճռէ, և վճիռը կը ծանուցանէ երկուց կողմանց։ Նաեւ կը խմբագրէ վճռագիր մը, յորում պարտունակեալ կը լինին վճռոյ պատճառաբանութիւնները, վճիռն ու պատուէրն, և այդ վճռագիրը կուտայ դատաւորին, և՛ի հարկին մէկ պատճէնն եւս՝ դատապարտեալին։

Ծօղ. 1828. — Երբ վճռոյ պատճառներն և պայմաններն ամբողջապէս՛ի մէջն են, դատաւորն այնուհետեւ չկրնար յապաղել իւր վճիռը

Մաս. 1826. — Ագրապատ պէյնինաէ վուգուպուլան, վէ եախօտ դարաքէյնին սուլհա բայպէյլէրի մէմուլ օլան մուխաէմաէ, հաքիմ պիր վէ եա իքի ատքա դարաքէյնէ մուսալէհայը թավսիյէ վէ իխթար իտէր։ Մուվաֆագաթ իտէրլէր իսէ, Բիթապը Սուլհատա միւնաէրիճ օլան մէսաիլէ Թէվֆիգան մուսալէհա իտէր։ վէ մուվաֆագաթ իխմէզլէր իսէ, մուհաքէմէյի իխմամ իլլէր։

Մաս. 1827. — Հաքիմ մուհաքէմէյի իխմամ իխթիլաէնէն սոնրա, մուգթէզասընը հիւքմ վէ դարաքէյնէ Թէֆհիմ իլլէր։ Վէ էսպապը մուճիպէսիլէ պէրաթլէր հիւքմ ու Թէնպիհի հավի պիր իլամ Թանզիմ իտիպ՝ մահքիմ-ուն-լէհ վէ լէաէ-լ-իճաապ պիր նիւսխէսինի տախի մահքիմ-ուն-ալէյհէ իդա իտէր։

Մաս. 1828. — Հիւքմիւն ոէպէդ վէ չարդլարը Թէմամիլլէ պուլունտուգտան սոնրա, հաքիմին՝ հիւքմիւ Թէնֆիլի իխմալի ճարիզ ոէյիլ պիր։

ՊԱՊԸ ՍԱՆԻ

ՀԻՒՔՄԼԷ ՏԱԻՐ ՕԼՈՒՊ ԻԲԻ ՖԱՍԼԸ ՄԻՒՇԹԷՄԻԼ ՏԻՐ

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՎՃՌՈՑ ՎՐԱՑ

ՖԱՍԼԸ ԷՎՎԷԼ

Հիւքմիւն զուրուդուդ պէյանընընտա տըր։

Մաս. 1829. — Հիւքմիւէ, սէպէպը տավա չարդ տըր։

Շէօյլէ քի, հաքիմին՝ հուզուրը նասա միւձէյլիդ պիր խուսուսու հիւքմ իխմէսի՝ էվվէլի էմրէտ օլ խուսուսու պիր քիմսէնին ախէր քիմսէնէ տավա իխմէսիյլէ մէշրուդ տըր։

Տավա սէպէպ իխմէտէն վուգու պուլան հիւքմ սահընի օլմազ։

Մաս. 1830. — Հինի հիւքմէտէ, դարաքէյնին հուզուրու չարդ տըր։

Նանի, դարաքէյն պիւ-ը մուվաճէհէ մուհաքէմէ իտիւիքաէն սոնրա, հիւքմ օլունաճաղը վագըթ մէճլիսի հիւքմէտէ հազըր օլմալարը լազըմ տըր։

ՀԱՑՈՒԱԾ ԱՌՍԱԶԻՆ

վճռոյ բեւռբեաց վրայ։

Ծօղ. 1829. — Որպէս զի վճիռ տրուի, հարկ է որ կանխաւ դատ բացուած լինի։

Այսինքն, որպէս զի դատաւորը ֆաղաքային Դործառնութեանց վերաբերեալ գործի մը համար վճիռ տայ, էական պայման է որ նախ և առաջ մարդ մը այդ գործին համար դատ բացած լինի ուրիշ մարդու մը դէմ։

Վաւերական չնկատուիր այն վճիռը որ տրուած է առանց նախապէս դատ բացուած լինելու։

Ծօղ. 1830. — Վճռոյ արձակման միջոցին էական պայման է որ երկոքին կողմանք ներկայ լինին։

Ուրիշ խօսքով, երկոքին կողմանք դէմ առ դէմ դատաւորէ յետոյ՝ հարկ է որ վճիռ տրուած ժամանակ եւս ներկայ լինին դատարանին մէջ։

Սակայն եթէ մարդ մը գործի մը համար ուրիշին դէմ դատ բանայ և ոսկին եւս խոստովանի, վճռոյ արձակմանէն առաջ՝ եթէ այս վերջինը դատարանէն բացակայ լինի, դատարան՝ ի բացակայութեան նորա կրնայ վճիռ արձակել նոյն խոստովանութեան համաձայն։

Նմանապէս, եթէ ոսկին ուրանայ դատախազին պատը և դատախազն երեւ առ երես վկայութ ապացուցանէ իւր դատը, վկայքննութենէն և վճռոյ արձակմանէ առաջ եթէ ոսկիը բացակայ լինի դատարանէն, դատարան՝ ի բացակայութեան նորա կրնայ վիասը քննել և իւր վճիռը տալ։

Օգ. 1831.—Եթէ՝ ի ներկայութեան ոսկին վիասնորդին՝ վիաս յառաջ բերուելէ յետոյ, ոսկին անձամբ ներկայ լինի դատարանին մէջ, դատաւորը կըրնայ նոյն վաստով դատապարտել ոսկին։

Ընդհակառակն, եթէ՝ ի ներկայութեան ոսկին վիաս յառաջ բերուելէ յետոյ՝ անոր վոխանորդը ներկայ լինի դատարանին մէջ, դատաւորը նոյն վաստով կրնայ դատապարտել վոխանորդն։

Օգ. 1832.—Իւրաքանչիւր դատարանգործակատար դէմ բացուած դատի մը մէջ, եթէ ժառանգորդներէ մին ներկայ դանուի և վիաս յառաջ բերուելէ յետոյ, այլ վճռոյն արձակուելէն առաջ մեռնի, դատաւորը կրնայ նոյն վաստով դատապարտել ներկայացեալ մեռս ժառանգորդն. հարկ չկայ կրկնել տալ վիասն։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ի բացակայութեան տրուած վճռոյ վրայ.

Օգ. 1833.—Դատախազին խնդրանօք՝ դատաւորն՝ ի դատարան կը հրաւիրէ ոսկին։

Եթէ ոսկին, առանց օրինական պատճառի, մերժէ անձամբ գալ՝ ի դատարան կամ իւր կողմէ վոխանորդ ղրկել, իւր վրայ ամիսում՝ ի գործ կը դրուի որպէս զի ներկայանայ՝ ի դատարան։

Օգ. 1834.—Եթէ ոսկին՝ առանց օրինական պատճառի, մերժէ անձամբ գալ՝ ի դատարան կամ իւր կողմէ վոխանորդ ղրկել, իւր վրայ ամիսում՝ ի գործ կը դրուի որպէս զի ներկայանայ՝ ի դատարան։

Ֆագադ սկիր քիմնէ սիկէրինաէն սկիր խուստուստ տավա խոխպատ. միւտտաալէյհ տախի իգրար իթսիքաէն ոսնրա, գապլէ-Ը հիւքմ ազճլիսի հիւքմաէն ղապլ օլսա, հաքիմ՝ անընդ ղըյապընտա՝ իգրարընտա պինտաէն հիւքմ իսկ պիլիր։

Ֆէզալիք, միւտտաալէյհ միւտտաինին տավասընը ինքեար խոխպատէ, միւտտաի պի-Լ-մուվաճէհէ միւտտաոսընտա իգտակի պէյեվինէ իթսիքաէն ոսնրա, գապլէ-թ-թէղքիյէ վէ-Ը հիւքմ՝ միւտտաալէյհ ազճլիսի հիւքմաէն թէղքիյեսի իսկէտ, հաքիմ անընդ ղըյապընտա պէյեվինէյի թէղքիյէ վէ հիւքմ իսկ պիլիր։

Մաս. 1831.— Միւտտաալէյհին վէքիլի մուվաճէհէսինէ իգտակի պէյեվինէ օլսունուզտան ոսնրա, միւտտաալէյհ պի-զ զաթ ազճլիսի հիւքմաէ հապըր օլսա, հաքիմ օլ պէյեվինէ իսկ միւտտաալէյհ իզհէրինէ հիւքմ իսկ պիլիր։

Վէ պի-Լաքս, միւտտաալէյհին մուվաճէհէսինէ իգտակի պէյեվինէ օլսունուզտան ոսնրա, վէքիլի՝ ազճլիսէ հազըր օլսա, հաքիմ օլ պէյեվինէ իսկ վէքիլին իզհէրինէ հիւքմ իսկ պիլիր։

Մաս. 1832.— Ձիւմլէ վէրիլէյէ խուստուտ թէվճիհ իսէն տավատա, վէրիլէյէն պիրինին մուվաճէհէսինէ իգտամէն պէյեվինէ օլսունուզտան՝ գապլէ-Ը հիւքմ զաիզ օլսա, հաքիմ օլ պէյեվինէ իսկ ընդպար օլսունան տիկէր վարիս իզհէրինէ հիւքմ իսկէտ պէյեվինէյէ հաճէթ եօգ սըր։

ՖԱՍԼԸ ՍԱՆԻ

Հիւքմի ղըյապի պէյանընտա տըր։

Մաս. 1833.— Միւտտաինին գալմպ վէ խոխպատը իզհէրինէ, հաքիմ դարաֆընտան միւտտաալէյհ մահքեմէյէ տավէթ օլսունուր։

Մափիրէթի մէհրուտսը օլմատըդը հալտա՝ մահքեմէյէ կէլմէքսէն վէ վէքիլ կէօնտէրմէքսէն իմթինա իսէրսէ, պի-Լիճապար մահքեմէյէ ընդպար գըլընըր։

Մաս. 1834.— Միւտ-

խը մերժէ անձամբ գալ ՚ի դատարան կամ իւր կողմանէ փոխանորդ ղրկել, և եթէ հնար չլինի բերել տալ գինքը, դատախազին խնդրանօք՝ դատարանին յատուկ եղած կոչնագիրն այլ և այլ օրերու մէջ երեք անգամ իրեն կը ղրկուի և ՚ի դատարան կը հրաւիրուի, ազդարարելով իրեն որ՝ եթէ չգայ, դատաւորը փոխանորդ մը պիտի կարգէ նմա և դատախազին դատն ու փաստը պիտի լսէ։

Ասոր վրայ, եթէ ոսոխը դարձեալ ՚ի դատարան չգայ և փոխանորդ ալ չղրկէ, դատաւորը դատազանցին իրաւունքները պաշտպանելու կարող անձ մը ՚ի պաշտօնէ փոխանորդ կը կարգէ, և ՚ի ներկայութեան այս փոխանորդին կը լսէ և կը քննէ դատախազին դատն ու փաստը։ Եթէ ստուգուի թէ իւր դաւը ճշմարիտ է, յետ ապացուցման՝ դատաւորը կ՚արձակէ իւր վճիռը։

Ճօղ. 1835. — Վերոյիշեալ եղանակաւ ՚ի բացակայութեան տրուած վճիռը պարտի հաղորդուիլ ոսոխին։

Ճօղ. 1836. — Եթէ այն անձն որոյ դէմ վճիռ տրուած տաս-ալէյհ մահքէմէյէ կէլմէքտէն վէ վէքիլ կէօնաէրմէքտէն իմթինա իտիպաէ՝ ճէլլ ու ըհզարը գապիլ օլմատըդը թագտիրաէ, միւտտաինին դալկպիյէ՝ մահքէմէյէ մախսուս օլան վարդայի տավէթիյեէ այրը այրը կիւնէրտէ իւչ տէֆա քէնտիյէ կէօնտէրիլմէյէնէք մահքէմէյէ տավէթ, վէ կէլմէտիկի սուրէթտէ, հաքիմ անա պիր վէքիլ նասպըյլա՝ միւտտաինին տավա վէ պէյենէնէկի իտիմնա իտէճէյինի քէնտիյէ թէֆհիմ իյլէր։

Պունուն իւզէրինէ միւտտաա-ալէյհ եինէ մահքէմէյէ կէլմէտիկտէ վէ վէքիլ կէօնտէրմէյէ իմթինա իտիպաէ՝ ճէլլ ու ըհզարը գապիլ օլմատըդը թագտիրաէ, միւտտաինին դալկպիյէ՝ մահքէմէյէ մախսուս օլան վարդայի տավէթիյեէ այրը այրը կիւնէրտէ իւչ տէֆա քէնտիյէ կէօնտէրիլմէյէնէք մահքէմէյէ տավէթ, վէ կէլմէտիկի սուրէթտէ, հաքիմ անա պիր վէքիլ նասպըյլա՝ միւտտաինին տավա վէ պէյենէնէկի իտիմնա իտէճէյինի քէնտիյէ թէֆհիմ իյլէր։

Մաս. 1835. — Պէր մինվալը մէչրուհ վագը օլան հիւքմի ղէյտպի՝ միւտտաալէյհէ թէպլիղ իտիլիր։

Մաս. 1836. — Ղէյտպէն ալէյհինէ հիւքմ օլունան է ՚ի բացակայութեան՝ դատարանին մէջ ներկայ լինի և ձեռնարկէ ա՛նպիսի դատի մը որ դատախազին դատը հերքելու հանգամանք ունենայ, այս դատ կը լսուի և ըստ հարկին կը վճռուի։ Բայց եթէ այդ անձն չձեռնարկէ հերքել դատը, կամ եթէ ձեռնարկէ և սակայն իւր առարկութիւնն այն դատն հերքելու հանգամանք չունենայ, տրուած վճիռը կը գործադրուի։

քիմնէ մահքէմէտէ հազըր օլուպտա միւտտաինին տավասընը տէֆէ սալիհ պիր տավայա թէչէպպիւս իտէր իսէ, իսթիմա վէ իճապը վէճհլէ ֆաալ օլունուր։ Տավայը տէֆէ թէչէպպիւս իսթիմէտիյի վէ եա իտիպտէ տէֆէ սալիհ օլմատըդը թագտիրտէ, հիւքմի վագը լինֆազ ու իճրա գըլընըր։

ՊԱՊԸ ՍԱԼԻՍ

ՏԱՎԱՆԸՆ ՊԱՏԷ-Լ-ՀԻԼՓԻՄ ԲՈՒԵԼԷԹԻ ՀԱԴԳԸՆՏԱ ՏԸՐ։

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՅԵՏ ՎՃՌԵԼՈՑ ԴԱՏԸ ՓՈՆԵԼՈՒ ՎՐԱՅ։

Ճօղ. 1837. — Ներելի չէ վերատին քննել և լսել ա՛յն դատն որ վճռուած և վճռագրուած է օրինաց համաձայն, այսինքն՝ այն դատն որ չինքեան կը բովանդակէ վճռոյ պատճառներն։

Ճօղ. 1838.—Երբ դատապարտը դատի մը նկատմամբ

Մաս. 1837. — Ուսուլը մէչրուասընա մուվաֆըգ, եանի, հիւքմիւն սէպէպ վէ չարդլարը մէվճուտ օլարագ հիւքմ ու իլամ օլունան տավանըն թէքրար րուեէթ ու իսթիմաը ճահիլ օլմագ։

Մաս. 1838. — Պիր տավա հագգընտա լահըգ օ-

պնդելով թէ տրուած վճիռն օրինաց համաձայն չէ, և միանգամայն յայտնէ թէ ո՛ր կէտն է անհամաձայն, և պահանջէ վերաքննել դատը, տրուած վճիռն՝ յետ քննութեան՝ կը հաստատուի, եթէ օրինաց համաձայն է. ապա թէ ոչ վերաքննութեան կ՚ենթարկուի։

Օգ. 1839. — Երբ դատապարտը դատի մը նկատմամբ տրուած վճռոյն վրայ համոզում չգոյացունելով՝ պահանջէ որ նոյն վճիռը պարունակող վճռագիրն ենթարկուի վճռաքննութեան, յետ մանրախոյզ քննութեան կը հաստատուի, եթէ օրինաց համաձայն է. ապա թէ ոչ կը բեկանի։

Օգ. 1840. — Դատաստարժուձն կը լինի վաճառականն ինչպէս վճռոյն արձակուելէն առաջ նոյնպէս ալ վճռոյն արձակուելէն յետոյ։

Հետեւապէս, եթէ դատի մէջ դատապարտեալ անձն նոյն դատը վերժելու բնութիւն ունեցող պատճառ մը ի մէջ բերելով՝ դատաստարժէ և նորէն դատաստան պահանջէ, այն դատ կը լսուի

լան հիւքմիւն ուսուլը մէշրուասընա մուվաֆըգ օրմատըղընը մահքիւմ-ունալէյհ խտախա վէ ատէմի-մուվաֆագաթ ճիհէթինի տախի պէյան խտխլտէ՝ խթիւնաֆը տալա դալէպինտէ պուլընտուղու հալտա, վուգու պուլան հիւքմ լէ-աէ-թ-թահդըզ ուսուլը մէշրուասընա մուվաֆըգ խէ՝ թաատիզ օլունուր, ակսիլ խէ՝ խթիւնաֆի գըլընըր։

Մաս. 1839. — Պիր տավա հադգընտա լահըզ օլան հիւքմէ մահքիւմ-ունալէյհ գանաաթ իթմէյիպտէ՝ օլ հիւքմիւ հավի օլան իլտամըն թէմեիւլի դալէպինտէ պուլընտուղու հալտա, լէտէ-թթէտագըզ ուսուլը մէշրուասընա մուվաֆըգ խէ՝ թաատիզ գըլընըր. ակսիլ խէ՝ նագզ օլունուր։

Մաս. 1840. — Տէֆը տավա գապլէ-լհիւքմ աահըհ օլտուղու կիպի, պաաէ-լհիւքմ տախի սահըհ օլուր։

Պինաէն-ալէյհ, տավատա մահքիւմ-ուն-ալէյհ օլան քիմսէ օլ տավայը ակֆէ սալհ պիր սէպէպ սէրտ ուպէյան իլէ՝ ակֆը տավա խտախասընտա վէ խտաէխմուհաքէմէ դալէպինտէ պու-

ի ներկայութեան ա՛յն անձին որոյ ի նպաստ վճիռ տրուած էր, և այս գործոյն համար իրենց դատավարութիւնը կը կատարուի։

Զոր օրինակ. եթէ մարդ մը ուրիշին ձեռքը գտնուած տան մը համար դատ բանայ՝ ըսելով թէ ինքն իր հօրմէն ժառանգած է այդ տունն, և ապացուցանէ իր դատը, և միանգամայն դատաւորն իր վճիռը տայ, և ապա եթէ յերեւան եկնէ վաւերական մուրհակ մը յորում հաստատուած լինի թէ այդ մարդուն հայրն այդ տունն յառաջագոյն վաճառած էր ձեռնդրին հօրն, և ձեռնդրին դատը լսուելէ յետոյ՝ ապացուցուի, առաջին վճիռը կը բեկանի և այդ մարդուն դատը կը մերժուի։

լընտուղու հալտա, մահքիւմ-ուն-լէյհին մուվաճէհէսինտէ՝ իչպու իտտիսաը իսթիհմա վէ պու իտուսուս հադգընտա մուհաքէմէլէրի իճրա օլունուր։

Մէսելա, պիր քիմսէ տիկէր քիմսէնէյին եւտի թէսարրուֆընտա օլան պիր խանէ բէտէրինտէն քէնտիյէ մէվրուս օլտուղունու տավա վէ իսպաթ իտիպտէ՝ հաքիմ տախի հիւքմ իթտիքտէն սոնրա, օլ քիմսէյին բէտէրինէ սաթմըշ օլտուղունու միւպէյէին պիր սէնէտի մամուլունսիհ զուհուր իթտիքտէ զի-լեէտին տավասը իսթիհմա իլէ իսպաթ իլլէտիյի թագտիրտէ, հիւքմի էվվէլ միւնթէզըզ վէ օլ քիմսէյին տավասը միւնտէֆի օլուր։

ՊԱՊԸ ԲԱՊԻ

ԹԱՀԿԻՄԷ ՏԱԻՐ ՄԷՍԱԻԼ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ ՏԸՐ

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԻՐԱՒԱՐՈՒՔ ԸՆՏՐԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

Ճօդ. 1841. — Քաղաքային գործառնութեանց մէջ, ընչից վերաբերեալ դատերու համար ներելի է իրաւարար ընտրել։

Ճօդ. 1842. — Իրաւարարին վճիռն օրինապէս կը զօրէ միայն զինքն իրաւարար ընտրող հակառակորդաց և ա՛յն գործոյն նկատմամբ որոյ համար առքա իրաւարար ընտրած են զայն. սոյնպէս դուրս ուրիշին նկատմամբ չզօրեր, և անոնց ուրիշ գործոց ևս չվերաբերիր։

Ճօդ. 1843. — Իրաւարարը կրնայ լինել մէկէ աւելի։

Այսինքն գործի մը համար ներելի է երկու կամ աւելի անձեր իրաւարար կարգել։

Մաս. 1841. — Հուգուդը նասա միւթէալիգ մալ տալալարընտա թահքիմ ճաիզ սիր։

Մաս. 1842. — Մուհաքքէմին հիւքմիւ՝ անճագ քէնոխսինի թահքիմ իտէն խասմէյն հագգընտա վէ թահքիմ իթիխքլէրի խուսուստա ճաիզ վէ նաֆըզ օլուպ, անլարտան պաշգասընա թէճավուզ իթմէզ. վէ անլարըն խուսուսաթը սաիրէսինէ տախի չամիլ օլմազ։

Մաս. 1843. — Մուհաքքէմին թէաուտիւտու ճաիզ սիր։

Եանի պիր խուսուսա իթի եախօտ տահա զիյատէ քիմսէնին հաքէմ նասպ օլունմասը ճաիզ սիր։

Դատախազն և ոսոխն օրինապէս կրնան մէկ մէկ իրաւարար կարգել իրենց կողմէ։

Ճօդ. 1844. — Երբ վերոյիշեալ կերպիւ մէկէ աւելի լինին իրաւարարք, հարկ է որ ամենուն կարծիքներն իրարու համաձայն լինին. մին չկրնար առանձինն վճռել։

Ճօդ. 1845. — Եթէ իրաւարարք երկուստեք արտօնեալ են իրաւարար ընտրելու, կրնան ուրիշ անձ մ'ընտրել իրաւարար. իսկ եթէ արտօնեալ չեն, չեն կրնար։

Ճօդ. 1846. — Որոշեալ ժամանակի մը համար սահմանուած իրաւարարութիւնն իւր ոյժը կը կորսուանէ՝ երբ այդ ժամանակը լրանայ։

Զոր օրինակ, այս ինչ օրէն սկսեալ մինչեւ մէկ ամիս վճիռ տալու պայմանաւ կարգուած իրաւարարն այս մէկ ամսոյ մէջ միայն կրնայ վճիռ տալ. այնպէս որ երբ այդ ամիսը լրանայ, ո՛չ եւս կրնայ վճիռ տալ, և եթէ տայ, իւր տուած վճիռն չլինիր վաւերական։

Ճօդ. 1847. — Ցորչափ իրաւարարն չէ արձակած իւր վճիռն, երկոքին կողմանց իրաքանչիւրը կրնայ պաշտօնանկ ընել զայն։

Միւտտաի վէ միւտտաալէյհ՝ դարաֆլարընտան պիրէր հաքէմ նասպ իթխէլէր, ճաիզ օլուր։

Մաս. 1844. — Պէր վէճհի-պալէա մուհաքքէմլէր միւթէատտիտ օլտուգլարը սուրէթտէ, հէրսինին րէյի միւթթիֆիգ օլմագ լազըմ տըր. եալընըզ պիրիսի հիւքմ իտ՛մէզ։

Մաս. 1845. — Հաքէմլէր դարաֆէյնտէն թահքիմէ մէզուն իսէլէր, տիկէր պիր քիմսէյի թահքիմ իտէպիլիրլէր. տէյիւ իսէլէր, իտմէզլէր։

Մաս. 1846. — Թահքիմ պիր վագթ իլէ թագեիտ օլունտուգտա, օլ վագթըն միւրուրըյլա զաիլ օլուր։

Մէսէլա, ֆիլան կիւնտէն պիր այս գոտար հիւքմ իթմէք իզրէ նասպ օլունան հաքէմ՝ անճագ պու պիր այ իչինտէ հիւքմ իտէպիլիր. օլ այըն միւրուրընտա հիւքմ իտէմէզ. իտէրսէ, հիւքմիւ նաֆըզ օլմազ։

Մաս. 1847. — Մուհաքքէմին հիւքմիւնտէն էվվէլ՝ դարաֆէյնտէն հէր պիրի անը ազլ իտէպիլիր։

Այսու ամենայնիւ, եթէ երկոքին կողմանք իրաւարար կարգեն զայն և վճռեսցէ Սուլթանին կողմանէ անուանեալ և միանգամայն փոխ-դատաւոր կարգելոյ արտաւնեալ դատաւորն և հաւանի այնմ, դատաւորն իրեն յաջորդ ընտրած կը լինի զայն, ուստի և այդ իրաւարարն այս դատաւորին փոխանորդը կը նկատուի։

Ծօդ. 1848. — Ինչպէս որ դատաւորաց վճիռներըդործադրելի են իրենց իրաւասութեան ներքև եղած գաւառակին բոլոր բնակչաց համար, նոյնպէս ալ իրաւարարաց վճիռներն գործադրելի են զանոնք իրաւարար կարգողներուն և իրենց իրաւարարութեան ենթարկուած ղանդրայն նկատմամբ։

Հետեւապէս, երբ միանգամ իրաւարարք վճիռ տան օրինաց համաձայն, այնուհետեւ երկուց կողմանց և ո՛չ մին կրնայ նոյն վճիռը չընդունիլ։

Ծօդ. 1849. — Երբ իրաւարարին վճիռը մատուցուի Վեհափառ Սուլթանին կողմանէ անուանեալ դատաւորին, սա կը հաստատէ զայն եթէ օրինաց համաձայն է, ապա թէ ոչ՝ կը բեկանէ։

Ծօդ. 1850.— Եթէ երկոքին կողմանք օրինապէս վճռեցեալ արտօնեալ իրենց իրաւարարներուն միանգամայն արտօնութիւն տան որ եթէ արժան դատեն՝ իրաւախոհութեամբ կարգադրեն խնդիրը, իրաւարարք կընան վաւերապէս կարգադրել խնդիրն։

Այնպէս որ, եթէ երկուց կողմանց մին իրաւարարներէն մին և միւսն ևս երկրորդը փոխանորդ կարգեն որ վէճն նիւթ եղած խնդիրը նոյն կերպիւ իրաւախոհութեամբ և կարգադրեն, և իրաւարարք ևս՝ Իրաւախոհութեան Գրքին մէջ նախատեսեալ տրամադրութեանց համաձայն իրաւախոհութեամբ կարգադրեն խնդիրն, երկուց կողմանց և ո՛չ մին կրնայ չընդունիլ սոյն իրաւախոհութիւնն և կարգադրութիւնը։

Ծօդ. 1851.— Եթէ մարդ մը՝ առանց իրաւարար ընտրուած լինելու՝ երկու անձանց միջեւ կեցած դատը լուծէ, և եթէ այնուհետեւ

քիմէ արզ օլունտուգտա, մուվաֆըգը ուսուլ իսէ՝ գապուլ վէ թաստիգ իսէր, տէյիլ իսէ՝ նագզ իյլէր։

Մաս. 1850. — Դարաֆիէյն՝ ահքեամը մէչրուասընա թէվֆիգան՝ հիւքմէ մէզուն գըլըտգըարը մուհաքէմլէրի լեէ-թ-թէնսիպ սուլհան թէվվիյէյէ տաւսի մէզուն իթմէյէր, մուհաքէմլէրին սուլհան թէվվիյէյէրի մութէպէր օլուր։

Եէօյլէ քի, դարաֆիէյնաէն պիրի մուհաքէմլէրէն պիրինի, վէ տիկէրի՝ օ պիրինի մինտաղա-ունֆիյհ օլան խուսուսուն օլ վէճճէյէ սուլհան թէվվիյէսինէ տաւսի թէվքիլ իտիպտէ, անլար տաւսի Ֆիթապը Սուլհտա վիլայէթճ օլան մէսաիլէ պէ-թ-թէվֆիգ՝ սուլհան թէվվիյէ իթմէյէր, իչպու սուլհ ու թէվվիյէյի դարաֆիէյնաէն պիրի գապուլտան իմթինա իտէմէզ։

Մաս. 1851.— Պիր քիմսէ թահքիմ օլունմամըշ օլտուղու հալտա՝ իքի քիշի պէյնինտէքի տավայը Ֆասլ իթթիքաէն սոնրա, դարա-

Շու գատար վար քի, դարաֆիէյն անը թահքիմ իտիպտէ՝ դարաֆը Սուլթանէյէն մանսուպ վէ նախպ նասպըն ա մէզուն օլան հաքիմ տախ անը միւճիպ օլսա, հաքիմ անը իսթիխլաֆի իթմիչ օլմասըյլա՝ օլ մուհաքէմ պու հաքիմին նասիպ մէնզիլէսինէ օլուր։

Մաս. 1848. — Հաքիմլէրին՝ գապալարը տախլինտէքի Հալինին ճիւմլէսի հապգընտա հիւքմէրի նապըլ քի լազըմ իւլ-իֆրա իսէ, մուհաքէմլէրին տախի՝ անլարը թահքիմ իտէնլէր հապգընտա վէ մուհաքէմ օլտուգլարը խուսուսատա հիւքմէրի օլ վէճճէյէ լազըմ օլուր։

Պինաէն-ալէյհ, հաքէմլէր ուսուլը մէչրուասընա մուվաֆըգ օլարագ հիւքմ իթմիքաէն սոնրա, դարաֆիէյնաէն հիչ պիրիսի օլ հիւքմիւ գապուլտան իմթինա իտէմէզ։

Մաս. 1849. — Մուհաքէմին հիւքմիւ՝ դարաֆը Սուլթանիտէն մանսուպ հա-

երկոքին կողմանք յօժարին այսմ և հաւանին անոր վըճռոյն, այս վճիռը կը լինի վաւերական. (Տե՛ս Յոշ. 1453)։

Թուական կայսերական Իրատէի.
26 Շապան 1293.

Սեռագրեալ.

ԱՀՄԷՏ ՁԷՎՏԷԹ
Նախարար Հանրային Կրթութեան

ԷՍ-ՍԷՅԻՏ ԹԱԼԻՒ
Ֆէրվէնից Խմբագրութեան Դիւանապետ.

ՍԷՅՖԷՏՏԻՆ
Անդամ Պետական Խորհրդոյ.

ԷՍ-ՍԷՅԻՏ ԱՀՄԷՏ ԽՈՒԼՈՒՍԻ
Նախագահ «Թէտզըգաճը Շէրիյէ»ի և Դատաւորաց ընտրութեան ժողովոյ

ԷՍ-ՍԷՅԻՏ ԱՀՄԷՏ ՀԻԼՄԻ
Դեր-Նախագահ Վճռաբեկ Ատենի.

ԱՀՄԷՏ ԹԱԼԻՏ
Դատաւոր Կ. Պոլսոյ.

ԷՕՄԷՐ ՀԻԼՄԻ
Խորհրդական Քննիչի Էֆգանի.

ԱՊՏ-ԻԽՍ-ՍԷԹԹԱՐ
Շէրիի Վճռագրաց Օգնական-Դիւանապետ։

ՀԱՅԿ-ՍՍՀ ... Մ.Ա ՄԱՏՆ-ՈՒՆԻ Ա. ՄԱՆԱՆԴՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

ՓԷՅՆ անա բազը վէ անըն հիւքմիւնիւ միւճիզ օլսալար, հիւքմիւ նաՓըզ օլուր. (1453ինճի Մատուէյէ պագ)։

Իրատէի Սէնիյէ Թարիխի.
Ցի 26 Շապան Սէնէ 1293.

Իմզա.

ԱՀՄԷՏ ՁԷՎՏԷԹ
Մէարիֆ Նազըրը

ԷՍ-ՍԷՅԻՏ ԹԱԼԻՒ
Էվքաֆ-իւլ-ֆէՓվա.

ՍԷՅՖԷՏՏԻՆ
Ան-Ադազայի Շուրայի ՏէվլէՓ.

ԷՍ-ՍԷՅԻՏ ԱՀՄԷՏ ԽՈՒԼՈՒՍԻ
Րէիսի Մէճլիսի Թէտզըգաճը Շէրիյէ վէ Մէճլիսի ԻնՓխասըը Հիւքքեամ.

ԷՍ-ՍԷՅԻՏ ԱՀՄԷՏ ՀԻԼՄԻ
Րէիսի Սանիի Մահքէմէի Թէմեիզ.

ԱՀՄԷՏ ԹԱԼԻՏ
Գատըը Տար-իւլ-ԽիլաֆէՓ-իւլ-Ալիյէ

ԷՕՄԷՐ ՀԻԼՄԻ
ՄիւաՓէշլըը ՄիւֆէՓՓիշի Էվգաֆ.

ԱՊՏ-ԻԽՍ-ՍԷԹԹԱՐ
Իլմիհաըը Շէրիյէ Միւմէյիզի Մուավինի.

14416

16-56

2013